

T.C.

KARA HARP OKULU

SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GÜVENLİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TERÖRLE MÜCADELE
POLİTİKALARININ İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan

ZEYNEP ECE ÜNSAL İĞDELER

Tez Danışmanı

Prof.Dr. Hatice Simten Coşar

ANKARA-2015

TEZ TANITIM FORMU

TEZİN TARİHİ: 26 HAZİRAN 2015

TEZİN TİPİ: Doktora tezi

TEZİN BAŞLIĞI: Avrupa Birliği'nin Terörle Mücadele Politikalarının İncelenmesi

TEZİN YAPILDIĞI BİRİM: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanlığı Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Bilim Dalı

SPONSOR KURULUŞ:-

DAĞITIM LİSTESİ: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Tez Hazırlama, Onay, Dağıtım ve Muhafaza Esasları Kılavuzunda Belirtilen Yerlere

TEZİN ÖZETİ: Bu çalışmanın amacı yirmi birinci yüzyılda yükselen küresel terör karşısında bölgesel oluşumların—AB örneği üzerinden—ürettikleri savunma ve güvenlik amaçlı terörle mücadele politikalarının ve stratejilerinin ulus devletler açısından-Birleşik Krallık ve İspanya- ve uluslararası güvenlik açısından ne derece işlevsel olduğunu ya da işlevsel olup olmadığını ortaya koymaktır.

ANAHTAR KELİMELEER: Terör, Terörizm, Küresel Terör, 11 Eylül, AB, NATO, ABD, Birleşik Krallık, İspanya, IRA, ETA, Terörle Mücadele Politikaları

SAYFA SAYISI:262

GİZLİLİK DERECEİ: Tasnif Dışı

T.C.

KARA HARP OKULU

SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GÜVENLİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TERÖRLE MÜCADELE
POLİTİKALARININ İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan

ZEYNEP ECE ÜNSAL İĞDELER

Tez Danışmanı

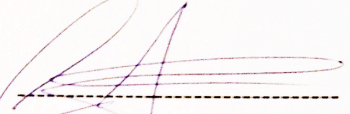
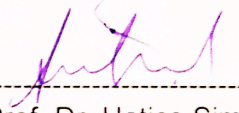
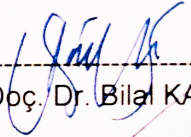
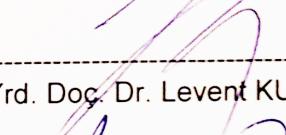
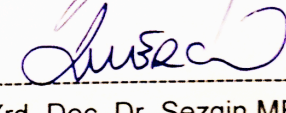
Prof.Dr. Hatice Simten Coşar

ANKARA-2015

KARA HARP OKULU

SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Zeynep Ece ÜNSAL İĞDELER'in, "Avrupa Birliği'nin Terörle Mücadele Politikalarının İncelenmesi" konulu tez çalışması, jürimiz tarafından GÜVENLİK BİRİMLERİ Ana Bilim Dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	 Prof. Dr. Canan ATEŞ EKŞİ
Üye	 Prof. Dr. Hatice Simten COŞAR (Danışman)
Üye	 Doç. Dr. Bilal KARABULUT
Üye	 Yrd. Doç. Dr. Levent KUŞOĞLU
Üye	 Yrd. Doç. Dr. Sezgin MERCAN

ONAY

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2015

Önder Haluk TEKBAŞ

Prof. Müh. Alb.

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Her şeyden önce annem Bingöl ECE'ye teşekkür etmek istiyorum. Evet annelik çok kutsal bir vazife ama benim bu satırları yazabilmem için sen anneliğin çok daha ötesinde, tarifi ve teşekkürü mümkün olmayan emekler sarfettin. Belki çok yoruldum ama iyi ki bu tezi yazmam için beni yüreklendirmişsin anne. Bu tez benim eserimse, bende senin eserim ve senin gibi bir annem olduğu için hem çok şanslıyım hem de seninle çok gururluyum. Bu tezle hayallerini gerçekleştirebildiysem bu mutluluk zaten bana yeter. Umarım bende bir gün senin yarın kadar bir anne olmayı başarabilirim.

Bu teze benimle aynı özeni gösteren, aynı şekilde sahiplenilen sevgili hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Hatice Simten COŞAR'a tez çalışmama yapmış olduğu katkıları için çok teşekkür ediyorum. Ancak tez çalışmam dışında, hayatıma olan katkıları için teşekkürlerimi ifade etmeye yetecek bir kelime bulamıyorum. On yıl önce şans eseri öğrencin olmam aslında benim en büyük şansımış.

Tüm aileme bu kadar şansı bir çocuk olmamı sağlayan, bana her türlü eğitim olanağını sunan canım anneannem Günsel ECE'ye ve rahmetli dedem Mustafa ECE'ye de çok teşekkür ediyorum. Eminim bir yerlerden senin istediğin gibi bu tezin bittiğini görüyorsundur dedeciğim. Doktora eğitimimin ve tez aşamamı özellikle son yıllarında desteğini esirgemeyen, her türlü teknik sıkıntımı çözen ve o sancılı günlerde bana sabır gösteren, ben ders çalışırken tatlı oğlumuzla sabırla uğraşan sevgili eşim Ceyhun İĞDELER'e de ayrıca teşekkür ediyorum. Bir tanem, oğlum Serdar Alp İĞDELER, umarım bir gün sende böyle güzel şeylere imza atmanın mutluluğunu ve gururunu yaşarsın. Umarım bir gün senin de hayatın farklı alanda böyle eserlerin olur. Ayrıca doktora eğitimimde, yeterlilik sınavımda, tez savunmamda, düğünümde, kısaca her türlü mutlu/mutsuz anımda bir şekilde mutlaka yanımda olan, ayrılacak bile, aylarca görüşmesek bile bir telefonla bıraktığımız yerden devam ettiğim, bu gün itibarıyla yirmi yedi yıllık arkadaşım sevgili

Zeynep ULUĞ'ya yaptığı her şey için bir defa da buradan teşekkür etmek istiyorum.

Bu çalışmayı gerçekleştirebilmem için doktora eğitimi olanağı tanıyan, eğitim süresi boyunca bizlere büyük bir ilgi gösteren ve tüm olanaklarını daha iyi bir eğitim almamız için sunan Kara Harp Okulu Komutanlığı'na ve Savunma Bilimleri Enstitüsü'ne ve değerli personeline, tez izleme komiteleri boyunca bana destek veren sayın hocam Prof. Dr. Canan ATEŞ EKŞİ'ye ve Doç. Dr. Bilal KARABULUT'a bana ve tüm öğrencilere verdikleri emek için teşekkürlerimi sunarım. Son olarak burada isimlerine yer veremediğim ancak manevi olarak bende her türlü desteği esirgemeyen tüm sevdiklerime de bana gösterdiğiniz sabır ve hoşgörü için çok teşekkür ederim.

T.C.
KARA HARP OKULU
SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
ANKARA 2015

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TERÖRLE MÜCADELE POLİTİKALARININ
İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

ZEYNEP ECE ÜNSAL İĞDELER

ÖZET

Güvenlik kavramı bugün başta ulusal güvenlik olmak üzere birçok farklı kavramla ilişkilendirilerek ele alınabilmektedir. Terör ise devletler için, geçmişi çok eskiye dayanan bir güvenlik tehdididir. Terörizmin yeni güvenlik tehditleriyle olan ilişkisi ise kavramın uluslararası bir hal almasıyla gerçekleşmektedir. Terörizm hep var olan bir olgudur; tarihsel süreçte genellikle ulusal boyutta görülen ve yine ulusal boyutta çözümlenmeye çalışılan bir güvenlik sorunudur. Günümüzde ise terörizm evrilerek uluslararası bir güvenlik tehdidi haline dönüşmekte ve dolayısıyla uluslararası düzeyde tedbirleri gerektirmektedir.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de gerçekleşen terör saldırıları uluslararası ilişkiler alanında çok önemli değişimlere neden olmuştur. Gerçekleşen terör saldırıları ulus-devlet tarihinde görülmüş en büyük saldırı olarak kabul edilmiştir. 11 Eylül saldırıları, Soğuk Savaş döneminin bitişinden bu yana tek süper güç olarak ayakta kalan ABD’nin uluslararası düzeyde bu tek güç durumunun kırılmağını göstermesi açısından önemlidir. Bununla beraber 2004 ve 2005 yıllarında Madrid ve Londra’da gerçekleşen saldırılar AB düzeyinde de—11 Eylül’ün uzantısı niteliğinde—ciddi önlemler alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmanın amacı yirmi birinci yüzyılda yükselen küresel terör karşısında bölgesel oluşumların—AB örneği üzerinden—ürettikleri savunma ve güvenlik amaçlı terörle mücadele politikalarının ve stratejilerinin ulus-devlet açısından—Birleşik Krallık ve İspanya—ve uluslararası güvenlik açısından ne derece işlevsel olduğunu ya da işlevsel olup olmadığını ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörizm, Küresel Terör, 11 Eylül, AB, NATO, ABD, Birleşik Krallık, İspanya, IRA, ETA, Terörle Mücadele Politikaları

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Hatice Simten Coşar

Sayfa Sayısı: 262

T.R.
TURKISH MILITARY ACADEMY
DEFENCE SCIENCES INSTITUTE
DEPARTMENT OF SECURITY SCIENCES
ANKARA 2010

ANALYSIS OF THE EUROPEAN UNION'S ANTI-TERRORISM POLICIES

PhD THESIS

ABSTRACT

Today the concept of security can be considered in relation to many different concepts, primarily national security. Terrorism, for nations, is an ancient threat to security. The connection between terrorism and new security threats is manifested in the phenomenon of international terrorism. Terrorism is a phenomenon, which has always been there; a security problem, which in modern history has been seen at the national level, and thus, dealt with at the national level. Yet in the early twenty-first century, terrorism has evolved to become an international security threat and therefore requires measures at the international level.

September 11, 2001 terrorist attacks in the US have led to important changes in the field of international relations. The attacks have been recognized as the most severe form of terrorism in the history of nation states. The September 11 attacks are important in terms of demonstrating the fragility of the US's absolute power, once used to have international recognition—i.e., , as the only "superpower," after the Cold War Period. In addition, the attacks, which took place in 2004 and 2005 in Madrid and London—and seen as an extension of the September 11 attacks—have revealed the necessity for taking serious measures at the EU level.

The purpose of this study is to determine how effective, or whether or not it has been effective, with regard to nation-states—United Kingdom and Spain—and international security, the counter terrorism policies and strategies regional bodies have produced—in the case of the EU - against global terrorism emerging at the twenty-first century.

Key Words: Terror, Terrorism, Global Terrorism, 9/11, EU, NATO, USA, United Kingdom, Spain, IRA, ETA, Counter Terrorism Policies

Advisor: Prof. Dr. Hatice Simten Coşar

Number of pages: 262

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
AVRUPA BİRLİĞİ, GÜVENLİK ve TERÖRİZM.....	16
1. TEMEL KAVRAMLARIN TANIMLANMASI.....	16
a. Güvenlik.....	16
b. Savaş.....	24
c. Terör ve Terörizm.....	31
2. AVRUPA BİRLİĞİ OLUŞUMUNUN GÜVENLİK-TERÖRİZM AÇISINDAN TARİHSEL SÜRECİ.....	50
a. Soğuk Savaş Dönemi.....	50
b. Soğuk Savaş Sonrası Dönem.....	57
İKİNCİ BÖLÜM	
KURAMSAL ARKAPLAN.....	69
1. SAVAŞ-BARIŞ, GÜVENLİK VE TERÖRİZM KAVRAMLARINA POZİTİVİST YAKLAŞIMLAR.....	69
a. Realizm ve Neorealizm.....	70
b. Liberalizm ve Neoliberalizm.....	86
2. SAVAŞ-BARIŞ, GÜVENLİK VE TERÖRİZM KAVRAMLARINA POST- POZİTİVİST YAKLAŞIMLAR.....	97
a. Eleştirel Yaklaşım.....	99
b. İnşacı Yaklaşım.....	108
3. METODOLOJİ-YÖNTEM.....	117
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	

11 EYLÜL 2001 SALDIRILARI SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TERÖRİZMLE MÜCADELE POLİTİKALARI.....	127
1. AVRUPA BİRLİĞİ DÜZEYİNDE TERÖRİZMLE MÜCADELEDE YENİ POLİTİKALAR.....	127
2. AVRUPA BİRLİĞİ TERÖRİZMLE MÜCADELE POLİTİKALARININ ÜYE ÜLKELER DÜZEYİNDE UYGULANMASI.....	181
a. Birleşik Krallık Örneği.....	181
b. İspanya Örneği.....	211
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	232
KAYNAKÇA.....	245
EKLER LİSTESİ.....	262

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Siyasal terör ve terörizmin temel tipolojisi.....	39
Tablo 2: Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi.....	A-1
Tablo 3: Terörizmin önlenmesine dair Avrupa Sözleşmesine Değişiklik Yapılmasına Dair Protokol.....	A-2
Tablo 4: Terörizmin Önlenmesi Konusunda Avrupa Konseyi Sözleşmesi.....	A-4
Tablo 5: Terörle Mücadele Üzerine Avrupa Konseyi Çerçeve Kararı....	A-5
Tablo 6: Terörle Mücadele konusunda Avrupa Toplulukları Komisyonunun Çerçeve Kararı Önerisi.....	A-7
Tablo 7: Ceza Yasası (<i>Codigo Penal-İspanya</i>).....	A-8
Tablo 8: Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme.....	A-9
Tablo 9: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı 1566 (2004).....	A-10
Tablo 10: İspanya.....	A-11
Tablo 11: Birleşik Krallık.....	A-14

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Terörizmin ayırt edici unsurları.....	44

KISALTMALAR

AAOK	: Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AST	: Avrupa Savunma Topluluğu
AT	: Avrupa Topluluğu
AGSK	: Avrupa Güvenlik Savunma Kimliği
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
BİO	: Barış için Ortaklık
BMGK	: Birleşik Müşterek Görev Kuvveti
BİO	: Barış için Ortaklık
CFSP	: Common Foreign Security Policy (Ortak Dış Güvenlik Politikası)
COE	: Centers of Excellence (Mükemmeliyet Merkezi)
CNI	: Centro Nacionalde Inteligencia (Ulusal İstihbarat Merkezi)
CESID	: Centro Superior de Informacion de la Defensa (Savunma Bilgi Merkezi)
CIRA	: Continuity IRA (Devam eden IRA)
CONTEST	: The United Kingdom's Strategy for Countering Terrorism (Birleşik Krallık Karşı Terörizm Stratejisi)
COBR	: Cabinet Office Briefing Room (Kabine Ofisi Brifing Odası)
CCC	: Civil Contingencies Committee (Sivil Savunma Komitesi)
DHKP-C	: Devrimci Halk Kurtuluş Partisi Cephesi
ETA	: Euskadi Ta Askatasuna
ESDP	: European Security Defence Policy (Avrupa Güvenlik Savunma Politikası)
HQ SACT	: Headquarters Supreme Allied Commander Transformation (Müttefik Dönüşüm Komutanlığı Karargahı)

IRA	: Irish Republican Army (İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu)
ISAF	: International Security Assistance Force (Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü)
IRSP	: Irish Republican Socialist Party (İrlanda Cumhuriyetçi Sosyalist Parti)
IICD	: International Independent Commission on Decommissioning (Uluslararası Bağımsız Silahsızlandırma Komisyonu)
IDA	: International Development Association (Uluslararası Kalkınma Birliği)
KAİK	: Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
KİS	: Kitle İmha Silahları
LEC	: Ley de Enjuiciameinto Criminal (Ceza muhakemeleri Usulü Yasası)
MC	: Milletler Cemiyeti
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (KuzeyAtlantik Antlaşması Örgütü)
NORAID	: The Irish Northern Aid Committee (Kuzey İrlanda Yardım Komitesi)
ODGP	: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
PAP- T	: Partnership Action Plan against Terrorism (Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı)
PSOE	: Partico Socialista Obrero Espanol (Sosyalist İşçi Partisi)
PP	: Partido Popular (Halk Partisi)
PIRA	: Provisional Irish Republica Army
PKK	: Partiya Karkeren Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)
RIRA	: Real IRA (Gerçek IRA)
RUC	: Royal Ulster Constabulary (Ulster Kraliyet Polis Teşkilatı)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SISII	: Second Generation Schengen Information System (İkinci Kuşak Schengen Bilgi Sistemi)
SPO	: Standart Operation Precedures (Standart Operasyon Prosedürleri)
SFOR	: Stabilization Force (Çok uluslu Barış Gücü)

TREVI	: Terrorism-Racism-Violence-International (Uluslararası Terörizm, Irkçılık, Şiddet)
TMMM	: Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi
TPU	: Terrorism Protection Unit (Terörizm Koruma Birimi)
UVF	: Ulster Volunteer Force(Ulster Gönüllüler Gücü)
UDA	: Ulster Defence Association (Ulster Savunma Birliği)
VIS	: Visa Information System (Vize Bilgi Sistemi)

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi iki kutuplu bir dünya düzenini beraberinde getirmiştir. Söz konusu iki kutuplu dünya ABD'nin ve SSCB'nin kontrolü altındaki devletler üzerinden, bu iki "büyük güç" ün belirleyiciliğinde işlemekteydi. Bu düzen içerisinde ulus devlete yönelik herhangi bir güvenlik tehdidi diğer kutuptan gelebilmekteydi. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber ise dünya üzerindeki dengeler tam anlamıyla değişmiştir. SSCB'nin dağılması ABD'nin tek süper güç olarak kalmasına neden olmuştur. SSCB'nin Soğuk Savaş boyunca hüküm sürdüğü coğrafyada farklı etnik grupların tek bir yönetim altında olması ve var olan bu yönetimin dağılmasıyla özgürlüğüne kavuşan bu etnik gruplar arasında bağımsızlık amaçlı ciddi iç çatışmalar gerçekleşmiştir. Böyle bir durum, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde güvenlik sorununun yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Bu kapsamda, her dönemde gündemde olan terörizm, daha önceki dönemlerden farklı olarak uluslararası düzeyde bir güvenlik sorunsalına dönüşmüştür. Bu açıdan ABD'nin durumu önemlidir: 11 Eylül saldırıları, Soğuk Savaş döneminin bitişinden bu yana tek süper güç olarak ayakta kalan ABD'nin uluslararası düzeyde bu tek güç durumunun kırılganlığını göstermesi açısından önemlidir. ABD'nin kendi toprakları üzerinde böylesine bir uluslararası ölçekli terörist faaliyetinin önünü alamaması 11 Eylül saldırılarının nasıl bir dönüm noktası olduğunu ortaya koymaktadır. Dünya konjonktüründeki bu değişim aslında sadece ABD için geçerli olan bir durum değil, "Batı Dünyası" ya da "Batı Medeniyeti" kavramlarının işaret ettiği coğrafyaya yönelik bir durum olarak gelişim göstermektedir. ABD'nin karşılaşmış olduğu terör saldırısını takiben benzer saldırıların Avrupa'da da görülmesi zaten bu tezi doğrulamıştır. Bu nedenle bu çalışmada, özellikle, bu dönüm noktasından itibaren, AB'nin terörle mücadele amacıyla üretmiş olduğu politikaların ve bu politikaların üye devletler düzeyinde uygulamalarının hangi uluslararası siyasal duruşa paralel geliştiği sorusunun yanıtı aranmaktadır.

Çalışmanın Avrupa Birliği, Güvenlik ve Terörizm başlıklı ilk bölümünde öncelikle çalışma kapsamında netleştirilmesi gerekli görülen güvenlik, savaş, terör ve terörizm olguları üzerine farklı kavramsallaştırmalar ele alınmaktadır. Tarihsel olarak insan topluluklarının ortaya çıkışına dayanan güvenlik kavramı, uluslararası ilişkiler disiplini açısından hem sık kullanılan hem de muğlaklığı devam eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir yandan zaman ve mekândan sürekli olarak etkilenen bu kavram için tanımlama ve kapsam tartışmaları devam ederken, diğer yandan da neyin güvenliğinin, neye karşı nasıl sağlanacağı yönündeki tartışmalara literatürde sıkça rastlamak mümkün olmaktadır. Bu nedenle çalışmada öncelikli olarak güvenlik kavramıyla ilgili tartışmalar ele alınmaktadır. Güvenlik kavramının kapsayıcılığı ve aralarındaki doğrudan ilişki nedeniyle de eşzamanlı olarak savaş kavramı da bu bölümde ele alınmaktadır. Özellikle devleti merkezde konumlandıran güvenlik anlayışlarında savaş kavramının nasıl tanımlandığı, hangi durumlarda kabul edilebilir olduğu, farklı türleri ve tarihsel süreçteki değişimi önemli yer tutmaktadır. Yakın dönemde ise özellikle uluslararası hukuk kapsamında savaş en çok tartışılan konulardan biri haline gelmektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde hem güvenlik kavramı hem de savaş kavramı değişime uğramıştır. Bu değişimin en önemli sebebi aslında SSCB'nin dağılmasıyla beraber ortaya çıkan ve “yeni dünya düzeni” olarak da isimlendirilen değişimlerdir. İki kutuplu düzenin ortadan kalmasıyla birlikte özellikle Avrupa’da daha önceden var olan ve yan yana yaşayabilen etnik grupların milliyetçilik ideolojisinin de rüzgârını arkalarına alarak iç savaşlar içerisine sürüklenmeleri, ulus devletlerin güvenlik kavramını yeniden sorgulamalarına sebep olmuştur. Böyle bir dönemde özellikle ulus devlet güvenliğine karşı oluşan tehditler net bir şekilde tanımlanamamaya başlanmıştır.

Tarihsel olarak her dönem varlığını koruyan terörizm kavramı da böyle bir dönemde ulus devlet güvenliğine karşı tanımlanan yeni tehditler arasındaki yerini almaktadır. En basit haliyle “siyasal saikli şiddet eylemleri”

olarak tanımlanan terörizm kavramsallaştırmasının tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır; dünya konjonktüründeki değişimlerden doğrudan etkilenecek hem farklı dönemlerde farklı şekillerde tanımlanmış, hem de farklı sınıflandırmalar içerisine sokulmuştur. Modern terörizm kavramsallaştırmasının tarihine bakıldığında 1800'lü yılların sonuna doğru yükselişe geçen ve anarşist ideolojinin etkilerini bünyesinde barındıran Anarşist Terörizm dalgası karşımıza çıkan ilk terörizm türü olmaktadır. 1920'li yıllara kadar bu ideolojinin etrafında şekillenen terörizm özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası imparatorlukların da parçalanmasıyla beraber kolonileşme süreci karşıtı bir biçime bürünerek Anti-kolonyal Terörizm türünü karşımıza çıkarmıştır. Bu gün bile halen daha tanımlaması netleşmeyen "terörist mi-özgürlük savaşçısı mı" ikilemi ise tam da bu dönemde yükselişe geçmiştir. İmparatorlukların parçalanması ve İkinci Dünya Savaşı'nın da sona ermesini takip eden Soğuk Savaş döneminde ise terörizm başka bir ideolojinin rüzgarına kapılmış ve dünyada Yeni Sol Terörizmi olarak tanımlayabileceğimiz bir terörizm türü görülmeye başlanmıştır. Hem sol ideolojiyi hem de milliyetçiliği bünyesinde barındıran bu terör dalgası Soğuk Savaş döneminin sonlarına kadar devam etmiştir. Günümüzde ise ulus devletlerin güvenliğini en çok Din Eksenli Terörizm dalgası etkilemektedir. Özellikle ABD'de gerçekleşen 11 Eylül saldırılarının ardından terörizm Batı dünyasının en önemli güvenlik tartışmalarından biri haline gelmektedir. Taşıdığı bu önemden ötürü de terör ve terörizm kavramları çalışmanın bu ilk bölümünde ele alınmaktadır.

Aynı bölümde ayrıca AB'nin oluşum süreci güvenlik-terörizm açısından ele alınacaktır. Çalışmanın kapsamı ve sınırlılıkları açısından oldukça kapsayıcı bir kavram olan güvenlik sadece terör kavramıyla bağıntısıyla sınırlandırılarak ele alınmaktadır. Terörizme karşı verilen tepkilerin uluslararası boyutu özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra daha da belirleyici olmuştur. Bu nedenle, bu bölümdeki asıl amaç, 11 Eylül'le beraber daha net gözlemlenebilen terörizm olgusunun tarihsel evrilişi karşısında gerek AB'nin bütünsel olarak gerekse üye ülkelerin karar alma ve uygulama

düzlemlerinde 11 Eylül öncesinde verdikleri tepkinin hem ilgili tarihsel dönem açısından hem de izleyen dönemler açısından ne anlama geldiği ve aradaki devamlılıkların ve kopuşların neler olduğu sorularına tarihsel bir perspektifle yanıt bulmaktır. Bugünkü ismiyle AB'nin temelleri 1951 yılında kurulan AKÇT'ye dayanmaktadır. Ekonomik temelli bir topluluk olan AKÇT'nin en önemli amaçlarından biri, aslında Almanya ile Fransa arasında yüzyıllardır süregelen savaşları, ekonomik olarak bu iki ülkeyi birbirine bağlayarak sonlandırmak, diğer bir ifadeyle Kıta Avrupa'sında güvenliği sağlamanın bir başka yolu olarak tanımlanabilmektedir. Her ne kadar NATO'ya üyelik Soğuk Savaş dönemi boyunca var olan Sovyet tehdidine karşı bir güvence sağlıyor olsa da, Avrupa'nın içerisinde kaynaklanabilecek güvenlik sorunları özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan çıkan ve toparlanma süreci içerisinde olan Kıta'nın kaldıramayacağı yükler anlamına gelmekteydi. Süreç içerisinde Avrupa'da güvenliğe yönelik girişimler AKÇT girişimiyle sınırlı kalmamış, özellikle 1970'li yıllarda yükselişte olan aşırı sağ ve sol terörizme karşı girişimler ve önlemler ardı ardına gelmeye başlamıştır.

Soğuk Savaş sonrasında ise Avrupa Sovyet tehdidinden sıyrılarak Soğuk Savaş döneminde temellerini attığı Birlik oluşturma sürecine odaklanmaktadır. Artık tamamen ulus devletler arasındaki çatışmaların dışında kalan Avrupa, bu defa da yeni dünya düzeninin beraberinde getirdiği yeni güvenlik tehditlerine maruz kalmaya başlamıştır. Terörizm aslında Avrupa'da hep var olan bir olgudur; ancak, önceki dönemlerdeki terör sorunlarının boyutları ve sonuçları günümüzde var olan ve 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleşen saldırılardan sonra adı konulan Küresel ya da Uluslararası ya da İslami terörizmden farklılık göstermektedir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde AB'nin gelişimi 2001 tarihine kadar güvenlik-terörizm ekseninden incelenecek; bu tarihten sonraki değişimlere ve bu değişimlerin etkilerine üçüncü bölümde odaklanılacaktır.

Bu değerlendirmenin ardından ikinci bölümde çalışmanın temel teorik yaklaşımı ve alternatif teorik yaklaşımlar incelenerek ilk bölümde ele alınan

kavramsal çerçeve bu teoriler çerçevesinde netleştirilecektir. Uluslararası ilişkilerde, sayısal bilimler gibi olayları tek bir teori üzerinden anlatmak mümkün olmamaktadır. Zaten bu imkânsızlık literatürün farklı yönlerde gelişmesine sebep olmuş, genel kabul gören bir teori devletler arasındaki herhangi bir gelişmeyi açıklayamadığında, hemen karşısına alternatif bir teori üretilmeye çalışılmıştır. Literatür, uluslararası ilişkiler disiplinini ve teorilerini oldukça eskiye dayandırmakla birlikte aslında devletler arası ilişkiler yirminci yüzyıla kadar çok da öncelikli bir konu olmamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar geçen süreçte yapılan çalışmalar devlet odaklı çalışmalardır. Savaş sonrası dönemde ise Avrupa'nın bir daha böylesine yıkıcı bir savaşa sürüklenmesinin önüne geçmek amacıyla ortaya çıkan ve Liberal temellere dayanan İdealizmde, özellikle uluslararası kurumlara, evrensel normlara ve işbirliğine vurgu yapılmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle beraber iki savaş arası dönemde hâkim akım olagelen liberalizmin tıkanıp görülmüş ve savaş sonrası dönemde realizm ön plana çıkmıştır.

İki dünya savaşının ardından, yaşanan durumu en iyi şekilde açıklayan argümanlara sahip olan Realizmin de kökleri eskiye dayanmakta ve temelinde insan doğası anlayışının karamsar yanı yatmaktadır. Bu çalışmanın realizm bölümünde detaylı bir şekilde anlatılacağı gibi, bu yaklaşımda devlet uluslararası ilişkilerde tek aktördür ve tıpkı bireyler gibi doğası gereği çıkar peşinde koşan bir varlıktır. Bu nedenle devletler arasında gerçekleşen tüm olayların sebebi devletin davranış biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Realizm, ulusal çıkarların sağlanabilmesi için belirli güç politikalarının uygulanmasının zorunlu olduğu varsayımından yola çıkarak uluslararası sistemi bir üst otoritenin olmadığı anarşik bir ortam olarak değerlendirmektedir. Realizmde devlet rasyoneldir ve temel amacı güç elde etmektir. Çünkü bu yaklaşımda, uluslararası ilişkilerde her durumun sonucu tamamen devletlerin güçlerine bağlıdır ve bu güce göre şekillenmektedir. Sürekli devam eden bu güç arayışı ve güç mücadelesi ise çatışma ve savaşları beraberinde getirmektedir. Savaşa bu denli hazır bir ortamda ise devletlerin güç anlayışı doğal olarak askerî güçten geçmektedir. Bu

kapsamda güvenliği de devlet merkezli değerlendiren realizmde devletler, g elde etmeyi sağlayacak politikalara yönelerek güvenliklerini temin etmeye çalışmaktadırlar. Güvenlik ise ancak askerî g elde ederek sağlanmaktadır. Ulusal güvenlik ve bekaya önem veren ve kendi güvenliğini kendi sağlayan bu devlet modeli doğal olarak uluslararası işbirliğine güvenmemekte ve bu yolla barışın sağlanmasına ihtimal vermemektedir.  devlet adamlarının en önemli görevi ulusal çıkarı korumaktır ve uluslararası anlaşmalar devletler tarafından yapıldığı için, devletler ulusal çıkarları doğrultusunda gerekli gördükleri hallerde bu anlaşmaları kolaylıkla yok sayabilmektedir.

Soğuk Savaş boyunca uluslararası sistemde gelişen olayları açıklamada son derece başarılı olan ve devlet, mücadele, çıkar, g arayışı, ulusal çıkar gibi kavramlara vurgu yapan realizm lider konumunu bu süreçte devam ettirmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın sona yaklaşmakta olduğunu görememesi realizmin eleştirilere maruz kalmasına ve dayandığı temel savlarla var olan uluslararası konjonktürü tam olarak aıklayamamasına sebep olmuştur. Neorealizmin literatüre katılması ise bu dönemde gerçekleşmektedir. Tam anlamıyla realizmin bir reddedilişi olmayan neorealizm, en temel haliyle realizmin birim düzeyindeki yaklaşımına yapısal yaklaşımı eklemleyerek uluslararası ilişkileri açıklamaya çalışmaktadır.

Neorealizme göre, uluslararası ilişkileri açıklamak için sadece devletlere bakmak yetersizdir. Devletlerle beraber, uluslararası sistemin ve bu sistemle beraber bu sistemi etkileyen, sistemin bütün olarak algılanmasını sağlayan ve sistem boyutunda bir bileşen olan, gözle görülmeyen yapının da incelenmesi gerekmektedir.  bu sayede devlet eylemlerinin ne şekilde gerçekleştiği ve devletlerin nasıl sınırlamalarla karşılaşabileceği açıklanabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, realizm genel olarak devlet davranışlarının insan doğasının kötü yanıyla benzerlikler sergilediğini ve devletlerin bekalarını sürdürmek için güçlerini mümkün olduğunca artırma yoluna gittikleri varsayımıyla açıklama sunarken neorealizm uluslararası

sistemin yapısının devletler üzerinde yarattığı etki dolayısıyla şekillenen devlet davranışlarının sonuçları üzerine kurulu bir görüşle uluslararası ilişkileri açıklamaktadır.

Neorealizmin uluslararası ilişkilerde yapıya ilişkin bu çözümlemeleri kapsamında güç, güvenlik, savaş gibi kavramlara ilişkin açıklamaları da bulunmaktadır. Neorealizm uluslararası ilişkilerde devletleri tek aktör olarak kabul etmek yerine uluslararası sistemde var olan en etkin, eşit ve işlev yönünden benzer aktörler olarak kabul etmektedir. Öte yandan, Realizmdeki anarşi kavramını farklı da olsa bünyesinde barındırmaktadır. neorealizmde uluslararası sistem anarşiktir ve devletlerin en önemli amacı anarşik olan bu sistemde var olmaktır. Devletlerin sahip oldukları tüm kapasiteler olarak tanımlanan güç bu amaç açısından değerlidir. Diğer bir ifadeyle, Realizmin gücü kendi başına bir amaç olarak, neorealizmin ise gücü diğer amaçlara giden bir araç olarak tanımladığı söylenebilmektedir. Neorealist güvenlik anlayışında ise devletlerin güvenliğini uluslararası sistemin güvenliğiyle ilişkilendirmek mümkün olmaktadır. Çünkü neorealizmde savaşların sebebi realizmdeki gibi kötü insan doğası değil, uluslararası sistemin yapısından kaynaklı durumlar olarak tanımlanabilmektedir.

Neorealizmin sistem ve yapıya odaklanması, devleti uluslararası aktörlerin en önemlisi olarak algılaması, devletlerin güçlerine ve kapasitelerine önem vermesiyle uluslararası ilişkilerde her zaman önemli olan devletler arasındaki ilişkileri anlatmakta oldukça başarılıdır. Uluslararası ilişkiler literatürünün gelişimi incelendiğinde bir teorinin bazı durumlara açıklama getirememesiyle beraber, alternatif akımların ortaya çıkmaya başladığı ve literatürdeki teori veya yaklaşımların bu şekilde oluşmuş olduğu görülmektedir. Diğer yandan alternatif teori ve yaklaşımların ortaya çıkması da var olan teorilerin tam anlamıyla geçersiz ya da zayıf olduğu anlamına gelmemektedir. Bu çeşitlilik durumu hem farklı teorilerin farklı kavramlar veya analiz düzeyleri üzerinde durması olarak hem de disiplinin genişliğiyle açıklanabilmektedir. Bu nedenle çalışmanın ikinci bölümünün devamında

uluslararası ilişkiler disiplininde yaygın kullanılan diğer temel ve alternatif teorilere yer verilecektir.

Uluslararası ilişkiler literatüründe realizm gibi başat teorilerden bir diğeri ise, İdealizmin de dayanağı olan liberalizmdir. Kökenleri oldukça eskiye dayanan liberalizm bireyi temel alarak, bireysel hak ve özgürlükler üzerine odaklanan bir teori olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletler liberalizmde bireysel haklar temelinde kurulurlar ve demokrasi liberalizmin olmazsa olmaz savlarından biridir. Uluslararası ilişkiler liberal perspektiften ele alındığında devletin önemli bir aktör olduğu ancak tek aktör olmadığı, diğer aktörlerin de uluslararası ilişkileri etkileyebildiği görülmektedir. Bu aktörlerin başında farklı şekillerde oluşmuş uluslararası kurumlar gelmektedir. Uluslararası kurumlar Liberal Teoride önemli bir yere sahiptirler. Çünkü bu yaklaşımda bu kurumlar aracılığıyla devletler arasında var olan sorunların çözülebileceği, çatışma ve savaşların önlenebileceği, işbirliğinin ise artacağı savunulmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte uluslararası ilişkileri açıklamayı hedefleyen İdealizm tam bu şekilde ortaya çıkmış ve bu yaklaşımın da etkisiyle devletler arasında uluslararası kurumlar oluşturulması yönünde girişimler gerçekleşmiş ancak bu girişimler İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına engel olamamıştır.

Soğuk Savaş dönemi boyunca realizmin devlet odaklı güç ve güvenlik politikaları literatürde hâkimiyetini sürdürürken bu sürecin sonlarına doğru neorealizmin ortaya çıkışıyla benzer bir şekilde, realizme bir alternatif olarak neoliberalizm de ortaya çıkmıştır. Klasik liberalizme referansla şekillenen neoliberalizm, idealizmin ütopyacı yaklaşımından özellikle kaçınarak daha bilimsel yöntemler ile uluslararası ilişkileri açıklamayı hedeflemektedir. Aynı dönemde yükselişe geçen neorealizmin temel savlarını eleştirmekle beraber, neoliberalizm de uluslararası sistemde var olan anarşik yapıyı kabul etmektedir. Ancak bu anarşi nedeniyle savaşların kaçınılmaz olduğu savını kabul etmemekte, savaşların devletlerin birbiriyle olan karşılıklı bağımlılıkları yoluyla önlenebileceğini savunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, neoliberalizm,

güvenliği özellikle devletler arasındaki karşılıklı bağımlılık üzerinden tanımlamaktadır. Bu nedenle güç kavramı da askerî gücün ötesine geçerek sosyo-ekonomik unsurları da bünyesinde barındıran bir kavram haline dönüşmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde klasik teorik yaklaşımların yanı sıra uluslararası ilişkilerde alternatif teorik yaklaşımlara da yer verilmektedir. Ancak, çalışmanın kısıtları sebebiyle bu alternatif teorik yaklaşımlardan yaygın kullanılan eleştirel teori ve inşaacı yaklaşım bu bölüm içerisinde incelenmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde realizmin oluşan yeni dünya düzenini açıklamadaki yetersizlikleri hem realist kökenli neorealizmin hem de liberal kökenli neoliberalizmin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak, uluslararası ilişkiler disiplinine daha da farklı bir eksenden bakmak amacıyla, özellikle pozitivist uluslararası ilişkiler teorilerinin (realist ve liberal kökenli yaklaşımlar) sorgulanması amacıyla 1990'lı yıllarla beraber eleştirel teori gündeme gelmeye başlamıştır. Uluslararası ilişkileri devletler arası ilişkilerden öte devlet-sivil toplum ilişkisi etrafında da inceleyen eleştirel teorinin, çok geniş bir düşünsel yelpazesi bulunmaktadır. Farklı yaklaşımları bünyesinde barındıran eleştirel teori toplumu uluslararası ilişkilere yönelik araştırmasının öznesi olarak ele almaktadır. Bu sayede yeni bir uluslararası ilişkiler vizyonu oluşturulması hedeflenmektedir.

Eleştirel teoriyi önceleyen realist ve liberal perspektife sahip yaklaşımların mevcut düzenin nasıl oluştuğuyla ilgilenmemeleri, diğer bir ifadeyle tarihsel süreçle ilgilenmemeleri, eleştirel teori tarafından sıklıkla eleştirilmektedir. Çünkü eleştirel teori açısından hem bireysel aktörlerin hem de toplumsal yapıların tarihsel süreçte nasıl oluştuğu uluslararası ilişkileri açıklamak açısından önem arz etmektedir. Soğuk Savaş sonrası oluşan dünya düzeniyle beraber güvenlik kavramının da değişime uğraması gerektiğine dair tartışmalar da özellikle eleştirel teori etrafında gerçekleşmektedir. Artık eskisi gibi savaşların tekrarlanmayacağı ve devlet ve toplumların farklı tehditlerle karşılaşacağı düşünülerek güvenlik

kavramının daha geniş bir perspektiften ele alınması gerektiği savunulmaktadır. Sadece askerî güvenliği içermeyen bu yeni güvenlik anlayışı karşısında doğal olarak güvenliği sağlamak amacıyla alınması gereken tedbirler de askerî tedbirlerin dışında kalan tedbirler olarak tanımlanabilmektedir. Özetle eleştirel teori, temel uluslararası ilişkiler teorileri olarak gruplandığımız pozitivist yaklaşımların tam tersi yönde bir perspektifle disiplin içerisinde kendisine yer bulmuş, özellikle de yeni güvenlik tehditleri (göç, kaçakçılık, insan ticareti vb.) olarak tanımlanan sorunlara alternatif çözümler ortaya koymaya çalışmaktadır.

Eleştirel teori gibi 1980'li yıllardan itibaren ortaya çıkan ve realizme alternatif olarak literatürde kabul gören bir diğer yaklaşım ise inşaaacı yaklaşımdır. Bu yaklaşım genel olarak kimlik, norm, kültür ve ulusal çıkar üzerine odaklanmaktadır. Felsefe ve sosyolojinin etkisinde bulunan inşaaacı yaklaşımda uluslararası yapı, özneler arası etkileşimle inşa edilen toplumsal bir olgu olarak ele alınır. Toplumda var olan ve paylaşılan fikirler, inançlar ve değerler uluslararası sistemin yapısal özellikleridir ve bu özelliklerin hem toplumsal hem de siyasal eylemler üzerinde etkileri bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, inşaaacı yaklaşıma göre; devletlerin davranışlarını sadece anarşi ve güç gibi kavramlar etkilemez, bunlar dışındaki diğer değişkenler (kimlik, norm, kültür vb.) de devlet davranışlarını etkilemede önem arz etmektedir. Realizme alternatif olarak ortaya çıkan diğer yaklaşımlarda olduğu gibi bu yaklaşımda da devlet, uluslararası sistemin temel aktörüdür; ancak tek aktörü değildir. Diğer aktörler de uluslararası sistemi etkileyici özelliğe sahip olmaktadır.

İnşaaacı yaklaşım yapısalcı bir uluslararası ilişkiler perspektifine sahip olmakla beraber, bu bakış açısı neorealizmin yapısalcı bakış açısından farklılık göstermektedir. İnşaaacı yaklaşımda yapı ve aktörler birbirleriyle ilişki içerisinde ve birbirlerine bağımlıdır. Diğer bir ifadeyle, yapı ya da aktörden birini açıklamadan diğerini açıklamak mümkün olmamaktadır. İnşaaacı yaklaşımda güvenlik sorunlarının temel nedeni yine normlar, düşünsel

faktörler ve devletlerin dost-düşman ayrımıdır. Güvenliği bir sosyal inşaa süreci olarak kabul eden bu yaklaşım, evrensel ya da mutlak bir güvenlik tanımlaması yapmaktan kaçınarak sadece güvenlik konularına dikkat çekmekle yetinmektedir. Uluslararası ilişkiler disiplindeki teorik yaklaşımlar yukarıda değinilen bu teorilerle sınırlı değildir. İngiliz Okulu, feminist teori, yeşil teori, Marksizm ve postmodernizm gibi farklı teorik yaklaşımlar da bulunmakla beraber, çalışmanın kapsamı ve sınırlılıkları doğrultusunda sadece dört temel teori incelenmiştir.

Son olarak ikinci bölümde Metodoloji-Yöntem başlığı altında bu çalışma sürecinde başvurulmuş teorik-yöntemsel araçlar detaylarıyla ele alınmaktadır. Çalışma öncelikle AB'nin ürettiği terörle mücadele politikaları üzerinden değerlendirilecektir. Sonrasında ise AB düzeyinde üretilen terörle mücadele politikaları hem Birlik düzeyinde hem de seçilen örnek ülkeler üzerinden çift taraflı olarak incelenmektedir. Bu incelemenin ne şekilde gerçekleşeceği, çalışmanın dayandığı teorik perspektifin—neorealizm—neden seçildiği ve kullanılan kaynakların detayları bu bölümde ele alınmaktadır.

Üçüncü bölümde 11 Eylül sonrasında AB'nin ürettiği terörizmle mücadele politikaları incelenecektir. Bu politikalar hem AB düzeyinde hem de seçilen üye ülkeler düzeyinde incelenerek, politika üretme ve uygulama sürecindeki sorunlar ortaya konulacak, üye ülkelerin güvenlik konularında tercihlerini ulus devlet politikalarından yana mı, yoksa Birlik politikalarından yana mı kullandıkları ve bu tutumlarının hangi teorik perspektiften okunabileceği değerlendirilecektir. Bu kapsamda AB'nin 11 Eylül öncesinde gündeminde pek fazla yer bulamayan terörle mücadele kavramı ve politikalarının 11 Eylül sonrasında nasıl bir değişim gösterdiği, bu değişimin nasıl sonuçlar ortaya koyduğu ve AB açısından ne derece işlevsel olduğu sorularının yanıtı aranacaktır. 11 Eylül saldırılarından sonra 2004 yılında Madrid'de ve 2005 yılında Londra'da yine El-Kaide kaynaklı terör saldırılarının gerçekleşmesi, terörizmle mücadele konusunu AB'nin güvenlik

meselerleri arasında ilk sıralara taşımıştır. Bir sorunu çözmek için öncelikle sorunun ne olduğunu tanımlamak gerekmektedir. Terör ve terörizm konularında uluslararası arenada en büyük problem kimin terörist olduğu ve hangi eylemlerin terörizm kapsamına girdiği tartışmasıdır. AB tarafından da terörizmle mücadele kapsamında öncelikle tüm üye ülkelerin üzerinde uzlaştığı bir terörizm tanımlaması, terör örgütleri listesi ve terörist kişiler listesi yapılmıştır. Ayrıca, eskisinden daha ciddi bir güvenlik sorunu olarak kabul edilen terörizme mücadeleye yönelik strateji belgeleri, ortak tutumlar, ortak kararlar Birlik tarafından yayınlanarak ortak bir politika oluşturulmaya çalışılmıştır. Yanı sıra, hem ulusal hem uluslararası düzeyde polis, jandarma ve askerî kurumlar arasında işbirliği şekilleri belirlenerek sert güvenlik tedbirleri bu kapsamda ele alınmıştır.

Bu dönemde NATO ve ABD'yle gerek Birlik düzeyinde gerekse üye ülkeler düzeyinde farklı işbirliği yöntemleri gerçekleşmiştir. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sona NATO onayıyla yapılan Afganistan müdahalesi tüm uluslararası kamuoyu tarafından destek görmüştür. Ancak 2003 yılında ABD'nin bezer şekilde Irak'a müdahale etmek istemesi, gerek NATO'dan gerekse uluslararası kamuoyundan istediği desteği bulamaması hem ABD-AB ilişkilerini olumsuz etkilemiş, hem de AB içerisinde birtakım anlaşmazlıklara neden olmuştur. Çünkü bazı AB üyesi ülkeler ABD'nin yanında Irak'a müdahale etmek isterken-ve müdahale ederken-bazı üye ülkeler bu duruma kesinlikle karşı çıkmışlardır. 2005 yılındaki Londra saldırılarından sonra uzun bir süre benzer bir saldırıyla karşı karşıya kalmayan AB, yine de bu dönemde terörizmle mücadeleye yönelik politika ve tedbirlerine ara vermemiştir. Çalışma bu bölümü kapsamında AB politikaları en son 2015 yılı ocak ayında Paris'te meydana gelen terör eylemlerine ve AB'nin bu eylemlerinde etkisiyle oluşturduğu son politikalara kadar incelenmektedir.

AB düzeyinde terörle mücadele politikalarının incelenmesinin ardında bu bölümde ayrıca örnek ülke olarak seçilen Birleşik Krallık ve İspanya

devletlerinin terörle mücadele amacıyla üretmiş oldukları politikalar ve bu politikaların ne yönde seyrettiği, hangi koşullar altında hazırlandığı ve be gibi sonuçlar doğurduğu ele alınacaktır. AB üyesi olan bu iki ülke de tarihsel süreçte terörizmle mücadele ettiği için çalışma kapsamında örnek olarak seçilmişlerdir. Bu nedenle bu iki ülkenin kendi ulus-devlet politikaları çerçevesinde terörizmle nasıl mücadele ettikleri, sert ya da yumuşak güvenlik tedbirlerinden hangi yöntemi benimsedikleri ve elde ettikleri başarı düzeyinin ne olduğu sorularına yanıt aranmaktadır. Yanı sıra, tespit edilen politika tercihlerinin hangi teorik perspektifin açıklayıcılığını güçlendirdiği sorusuna yanıt aranmaktadır.

Birleşik Krallık çok uzun yıllar etnik ya da ayrılıkçı terörizm olarak tanımlayabileceğimiz IRA terör örgütüyle mücadele etmiştir. Bu bölümde Birleşik Krallık'ın IRA'yla olan mücadelesinde hangi politikaları izlediği 11 Eylül öncesi ve 11 Eylül sonrasında bu politikaların nasıl değiştiği sorularına yanıt aranmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Avrupa için çok önemli bir dönüm noktası olan 11 Eylül saldırılarından önce daha çok etnik/ayrılıkçı terörizmle mücadele eden Birleşik Krallık'ın bu tarihten sonra izlediği politikalarını küresel terörizme nasıl entegre ettiği ve hangi ihtiyaçlar doğrultusunda yeni politikalar ürettiği soruları ele alınmaktadır. Mezhepsel farklılıkların da etkili olduğu bu süreçte terör örgütünün amacı 1900'lü yıllarda ayrılan Kuzey İrlanda ile bu gün İrlanda Cumhuriyeti olarak tanımladığımız İrlanda adasının güneyi ile İrlanda Cumhuriyeti adı altında birleşmesidir. Bu süreç içerisinde ciddi eylemler gerçekleştiren IRA'ya karşı dönemin Birleşik Krallık hükümetleri sert güvenlik tedbirleri uygulamış hem de bu tedbirleri terörle mücadele yasaları ve olağan üstü hal yasaları ile de hukuken temellendirmiştir. Tarihin her döneminde kendilerine dış destek bulan terör örgütleri gibi IRA'da özellikle Katolik gruplardan destek görmüş ancak dünya üzerindeki siyasal değişimler ile sağladığı bu destekler zaman içerisinde azalmıştır. Ayrıca İrlanda halkıda bu süre zarfında özellikle yaşadığı can kayıpları nedeniyle örgüte verdiği desteği çekmeye başlamış ve 1990'ların

sonunda taraflar arasında yaşanan müzakere süreciyle beraber IRA bu gün silah bırakma noktasına gelmiştir.

Birleşik Krallık'ın IRA mücadele sürecinin sonuna yaklaştığı dönemde ABD'de 11 Eylül saldırıları gerçekleşmiş, Birleşik Krallık ise bu saldırıları kendisine yapılmış gibi değerlendirerek ABD'nin "terörizmle savaş" yaklaşımıyla başlattığı mücadelenin her basamağında hem NATO'nun hem ABD'nin yanında yer almıştır. Afganistan ve Irak müdahalelerinde ABD'ye askeri açıdan destek olan Birleşik Krallık 7 Temmuz 2005 tarihinde ise Londra'da gerçekleşen terör saldırılarıyla küresel terör ya da İslami terörle karşılaşmıştır. O tarihe kadar terörle mücadele politikalarının odak noktası IRA iken o tarihten sonra küresel teröre yönelik terörle mücadele politikaları gerçekleştirmiştir. Ancak gerek 11 Eylül saldırıları gerekse 7 Temmuz saldırıları İslami bir terör örgütü tarafından gerçekleştirildiği için Birleşik Krallık'ın aldığı bu tedbirler birazda ülke topraklarındaki Müslümanları hedef alır bir niteliğe dönüşmüştür. Bu kapsamda konu ulus devletin güvenliği olduğunda, ağırlıklı olarak sert güvenlik tedbirlerini tercih eden Birleşik Krallık, az sayıda da olsa terörle mücadele amacıyla yumuşak güvenlik tedbirleri olarak tanımlayabileceğimiz sosyo-ekonomik politikalar da üretmiştir.

Benzer bir durum ise çalışmanın ikinci örnek ülkesi İspanya'da yaşanmıştır. Birleşik Krallık'ın IRA ile yaşadığı terörle mücadele süreci kadar uzun olmasa da, General Franco'nun İspanya'daki diktatöryal yönetimi döneminde yükselişe geçen ve eylemlerine başlayan Bask milliyetçiliğini ve - İspanya ve Fransa'dan bölgeleri içeren- bağımsız Bask ülkesini savunan ETA terör örgütü ile uzun soluklu bir mücadele süreci içerisine girmiştir. Bu bölümde İspanya'nın ETA'yla olan mücadelesinde hangi politikaları izlediği 11 Eylül öncesi ve 11 Eylül sonrasında bu politikaların nasıl değiştiği sorularına yanıt aranmaktadır. Diğer bir ifadeyle, 11 Eylül sonrasında terörle mücadele eden bir devletin üretmiş olduğu yeni politikaların analizi sunulmaktadır. İspanya'nın demokrasiye geçiş sürecinde yapılan Anayasal

düzenleme ile özerklik elde eden Bask bölgesinin durumu ETA terör örgütünü memnun etmemiş ver örgüt eylemlerine yoğun bir biçimde devam etmiştir. İspanyol Hükümetleri ise sert güvenlik tedbirleri ve katı terörle mücadele politikaları üreterek bu süreçte terör örgütü ile mücadele etmiştir. 2000'li yıllara gelindiğinde ETA belirli dönemlerde ateşkes ilan etmiş ama bu ateşkesler kalıcı olmamıştır. Şu an halen daha yürürlükte olan bir ateş keş olduğu halde İspanya'nın İspanyol hükümeti terör örgütüyle müzakere etmeyi kesinlikle kabul etmemektedir.

ETA'yla mücadelesi devam ederken yine Birleşik Krallık'ın bir benzeri süreç İspanya'da da yaşanmış 11 Eylül saldırıları sonrası NATO ve ABD'yle işbirliği içerisinde Afganistan ve Irak'a müdahaleye katılan İspanya'da 11 Mart 2004 El Kaide tarafında terör saldırıları gerçekleştirilmiş, çok sayıda kişi hayatını kaybetmiştir. 11 Eylül öncesinde hep ETA'yla mücadeleye dönük terör tedbirleri alan İspanya bu tarihten sonra küresel terörizm ya da İslami terörizmle mücadele tedbirleri almış, bu maksatla politikalar üretmiş, birimler oluşturmuştur. Yine Birleşik Krallık örneğine benzer şekilde İspanya'da AB'nin Liberal politikalarının dışına çıkarak terörle mücadele konusunda sert güvenlik tedbirleri uygulamayı tercih etmiştir.

Bu çalışmanın amacı 11 Eylül terör saldırıları sonrasında AB'nin Birlik düzeyinde üretmiş olduğu politikaların ve bu politikaların üye ülkeler düzeyinde uygulanış biçiminin incelenmesidir. Bu inceleme ışığında AB'nin ürettiği politikalar ile ulus devletlerin ürettikleri politikalar arasındaki muhtemel farklılıkların ne olduğu, bu farklılıkların neden kaynaklandığı sorularının yanıtı—örnek ülkeler üzerinden geliştirilen bir analize dayanarak—aranmaktadır. Ayrıca yine sonuç bölümünde ulus-devletlerin AB düzeyinde oluşturulan politikaları mı yoksa ulusal düzeyde oluşturdukları politikaları mı tercih ettikleri, bu koşullar altında da AB'nin ürettiği politikaların işlevsel olup olmadığı sorularına yönelik açıklamalar sunulmaktadır. Yapılan inceleme sonucunda elde edilen bulgular teorik çerçeveden de destek alınarak detaylandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ, GÜVENLİK ve TERÖRİZM

1. TEMEL KAVRAMLARIN TANIMLANMASI

Çalışmanın bu bölümünde çalışmanın genelinde faydalanılacak olan güvenlik, savaş, barış, terör ve terörizm gibi temel kavramlar açıklanarak, sonraki teorik bölüme bir altyapı hazırlanması hedeflenmektedir.

a. Güvenlik

Güvenlik, özellikle tanımlanması zor olan, ancak, insan hayatının her alanında önem taşıyan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle, uluslararası konjonktürdeki dönüşümlerin güvenlik kavramının tanımını, içeriğini ve ihtiyaçlarını doğrudan etkilediğini belirtmek gerekmektedir. Bununla bağlantılı bir şekilde, güvenlik tanımları, güvende olması gereken olgunun ne olduğu, neye karşı güvende olması gerektiği, nasıl güvende olması gerektiği gibi farklı sorulara bağlı olarak da çeşitlenmektedir.

Bu açıdan, çalışmanın giriş bölümünde de değinildiği gibi uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde, her dönemde, her ihtiyaca cevap verebilecek tek bir güvenlik tanımının yapılması mümkün olamamaktadır. Farklı alanların ihtiyaçlarına cevap verebilecek çeşitli güvenlik tanımlarının burada ele alınmasının amacı ise çalışmaya temel oluşturacak bu kavramı her yönüyle incelemektir. Diğer bir ifadeyle, tartışmalı bir kavram olan güvenlik üzerine net bir tanım yapılamamaktadır. Genel olarak varılan ortak nokta ise güvenliğin kaçınılmaz olarak politik bir kavram olduğu ve bu kavramın dünya politikasında “kimin, neyi, ne zaman ve ne şekilde” elde edeceğini belirlediğidir (Williams, 2008:1).

Akademik anlamda bir konu olarak güvenlik çalışmalarının ele alınması özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasına denk gelse de, güvenlik

mesalesinin aslında insan topluluklarının ortaya çıkışından itibaren geçerli olduğunu söylemek mümkün olabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, kavramdaki değişim zamandan ve mekândan etkilenmektedir (Williams, 2008:1-2). Bu nedenle, bu bölümde, güvenlik kavramı incelenirken öncelikle tarihsel bir sınıflandırmaya gidilerek, kavramın hangi tarihsel dönemlerde hangi unsurları bünyesinde barındırdığı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Güvenlik kavramı on yedinci yüzyıldaki krizlerden bu yana Kıta Avrupası'ndaki siyasi düşüncenin temelinde bulunmaktadır. On yedinci yüzyılın ortalarından Fransız Devrimi'ne kadar olan dönemde çoğulcu ve hoşgörölü bir güvenlik anlayışı hâkimiyetini sürdürürken Fransız Devrimi ve Napolyon savaşları sonrasında daha askerî eksenden ve daha devlet odaklı güvenlik değerlendirmeleri de ortaya çıkmaya başlamıştır. On sekizinci yüzyılın Liberal düşüncesi boyunca güvenliğin bireysel bir fayda olarak anlaşılması erken dönem politik anlayışın bir yansımasıdır. Diğer bir ifadeyle, bu döneminin Liberal düşüncesindeki bireysel güvenlik hem bireylerin hem de toplumun faydasına olmaktadır. Ancak, özellikle Fransız Devrimi sonrasındaki süreç içerisinde güvenlik hem bireyler hem de devletlerle bağlantılı olarak kavramsallaştırılmıştır. (Rothschild, 1995: 60). Örneğin; Montesquieu 1748'de güvenliğı "devletin ve özgürlüğün tanımlanmasının bir parçası" olarak ele almış, "siyasi özgürlük ile güvenlik arasında doğrudan bir bağlantı" kurmuştur (Montesquieu 1748'den aktaran Rothschild, 1995: 61). Fransız Devrimi sonrasındaki İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi'nde de güvenliğin birey olarak yurttaş odaklı bir eksende tanımlanması ve yurttaşın özgürlüklerine vurgu yapılması da bu anlayışı göstermektedir (Rothschild, 1995: 62).

On sekizinci yüzyıl sonrasında ise askerî ve diplomatik olarak garantiye alınmış güvenlik düşüncesi Avrupa'nın gündeminde olmaya başlamıştır. 1814'deki Viyana Kongresi ve öncesinde imzalanan Paris Antlaşmasıyla Avrupa'nın bozulan dengelerinin yeniden düzenlenmesi ve devamlılığının sağlanması hedeflenerek, büyük güçlerin güvenlik kavramı

etrafında bir araya gelmesi sağlanmıştır. Yirminci yüzyıl sonundaki güvenlik kavramının temel prensipleri ise on sekizinci yüzyıl sonları ve on dokuzuncu yüzyıl başlarında atılmaya başlanmıştır (Rothschild, 1995: 60-65).

Yirminci yüzyıl büyük güçler arası savaşlar dönemi olarak adlandırılabilir. Bu dönemdeki savaşlar ideolojik rekabetleri, ideolojik rekabetlerde savaşları ortaya çıkarmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nda "faşist ve komünist devletler Liberal Kapitalist Batıya meydan okurken, İkinci Dünya Savaşı'nda Komünist devletler ile Liberal Batı, büyük bir ideolojik oyuncu olan, faşizme karşı bir araya geldiler"¹ (Buzan, 1991: 435). Soğuk Savaş döneminde ise nükleer caydırıcılığın etkisiyle uzun bir askerî durgunluk dönemi görülürken bir yandan da silahlanma yarışı, teknolojik yenilik ve ekonomik büyüme üzerine rekabet başlamaktadır. Batı'ya yönelik Komünist meydan okumanın 1989'da sona ermesiyle bu rekabet de son bulmuştur (Buzan, 1991: 435).

Bu çerçevede, yirminci yüzyılın ilk yarısındaki uluslararası sistemi ve anlayışı açıklamayı hedefleyen askerî anlamlar yüklenmiş, özellikle de devlet odaklı güvenlik, diğer bir ifadeyle geleneksel güvenlik "askerî bir tehdidin olmaması ya da ulusun dış saldırılardan korunması" durumu olarak tanımlanabilmektedir. Gerek bireysel gerek devlet açısından güvenliğin tanımlanmasında içsel-dışsal bir tehdidin ya da tehdit algılamasının bulunması da belirleyici bir unsurdur. (Dedeoğlu, 2003: 10). "Bir devletin saldırgan ya da savunmacı askerî kapasitesindeki her artış—ki, bunun genelde bir bedeli vardır—ister kaynakların sivil sektörden askerî sektöre yönelik olarak yeniden dağıtımı, ister bir diğer devletin güvenlik kaynaklarını erişilebilir kılması vasıtasıyla olsun, güvenliğinin artmasını sağlar. Güvenlik, bizâtihi, savaştan özgürlük demektir ve bu savaş ihtimali hâlinde yenilginin olmayacağına yönelik güçlü bir beklentiyi beraberinde getirir" (Bellany, 1981,

¹ Buradaki "faşist", "komünist" gibi tanımlamalar Barry Buzan'ın kullandığı terminolojinin korunması amacıyla orjinal şekliyle bırakılmıştır.

102). Görüldüğü üzere bu ve benzeri tanımlar ağırlıklı olarak ulus devlete yönelik, tespit edilebilen “askerî” tehditleri kapsamaktadır. Çünkü burada ele alınan devlet, bir hükmetme aracı olan, otoritesi yeri geldiğinde zora dayandırılan, kanunlarına itaati sağlama ve onu ihlal edenleri cezalandırma kapasitesine sahip olan ve meşru şiddet kullanma tekeline sahip olan Weberyen devlettir (Heywood, 2007: 125).

Bu dönemde hâkim olan güvenlik tanımlarının benzer şekilde ulus devlet odaklı olduğu ele alınan diğer iki tanım da görülebilmektedir. Örneğin; ulusal güvenliğe bir saldırı Richard REALİZM. Ullman (1983) tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır; “ya belirli bir zaman içerisinde devletin ya da üzerinde yaşayanların yaşam standardını bozan eylem ve olaylar bütünüdür; ya da devlet bünyesinde bulunan devlet kurumlarının, özel kurumların ya da devlet dışı aktörlerin (kişiler, kurumlar, tüzel kişilerin) politik seçimlerinin, belirli bir yöne doğru etkilenmesi/tehdit edilmesi durumudur” (Ullman, 1983:133). Diğer bir tanımla, güvenlik “devlete, topluma, kişilere, mal ve eşyalara yönelik tehlike ve kazaları önlemek için alınan, hukuka uygun önlemlerin tümü ve bu önlemlerin alınmış bulunduğu haldir.” (Acar ve Urhal, 2007: 76-77). Bu açıdan, devlet, öncelikle bireyin güvenlik içinde olması, toplum hayatının ve kamu düzeninin sağlanması ve bireylerin korkusuzca yaşayabildiği bir güvenlik kurumu anlamına gelmektedir.

Güvenlik kavramının tartışmalı bir kavram olduğu üzerinde bir uzlaşa bulunurken, bu kavramın asıl odak konusunun ne olduğu (bireysel, ulusal, uluslararası vb.) konusunda bir uzlaşuya henüz ulaşılammıştır. Soğuk Savaş döneminin büyük bir kısmında askerî anlamda ulusal güvenlik düşüncesi baskın olurken, Soğuk Savaş sonrası dönemde bu tarz güvenlik anlayışına yönelik eleştiriler yükselişe geçmektedir. Geleneksel olarak güvenlik kavramı, devletler sisteminin ortaya çıkışından bu yana, devletlerin ihtiyaç ve çıkarları doğrultusunda geliştirilmiş olduğundan kişilerden ziyade devletler üzerinden değerlendirilmektedir. (Bilgin, 2003a: 203). Soğuk Savaş’ın başlangıcında ulusal güvenlik kavramı yeni moda olmaya başladığında Kuzey Amerika ve

Batı Avrupa için güvenlik problemi SSCB'den gelen geniş yelpazeli meydan okumaya nasıl cevap verileceğinden ibaretti. Bu meydan okuma sadece askerî değil, aynı zamanda ideolojik, sosyal ve ekonomik olarak gerçekleşmektedir. Ancak, güvenliğin bu geniş kavramsallaştırılması nükleer silahlanma yarışının yarattığı baskı ile kısa sürede askerî odaklı bir şekilde daraltılmıştır. Sadece Soğuk Savaş'ın son on yıllık süreci içerisinde daha geniş bir güvenlik gündemi yeniden ortaya çıkmaya başlamış ve askerî olmayan yaklaşımlar güvenlik kavramına yeni bir boyut kazandırmaya başlamıştır (Buzan, 1997: 6).

Yirminci yüzyıl sonunda yükselişe geçen yeni güvenlik ilkeleri aslında on sekizinci yüzyıl sonu, on dokuzuncu yüzyıl başları politikalarının yeniden keşfedilmesiyle bağlantılı olarak ele alınabilir. 1990'lı yıllarla beraber insan güvenliği ve ortak güvenlik kavramları için Aydınlanma çağıının sonundaki Liberal anlayışlara benzer anlayışlar ortaya çıkmaya başlamıştır (Rothschild, 1995: 65-66). Yirminci yüzyıl boyunca da, devlet odaklı güvenlik anlayışı hâkimiyetini sürdürmeye devam etse de süreç içerisinde alternatif ya da eleştirel güvenlik tanımlamalarına yönelik öneriler özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde yükselişe geçmeye başlamıştır (Bilgin, 2003a: 203).

Soğuk Savaş sonrası uluslararasılaşma, Aydınlanma'nın son dönemlerinde yaygın olan liberal düşüncenin bireysel güvenlik haklarının genişlemesi ve insanlık hakları konusunda eski politik tartışmaları andırmaktadır. Politik, ekonomik ve sosyal hayatın uluslararasılaşmasının bir sonucu olarak bireysel güvenliğin uluslararası politikada görülmesi 1990'larda gerçekleşmektedir (Rothschild, 1995: 67). "Güvenlik, tehditlerden bağımsız olabilmek, devletlerin ve toplumların düşman olarak gördükleri kuvvetlere karşı, kendi bağımsız kimlik ve bütünlüğünü sürdürebilme yeteneğiyle ilgili bir kavramdır" (Buzan, 1991: 432). Bu çerçevede, güvenlik en temelde hayatta kalabilmekle bağlantılı olarak ele alınırken, aynı zamanda, bu varoluşun hangi koşullar (kaygılar ve endişeler) altında gerçekleşebileceğiyle de ilişkilendirilmektedir. Öte yandan, ele alınan bu koşullar günlük hayatın

belirsizliğinin bir parçası haline geldiğinde ve güvenlik kavramının aciliyeti içerisine alındığında kavramın zorlukları ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu durumda oluşan kaygılar güvenlik tehdidi olarak algılanmakta, güç kullanımı da dâhil farklı acil eylemler ve önlemler gerektirmeye başlamaktadır (Buzan, 1991: 433).

Barry Buzan (1991) güvenliği beş farklı alan üzerinden incelemektedir. Bu sektörler askerî güvenlik, siyasi güvenlik, ekonomik güvenlik, toplumsal güvenlik ve çevresel güvenliktir. Askerî güvenlik, devletlerin hem silahlı kapasitesiyle hem de diğer devletlerin kendilerine yönelik niyetlerinin algılanmasıyla çift yönlü bir etkileşim içerisinde bulunmaktadır. Siyasi güvenlik devletlerin örgütsel istikrarı, hükümet yapıları ve kendilerine meşruiyet sağlayan ideolojileriyle ilişkilidir. Ekonomik güvenlik kaynaklara erişim, kabul edilebilir refah düzeyinde ve devlet gücünde olunabilmesi için mali kaynak ve pazarların yönetiminin sürdürölmesini içermektedir. Toplumsal güvenlik ise toplumların kendi geleneksel dil, kültür, din, millî kimlik kalıplarını kabullenilebilir koşullar çerçevesinde geliştirebilme yeteneği olarak tanımlanabilmektedir. Son olarak, çevresel güvenlik yerel ve küresel biyosferin idamesiyle ilişkilidir. Bütün bu alanlar bir birinden bağımsız olmamakta, her bir alan güvenlik kavramının bir ayağını oluşurmaktadır (Buzan, 1991: 433).

Güvenlikle ilgili kavramsallaştırmalarda merkeze alınan bir diğer kavram özgürlüktür. Ken Booth (1991), güvenlik ve özgürlüğü madalyonun iki yüzü olarak değerlendirirken, bireyi bu değerlendirmenin merkezine oturtmakta ve bireyin özgürleşmesine birincil öncelik vermektedir (Bilgin, 2003a: 209). Bu durumda güvenlik, tehdidin olmaması durumudur. Özgürlük ise bireylerin kendilerini özgürce seçim yapma konusunda engelleyecek olan fiziksel ve insani kısıtlardan bağımsız olmalarıdır. Bu çerçevede, savaş ve savaş tehdidi yoksulluk, eğitimsizlik, siyasi baskı gibi kısıtlar arasında yer almaktadır. “Özgürlük güç ya da düzen değil, gerçek ve saf güvenliği üretmekte ve bu çerçevede de saf güvenliğin kendisi” olarak

tanımlanabilmektedir (Booth, 1991: 319). Soğuk Savaş'ın hemen sonlanmasıyla beraber yeni güvenlik tanımlamalarının yükselişe geçtiği yukarıdaki tanımsal örneklerden açıklıkla görülebilmektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönemin baskın özelliği kapitalist güçlerin büyük merkezleri etrafındaki güvenlik topluluklarıdır. Güvenlik toplulukları, bir grup devletin birbirleriyle olan ilişkilerinde askerî güç kullanmayı beklememesi ve böyle bir duruma hazırlanmaması olarak tanımlanabilmektedir. Ancak, bu durum bir başkasına karşı kolektif güç kullanma ya da güç kullanma ihtimalinden doğan ittifak ilişkileri açısından farklılık arz etmektedir (Buzan, 1991: 436). Kolektif güvenlik de diyebileceğimiz bu işbirliği yönteminde, uluslararası sistemde dengeyi sağlamak maksadıyla düzenlenmiş ve kurumsallaşmış bir durumun düzenlenmemiş ve denge kurmada tek başına kalınan durumdan daha fazla istikrar sağlaması amacı hedeflenmektedir. Kolektif güvenlik anlayışında ve bu anlayış üzerinden yapılan düzenlemelerde devletler istikrarı sağlamak için bazı norm ve kurallara uymaya ve gerektiğinde herhangi bir saldırıyı topluca durdurmaya karar vermektedir. Çünkü bu sistemde istikrar işbirliğinin bir ürünüdür. Bu sayede devletler hem olası saldırılara karşı dengeyi sağlama çabasında daha başarılı olmakta hem de devletler arasındaki güven ve işbirliği artmaktadır (Kupchan ve Kupchan, 1995: 52-54).

Soğuk Savaş döneminde büyümeye devam eden, sonrasında da Batılı ittifak sistemi olarak karşımıza çıkan bu Kapitalist güvenlik topluluğunun Komünist devletlere karşı ittifak oluşturmalarının geçerli nedenleri vardı. Ancak, bu devletler birbirleriyle olan ilişkilerinde de askerî güç kullanımını elimine etmek için benzer şekilde geçerli nedenler geliştirdiler. Öte yandan Komünist güçler kendi blokları içerisinde benzer bir güvenlik topluluğunu oluşturma konusunda başarısız olmuşlardır. Doğal olarak Kapitalist güvenlik topluluğunun oluşturulması birbirleriyle askeri anlamda rekabet içine girmemelerinden ötürü liberal dünyaya ekonomik anlamda da avantaj sağlamaktadır. (Buzan, 1991: 436).

Buzan'ın (1991) vurguladığı bu güvenlik toplulukları ile ulusal güvenliğin yanında bölgesel güvenlik ya da uluslararası güvenlik gibi kavramlar da uluslararası ilişkiler literatüründe ön plâna çıkmaktadır. Ulus devlet güvenliğinden bir sonraki adım bölgesel güveniktir. Bölgesel güvenlik, bir tehdide maruz kalan ya da tehdit algılaması içerisinde bulunan devletler arasında güvenliği sağlamak ve/ya da garanti altına almak amacıyla oluşturulan ve ortak güvenlik politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında bir arada hareket etmeyi hedefleyen bölgesel birliktelik durumudur. Diğer bir deyişle, bu çeşit bir güvenlik anlayışında tehdidin ve bunun karşısında gösterilen etkinliğin etki alanının sınırları ulus devlet düzeyinden bölgesel düzeye yükseltilmiştir. Dolayısıyla, ulus devletin tehdidin tek hedefi olarak algılandığı anlayıştan, ortak bir tehdit algısı üzerinden bölgesel düzeyde örgütlenen ve birden fazla ulus devletin birlikte belirlediği bir güvenlik anlayışına geçilir (Bilgin, 2006: 11). Uluslararası güvenliğin sağlanmasında da sistemin bütününe yönelik bir tehdidin olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, “çok sayıda ulus devletin aynı zamanda karşısına çıkan benzer sorunlar uluslararası güvenlik içinde değerlendirilmektedir” (Dedeoğlu, 2003: 49). Ancak, burada bu topluluğun içerisinde olan devletlerin belirli bir coğrafi bölgeye aidiyeti aranmamaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik üzerine yapılan akademik çalışmalar öncesine göre sosyolojik perspektifi daha fazla içermeye başlamıştır. Daha önce de belirtildiği gibi zaman ve mekâna göre değişim gösteren güvenlik kavramına, özellikle bu süreçlerde yeni tehdit algılamaları da eklenmektedir. Söz gelimi, bir devlete karşı güvenlik tehdidi önceleri başka bir devletten beklenirken, ABD örneğinde olduğu gibi, 11 Eylül sonrasında başarısız devletler terörist faaliyetler ve ağlar için bir sığınma yeri olma ihtimaline bağlı olarak tehdit oluşturmakta ya da bu şekilde algılanabilmektedir (Bilgin, 2003a: 207).

b. Savaş

Güvenlik kavramı incelenirken, güvenlikle doğrudan ilişkili en önemli kavram olarak savaş kavramı karşımıza çıkmaktadır. Savaş da, güvenlik gibi, tarihsel süreçten ve devletler arası ilişkilerden doğrudan etkilenecek, değişim geçiren, farklı şekillerde tanımlanabilen bir kavramdır. Diğer bir ifadeyle savaş en geleneksel güvenlik tehdididir. Geniş anlamda savaş “aynı türler arasındaki farklı bireyler arasında gerçekleşen şiddet teması”dır (Yalçinkaya, 2008: 19).

Savaşın hangi durumlarda kabul edilebilir olduğuna ilişkin en eski yaklaşımlardan biri dördüncü yüzyılda, St. Augustine’in formüle ettiği şekliyle, “haklı savaş” yaklaşımıdır. Roma İmparatorluğu’nu ele geçiren Hristiyan dünyası, İmparatorluğu maruz kaldığı işgallere karşı savunmak zorunda kalmışlardır. Savaşın kaçınılmaz olduğu bu süreçte, St. Augustine öncülüğünde Hristiyanları adil olmayan bir savaştan uzak tutmak ve onların haklı olan savaşlara da katılımlarını sağlamak için hem Hristiyan, hem pagan geleneklerinden düşünceler içeren, bazı ilkeler düzenlenmiştir. Tarihsel süreçte bu genel prensipler St. Thomas Aquinas tarafından derlenmiş ve bu gün “haklı savaş” denilen prensipler ortaya çıkarılmıştır (Latkovic, 2002: 33). Haklı savaş prensiplerine göre;

- Savaş, ancak, meşru otorite tarafından ilan edebilir,
- Savaş nedeni adil olmak zorundadır,
- Savaş doğru bir niyetle yürütülmelidir (Latkovic, 2002: 36).

Savaş konusundaki incelemelerde en önemli isimlerden biri de Hugo Grotius’tur. *Savaş ve Barış Hukuku* isimli çalışmasında uluslararası ortamın anarşik durumuna değinmekte, ancak, savaşın gerekliliğini orta bir çizgide değerlendirmektedir (Yalçinkaya, 2008: 51). Grotius’a göre savaş “uyuşmazlıklarını zorlama yoluna başvurarak çözmeye çalışanların karşılıklı durumu” olarak tanımlanabilmektedir (Grotius, 2011: 32). Bu çalışmasında Grotius; savaşın ne doğal hukuka, ne uluslararası hukuka ne de Tanrısal

iradeye dayanan hukuka aykırı olmadığını ortaya koymakta ve savaşı çeşitlendirmektedir. Kamusal savaş, özel savaş ve karma savaş olmak üzere üç çeşit savaş tanımlanabilmektedir. Kamusal savaşta “her iki yanda da savaş açma konusunda kamusal yetkisi olanlarca girişilmiş bir savaş durumu” bulunurken, özel savaşta, “kamusal bir yetki olmaksızın, özel kişiler arasında yapılan bir savaş durumu” söz konusu olmaktadır. Grotius’un karma savaş tanımında ise “bir yanda kamusal yetkiye dayananlarla, öte yanda özel kişiler arasındaki savaş durumu” tanımlanmaktadır (Grotius, 2011: 42).

Grotius, St. Augustine’nin haklı savaş kavramına benzer bir yaklaşımla adı geçen eserinde savaş haklı gösteren bir takım nedenler sıralamaktadır. Savaşa en geçerli neden olarak “sahip olunan bir şeyi koruma” amacı gösterilirken, borçlu olunan bir şeyi elde etme ya da cezalandırma amacı da savaşa neden olarak görülebilmektedir. Ancak, Grotius sadece çıkar amaçlı savaşların da varlığını kabul ederek bu tür savaşları “haksız” olarak nitelendirmektedir (Grotius, 2011: 73-75). Örneğin; komşu devletin sadece güçlenmiş olmasından ötürü duyulan korku kaynaklı bir savaşa girmek, daha verimli topraklar elde etmek ya da imparatorlar ve kliselerin kendilerine ait olduğunu iddia ettikleri evrensel buyurma hakkı (tüm evrende hükümdarlığa sahip olma inancı) nedeniyle yapılan savaşlar haksız savaşlardır (Grotius, 2011: 197-202).

Savaş kavramına yönelik en kapsamlı ve hatta bu gün bile geçerliliğini koruyan tanım ve fikirler, on dokuzuncu yüzyılda Prusyalı bir general olan Carl Von Clausewitz tarafından yapılmıştır. Clausewitz’e göre savaş, en basit haliyle “genişletilmiş bir düello”dur. Bu düelloda taraflardan her biri fiziksel gücüyle diğerine istediğini kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bu durumda savaş; “düşmanı irademizi kabule zorlamak için bir kuvvet kullanma eylemi” olarak tanımlanabilmektedir (Clausewitz, 2008: 30). Savaş, devletlerin hem kendi içlerindeki hem de birbirleri arasındaki toplumsal dinamiklerin neden olduğu koşullardan doğmakta ve düşmanlık duygusuyla düşmanca niyeti bünyesinde barındırmaktadır. Bu düşmanlık duygusu ve

niyeti sebebiyle de en uygar uluslar bile birbirlerine karşı aşırı zor içeren tutumlar alabilmektedirler (Clausewitz, 2008: 31).

Savaş ciddi bir amacı gerçekleştirmek için kullanılan ciddi bir araç olarak tanımlanabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, uygar halkların savaşı daima politik bir durumdan doğar, savaş ortaya çıktıktan sonra da politikadan bağımsız bir hal alarak politikanın yerine kendi kanunlarını uygulamaktadır. Bu durumda savaş “gerçek bir politik araç, politik ilişkinin bir devamı, politikanın başka araçlarla uygulanması” olarak tanımlanmaktadır (Clausewitz, 2008: 44-45). Clausewitz’e göre savaşın doğası, içinde bulunduğu duruma göre değişim gösterebilmekte ancak her durumda da üç temel öğeyi içerisinde barındırmaktadır. Bunlar; “kör şiddet, savaşı bağımsız bir ruhsal etkinlik haline getiren olasılık hesapları ve rastlantılar ve son olarak da savaşı tamamen akla bağlayan politik araç niteliği”dir (Clausewitz, 2008:47). Bu üç unsurdan ilki ulusu, ikincisi komutanı ve ordusunu üçüncüsü ise hükümeti ilgilendirmektedir. Diğer bir ifadeyle, savaşa zemin sağlayacak hırsın toplumda bulunuyor olması halkla ilgili, savaş sürecinin hangi ihtimalleri kapsayacağı ve gerekli ordunun özellikleri komutanla ilgili iken siyasi hedefler sadece hükümeti ilgilendirmektedir (Clausewitz, 2008: 48).

Bütün bu karmaşık tanımların yanı sıra önemle vurgulanması gereken bir unsur da savaş kavramının tanımının, tanımlamanın yapıldığı ve kavramın yapılageliş şeklinin içinde bulunduğu dönemin siyasi, ekonomik ya da teknolojik gelişmelerinden etkilenecek değişim göstermesidir. Örneğin, arkeolojik çalışmalarda bile savaşa yönelik bulgular elde edilmekle beraber bu savaşların günümüz modern savaşlarıyla ortak ve farklı yönleri bulunmaktadır. Özellikle, sanayi devrimi sonrasında modern savaşların temelleri atılmaya başlanmış, İkinci Dünya Savaşı ile beraber savaşın tümüyle mekanize bir hale dönüşmesi mümkün olabilmektedir (Akad, 2011: 11). On dokuzuncu yüzyılda demiryolları, ateşli silahlar, telgraf gibi ulaşım ve iletişim alanlarındaki teknolojik ilerlemeler savaşların şekil ve seyrini etkilerken, yirminci yüzyıldaki tanklar, uçaklar, helikopterler, nükleer, kimyasal

ya da biyolojik silahlar, insansız hava araçları gibi yenilikler savaşların daha da başka şekillerde gerçekleşmesine neden olmaktadır. Ancak, savaşlardaki değişimler sadece teknolojik ilerlemeler yoluyla olmamaktadır. Dünya konjonktüründeki değişim etkisiyle ulus devletlerin oluşmaya başlaması, yönetimlerin monarkların elinden parlamentoların eline geçmesi toplumlardaki savaş anlayışlarını da etkilemektedir (Akad, 2011: 12).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkiler disiplini gelişmeye başlamış, İkinci Dünya Savaşı'na kadarki süreçte olası savaşları engellemeye yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Milletler Cemiyeti'nin (MC) kuruluşu (kuruluş ve çözülüş tarihi) bu amaçların en önemli göstergesi olarak tanımlanabilmektedir. Ancak, yapılan çabalar yeteriz kalmış ve İkinci Dünya Savaşı patlak vermiştir. (Yalçinkaya, 2008: 55). Savaşlardan bıkkın uluslararası bir toplumun varlığının da etkisiyle, bu süreçte disiplin içerisinde gerek güvenlik gerek de savaş kavramlarına yönelik teoriler geliştirilmiş, bu kapsamda yeni tanım ve koşullar tartışılmaya başlanmıştır. Ancak, çalışmanın bu bölümünde kavramların uluslararası ilişkiler teorileri dışında kalan yalın ve genel anlamları üzerine incelemeler yapılarak, teorik temelli kavramsal açıklamalar bir sonraki bölüme bırakılacaktır.

Savaşın engellenmesi ve barışın sağlanmasına yönelik uluslararası arenadaki önemli diğer gelişme ise 1945 yılında BM'nin kurulmuş olmasıdır. Başlangıçta elli bir üye ülkeyle, uluslararası barış ve güvenliğin korunması, sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi ve insan haklarının güvence altına alınması için kurulan BM, bu gün üye sayısını yüz doksan üçe çıkartmıştır. BM Antlaşması özellikle uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılmasını yasaklaması sebebiyle çalışma açısından önem arz etmektedir. (BM [web], 2012). BM Antlaşması'ndan önce 1925 yılında Almanya, Birleşik Krallık, İtalya, Fransa ve Belçika arasında "Ren Misakı"nın imzalanması ve 1928 yılında da Briand-Kellogg Antlaşması ile savaşlar engellenmeye çalışılmış, ancak, istenilen sonuç elde edilememiştir (Pazarcı,2007: 509). BM Antlaşması madde 2/4'e göre "tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek

herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek BM'nin Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar” (BM [web], 2012).

Ancak, bu kuvvet kullanma yasağına karşın, BM Antlaşması bazı özel durumlarda devletlerin kuvvete başvurabileceklerini de garanti altına almaktadır. Özellikle Antlaşma'nın 51. Maddesi meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanmaya izin vermektedir. İlgili maddeye göre:

Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına hâlel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez (BM [web], 2012).

Meşru müdafaa dışında BM Antlaşması, Güvenlik Konseyi üyelerine silahlı kuvvet kullanma kararı almaya (madde 42), ve bu amaçla bir özel askeri kuvvet oluşturmaya (madde 43) yetki vermektedir (Pazarcı, 2007, 517). Bununla beraber uluslararası hukukun henüz netleştiremediği kuvvet kullanma sorunu da kendi kaderini tayin etme hakkı söz konusu olduğunda halkların kuvvet kullanma yetkisinin olup olmadığıdır. Bu alanla ilgili akademik ve siyasi tartışmalar halen devam etmekte olup (Pazarcı, 2007, 518), konunun ihtilafli oluşu da göz önünde bulundurularak çalışmanın dışında bırakılmaktadır.

Savaş kavramının tarihsel süreç içerisinde değişim gösterdiği düşüncesinden yola çıkılarak temel anlamda savaşı sınıflandırmak için ikili bir

ayrım yapmak mümkün olabilmektedir. Devletler arası savaş ve iç savaş. Devletler arası savaşta iki farklı toplumun ordularının savaşmaları söz konusu iken iç savaşta tek bir toplumu yönetmek isteyenlerin arasında gerçekleşen savaş söz konusudur. Ancak, son yıllarda savaşın şekli değişim göstermiş, daha farklı gruplar arasında, farklı düzeylerde silahlı çatışmalar deneyimlenmiş ve gözlemlenmiş olduğundan, yukarıda değinilen temel ikili ayrım uluslararası toplumda gerçekleşen silahlı çatışma durumlarını açıklamaya artık yetmemektedir (Yalıncaya, 2008: 28-29).

Savaş kavramının tanımı ve içeriği, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ve Soğuk Savaş sonrası dönemde değişime uğramıştır. Artık savaş yerine “uluslararası silahlı çatışma” tanımı kullanılmaktadır. Bu değişimin arkasında yatan gelişmelerden biri özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde SSCB yönetimi altında bulunan etnik gruplar arasında yükselen etnik çatışmalardır. Öte yandan, zayıf ve başarısız devletlerde devlet içi çatışmalar meydana geliyor. Ayrıca, uluslararası sistemin temel aktörlerinde de değişimler yaşanıyor ve devlet dışı aktörler bu yeniden tanımlanan silahlı çatışmalar içerisine dâhil olmaya başlıyorlar. (Yalıncaya, 2008: 31-32). Bu tanım değişiklikleri farklı uluslararası ilişkiler teorilerini incelerken de, bu teoriler çerçevesinden savaşı ve barışı tanımlarken de karşımıza çıkmaktadır; çünkü uluslararası ilişkileri açıklamak amacıyla ortaya çıkmış teoriler de farklı dönemlerde, dönemin koşullarına göre, uluslararası politikayı açıklamakta kendi içlerinde farklılaşmaktadırlar.

Hüseyin Pazarcı'ya (2007) göre; BM'nin kuruluşuna kadar gerçekleşen silahlı çatışmalar, “savaş” şeklinde nitelenebilecek büyük çaplı ve büyük yıkımlara neden olan, devletler arasındaki çatışmalardır. BM Antlaşması'na kadar hem uluslararası örgütlerin silahlı çatışmaya katılımı söz konusu olmamış, hem de bir devlet içerisinde silahlı grupların hükümete ya da birbirlerine karşı giriştikleri eylemlerde diğer devletler bu gruplara herhangi bir statü vermedikçe (devlet, savaşan vb.) var olan durum uluslararası hukuk kapsamında değerlendirilmeyerek, iç hukuka bırakılmıştır. BM döneminde ise

uluslararası örgütlerin de barış ve güvenliği sağlamak amacıyla silahlı çatışmalara girmeleri söz konusu olmaya başladığından, uluslararası silahlı çatışmalar ve bu çatışmalara ilişkin hukuk alanı geliştirilmektedir (Pazarcı, 2007: 528).

Uluslararası hukukta silahlı çatışma türlerini üçlü bir sınıflandırma içerisinde değerlendirmek mümkün olabilmektedir. Bu sınıflandırmanın ilk ayağı uluslararası silahlı çatışmalardır. Uluslararası silahlı çatışmalarda ise karşımıza ilk olarak devletler arasındaki savaşlar ya da savaşa varmayan sınırlı nitelikteki silahlı çatışmalar çıkmaktadır. Uluslararası hukukta savaş “biri objektif, öteki de sübjektif olmak üzere, iki öge ile tanımlanabilen, devletler arasında silahlı çatışmalar olgusunun ve taraflardan en az birinin bu silahlı eylemleri savaş niyetiyle gerçekleştirmesi durumu” olarak tanımlanabilmektedir (Pazarcı, 2007: 530). “İlgili devletlerden hiçbiri söz konusu olan çatışmaları savaş amacı ile değerlendirmedikleri” takdirde uluslararası hukuk açısından bu durum savaşa varmayan sınırlı nitelikteki çatışma olarak tanımlanabilmektedir (Pazarcı, 2007: 531).

Uluslararası silahlı çatışmalarda ikinci olarak karşımıza uluslararasılaşmış silahlı çatışmalar çıkmaktadır. Esasen burada bahsedilen çatışmalar arasında bir devletin ülkesi içerisinde gerçekleşen iç çatışmalar sayılabilir. Bu iç çatışmaları uluslararası yapan ya “bir devletin hükûmetine karşı silahlı mücadele veren güçlere savaşan statüsünün tanınması” durumu, ya da “iç savaşta yabancı devletlerin de silahlı çatışmalara katıldığı” durumlardır (Pazarcı, 2007:532). Uluslararası hukukta silahlı çatışma türlerinin ikinci sınıflandırma ayağı olarak uluslararası olmayan silahlı çatışmalar ele alınabilmektedir. Devletlerin kendi ülkelerinde gerçekleşen iç savaşların kastedildiği bu durumlarda, özellikle insancıl amaçlarla birtakım uluslararası kurallara uyulması, uluslararası hukukun müdahale alanına girmektedir. Uluslararası hukukta silahlı çatışma türlerinde son olarak BM kararları uyarınca yürütülen silahlı çatışmalar ele alınabilmektedir. BM son yıllarda barış ve güvenliği korumak amacıyla barışı koruma harekâtı, barışı

kurma harekâtı ve barışı zorla uygulama harekâtı olmak üzere üç ayrı türde harekâtlar gerçekleştirmektedir. Bu harekâtlar kapsamında da barış güçleri gerekli hallerde kuvvet kullanma yetkisine sahip olmaktadır (Pazarcı, 2007:535-539).

Bu incelemeler ışığında denebilir ki, savaş kavramıyla ilgili tanım ve değerlendirme yapılırken tanımın yapıldığı tarihsel dönem, içinde bulunulan uluslararası konjonktür göz önünde bulundurulmalıdır. Savaşın tanımı uluslararası politikadaki tarihsel süreçten etkilenmektedir. Bu tanım, uluslararası, ulusal ve yerel düzeylerde güvenlik anlayışının kapsamıyla bağlantılıdır. Bugün farklı kategorilerle tanımlanabilecek savaş-çatışma pratiklerinde farklı güvenlik anlayışlarının gittikçe daha fazla belirleyici olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, gerek *reel politik* alandaki güvenlik politikalarında gerekse teorik düzeyde güvenlik kavramsallaştırmalarında kaydedilen değişiklikler savaş tanımlarındaki çeşitliliği ve değişimi etkilemektedir.

c. Terör ve Terörizm

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber, yukarıda da değinildiği üzere, uluslararası ilişkiler literatüründe güvenlik kavramına yönelik yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu şekilde bir değişimin nedeni ise, iki kutuplu dünya düzeni içerisinde güvenlik kavramına karşı oluşan tehdidin net bir şekilde ortaya konulabilmesinin aksine, yeni düzen içerisinde tanımlanması ya da kesin sınırlarının çizilmesi mümkün olmayan yeni tehditlerin oluşmasıdır. Benzeri tehditler daha önceki dönemlerde de varlıklarını sürdürmekteydiler; ancak, Batı dünyası için var olan SSCB'yle ilişkilendirilen tehdidin yarattığı korku ve endişe yeni tehditler olarak nitelendirilen tehditlerin önüne geçmekteydi. Bu değişimin en son hâli olarak ise 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye karşı yapılan terörist saldırılar ve akabinde güvenliğe yaklaşımlarda kaydedilen gelişmelerle bağlantılı olarak anlaşılabilir. Bu saldırılar güvenliğin farklı bir boyuta taşındığının herkesçe ve özellikle günümüz dünyasında tek süper güç olan ABD tarafından kabul edilmesine yol açmıştır. Buna bağlı olarak, ulusal,

bölgesel ve uluslararası boyutlarda, güvenlik sorunlarının parçası olarak terör olgusu da teorik boyutta ön plâna çıkmıştır. Ancak, terörizmin hiç de yeni olmayan geleneksel bir güvenlik tehdidi olduğu kavramın tarihsel süreci incelendiğinde görülebilmektedir.

Terör, genel olarak, bireysel korku durumunu ifade eden bir kavram olarak kullanılmaktadır (Zafer, 1999: 1). Terörizm ise, “politik, dinî veya ideolojik hedeflere ulaşmak için korku salma, zorlama, tehdit gibi usullerle şiddetin planlı ve birikimli kullanımıdır.” Terörizm, en genel anlamıyla, siyasal otoritenin varlık biçimini, temel politikalarını ya da bazı politikalarını, değiştirme, dönüştürme, ya da pekiştirme amacıyla siviller tarafından sivil ya da sivil olmayan kişileri ya da kuruluşları hedef alabilen tekrarlanan şiddet eylemleri” olarak değerlendirilmektedir (Tavas, 2000: 16) Diğer bir ifadeyle, “büyük ölçüde, siyasal bir amaç taşıyan ve kitleleri yıldırma taktiği ile şiddet araçlarını kullanan ya da kullanma tehdidinde bulunan terörizm, geleceğe yönelik erekler taşıdığından, kesinlikle örgütlü, sistemli, planlı ve hesaplı eylemler bütünü” olarak tanımlanmaktadır (Dedeoğlu, 2006: 9).

Terörün tarihi M.Ö. birinci yüzyıla kadar uzanmaktadır. M.Ö. 73–66 yılları arasında Filistin’deki kutsal savaşı Zealot/Siccari’lerin Roma İmparatorluğu’nu destekleyenlere karşı yapmış oldukları eylemler bilinen ilk terörist eylemler olarak kabul edilmektedir (Taşdemir, 2006: 37). Dinî bir mezhebe dayalı olarak organize olan bu örgütün mensupları, düşmanlarına kalabalık yerlerde kesici aletlerle arkadan saldırarak eylemlerini gerçekleştirmektedirler (Zafer, 1999: 10). Modern politika, devlet yöneticilerinin ve bürokratlarının öldürülmesini terörist eylem olarak kabul etmektedir ve bu çerçevede M.Ö. 44 yılında Julius Caesar’ın da öldürülmesi siyasal terörizme örnek olarak kabul edilmektedir (Taşdemir, 2006: 38). On birinci yüzyılda “Haşşaşin”ler Ortadoğu’da ortaya çıkan yine din eksenli bir terör örgütüdür. Dinî özgürlüklerini kazanabilmek amacıyla Selçuklulara karşı eylem gerçekleştiren bu örgüt aslında kısıtlı sayıda üyesi olan bir mezhebe dayanmaktadır. Yanı sıra, terör eylemlerinin bir dış politika aracı olarak

kullanılması da oldukça eski bir yöntemdir. On altıncı ve on sekizinci yüzyıllar arası korsanların bazı devletlerce kullanılması devletlerin terör faaliyetlerine o dönemde destek verdiği bir örnek teşkil etmektedir.

Modern anlamda siyasi terörizmin ise Fransız Devrimi'yle şekillendiği kabul edilmektedir. İhtilal öncesi terörizm “yokluklara maruz kalan halkın şiddet ve panik içeren reaksiyonları” olarak tanımlanmıştır (Zafer, 1999: 10-11) Özellikle, dinî motiflerden arındırılmış anlamdaki siyasal terörizmin başlangıcının Fransız Devrimi'ne dayandığı kabul edilmektedir. 1789'daki ayaklanmalar çerçevesinde statükoyu korumanın bir yöntemi olarak terörizm görülmektedir. Bu dönem için terörizm anti-demokratik sistemin tamamıyla değiştirilmesinde gerekli bir unsur olarak tanımlanabilmektedir. Fransız Devrimi sonrasında kısa bir süreliğine yönetimi elinde bulunduran aşırı radikal Jakobenler' in, yeni bir rejimi yerleştirmeye çalışırken terör eylemlerini meşru bir hale getirdikleri tespitine bağlı olarak bu dönem “terör dönemi” olarak anılmaktadır. Diğer bir deyişle, “...devrim öncesi dönemde terör, despotizmin bir sıfatı olarak kullanılmıştır.... Devrim sırasında halk tarafından uygulanan terör....Devrim sonrasında hükümet tarafından “devlet terörüne” dönüşmüştür.” Sanayi Devrimi, komünizm ve Marksizm gibi yeni ideolojilerin ortaya çıkışıyla beraber terörizm devlet karşıtı faaliyeti de içerecek şekilde genişlemiş ve Birinci Dünya Savaşı'na kadarda özellikle büyük imparatorluklarda meydana gelen etnik kökene dayanan şiddet hareketleri tanımlamakta işlevsel olmuştur (Rapoport, 2003: 37).

Terörizmin tarihçesi genel olarak dört ana terörizm dalgası üzerinden incelenmektedir. İlk dalga olan “anarşist terörizm” 1880'lerden 1920'li yıllara kadar görülmüş ve yerini ikinci dalga olan ve 1960'lara kadar devam eden “anti-kolonyal terörizm”e bırakmıştır. Üçüncü dalga olan “yeni sol terörizmi” ise 1990'lara kadar etkinliğini sürdürmüş ve sonrasında dünya genelinde “din eksenli terörizm” var olmaya başlamıştır. Sınıflandırmada kullanılan bu dört terörizm dalgasının ilkinin on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkışının sebeplerini yükselişe geçen doktrinler ve teknolojik ilerlemeler ile açıklamak mümkün

olabilmektedir. On dokuzuncu yüzyılda din tamamen etkinliğini yitirmiş milliyetçilik, anarşizm, Marksizm ve benzeri seküler siyasi akımlar yükselişe geçerken, ulaşım ve iletişimde yaşanan ilerlemeler, teröristlerin amaç ve eylemlerini kolaylaştırmaktadır. (Rapoport, 2003: 38).

Anarşist terörizmin temeli olan anarşizmde öncelikle siyasi, ekonomik ve sosyal etkiye sahip tüm yönetim biçimlerine karşı bir duruş bulunmaktadır. Ayrıca siyasi ve dinî ideolojiler kurumsal hayatın otoritesinin bir göstergesidir ve insanı belirli bir forma sokmaya çalışmaktadır. Anarşizme göre, aslında insan tek başına iyidir ve kendi problemlerini kendisi çözebilir. Kötülük ise bir insan üzerinde otoriteyi tutan insandan gelir (Poland, 2004: 35). Fransız Devrimi'nin son döneminde terörizm monarşi karşıtı ve anayasalcı bir hal almış ve benzeri eylemler Rusya'da örneğin Narodnaya Volya örgütü tarafından gerçekleştirilmiştir. Modern terörizmin kökenleri olarak tanımlayabileceğimiz sol görüşlü bu örgüt on dokuzuncu yüzyıl Rusya'sında ses getiren eylemler gerçekleştirmiştir. Yirminci yüzyıl hareketlerine bir örnek teşkil eden bu örgüt 1870'ler ve 1880'lerde hükümet üyeleri ve polise yönelik birçok saldırıda bulunmuştur. Bu örgütün amacı, özellikle dönemin Rusya'sında yaşayan vatandaşların dikkatini amaçları üzerine çekmektir. Gerek Narodnaya Volya, gerek diğer küçük gruplar bu dönemde özellikle Sergei Neçayev² ve Mihail Bakunin'in doktrinlerinin eyleme dökülmesinin bir örneği olarak kabul edilebilir (Poland, 2004: 31-34).

Uzun yıllar Türkiye Cumhuriyeti'nde eylemlerini sürdüren ASALA terör örgütünün kökleri de aynı dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunabilir. Bu açıdan, Ermenileri savunmak iddiasıyla kurulan ve Osmanlı'nın resmî

² Sergei Neçayev ve Mihail Bakunin anarşist düşünürlerin ilk kuşak temsilcileri arasında yer almaktadırlar. Detaylı bilgi için bkz.; Bakunin, M.A. and Cutler, R.M. *The basic Bakunin: writings, 1869-1871*; McLaughlin, P. *Mikhail Bakunin: The Philosophical Basis of His Theory of Anarchism*; Walicki, A. and Andrews-Rusiecka, *REALISM. A History of Russian Thought: From the Enlightenment to Marxism*.

görevlilerine saldırılar düzenleyen Hınçak ve Taşnak komitelerinin ciddi sorunlara yol açan eylemleri bulunmaktadır. Anarşist terör dalgası döneminde özellikle Avrupa kendi bünyesinde önemli değişimler yaşamıştır. Şehirleşme süreci içerisine giren Avrupa kentlerinde gerçekleşen hızlı nüfus artışı ve koşullarından memnun olmayan, yeterli imkâna sahip olmayan bir işçi sınıfı ortaya çıkmaya başlamıştır. Hayatlarından memnun olmayan bu insanların harekete geçirilmesi oldukça kolay olmuştur. Bu dönemdeki terör örgütleri eylemlerini basit bombalar ve diğer patlayıcılarla gerçekleştirmektedir. Bu tür eylemlerin de tahrip gücü oldukça sınırlı olmaktadır. Ayrıca kaynak sağlamak amacıyla da banka soygunları sık rastlanılan bir yöntem olmaktadır (Poland, 2004: 34).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Versay Barış Anlaşmasıyla (1919) yenilen devletler başta olmak üzere Avrupa da birçok imparatorluk parçalanmaya başlarken sömürgeleştirme sürecinin de sonu gelmektedir. Anti-kolonyal terörizm dalgası tam da bu dönemde yükselişe geçmiştir. Manda yönetimi altındaki topraklar bu dönemde kısa süre içerisinde bağımsızlıklarına kavuşma çabaları içerisine girmeye başlamıştır. İrlanda, İsrail, Kıbrıs, Yemen, Cezayir gibi ülkeler bu dönemde kurulmuş, ayrıca IRA Birleşik Krallık'ın sömürgeci politikalarına karşı bu dönemde oluşturulmuş bir terör örgütü olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci dönem terör dalgasının eylem şekilleri de farklılık göstermektedir. Diasporalar örgütlere mali kaynak sağladıkları için banka soygunları yapılmamakta, eylemler özellikle siyasi figürlere, polise ve askerî birimlere yönelik gerçekleştirilmektedir (Rapoport, 2003: 40).

Anti-kolonyal sebeplerin, birinci dalga terörizmine temel hazırlayan sebeplerden biraz daha meşru kabul edilmeye başlanmasıyla beraber, kimin terörist olarak tanımlanabileceği konusu sorunlu hale gelmiştir. O döneme kadar terörist teriminin kötü çağrışımları üzerinde toplanmasından ve siyasi yükümlülükler doğurmasından ötürü, sömürge yönetimine karşı isyancılar kendilerini terörist olarak tanımlamayı reddetmektedirler. İlk olarak dönemin

Yahudi gizli örgütü Irgun'un lideri Menachem Begin kendisiyle beraber olan grubu "özgürlük savaşçısı" olarak tanımlamaya başlayarak, bu kavramın literatüre girmesine sebep olmuştur (Rapoport, 2003: 41). Sömürgeciliğe karşı ortaya çıkan bu kurtuluş mücadelelerinde örgütler dönem dönem ittifaklar içerisine girmiş ve bir ittifakın kurtuluş mücadelecisi tanımlaması yaptığı bir örgüt, diğer ittifak tarafından terör hareketi olarak tanımlanmış ve bu çerçevede bugün karşımızda duran tanım karmaşası ortaya çıkmıştır (Eralp, 2002: 52).

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında 1945-1947 yılları arasında, uluslararası sistemde yeni bir denge oluşturulmaya çalışılmıştır. ABD öncülüğünde uluslararası örgütlerin kurulması öngörülmüş ve bu çerçevede ortak bir güvenlik anlayışı yaratılmaya çalışılmıştır. Ancak, 1947'den itibaren Soğuk Savaş dönemin başlamasıyla beraber ortak güvenlik yerine ittifaklar sistemi şeklinde tanımlayabileceğimiz bir yapı oluşmuştur. Bu koşullar altında güvenlik uygulamaları, oluşturulan kutupların ayrı ayrı güvenliğinin sağlanması etrafında şekillenmiştir. Özellikle 1950'li ve 1960'lı yıllarda NATO ve Varşova Paktı çerçevesinde kutupların güçlenmesi ortaya çıkmış, hatta NATO'nun temsil ettiği ittifakının zayıf ayaklarından biri olan Avrupa'nın güçlenmesine yönelik olarak Avrupa entegrasyonu gündeme gelmiştir (Eralp, 2002: 51).

1960 ve 1970'lerde ABD'nin Vietnam'a müdahalesi hem Amerikan karşıtı terörist gruplar için bir malzeme olmuş, hem de sol ideolojiye dayanan üçüncü terör dalgası için gerekli koşulların sağlanmasına sebebiyet vermiştir. Kuzey Vietnam destekli Vietkong örgütünün ABD askerlerine karşı zafer elde etmesi, Batı'nın da zedelenebileceği umudunu doğurmuştur. Buna ek olarak, Latin Amerika'da, Batı Avrupa'da ve ABD'de bu dönemde radikal öğrenci grupları, sol kanat hareketleri yükselerek faaliyetlerine devam etmektedirler. Almanya'daki Kızıl Ordu Fraksiyonu ya da İtalya'daki Kızıl Tugaylar gibi gelişmiş ülkelerdeki gruplar, var olan Batı düşmanlığının rüzgârını da

arkalarına alarak, Üçüncü Dünya'daki kitlelerin sözcüsü görevini üstlenmektedirler (Rapoport, 2003: 41).

Üçüncü dalga terörizm, sol ideolojinin yanı sıra milliyetçiliği de bünyesinde barındırmaktadır. Filistin sorunu terörizmin uluslararasılaşmasında oldukça etkin bir role sahiptir. 1967 Savaşı'nda yenilen Arap ülkeleri özellikle Kudüs'ü yeniden elde edemeyeceklerini anlamışlar ve askerî olarak daha da güçlenen İsrail'e karşı bir siyasal şiddet uygulamasına başlamışlardır. Sınırlı bir devleti olmayan Filistinlilerin dünyada yankı uyandırmak için uyguladıkları yöntem uluslararası hedeflere şiddet yöneltmektir. Bu çerçevede 1968 yılında Filistin Kurtuluş Halk Cephesi'nden üç teröristin bir İsrail uçağını kaçırması terörizmin uluslararası boyuta geldiğinin ilk örneklerindendir. 1972 yılında Münih Olimpiyat Oyunları'nda İsrailli sporculara yönelik terörist eylemler birçok kişinin ölümüyle sonuçlanmış ve bu olay tüm dünya tarafından dehşet içerisinde izlenmiştir. O dönemde bu boyutta bir eylem uluslararası terörizmin ne kadar ciddi boyutlara ulaşabileceğinin bir göstergesidir (Hoffman, 2006: 65-67). Üçüncü dalga terörizmde, uçak kaçırma, kişilerin kaçırılma, elçiliklere saldırılar yaygın olarak görülen yöntemler olmakla beraber, birinci dalgada görülen banka soygunlarına da dönem dönem rastlanılmaktadır (Rapoport, 2003: 43).

Terörizmin uluslararası boyutta görülmesiyle beraber, tanımlanmasına yönelik girişimler de başlamış, ancak, o dönemden bu yana ne tarafların ne de akademik alanda çalışanların ortaklaşa kabul ettiği kesin bir tanım yapılamamıştır. Bu dönemde Paul Wilkinson (1974) siyasal terörizmi üç temel başlıkta incelemektedir. Bunlar *devrimci terörizm*, *devrimci denilebilecek terörizm* ve *bastırıcı terörizmdir*. Devrimci terörizm; “siyasal bir değişim yaratmak amacıyla terörist şiddetin sistemli bir şekilde uygulanması”dır (Wilkinson, 1974: 36). Devrimci denilebilecek terörizm ise “devrim ve baskı yerine siyasi motivasyona dayanır” (Wilkinson, 1974: 38). Baskıcı terörizm de “bazı birey ya da gruplar üzerinde baskı yaratmak için terörist şiddet fiillerinin sistemli bir şekilde gerçekleştirilmesidir”. Bu çeşit bir

eylem genellikle var olan bir otorite tarafından gerçekleştirilmekte ve tüm topluma ya da belli bir gruba uygulanabilmektedir (Wilkinson, 1974: 40)

TABLO 1: Siyasal terör ve terörizmin temel tipolojisi (Wilkinson,1974:56-57).

TİP	HEDEFLER	ÖZELLİKLER
DEVİRİMCİ DENİLEBİLECEK	Köklü devrimci değişimden ziyade siyasi güdülerini benimsemektedir. Örneğin; devletleri siyaset ya da yasa değişikliklerine zorlamak, devlet görevlilerini görevden almak veya cezalandırmak; rakip gruplarla siyasi çatışmaya tutuşmak.	Bireyler tek başlarına eylemde bulunabilmesine rağmen, tipik bir biçimde küçük gruplar halinde çalışırlar; oldukça kestirilemezdir; psikopatolojik olanların ve yasa dışı örgütlerin şiddetinden ayırt edilmeleri genellikle zordur.
DEVİRİMCİ	Devrim ya da yöntemli bir biçimde devrimci amaçlara ulaşmak.	Küçük bir grup da olsa, her zaman bir lideri, ideolojisi ya da kabataslak da olsa programı olan bir gruba ilişkindir. Alternatif örgütsel yapılar geliştirirler. Şiddet ve terörizm örgütü tipik bir biçimde, devrimci hareket içerisindeki uzman suikastçı ya da askerî nitelikli örgütler tarafından üstlenilmiştir.
BASTIRICI	Baskıcıların istenmeyen olarak tasarlandığı davranış biçimlerini, bireyleri ya da grupları baskı altına almak ve ya keyfî olarak seçilmişleri “tasfiye” etmek.	Genellikle kanlı toplu terörle kendisini gösterir. Sık olarak iktidar partisi ve ordu gibi öteki organları içermesine rağmen, tipik bir biçimde uzman terör makinesi, gizli polis bu işi gerçekleştirmek üzere yetiştirilir. Asıl teknikleri işkencedir. Totaliter, ideolojik yönetim teröründe, korku ve karşılıklı kuşku her yere yayılmış ve yitip bitirici olabilir, ayrıca liderin paranoyasının aracı haline gelebilir.

1980'lerin başlamasıyla beraber kısa bir süreliğine de olsa iki kutup arasındaki yumuşama dönemi yerini yeniden bir gerginliğe bırakmış ve bu dönemde Afganistan'ın SSCB tarafından işgali ve İran devrimiyle uluslararası sistemde değişimler gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler çerçevesinde ABD ve Avrupa'nın sisteme yönelik algılamalarında farklılıklar ortaya çıkmıştır ABD, bu dönemde dünyanın çeşitli bölgelerinde özellikle SSCB'ye karşı farklı etnik ve dinî grupları kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmıştır. Aynı dönemde, ilk önce Ortadoğu'da terörizm kavramının kullanmaya ve yaygınlaşmaya başladığı gözlemlenebilmektedir. Sistemdeki bu değişimlerle uluslararası terörizm, devlet destekli terörizm gibi kavramlar ulus devlet güvenlikleri açısından önem arz eden bir hale gelmeye başlamıştır. 1980'lerle beraber zayıf devletlerden güçlü devletlere yönelik terör eylemleri özellikle intihar saldırıları şeklinde ortaya çıkmaya başlamıştır. Normal koşullar altında askerî olarak mücadele edemeyecekleri güçlü devletlere karşı zayıf devletler terörü önemli bir koz olarak kullanmaya başlamıştır (Eralp, 2002:53).

Dördüncü dalga olan din eksenli terörizm de 1980'li yıllarda özellikle din temelli ideolojilerin yükselişe geçmesiyle görülmeye başlanmıştır. 1980'lerin sonunda Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber dünya düzeninde önemli değişimler gerçekleşmiştir. İki kutuplu dünya düzeninde var olan katı düzenin gevşemesiyle etnik ve dinsel özgürlüklerin yükselmesi için uygun bir zemin ortaya çıkmıştır. Daha önceleri ittifaklar içerisinde güvenliğin sağlanması söz konusu iken bu dönemde güvenlik ve güvenliğin sağlanabilmesi daha karmaşık ve çok faktörlü bir hale gelmiştir. Bu çerçevede terörizmde değişim göstermiş birçok aktörün etkin olduğu küresel boyuta sahip bir kavrama dönüşmeye başlamıştır. Özellikle bu dönemde Orta Doğu'da etnik ve dinsel milliyetçilik eksenli hareketler artmış ve Orta Doğu tüm dünyanın önünde duran bir sorun haline dönüşmüştür (Eralp, 2002:54-55).

Daha önceki üç terör dalgasında da dinî kimlik her zaman önemliydi; çünkü dinî ve etnik kimlikler Ermeni, İrlandalı, Kıbrıslı ya da İsrailli ve Filistinli

mücadeleleri açıklamakta kullanılmaktadır. Ancak, önceki terör dalgalarında küresel bir amaç bulunmazken dördüncü dalgada din, Soğuk Savaş sonrası oluşacak yeni dünya düzeni içerisindeki dengeleri etkileyebilme amacı taşıdığından oldukça farklı bir öneme sahip olmaktadır. Bu dalgada İslam en önemli din olarak karşımıza çıkmaktadır ancak diğer dinî toplulukların da dönem dönem terör üretebildikleri göz ardı edilmemelidir. Örneğin, Yahudi terör gruplarının Kudüs'teki İslam'ın kutsal yerlerini bombalama ya da Filistin liderlerine yönelik suikast eylemlerine başvurdukları bilinmektedir. 1995 yılında Budist, Hindu ve Hristiyanlardan oluşan, dinî bir grup olan Aum Shinrikyo, Tokyo'da metroya sinir gazıyla saldırıda bulunarak 12 kişinin ölümüne sebep olmuştur. Ancak, İslam coğrafyasında İran Devrimi, Afganistan'daki grupların SSCB silahlı kuvvetlerini bölgeden çıkartması gibi birbiri ardı sıra gelen olaylar bölgede din eksenli eylemlerin başarıya ulaşabileceği fikrinin yayılmasına neden olarak dördüncü dalga terörizm için zemin hazırlamıştır. Dördüncü dalga terörizmde yeni bir eylem şekli olan intihar eylemleri/bombalamaları görülmeye başlanmış, devlet kurumlarına daha kapsamlı saldırılar düzenlenmiştir (Rapoport, 2003: 43-45).

Dördüncü dalga terörizm bugün halen etkinliğini sürdürmektedir; ancak, 1980'li yıllardaki örneklerinden biraz daha farklılık göstermektedir. Soğuk Savaş sonrası hep bahsedilen yeni dünya düzeninde dengeler değişmiş, gündeme yeni kavramlar gelmeye başlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber yeni bir dünya düzeninin oluşturulması sürecinde "küreselleşme" kavramı karşımıza çıkmıştır. Basitçe herhangi bir olayın dünya çapında yayılması olarak kabul edebileceğimiz küreselleşme, coğrafi yayılmanın yanı sıra ciddi yapısal değişimleri de beraberinde getirmiştir (Arıboğan, 2002: 224). Küreselleşmeyi tanımlamak oldukça güçtür. Kabaca, küreselleşme, sanayi devrimi gibi insanoğlunun kaçınamayacağı bir olgudur. Küreselleşme genel olarak ürünlerin ve yatırımların uluslararası hareketi olarak algılanmaktadır. Küreselleşme sürecinin bununla bağlantılı diğer bir boyutu zaman ve mekân kısıtlarının ortadan kalkmasıdır. Bu sayede sermayenin, ürünlerin, bilgilerin, fikirlerin ve insanların daha kolay akışı

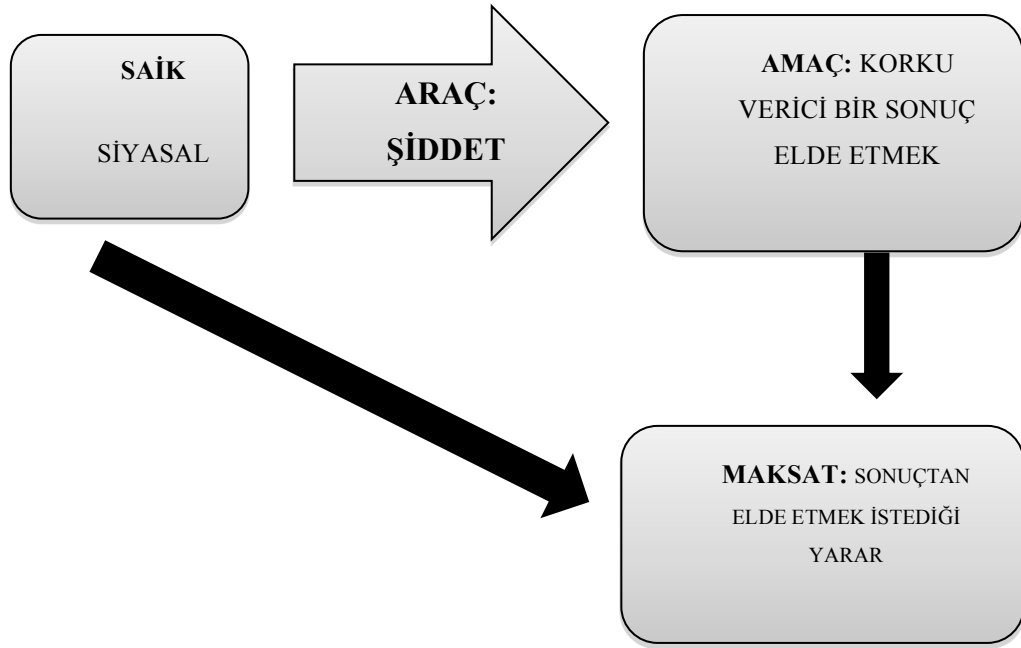
mümkün olmaktadır. Bu süreç, Soğuk Savaş'ın politik ve ekonomik sisteminin ortadan kalktığı yeni bir sistemin oluştuğu bir dönüm noktasına işaret eder. Bugün herkes tarafından az ya da çok bilinen bir kavram olarak küreselleşme zaten bu yayılımıyla bile her şeyi ortaya koymaktadır. (Giddens, 2000, 20-25).

Küreselleşme hayatımızın birçok alanında etki sahibi bir olgu haline almıştır. Karşımıza çıkan “Küresel Terör” kavramı da küreselleşme sürecinin bir parçasıdır. Aslında, küresel terörden kastedilen terörün uluslararası bir hal almasıdır. Diğer bir ifadeyle, yaşanan terör saldırıları tüm dünyadaki insanlarda ortak bir sorunu paylaştıkları kabulüne yol açmaktadır (Cirhinlioğlu, 2004: 73). Bu kabul, terör olgusunun ulus devlet sınırlarıyla sınırlanmayan, ulus devletle tanımlanmayan ve nihayetinde ulus devlet sınırları içerisinde gerçekleşse bile işleyişinin, örgütlenmesinin, koordinasyonunun ve doğrudan etkilerinin ulus aşırı gerçekliğe sahip olmasından kaynaklanır. Terörizm faaliyetleri giderek dünyanın bütününe yayılmaktadır. Terörist gruplar, küreselleşmenin getirdiği iletişim ve ulaşım kolaylığından faydalanarak artık kendi ülke sınırları içinde kalmayıp farklı terör gruplarıyla bağlantılar kurup işbirliği yapmışlar ve faaliyetlerini uluslararası boyuta taşımışlardır. Terörizm ulusal sınırların ötesine geçerek küresel bir varlık haline almaktadır. Bunun en önemli ve güncel ve hatta terörizm kavramı açısından bir mihenk taşı olabilecek örneği 2001 yılında ABD'ye yapılan saldırılardır. 11 Eylül saldırılarından sonra El-Kaide örgütünün bu saldırıları üstlenmesiyle İslami terörizm ve Orta Doğu konuları eş zamanlı olarak gündeme gelmeye başlamıştır. Radikal terör örgütleri dinî motifleri ve özellikle İslam'ı Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'ya yönelik terör söylemlerine entegre etmekte ve bu coğrafyalarda “İslami terörist” nitelemesinin yaygınlık kazanmasına yol açmaktadırlar (Tavas, 2000: 24).

Görüldüğü gibi, gerek tarihsel süreçte gerek akademik alanda terörü ve terörizmi tanımlamak oldukça güçtür. Terörizmin genel kabul görmüş tek bir tanımı bulunmamaktadır çünkü terörizmin doğasında bulunan tarihsel,

siyasal, sosyolojik, ekonomik, hukuksal, felsefi, ahlaki özellikler tanımlayan kişi, grup, devlet ya da toplumun algısı ile geçirdiği tarihsel geçmiş ile doğrudan ilişkilidir (Taşdemir, 2006: 11). Diğer bir ifadeyle, tarihsel geçmişi olan ve sürekli yeni eklemlerle evrilen bir kavram olan terörizmin kapsamlı, üzerinde uzlaşmış tek bir tanımına ulaşmak mümkün olamamaktadır (Cırhınlioğlu, 2004: 25). Nitekim zaman içerisinde terörizm kavramı bir anda ortaya çıkmamıştır; sadece gerçekleştirilen terör eylemlerinin yapılaş biçimleri değişim göstermektedir.

Bu kavram karmaşıklığı içerisinde terör ve terörizme yönelik tanımlamalar ancak diğer şiddet türlerinden temel ve ayırt edici özellikleri, nedenleri ya da sonuçları üzerinden yapılabilmektedir. Terörizmi, herhangi bir şiddet olayından ayıran belli birtakım tanımlayıcı özellikler bulunmaktadır. Öncelikle, terörizmde siyasal amaçlı bir örgütlenme gerekmektedir. Ek olarak, sistemli ve sürekli şiddet kullanımının varlığı söz konusudur. Bu çerçevede “adi suç” olarak tanımlanan bir şiddet eylemi terör olabilmektedir; çünkü toplumda dehşet ve korku yaratmaktadır, ancak, terörizm olmamaktadır (Başeren, 2000: 2-3). Şekil 1’de terörizmin ayırt edici unsurları ve terörizmin nasıl gerçekleştiği gösterilmiştir. Bu şekil itibarıyla, saik; suçun işlenmesinden önce var olan ve suçluyu harekete geçiren sebeptir. Siyasal terörizm suçlusunun saiki siyasaldır. Siyasal saikle harekete geçen terörist şiddet içeren bir fiil işler. Diğer bir ifadeyle, kullanılan araç şiddettir, çünkü şiddetsiz terör olmamaktadır. Terörde amaç korku yaratmak ya da devletin bireyi koruyabileceği düşüncesini silmek olduğundan dolayı mutlaka bireylerde korku yaratmak için şiddet ya da şiddet tehdidi içermelidir. Bu şiddet eylemlerinden elde edilmek istenilen yarar ise terörizmin maksadı olarak tanımlanabilmektedir. Özetle; terörizmde sebep siyasal, araç şiddet, sonuç ise ölümdür.

Şekil 1: Terörizmin ayırt edici unsurları

Terörizmin asıl amacı geniş bir kitleye mesaj vermektir; bu çerçevede örgütler suçu olabildiğince fazla bireyin haber alabileceği şekilde işlemektedir ki amaç daha çok kişiye korku yaymak olsa da bu süreçte mutlaka şiddet içeren bir eylem gerçekleşmektedir. Bu durumda şiddeti gerçekleştiren kişiyle, şiddete maruz kalan kişi arasında herhangi bir bağ bulunmamakta yani, şiddete maruz kalan kişi tamamıyla masum bir kişi olmaktadır (Başeren, 2000: 4-5). Terörizm bazı durumlarda gerilla savaşıyla benzeştirilmektedir. Ancak, bu iki kavram arasındaki en belirgin fark terörizmdeki şiddet eylemlerinin sembolik olmasıdır. Gerilla savaşı ya da savaş sonuca yöneliktir ve iki kavram arasındaki en önemli ortak yön de her ikisinin de benzer nitelikteki yöntemleri kullanmasıdır. Ayrıca terörist eylemler özellikle sivilleri hedef alırken gerilla savaşları daha çok askerî birimleri hedef almaktadır. Teröristler gerilla stratejilerini kendi planlarını gerçekleştirmek amacıyla kullanmaktadırlar (Taşdemir, 2006, 31-32).

Terörizmi açıklamak amacıyla tarihsel süreç dışında, kaynağı ya da hedefi açısından bir sınıflandırmaya gidildiğinde ise dört farklı çeşit sınıflandırma yapılabilmektedir.

- Ülke içi terörizm: Burada terörizm tek bir ülke sınırları içerisinde gerçekleşmekte, bünyesinde herhangi bir yabancı unsur bulundurmamaktadır. Ülke içi terörizmde eylemler sadece o ülkenin vatandaşlarına yönelik gerçekleşir, bu ve benzer durumdaki terör örgütleri herhangi bir dış destek almazlar(Taşdemir, 2006, 34).

- Devlet terörizmi: Devlet terörizmi bir devletin kendi sınırları içerisinde kendi vatandaşlarına karşı uyguladığı sürekli şiddet faaliyetidir. Burada en önemli konu devlet terörizmiyle devlet destekli terörizmi birbirinden ayırmaktır: “Devlet terörizminde devlet aktörleri tarafından Uluslararası İnsani Hukuk ve İnsan Hakları Hukukunun ihlali içinde gerçekleştirilen, kapsamı yaygın ve sistematik şiddet kullanımıdır”. Devlet destekli terörizmde ise, bir devletin hükümetinin herhangi bir terör örgütüne başka bir ülkede faaliyette bulunabilmesi için destek vermesi durumu söz konusudur. Vladimir Lenin ve Josef Stalin dönemindeki SSCB, Benito Mussolini İtalya’sı ya da Adolf Hitler Almanya’sında uygulanan diktatöryal sistemler devlet terörizmine örnek olarak verilebilmektedir(Taşdemir, 2006, 35).

- Uluslararası terörizm: 1970’lerden sonra ortaya çıkan ulus-ötesi terörizm kavramı bugün kullandığımız uluslararası terörizm kavramından farklılık göstermektedir. Ulus-ötesi terörizm, “herhangi bir şekilde devletin bir müdahalesi olmaksızın, devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen terörist eylemler” olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası terörizm ise; “devletin desteği sponsorluğu veya kontrolü altında, bireyler veya gruplar tarafından gerçekleştirilen terörist eylemleri içermektedir.” Özellikle 1980’lerden sonra ulus-ötesi terörizmde devletler daha etkin rol oynamaya başlamış ve ulus-ötesi terörizmden uluslararası terörizme bir dönüşüm gerçekleşmiştir (Taşdemir, 2006, 37).

- Uluslararası terörizm: Uluslararası terörizm; “bir yabancı ülke veya kuruluşun desteği ile yürütülen ve/veya bir yabancı ülke vatandaşlarına, kurumlarına ya da hükümetlerine karşı yönetilen terörizmdir.” Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere herhangi bir terörist faaliyetin içerisinde herhangi bir devletin desteğinin bulunması söz konusu ise bu tarz terörist eylemler uluslararası terörizm kategorisine girmektedir (Taşdemir, 2006, 44).

Terörizm, nedenleri üzerinden sınıflandırıldığında, özelde toplumdan topluma değişim göstermekle beraber genelde üç temel kaynağa dayandırılmaktadır. Bu sebepler:

- İdeolojik akımlar: Her teröristin uğruna savaşıacak ve örgüte bağlılığını sağlayacak ideolojiye ihtiyacı bulunmaktadır. Bu çerçevede ilk olarak, Sağ ve Sol ideolojiler karşımıza çıkmaktadır. Sağ ideolojilerin en radikal hali faşizmdir. Bu yaklaşımda amaç, herhangi bir tehlikeye karşı savaş açmaktır; diğer bir ifadeyle, olası bir komünizm tehdidine karşı otoriter sağcı bir devlet varlığıyla toplumu kurtarmaktır. Bu yaklaşım aşırı milliyetçilikten, dini inançlardan, toplumsal geleneklerden ve ortak tarihten de beslenmektedir. Buna karşılık sınıf mücadelesine dayanan Sol ideolojik hareketlerde amaç, işçi sınıfının üretim araçlarının kontrolüne hâkim olabilmesidir ve bunun ancak şiddet içeren yöntemlerle gerçekleştirilebileceği iddia edilir. Her iki radikal politikanın da temelde ortak özelliği mevcut düzene karşı çıkmaktır. Bir diğer ideolojik akım ise anarşizmdir. Burada temel amaç var olan otoritenin tamamen yok edilmesidir. Diğer bir deyişle anarşizmin hedefi herkesin eşit olduğu otoritesiz bir ortamdır. Anarşizm on dokuzuncu yüzyılda hem ABD de hem de Rusya’da ortaya çıkmış, özellikle Marksist akımların yükselmesiyle de etkisini kaybetmiştir. Bu sebeple bazı çalışmalarda anarşizm ve terörizm kavramları birbirinin yerine

kullanılmaktadır. Pek geçerli olmamakla beraber nihilizm de ideolojik akımlar içerisinde karşımıza çıkmaktadır. Bu ideoloji çerçevesinde hiçbir değere inanılmamakta ve insanlar için mutlu bir gelecek olmadığı savunulmaktadır (Zafer, 1999: 16-17).

- Toplumsal ortam: Terörizme sebebiyet veren toplumsal sorunlar incelenirken ilk olarak karşımıza ulus devletlerdeki siyasi düzen ve bunun yarattığı etki çıkmaktadır. Herhangi bir ulus devlette mevcut siyasi sorunların temelinde siyaseti yürüten grupların iktidar mücadelesi bulunmaktadır. Eğer bu gruplar arasında sosyal ve ekonomik düzenin sağlanmasında bir orta nokta bulunamaz ise terörizmin meydana gelmesine sebep olacak boşluklar ya da düzensizlikler ortaya çıkar. Devlet yönetiminde grupların taraftarlarını bu kurumlara yerleştirmesiyle beraber özellikle ideolojik temelli terörizm ortaya çıkabilmektedir. Bu çeşit tutumlarda toplum içerisinde çözümlere ve hatta güvenlik güçleriyle toplumun karşı karşıya gelmesine kadar varabilecek sonuçlar doğurabilmektedir. Sosyo-ekonomik dengesizlikler toplumsal temelli terörizm nedenlerinin bir başka unsurudur. Eğer bir toplumda sosyal gelişme ile ekonomik gelişme arasında bir dengesizlik ortaya çıkarsa böyle bir durumda toplum içerisinde siyasi çalkantı baş gösterebilmektedir. Doğru yönetilmediği takdirde bu siyasi çalkantılar, şiddet içeren eylemlere yol açabilmektedir. Yanı sıra, bazı durumlarda toplumdaki sorunları çözme yöntemleri de terörizme neden oluşturabilmektedir. Eğer bir kültürün temelinde problemlerin şiddet yoluyla çözülmesi var ise bazı durumlarda bu kültürel özelliğin aşırılaşması terörizme sebebiyet verebilmektedir (Zafer, 1999: 21-24).

- Ülke sorunları: Ulus devletlerin yapısal sorunları da terörizme neden olabilmektedir. Özellikle etnik sorunlar ve ülke nüfusundaki farklılıklar bu çerçevede ilk olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Bir ülkede yaşayan bireylerin mensup olduğu dini, ya da kültürel gruplar o ulus devlet sınırları içerisinde toplu halde ya da dağınık bir şekilde bulunabilmektedir. Özellikle milli kimlik algılamalarının etkin olduğu ve bağımsızlık kavramıyla motive edildiği gruplar içerisinde bazı durumlarda terörizm bu bağımsızlık mücadelesini gerçekleştirebilmek için bir yöntem olarak kullanılabilir. Böyle durumlarda teröristler kendilerini “millî bağımsızlık” savaşçıları olarak kabul etmektedirler. Benzer bir şekilde işgal altında olan ya da sömürge yönetimi altında bulunan toplumların bireyleri arasında da yeniden bağımsız olma amacıyla terörizme başvurulduğu da görülmektedir. Bu koşullar altında bu gruplar ya uluslararası platformda siyasi çalışmalar yürütmektedirler ya da farklı şiddet yöntemlerine başvurarak seslerini uluslararası arenada duyurmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca diktatörlükle yönetilen ülkelerde de terörizm kullanılan bir mücadele yöntemidir. Francisco Franco diktatörlüğü döneminde ortaya çıkan Bask bölgesi terörizmi Avrupa’da bu yönde gerçekleşen terörizme bir örnek olmaktadır (Zafer, 1999: 23-24).

Devletlerin terör ve terörizme sağladığı gizli ya da açık destekler kapsamında bir sınıflandırma da yapılabilir. Daha öncede belirtildiği üzere devletlerin terörist örgütlere destek sağladığı bilinmektedir. “Devlet destekli terörizm” başka bir devleti istikrarsızlaştırma ve yıpratma stratejisini ifade etmektedir (Tavas, 2000: 16). Bu çerçevede devletler örgütlere maddi destek sağlamak, silah ve gerekli teçhizatın tedarikinde yardımcı olmak, terörist gruplara ülkelerinde güvenli bölgeler sağlamak, eğitim ve istihbarat konusunda destek vermekte, terörle mücadele konusunda isteksiz davranmaktadır. Bu yöntemlerle de herhangi bir ulus devlet uluslararası terörizme dâhil olmaktadır. Ulus devletler terörizme ya sponsor olmakta ya da doğrudan destekte bulunmaktadır. Bir devletin terörizme açık bir şekilde

destek vermediği durumlarda karşımıza ilk olarak “gizli devlet terörizmi” çıkmaktadır. Burada devlet kurumları doğrudan desteği gizli bir şekilde gerçekleştirmekte ve diğer ülkedeki istikrarsızlığı körüklemektedir. Yanı sıra, “devlet sponsorlu terörizm” de bir başka örnek olmaktadır. Burada ise bir ulus devlet uluslararası terörizmi “doğrudan bir mücadele aracı” olarak kullanmaktadır. Devlet sponsorlu terörizm göreceli olarak hükümetler için daha düşük maliyetlidir ve terör örgütleri içinde birtakım avantajlar sağlamaktadır. Çünkü böyle bir durumda örgütler kendilerine destek veren devletin bazı kurum ve kuruluşlarını kullanmakta ve başka türlü elde edemeyecekleri imkânlarla sahip olmaktadır (Taşdemir, 2006: 45-48).

Bu açıklamalar çerçevesinde, terör ve terörizm olgusunun daha uzun süreler tartışmalı kavramlar olarak kalacağı düşünülebilmektedir. Tarihten, dini inançlardan, ideolojilerden, etnik ve milli kimlikten, ekonomik koşullardan ve daha birçok başka farklı faktörden etkilenebilen terörizm için bu çalışma kapsamında faydalanılabilecek bir tanımlama yapmak gerekirse; öncelikle korku ve şiddet içeren siyasi amaçlı, planlı ve sürekli gerçekleşen eylemler bütünü diyebilmek mümkün olmaktadır. Ancak, bu özellikler dışında terörizmin gerçekleşebileceği ya da destek bulabileceği ulusal/uluslararası ortamın varlığı ve terörizmin destek alabileceği, motive edici bir ideolojinin ya da inanç şeklinin bulunması da gerekmektedir.

Çalışmanın bu ilk bölümünde çalışmanın bütününde kullanılacak olan temel kavramlar detaylarıyla incelenmektedir. Burada temel alınan çıkış noktası ise ele alınan kavramların tarihsel süreç içerisinde tanımlanmasıdır. İlk önce çalışmanın konusu kapsamında güvenlik kavramı incelenmiş, ardından güvenliğin en temel bileşeni olan savaş kavramının tarihsel olarak kazandığı anlamların dökümü sunulmuştur. Son olarak, özellikle son on yılda hem ulus devletlerin hem de uluslararası ilişkilerin neredeyse birincil güvenlik konusu olan terör ve terörizm kavramları incelenmiştir. Bu arka plana dayanılarak çalışmanın bir sonraki bölümünde AB’nin oluşum süreci, güvenlik-terörizm eksenli bir bakış açısından ele alınacaktır.

2. AVRUPA BİRLİĞİ OLUŞUMUNUN GÜVENLİK-TERÖRİZM AÇISINDAN TARİHSEL SÜRECİ

a. Soğuk Savaş Dönemi

Temelleri AKÇT'ye dayanan AB bilindiği üzere Kıta Avrupa'sında barış ve güvenliği sağlamak esas hedefiyle oluşturulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında AKÇT'nin kurulmasının arkasındaki temel neden Almanya ve Fransa arasında ekonomik temelli bir bağ oluşturarak bu iki ülkenin ve Avrupa'nın yeniden bir savaşa sürüklenme ihtimalini azaltmaktır. Diğer bir ifadeyle, AB'nin oluşumunda, liberal bir yaklaşımla ekonomik bir temele dayanarak güvenliği sağlamak hedeflenmekteydi. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Birliğin hem üye sayısı hem de politikaları değişim göstermeye başlamıştır. Bu çalışmanın yürütüldüğü tarih itibariyle 28 üyesi bulunan Birlik, üyeleri arasında ekonomik alandan güvenlik alanına kadar işbirliği içine girmiştir. Bu işbirliğinin karşılaştığı en önemli meydan okuma ise, 11 Eylül terör saldırılarının ardından Madrid ve Londra'da gerçekleşen terörist saldırılar ile uluslararası sisteme karşı olduğu kabul edilen uluslararası terörizmin hedeflerinden birinin de Avrupa kıtası olduğunun görülmesidir.

Bir önceki bölümde de ele alındığı gibi tarihsel süreçte terör ve terörizm olguları aslında Avrupa'nın pek de yabancı olmadığı şiddet türleridir. 1972 yılında Münih Olimpiyat Oyunları'nda gerçekleşen olaylar, Birleşik Krallık'da IRA ve İspanya'da ETA tarafından yapılan eylemler, bu günün AB coğrafyasında modern terörizme dair ilk akla gelen terör eylemleridir. Bu dönemde Avrupa'da görülen terör eylemleri ya Marksist ya etnik temelli örgütlerin düzenledikleri terör eylemleri ya da aşırı sağ odaklı terör eylemleridir. Diğer bir ifadeyle, bu dönemde Avrupa birçok farklı terör gruplarının ve eylemlerinin kesişme noktası konumuna dönüşmekteydi (Kedikli, 2006: 55-56). Bu nedenle, çalışmanın bu bölümünde güvenlik açısından AB'nin oluşumu incelenirken, Birliğin tarihsel süreçte terörizm

özelinde attığı adımlar ele alınmaktadır. Diğer bir ifadeyle, terörizme karşı verilen tepkiler özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra daha da uluslararası bir boyuta taşınmıştır. Bu nedenle bu bölümdeki asıl amaç, gerek AB'nin bütünsel olarak gerekse üye ülkelerin terörizm karşısında uygulamada ve politik düzlemde 11 Eylül öncesinde nasıl tepki verdikleri sorusunun yanıtını tarihsel perspektife dayanarak aramaktır.

Avrupa'da savunma konusunda yapılan başlangıç niteliğindeki girişim, 1948 yılında Birleşik Krallık, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg'un, Brüksel Antlaşması'nı imzalayarak daha sonra BAB adını alacak olan örgütü oluşturmalarıdır; ancak, NATO'nun (*North Atlantic Treaty Organisation*/Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) kurulmasıyla (1949) bu örgüt hem önemini hem de işlerliğini kaybetmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD ve Batı dünyasında bir birlik oluşturulması yönünde girişimler artmaktaydı. Bu çerçevede 12 Mart 1947'de Truman Doktrini'nin ortaya çıkmasıyla Batı'da yeni bir oluşumun başladığı görülmüştür. Marshall Planı ise Truman Doktrini'nin bir devamı niteliğinde ortaya çıkmıştır. ABD'nin bu dönemdeki asıl amacı Kuzey Atlantik bölgesindeki devletleri ortak bir şemsiye altında birleştirmektir. ABD'nin bu amaçla başlatmış olduğu girişimler sonucunda 4 Nisan 1949'da NATO 12 devlet arasında (ABD, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, Birleşik Krallık, İtalya, İzlanda, Kanada, Lüksemburg, Norveç ve Portekiz) kurulmuştur. (Erdoğan, 2004: 47–50). NATO'nun öncelikli amacı güvenlik ve savunmadır. Soğuk Savaş döneminde Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasını hedefleyen NATO için en büyük düşman SSCB'dir ve bu dönem güvenlik stratejileri bu tehdit üzerine kurulmuştur (Çakmak, 2003: 198). Kuzey Atlantik bölgesi öncelikli olmak üzere dünya barışı ve ekonomik sosyal hayatın teminatı olarak tanımlanan NATO'da barışın sağlanması ve sürdürülmesi amacıyla üye ülkeler kuvvet kullanımından da uzak duracaklarının teminatını vermişlerdir. Kuvvet kullanımının hangi koşullar altında bireysel ya da kolektif olarak ne şekilde gerçekleştirileceği Antlaşma'nın 5. maddesinde açıklanmıştır (Peksarı, 2007: 53–54). Buna göre:

Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası'nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir (NATO [web], 2014).

Soğuk Savaş döneminin başında oluşturulan bu güvenlik örgütü 12 üye devletle sınırlı kalmamış ve Soğuk Savaş dönemi süresince genişlemeye başlamıştır. İlk genişlemesi 1952 yılında Türkiye ve Yunanistan'ın katılımıyla gerçekleşmiştir. Bunu takiben 1955 yılında Federal Almanya, 1982 yılında ise İspanya NATO'nun yeni üyeleri olmuştur. Ancak, belli dönemlerde NATO içerisinde de sıkıntılar yaşanmıştır. 1967 yılında Fransa'nın NATO'nun askerî kanadından, ABD'nin Avrupa'nın güvenliğine gereğinden fazla müdahale ettiği gerekçesiyle ayrılması bunun bir örneğidir.³. Benzer bir durum Yunanistan için de yaşanmıştır. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Türkiye tarafından gerçekleştirilmesinin ardından Yunanistan da NATO'nun askerî kanadından çekilmiştir. Ancak, 1980 yılında tekrar NATO bünyesine dâhil olmuştur (Çakmak, 2003: 197–198).

³ Fransa yaklaşık 43 yıl sonra, 2009 yılında NATO'nun askerî kanadına geri dönmüştür.

Soğuk Savaş dönemi boyunca NATO Sovyetler Birliği'yle ilişkileri çerçevesinde farklı dönemlerde farklı temel stratejiler belirlemiştir. Bu stratejiler şu şekilde sınıflandırılır:

- Topyekûn Karşılık Stratejisi:
- Esnek Karşılık Stratejisi
- Esnek Karşılık ve İleri Savunma Stratejisi

Topyekûn Karşılık Stratejisi, 1954 yılında benimsenmiş, 1967 yılına kadar da devam etmiştir. Bu stratejide en küçük bir çatışma savaşa neden olabilecek sonuçlar doğurabilmektedir. Şöyle ki, bu yaklaşımda temel olarak “Kuzey Atlantik bölgesindeki herhangi bir Rus saldırısına karşı, NATO’nun, daha doğrusu ABD’nin nükleer silahlar da dâhil olmak üzere, bütün gücüyle karşılık vermesini öngörüyordu.” (Erdoğan, 2004: 81). Dönemin koşulları çerçevesinde bu stratejiyi doğuran en önemli iki neden Avrupa’nın Sovyetler Birliği’nin askerî gücüyle baş edemeyecek olması ve artık klasik silahlar kullanılarak savaşın engellenemeyeceği gerçeğidir. Nükleer silah kullanabilme imkânı ve ABD’nin gücünün, Sovyetler Birliği üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir. (Peksarı, 2007: 36). Buradaki temel sorun, stratejinin ABD’nin nükleer gücü üzerine kurulu olması ve Avrupa ülkelerinin bu konuda fazla söz sahibi olamaması ve en küçük bir çatışmanın bile büyük bir dünya savaşıyla sonuçlanabilme ihtimalidir (Erdoğan, 2004: 82). Ancak, Sovyetler Birliği’nin uzun menzilli silahlar üretmeye başlaması ve Sputnik’i fırlatmasıyla beraber nükleer bir savaş başlığını yarım saatten kısa bir sürede gönderebileceği gerçeği bu stratejinin yumuşatılması yoluna gidilmesine neden olmuştur (Peksarı, 2007: 37–38). Çünkü bu koşullar altında gerçekleşen bir savaş her iki taraf içinde son derece yıkıcı sonuçlar doğuracaktır. Bu dönem de son olarak da Fransa’nın NATO’nun askerî kanadından ayrılması gerçekleşmiştir.

İki kutup arasında askerî güç açısından eşitlik oluşmaya başladıktan sonra yukarıda da değinildiği üzere Topyekûn Karşılık Stratejisi'nin zayıflamaya başladığı gözlemlenmiştir. Oluşan bu denge nükleer silahların kullanılmamasına yönelik sessiz bir anlaşma gibi durmaktaydı. Ancak, bu dönemde Sovyetler Birliği hem konvansiyonel silahlar hem de nükleer silahlar açısından Avrupa devletlerinin çok ilerisindeydi ve Avrupa devletleri olası ilk hedef durumundaydı. Bu koşullar ise NATO'nun güvenlik stratejisinde değişikliğe sebep olmuştur (Peksarı, 2007: 41). Esnek Karşılık Stratejisi Aralık 1967'de Savunma Planlama Komitesi tarafından kabul edilmiş, üç kademeli bir stratejidir (Erdoğan, 2004:84). Bu strateji 1970'li yılların sonuna kadar devam edecektir. Temel olarak ise nükleer silahların bir saldırı olması durumunda bile birincil olarak kullanılmaması üzerine kuruludur (Çakmak, 2003: 201). Esnek Karşılık Stratejisi'nin ilk kademesinde üye ülkelerden herhangi birinin konvansiyonel bir saldırıya uğraması durumunda buna aynı şekilde karşılık verilmesi söz konusudur. Eğer bu saldırı konvansiyonel silahlarla gerçekleştirilmezse bu durumda planlı ve ölçülü bir şekilde nükleer silahlar kullanılacaktır. Son kademe ise nükleer savaştır (Erdoğan, 2004: 84).

1970'li yıllarda müttefikler arasındaki fikir ayrılıkları su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Özellikle Batı Almanya ve Fransa'nın güvenlik çıkarları ve dış politikalarının ABD'ninkilerle çatışması müttefikler arasındaki en dikkat çekici sorunlardan bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Detant'ın gelişmesine rağmen bu dönemde krizler de yaşanmıştır (Peksarı, 2007: 44). Ayrıca Sovyetler Birliği yoğun propaganda faaliyeti içinde bulunmaktaydı. Koşulların bu şekilde değişim göstermesiyle beraber NATO'da Esnek Karşılık İleri Savunma Stratejisi oluşturulmuştur (Çakmak, 2003: 202). Bu stratejiye göre, "küçük çapta bir nükleer saldırıya karşı hemen nükleer silahlara başvurulmayacak, araya bir pazarlık süreci konulacaktı. Tabi bu arada konvansiyonel güçlerin Rus saldırısını belirli bir noktada tutulabilmesini gerektiriyordu" (Erdoğan, 2004: 84). Bu strateji çatışmayı olabildiğince ileride ve uzakta tutmayı öngörmekteydi (Peksarı, 2007: 45). Bu dönemde ABD Cruise 55-20, Persing II, Jupiter ve Thor füzelerini Avrupa'ya yerleştirmiştir.

Ayrıca 1979 NATO Bonne toplantısında savunma gücünün artırılmasına yönelik olarak konvansiyonel silahların modernizasyonu başta olmak üzere birtakım önlemler alınması kararı alınmıştır (Çakmak, 2003: 202). Bununla beraber 1970'li yılların sonunda İran İslam Devrimi'nin gerçekleşmesi, İran ile Irak arasındaki savaş ve artan petrol fiyatları da bu stratejinin oluşmasına etki eden faktörler olarak sıralanabilmektedir (Peksarı, 2007: 45). NATO'nun bu stratejisi uluslararası ilişkilerde önemli değişimler gerçekleşmesine rağmen 1989 yılına kadar geçerliliğini korumuştur. NATO, Avrupa güvenliği ve savunması açısından birincil öneme sahip konuma gelmiştir. Burada altının çizilmesi gereken önemli konulardan biri, bu dönemde NATO'nun savunma stratejilerinin büyük çoğunluğunun üyelerinin maruz kalabileceği konvansiyonel ya da nükleer saldırılara karşı oluşturulmasıdır. Terörizm ya da organize suçlar gibi güvenlik sorunları daha çok ulus devletlerin kendi ulusal sınırları içerisinde ele alınması gereken sorunlar olarak görülmektedir⁴. Bu nedenle BAB'ın ardından, Avrupa genelinde ortak bir güvenlik platformu kurulması yönündeki girişimler ısrarla devam etmiş ve 1952 yılında AST altı Avrupa ülkesi (Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) tarafından kurulmuştur. Ancak, Fransa Ulusal Parlamentosu'nun bu kurumu reddetmesi üzerine AST, Avrupa'nın, güvenlik alanındaki ikinci sonuçsuz girişimi olarak kalmıştır (Çayhan, 2002).

Bu girişimlerin sonuçsuz kalmasına, özellikle üye ülkelerin dış politika tercihlerinin topluluk kararlarından ayrışmaları neden olmaktadır. Örneğin, Fransa dış politikası, özellikle Charles de Gaulle'ün başkanlık döneminde

⁴ Soğuk Savaş dönemi incelendiğinde NATO'nun tehdit olarak görülen bir komünist işgalle mücadele amacıyla kurulduğu görülmektedir. Bu nedenle güvenlik ve tehdit algılamaları kitlesel tehditlerin düşman devletlerin silahlı güçlerinden gelebileceği düşüncesini doğurmuştur. Terörizm ise tek başına değil, ancak kitlesel askerî tehditler içerisinde kendine yer bulabilmiştir. NATO'nun kuruluşundan Soğuk Savaş'ın sonuna kadar terörizm kavramına NATO'nun misyonları içinde açıkça yer verilmemiştir. Aslında NATO'nun Türkiye, İspanya, Birleşik Krallık, İtalya, Yunanistan ve Almanya gibi önemli üye ülkeleri Soğuk Savaş dönemi içerisinde de terörizm sorunuyla mücadele etmiş ancak bu mücadele NATO tarafından "ülke içi polisiye bir vaka" olarak değerlendirilmiştir. Detaylı Bilgi için bkz: BEBLER, Anton. "NATO and Transnational Terrorism", *Perceptions*, Cilt. IX, No.4, 2005, 159-175.

ABD'ye daha az bağımlı bir Avrupa tercihine bağlı olarak şekillenmekteydi. Ancak, her Avrupa ülkesi, örneğin Birleşik Krallık, Fransa'nın amaçladığı derecede ABD'den bağımsız bir oluşum içerisine girme taraftarı değildi. Süreç içerisinde, işbirliğini işler kılmak için siyasal alana odaklanıldı ve Avrupa genelinde siyasi işbirliğini geliştirmek amacıyla Fouchet Komitesi (1961) oluşturuldu ve bu Komite iki plân hazırladı. Buradaki en önemli unsur, Birleşik Krallık'ın henüz bu oluşumların içinde yer almaması ve bu çerçevede de olası bir savunma işbirliğinde Fransa'nın baskın bir rol oynama ihtimaliydi (Özdal ve Genç, 2005: 86). 1970'lerin başında ise artık siyasi bütünleşmenin öneminin farkına varan AT, Davignon Raporu (1970)'nu kabul etti. Esra Çayhan'a göre (2002); 1970'lerde, daha oluşumunun başında olan AT açısından siyasi işbirliği sadece ortak yürütülmeye çalışılan bir dış politikadan ibarettir. Diğer bir deyişle, Birliğin gerçekleştirmeye çalışmış olduğu ekonomik işbirliği yanında siyasi işbirliği o dönemde oldukça geri plânda kalmıştır (Çayhan, 2002: 45).

Siyasi açıdan Birlik düzeyinde terörizmle mücadeleye yönelik olarak 1976 yılında AT üye ülke hükümetlerinin içişleri bakanları TREVI (*Terrorism-Racism-Violence-International*) grubunu oluşturmuştur. Bu grubun amacı, öncelikli olarak operasyonel ve politik olarak terörizmle mücadele etmek olarak tanımlanabilmektedir (Kedikli, 2006: 56). Lavanex'e (1998: 114) göre TREVI Grubu "iç güvenlik ve kamu düzeni için oluşturulmuş bir işbirliğini temsil etmektedir". Bu grubun en önemli özelliği Birlik düzeyinde terörizmle mücadeleye yönelik oluşturulmuş ilk mekanizma olmasıdır. İç güvenliğe katkı sağlayacak Birlik düzeyinde bir başka gelişme ise 1985 yılında Fransa, Almanya ve Benelüks ülkeleri arasında Schengen Antlaşması'nın imzalanmasıdır. Asıl amacı Birliğin siyasi ve fiziksel bütünleşmesine katkı sağlamak olan bu antlaşma ile beraber, Birlik içerisinde iç sınırların kaldırılmasına yönelik girişimler de başlatılmış olmaktadır. Aynı zamanda, terörizm ve terörizmle mücadele açısından taraf ülkeler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi ve uluslararası suçlar, yasa dışı göçler ve terörizm konularında düzenlemeler getirilmiştir. (Kedikli, 2006: 57).

Denilebilir ki, AT, Soğuk Savaş döneminde, uluslararası sistemde görünürlük kazanmaya başlayan henüz yeni ve ekonomik temelli bir oluşumdur. Topluluk, aynı dönemde siyasi alanda da işbirliğine yönelik politikalar geliştirmek için gereken adımları atmaya başlamıştır. Ancak, bilindiği üzere, AT'nin AB'ye dönüşümü Soğuk Savaş sonrası gerçekleştiği için güvenlik, terörizmle mücadele ve yasa dışı göçle mücadele gibi konularda işbirliği girişimlerinin de siyasal işbirliği kapsamına yerleştirilmeye çalışıldığı ancak Soğuk Savaş sonrası dönemde gerçekleşebildiği söylenebilmektedir.

b. Soğuk Savaş Sonrası Dönem

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber Avrupa genelinde olası bir savaş tehdidinin de sona erdiğine yönelik akademik argümanlar geliştirilmiş ve karar alıcılar düzeyinde de paralel tespitler yaygınlaşmıştır. Öte yandan, bu yeni dönemin uluslararası sistemi ne şekilde etkileyeceği 1990'lı yılların başında önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir (Zielonka, 1991: 130-131). Güvenlik açısından, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve SSCB'nin dağılması Avrupa kıtasını önemli ölçüde etkilemiştir. Soğuk Savaş sonrası on yıllık süreçte Avrupa çok ciddi bir değişimden geçmiştir. Doğu-Batı bölünmesinin, uluslararası ilişkilerde biçim değiştirmesiyle beraber Kıta üzerinde yeni yapılar gündeme gelmiştir. Bu dönemde Avrupa İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki tehlikeli günlerini geride bırakmış olduğu için Avrupa'da güvenliğin nasıl anlaşılabacağına ve temin edileceğine dair tartışmalar ortaya çıkmaktadır. İlk tartışma konusu Doğu ve Batı Almanya'nın ne olacağı sorusu idi. SSCB genel sekreteri Mikhail Gorbachev'in önerisiyle iki Almanya 1990 yılında birleşmiştir. Ancak, farklı bir güvenlik sorunu olan etnik çatışmalar özellikle Yugoslavya'nın dağılmasıyla beraber AT'nin hemen kıyısında baş göstermiş ve Avrupa ülkelerini ciddi şekilde endişelendirmiştir (Marsh ve Rees, 2012: 4-7).

AT, 1980'li yılların ikinci yarısından sonra siyasi bütünleşme yolunda ilerlemeler kaydetmek üzere ciddi adımlar atmaya başlamıştır. Bu çerçevede, Avrupa Tek Senedi (1986) ve Maastricht Antlaşması (1992), ortak dış politika oluşturma yönünde en somut ve kapsamlı düzenlemelerdir. Maastricht Antlaşması'yla topluluğun ismi AB'ye dönüşmüş, ortak politikaları üç sütun halinde yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, eğitim, gençlik, kültür ve kamu sağlığı gibi politikaları içeren bir çerçevede Avrupa Toplulukları birinci sütunu oluşturulmuştur. Buna, ikinci sütunda ODGP ve üçüncü sütunda Adalet ve İçişleri eşlik etmiştir (Çayhan, 2002: 46).⁵ Böylelikle, AB vasıtasıyla, üye ülkeler ortak politika oluşturulmasına hız kazandırabilmişlerdir. Bu açıdan, Avrupa politikalarını derinleştirmek ve geliştirmek için güvenlik kavramıyla ilişkili sorunların ve politikaların da siyasal gündeme öncelikli olarak dâhil edilmesi gerekmiştir (Winn, 2001).

Maastricht Antlaşması, AB üye ülkeleri arasında ekonomik ve siyasi olarak işbirliğine yönelik bağları kuvvetlendirmek açısından işlevselken, güvenlik ekseninde net bir ortak duruşa zemin oluşturamamıştır. Üye ülkeler arasında ortak bir güvenlik kültürü yaratmak, özellikle ülkelerin ulusal çıkar ve hırsları ve ayrıca tarihsel geçmişleri göz önüne alındığında, beklenildiği kadar kolay olmamıştır. Örneğin, Fransa ve Birleşik Krallık küresel askeri güç olarak hareket etmek isterken, İkinci Dünya Savaşı sonrası kötü bir mirasa sahip olan Almanya, azaltılmış askeri kapasitesini bu kanala yönlendirmek istememektedir. İrlanda, İsveç ya da Avusturya gibi ülkeler ise güvenlikle ilgili konulara tamamen tarafsız bir şekilde yaklaşmaktadır. Ortak güvenlik kültürünü oluşturmaya yönelik daha ciddi adımlar atılabilmesi üye ülkeler arasında güvenlik konuları üzerinde bir uzlaşa elde edilmesi gerekmektedir. (Marsh ve Rees, 2012: 5).

⁵ Üç sütunlu AB yapısı 2009 yılı Lizbon Antlaşmasıyla, özellikle sütunlar arası iletişim sıkıntısı ve karar almanın zorluğu nedeniyle ortadan kaldırılmıştır. Ancak, çalışmanın bu bölümünde sadece 11 Eylül 2001 yılındaki terör saldırılarına kadar olan tarihsel gelişmeleri ele alındığı için 2001 sonrası gelişmeler çalışmanın üçüncü bölümünde detaylı bir şekilde incelenecektir.

Terörizm ve organize suçlarla mücadeleye yönelik politikalar hem ikinci sütun hem üçüncü sütun altına dâhil edilmiştir (Marsh ve Rees, 2012: 21).⁶ Burada, temel olarak belirtilen suçlara yönelik olarak hükümetler arası işbirliği hedeflenmektedir. Soğuk Savaş sonrası süreçte, AB'nin Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni tehditlerle mücadele girişimleri açısından Maastricht Antlaşması önemlidir. Maastricht Antlaşmasıyla, Avrupa'nın en etkin polis gücü olan Europol teşkilatının oluşturulması kararı alınmıştır. Europol çerçevesinde üye ülkelerin güvenlik konularında işbirliği içerisinde bulunmaları öngörülmüştür. Ayrıca, Maastricht Antlaşması'yla gelinen noktada artık organize suçlar ve terörizmle mücadele konularında birlik düzeyinde politikalar üretilmeye başlandığı da görülebilmektedir. Ancak, bu dönemde, Birliğin ürettiği ortak politikaları tamamen uygulamaya geçirebildiğini söylemek mümkün olmamaktadır. Bu politikalar, sadece bir girişim olarak değerlendirilmelidir. AB düzeyinde egemenlik paylaşımı ve egemenlik devrinin henüz tam anlamıyla benimsenememesi, özellikle terörizmle mücadele açısından üyelerin terör örgütlerine yönelik farklı politikalar uygulamaları gibi unsurlar nedeniyle işbirliği girişimlerinde yavaşlamalar ve aksaklıklar gözlemlenebilmektedir (Kedikli, 2006: 58-59). Diğer bir ifadeyle, üretilen politikalar, henüz üye ülkeler nezdinde ulus üstü bir nitelik kazanamamıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber dünya düzeninde her açıdan bir takım değişiklikler yaşanmıştır. Avrupa'nın coğrafi koşulları değişmiş, Sovyet tehdidi ortadan kalkmıştır. İki kutuplu dünya düzeninde tehdidin ve karşılığında alınacak önlemlerin, savunma stratejilerinin niteliği belirli iken Doğu Bloku'nun dağılması güvenlik üzerine yeni tartışmalara yol açmıştır. Soğuk Savaş döneminde Avrupa güvenliğinin başat aktörü olan NATO açısından bu dönemde en çok sorgulanan konu NATO'nun varlığını

⁶ Terörle mücadele konularının iki sütun üzerinde bulunması AB için özellikle karar alma süreçlerinin işletilmesinde sorun yaratmıştır. Bu sorunların çözümü üçüncü bölümde Lizbon Antlaşması'nın incelenmesi esnasında ele alınacaktır.

sürdürmesinin gerekliliği olmuştur. Kuzey Atlantik bölgesini olası bir tehdide karşı korumak amacıyla kurulmuş olan örgüt, bu tartışmalar sonrasında kendisini yeni düzenle uyumlu olacak şekilde yenileme yoluna gitmiştir.

NATO'nun yeni dünya düzeni içerisinde gerçekleştirdiği değişimin ilk adımları 1990 Londra Zirve Toplantısı'nda atılmıştır. Bu zirve sonucunda, NATO'nun kuruluşundan beri var olan temel ilkeler ile meydana gelen değişikliklerin NATO'nun hedeflerine etkilerinin olabileceğinin belirtildiği Londra Deklarasyonu olarak bilinen deklarasyon yayınlanmıştır. (Çomak, 2005: 16). Londra Deklarasyonu'yla açıklanan prensipler çerçevesinde NATO'nun Soğuk Savaş sonrası nasıl bir strateji belirleyeceğine dair fikirler oluşmaya başlamıştır. Bu çerçevede 1991 Roma Zirve Toplantısı'nda "Yeni Stratejik Konsept" ortaya konulmuştur. Yeni Stratejik Konsept "....diyalog, işbirliği ve toplu savunma yeteneğinin korunmasına dayalı geniş kapsamlı bir güvenlik yaklaşımı getiriyordu. Stratejik Konsept, İttifak stratejisinin ayrılmaz bir parçası olarak Orta ve Doğu Avrupa'daki yeni ortaklarla işbirliği kurarak NATO'nun güvenlik politikasındaki politik ve askeri unsurları tutarlı bir bütün haline getirmektedir" (NATO El Kitabı, 2001: 17). Soğuk Savaş döneminde uygulanan "esnek karşılık" ve "ileri savunma" stratejilerinin yerine yeni dönemde "azaltılmış ileri mevcudiyet" stratejisi benimsenmiştir. Artık ortada büyük bir tehdit bulunmadığı için, merkez bölgesi olarak tanımlanan bölgede daha esnek ve hareketli birlikler oluşturulması kararlaştırılmıştır (Karabulut, 2014: 25). Bu zirveyle artık güvenliğin askerî güvenlik dışındaki ekonomik, sosyal, çevresel konular gibi farklı konular ile de ilişkili olduğu ve krizlerin barışçı yollarla çözülmesi gerekliliği vurgulanmıştır (Peksarı, 2007: 45). Bu stratejide NATO oluşabilecek anlaşmazlıkları kriz ve çatışma haline dönüşmeden barışçı yollarla çözmeyi hedeflemektedir. NATO'nun bu yeni stratejisinin dört temel güvenlik işlevi bulunmaktadır:

- Avrupa'da istikrarlı bir güvenlik ortamının tesisi için vazgeçilmez kurumlardan birini oluşturmak,

- Üyelerin güvenlikleri için risk oluşturan gelişmeler dâhil olmak üzere çıkarlarını ilgilendiren konularda danışmalarda bulunmak ve ortak ilgi alanı içindeki çabaların uygun biçimde koordine edilmesi için Atlantik ötesi bir form oluşturmak,
- NATO'ya üye bir devletin topraklarına yönelen tehdit ve saldırıları caydırmak ve üye devleti savunmak,
- Avrupa'da stratejik dengeyi korumaktır (Çomak, 2005: 19–20).

Yeni strateji çerçevesinde Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle işbirliği ve ortaklık öngörülmekte ve bu çerçevede de ortaklığın gelecekteki gelişmelerine nezaret edecek bir Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin (KAİK) kurulmasının temelleri atılmıştır. Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin (KAİK) açılış toplantısı 20 Aralık 1991'de NATO ülkeleri, altı Orta ve Doğu Avrupa ülkesi ve üç Baltık ülkesinin Dışişleri Bakanları veya temsilcilerinin katılımı ile gerçekleşmiştir. KAİK'in amacı, "güvenlik ve güvenlikle ilgili konularda katılımcı ülkeler arasında çeşitli düzeylerde işbirliğini kolaylaştırmak ve bu ülkeler arasında daha yakın kurumsal ve hatta samimi bağların gelişmesine nezaret etmektir" (NATO El Kitabı, 2001:18). Bu amacı gerçekleştirebilmek için ülkelerin birbirine yakınlaştırılmasının, demokratik kurumların geliştirilmesinin ve ekonomik özgürlüğün sağlanmasının gerekliliği belirtilmiştir (Çomak, 2005: 19–20). 1997'de, KAİK Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK)'ne dönüştürülmüştür.

Soğuk Savaş sonrası yeni düzene yönelik ilk girişimlerin ardından 1994 yılında Brüksel Zirve Toplantısı gerçekleştirilmiştir. Brüksel Zirvesi'nde üye ülkeler yeni düzene uyum sağlanabilmesi amacıyla bir önermeler paketi üzerine anlaşmaya varılmıştır. Bu anlaşmanın dört önemli unsuru şu şekilde sıralanmaktadır:

- Barış İçin Ortaklığı (BİO)ı başlatılarak, ortakları ittifakla birlikte yeni askerî ve politik çabalar sarf etmeye davet etmek,
- İttifakın politik ve askerî yapılarını, hem İttifak'ın üstlendiği rolü, hem de doğmakta bulunan Avrupa Güvenlik Savunma Kimliği'ni (AGSK) yansıtacak şekilde uyarlamalara tâbi tutmak ve Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (BMGK) kavramını onaylamak,
- Kitle imha silahlarının yayılmasına karşı çabaları yoğunlaştırmak,
- İttifakın diğer Avrupa ülkelerinin katılımına açık olduğunu teyit etmek (Erdoğan, 2004: 141–142).

Böylelikle Brüksel Zirvesi'yle beraber AB'nin güvenlik alanında NATO'nun yanında ve NATO'yla birlikte daha güçlü bir pozisyona gelmesi konusunda karşılıklı bir anlayış geliştirilmeye başlanmıştır. Ancak bu anlayışta özellikle ABD, bir ikileşme (*decoupling*), ikileme (*duplication*), ve ayrıma (*discrimination*) karşı olduğunu vurgulamaktadır (Karabulut, 2014: 26). Bu gelişmeler Soğuk Savaş sonrası ilk beş yıl içerisinde dünya düzenindeki hızlı değişimi açıkça ortaya koymaktadır. Yaklaşık beş sene öncesine kadar tamamen düşman kabul edilen ülkeler arasında 1994 yılına gelindiğinde dünya barışı, Avrupa güvenliği sağlama, ekonomik ilerleme elde etme amacıyla farklı işbirlikleri girişimleri yapılmaya başlanmıştır. Özellikle BİO programıyla hem NATO'ya üye olmayan ülkelerle askerî işbirliği içerisine girilerek aradaki bağlantının koparılması sağlanmış, hem de program dâhilindeki ülkelerle birlikte yapılan müdahaleler yoluyla ülkeler NATO'ya katılmak için hazır hale getirilmiştir (Karabulut, 2014: 27).

Soğuk Savaş sonrası oluşan dünya düzeni güvenlik ekseninden değerlendirildiğinde Maastricht Antlaşması'yla ODGP'nin oluşturulması,

özellikle Soğuk Savaş sonrası uluslararası arenada ortaya çıkan krizler açısından hem önemli bir atılım hem de daha sonraki dönemde oluşturulacak kurum ve politikalar açısından önemli bir zemin oluşturmaktadır. 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren AB'nin, güçlü bir siyasi aktör olabilmesi için ODGP'nin daha da geliştirilmesi gerektiğinin farkına varılmıştır. Bu ilerlemenin kaydedilmesi için askerî gücün gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, ODGP bünyesinde gerekli hallerde NATO'yla işbirliği içerisinde çalışabilecek AGSP⁷ oluşturulması fikri gündeme gelmiş ve özellikle de BAB kapsamında bu uygulamaların gerçekleştirilmesi düşünülmüştür. Öte yandan, Kosova'da yaşanan savaş sürecinde AB'nin yeterince etkin davranamamış olması 1999 Helsinki Zirvesi'nde AB'nin AGSP konusunu çok daha sağlam temellere dayandırmaya yönelik olarak ele almasına neden olmuştur. BAB artık devreden çıkarılmış ve BAB kapsamında yürütülmesi plânlanan ve Petersberg Görevleri olarak bilinen insani görevler ve kurtarma faaliyetleri, barışı koruma, kriz yönetimi ve barışı sağlama girişimleri AB bünyesine dâhil edilmiştir (Çayhan, 2002: 49).

AB'nin siyasi işbirliği açısından ilerleyişi 1997 yılında imzalanan ve 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması'yla devam etmektedir. Bu antlaşmayla Maastricht Antlaşması'nda uygulamaya yansıyan boşluklar doldurulmaya çalışılmıştır. Örneğin, Konsey'in düzenleme yapma yetkilerinde bazı değişiklikler getirilmekte ve bu bağlamda var olan "ortak eylemler" in yerine "ortak kararlar" ve "çerçeve kararları"⁸ oluşturulması yoluna gidilerek,

⁷ AGSP'yle ilgili güncel gelişmeler çalışmanın üçüncü bölümünde ele alınacaktır. AGSP'nin tarihsel süreciyle ilgili detaylı bilgi için bkz: YILMAZ, Sait. **Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası-2013**. 27 Mart 2014, <http://usam.aydin.edu.tr/analiz/AGSP_21YY_14Kasim2013.pdf>; KOCAMAZ, Sinem. "Lizbon Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Geleceği", **Ege Akademik Bakış**, 10(3), 2010, 951-980.

⁸ Kararlar, ortak eylemlere oranla daha bağlayıcı niteliktedir ve AB düzeyinde icrası için gerekli önlemler Konsey tarafından nitelikli çoğunlukla alınmaktadır. Çerçeve Kararlar, üye ülkelerin özgürlük, güvenlik ve adalet alanlarında hukuk mevzuatını yakınlaştırmak amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Detaylı bilgi için bkz. KEDİKLİ, Umut, "Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 2(7), 2006, 54-79.

Üretilen politikalar daha bağlayıcı ve emredici hale getirilmektedir. Öte yandan, politikaların iç hukuk sistemine aktarılmasında benimsenecek yöntemler ye ülkelere bırakılmaktadır (Kedikli, 2006: 59-60).

Soğuk Savağ döneminde ve sonrası dönemde özellikle Avrupa'yı koruyacak bir Avrupa gücünün eksiliğinde dolayı "Avrupa güvenliği" ve "Atlantik Güvenliği" aynı anlama gelmektedir. Savunma konusu ulus-devletlerin ya da NATO'nun sorumluluğuna bırakılmığtır (elik, 2013: 63). Ancak, güvenliğin unsurlarından biri olarak terörizm özelinde konu değerlendirildiğinde, bu sorunun ulus devletlerin sorumluluğuna bırakılmığ bir güvenlik sorunu olduğu, hatta 11 Eylül saldırılarının öncesinde NATO açısından bile bugün sahip olduğu öneme sahip olmadığı söylenebilmektedir. 1997 yılında NATO Zirvesi Madrid'de toplanmığ ve daha önce bağlatılan girişimlerin değerlendirilmesi ile beraber yeni yapılar ve politikaların denenmesi konuları ele alınmığtır. Bu zirvede öncelikle ek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'yla katılım müzakerelerinin bağlaması, BİO'nun güçlendirilmesi, KAlK'in daha güçlü ve operasyonlara daha yatkın, karar almada daha fazla katılımın bulunduğu AAOK'ya dönüştürülmesi, NATO-Rusya ilişkilerinin yeniden şekillendirilmesi, Ukrayna'yla ilişkilerin resmileştirilmesi, Akdeniz lkeleriyle diyalğun yoğunlaştırılması Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'yle ilgili çalışmaların ilerlemesi, askerî komuta yapısının tanımlanması konularında kararlar alınmığtır (NATO El Kitabı, 2001: 21).

1999'da ise NATO'nun kuruluşunun 50. yılında Washington Zirvesi gerekleştirilmiğtir. Birçok açıdan önem arz eden bu zirvede koşullar nedeniyle Kosova Sorunu ve NATO müdahalesi birincil gündem maddesi haline gelmiğtir. ek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'nın bu zirvede ye olarak yerlerini almalarıyla beraber bu katılımın İttifak'a olan son katılım olmadığı da belirtilmiğtir. Washington Zirvesi'nde Avrupa'daki değişen güvenlik ortamını göz önünde bulunduran yeni bir Stratejik Konsept onaylanmığtır. Yeni Stratejik Konsept, İttifak'ı değişen güvenlik sorunları ve

fırsatlarına hazırlamakta ve gelecekteki politik ve askerî gelişimi için yol göstermektedir. Literatürde Soğuk Savaş sonrası tartışılmaya başlanan yeni güvenlik tehditleri yeni Stratejik Konsept içerisinde “Avrupa-Atlantik sahasında zulüm, etnik çatışmalar, ekonomik sıkıntılar, politik düzenin çökmesi ve kitle imha silahlarının yayılması dâhil barış ve istikrara yönelik yeni ve karmaşık tehditler çıkmaktadır” şeklinde tanımlanmıştır (NATO El Kitabı, 2001:21–22).

Yeni Stratejik Konsept'te yukarıda belirtilen yeni tehditler çerçevesinde işbirliğinin ve diyalogun önemi vurgulanırken, İttifak'ın yeni hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik daha mobil ve esnek güç yapılarının oluşturulmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Yeni stratejik Konseptte beş temel güvenlik görevlerinin yerine getirilmesi beklenmektedir. Bunlar:

- Güvenlik: Herhangi bir ülkenin diğerine karşı güç kullanmadığı, problemlerin barışçıl yollarla çözümlendiği ve demokratik kurumların bulunduğu güvenli, istikrarlı bir Avrupa-Atlantik alanı oluşturmak,
- Danışma: Kuzey Atlantik Antlaşmasının 4. Maddesinde de belirtildiği gibi, müttefiklerin, hayati çıkarlarını etkileyen konularda fikir alışverişinde bulunmasını sağlayacak, temel bir transatlantik forum oluşturmak,
- Caydırıcılık ve Savunma: Kuzey Atlantik Anlaşmasının 5. ve 6. maddelerinde de belirtildiği gibi, herhangi bir NATO üyesine yöneltilen herhangi bir tehdide karşı, savunma ve caydırıcılık görevlerini yerine getirmek,
- Kriz Yönetimi: Washington Antlaşması'nın 7. maddesine uygun olarak, her durum ayrı olarak değerlendirilmek üzere ve oybirliği ile alınmış bir karara istinaden, çatışmanın müessir bir şekilde engellenmesine katkıda bulunmaya ve buhrana mukabele harekâtı dâhil olmak üzere, buhran yönetimine fiilen katılmaya hazırlıklı olmak,

- Ortaklık: İttifak ile daha şeffaf, karşılıklı güvene dayanan ortak askeri harekâtlar gerçekleştirilmesi için, Avrupa-Atlantik alanındaki diğer ülkelerle ortaklığın, işbirliğinin ve diyalogun geliştirilmesi (Erdoğan, 2004: 152–153).

1999 yılına kadar NATO açısından terör ya da organize suçların önemli bir tehdit olarak değerlendirildiğini gösterir herhangi bir girişime NATO belgelerinde rastlanılmamaktadır. Bu bağlamda terörizmden ilk kez 1999 yılındaki Stratejik Konsept'te bahsedilmektedir. Ancak, burada bile terörizm sadece yeni tehditler arasında sıralanmakta, bu tehditle mücadele yöntemleri ele alınmamaktadır (Bebler, 2005: 164). Bu zirvede ayrıca NATO içerisinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin (AGSK) geliştirilmesi ve İttifak'ın askerî kuvvetlerinin daha fazla hareket yeteneğine sahip, birlikte çalışabilir, idame ettirilebilir ve etkili kuvvetler olması için düzenlenen Savunma Yetenekleri Girişimi de başlatılmıştır. Zirve Bildirisi, Kitle İmha Silahları (*Weapons of Mass Destruction*, KİS) konusunda yeni bir işbirliğini de tanımlamaktadır. Buradaki temel hedef, KİS'in yayılmasını önlemek ya da böyle bir sorunu diplomatik olarak çözmektir. Bu amaçla NATO Karargâhı'ndaki Uluslararası Yazmanlık'ta bir KİS Merkezi kurulmuştur. Yanı sıra aynı bildiride NATO'nun Akdeniz Diyalogu'na verdiği önem ve Diyalog çerçevesinde başlatılan işbirliğini güçlendirme çalışmaları konusu bir kez daha vurgulanmıştır (NATO El Kitabı, 2001: 22–23). Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi Soğuk Savaş sonrasında da Avrupa kıtasının güvenliğinin sağlanması konusunda NATO'nun önemi ve etkinliği devam etmektedir. Ancak, önceki dönemlerde olduğu gibi 1990'lı yıllarda da ele alınan güvenlik kavramı ve tedbirleri özellikle devletler arası olası bir savaş ya da devlet içerisinde gerçekleşen iç savaşlar gibi silahlı çatışmalara odaklanmaktadır. Terörizm ise, özellikle 11 Eylül 2001 öncesi dönemde daha çok devletlerin ulusal meseleleri olarak ele alınmakta, ciddi bir uluslararası güvenlik sorunsalı olarak üst sıralarda yer almamaktadır.

1999 Tampere Zirvesi ise Avrupa güvenliği için önemli dönüm noktalarından biridir (Marchesin, 2003). Bu zirvede Avrupa güvenliğine yönelik gerekli işbirliği üç unsur üzerinden ele alınmıştır. Bu unsurlar:

- Ortak mülteci ve göçmen politikası oluşturulması;
- Bir adli alan yaratılması;
- rgtl suç ile ortak mücadeledir (Tampere European Council Presidency Conclusions, 1999).

Bu zirve kapsamında terörizmle mücadeleye yönelik en önemli girişim Eurojust'ın kurulmasıdır. Eurojust ye ülkelerin örgütlü suçlarla ortak mücadele etmesi kapsamında ulusal savcı, yargıç ve polis glerinden oluşturularak, ulusal yargı organları arasındaki işbirliğini ve kovuşturmaları desteklemek görevleriyle donatılmıştır (Kedikli, 2006: 61)

Güvenlik alışmaları, Soğuk Savaş dönemindeki iki kutuplu dünya düzeni üzerine kurulmuşken, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber güvenlik alışmaları "Soğuk Savaş sonrası" dünya düzeni olarak kavramsallaştırılan bir çerçeveye referansla yürütülmüştür. Bu tartışmalar ve tartışmaları belirleyen söylemler ise 2001 yılındaki terörist saldırılarla sonlanmıştır (Economides, 2003: 105). Terörizm aslında Avrupa'nın çok da yabancı olduğu bir olgu değildir. Avrupa tarihinde İtalya'da, Almanya'da, Birleşik Krallık'da, Fransa'da, İspanya'da ve Yunanistan'da özellikle 1970'li yıllarda sağ ve sol kanat terörizm görülmektedir. Hatta 1994 yılında, Fransa'da, Eiffel kulesine yönelik, 11 Eylül benzeri bir terörist saldırı girişimi son anda nlenmiştir (Arbatova, 2004: 374).

Terörizm her dönem Birliğin gündeminde olan bir suç türü olarak görülmektedir. Ancak, 11 Eylül terör saldırılarına kadar geçen süreçte genel olarak örgütlü/organize suçlar kapsamında değerlendirilen terörizm ve yarattığı güvenlik tehdidi ya da algılaması, zaman zaman, özellikle Birlik

düzeyinde ikinci plâna düşmüştür. Soğuk Savaş sonrası gelişmeler kapsamında, hem Avrupa'nın bölünmüşlüğü'nün sona ermesi hem de Birliğin iç sınırlarının ortadan kalkması, özellikle yasa dışı göç, her türlü kaçakçılık faaliyeti gibi konuları daha öncelikli hale getirerek, bunlara yönelik politikalar üretilmesine sebep olmuştur. Bu dönemde terörizmle mücadeleye yönelik politikalar ise genellikle ulusal düzeyde kalmış, birlik düzeyinde ise üye ülkeler arası işbirliği girişimlerinin (diğer üye ülke hükümetine kolaylıklar sağlanması, uygulamalarda işbirliği vb.) ötesine geçememiştir. Ancak, 11 Eylül saldırılarının ardından özellikle Soğuk Savaş döneminde benimsenen güvenlik algılamaları ve uygulamaları anlamını bir anda yitirmiştir. Avrupa güvenliği artık yeni dışsal tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde AB'nin kuruluş süreci özellikle güvenlik-terörizm konularına öncelik verilerek ele alınmıştır. Ancak, AB'nin kurumsal gelişmesi bu bölümde sadece 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yönelik terör saldırılarına kadar incelenmiştir. Adı geçen saldırılar tüm dünyada güvenlik anlayışında bir değişim yaratmıştır. Birlik kapsamında da bu terör saldırıları arkasından gerçekleştirilen zirveler, programlar ve antlaşmalar çalışmanın planı doğrultusunda üçüncü bölümde ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ARKA PLÂN

1. SAVAŞ-BARIŞ, GÜVENLİK ve TERÖRİZM KAVRAMLARINA POZİTİVİST YAKLAŞIMLAR

Çalışmanın bu bölümünde çalışmaya temel teşkil eden realist ve neorealist teoriler öncelikli olmak üzere uluslararası ilişkiler disiplinde önemli teoriler, güvenlik, savaş, terör kavramlarının formüle edilmişlerine referansla değerlendirilecektir. Bu kapsamda birincil olarak realizm/neorealizm ve liberalizm/neoliberalizm incelenirken, ikincil olarak inşaacı yaklaşım ve eleştirel teori ele alınacaktır.

Tarih boyunca güvenlik endişesi sürekli varlığını korumasına rağmen uluslararası sistemde güvenlik anlayışı farklı dönemlerde farklı anlamlar kazanmıştır. Bu çerçevede, uluslararası ilişkiler literatüründe kabul görmüş temel teoriler kapsamında güvenlik farklı şekilde tanımlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından uluslararası ilişkiler literatüründe etkin bir yaklaşım olan idealizmde (liberal teoride) barışın sağlanması için uluslararası kurum önerilmesi, evrensel normlara önem verilmesi ve uluslararası topluluk anlayışının benimsenmesi vurgulanmıştır. Buna göre, işbirliği ile barış arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Sürekli bir işbirliği sağlamak için uluslararası örgütler ve bölgesel girişimler yoluyla belirlenebilecek ve benimsenecek ortak normlar gerekmektedir. Ancak, idealizmin kurumsallaşmanın işbirliğini geliştireceği yolundaki önermesi İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle, uzunca bir süre geçerliliğini yitirmiştir (Dedeoğlu, 2003: 42–43).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yükselişe geçen ve özellikle Soğuk Savaş döneminde etkinliğini koruyan realist teoride, devlet, uluslararası sistemde temel aktör olarak kabul edilir ve uluslararası sistem “anarşi”yle tanımlanır. Bu yaklaşımda, egemen devletler uluslararası sistemde çıkarları doğrultusunda olduğunu tespit ettikleri politikaları belirleme ve uygulama özgürlüğüne sahiptirler. Ek olarak, belirtilen çıkarlar göreceli olmakla beraber temel amacı güç ve güvenlik olan savaşlar devletlerin en sık başvurdukları politika tercihleridir (Kardaş, 2007: 127). Realistlere göre güvenlik çalışmaları askerî gücün uluslararası politikadaki rolünün ortaya konmasıyla ilişkilidir; diğer bir ifadeyle, bu yaklaşımda askerî güç kavramı tanımlayıcıdır. Bir sorunun güvenlik sorunu olup olmadığının sınırları bu kavrama referansla çizilir. Bu yaklaşımda, herhangi bir sorun askerî güçle çözülebiliyorsa bu bir güvenlik sorunudur (Tanrısever, 2006b: 109–110). Öyleyse, realist yaklaşımda, siyasal—yönetmel—olanla güvenlikle ilgili olan konular arasına bir sınır çizildiği söylenebilir. Bu ayrım, karar alma sürecinde güvenlikle ilgili olduğu belirlenen sorunlara yönelik çözüm önerilerini de etkilemektedir.

a. Realizm ve Neorealizm

Uluslararası İlişkiler disiplinin gelişmesi, bilindiği üzere, Birinci Dünya Savaşı sonrası döneme rastlamaktadır. Başlangıçta disiplinin gelişmesinde etkin olan en temel tartışma idealizm-realizm arasındaki tartışmadır. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonraki süreç içerisinde öncelikle idealizm etkisiyle yeniden böyle bir savaşın yaşanmaması, barışın sürekliliğinin temin edildiği bir düzen oluşturulması için uluslararası örgütler kurulması gerekliliği savunulmuştur. Yeni gelişmeye başlayan Uluslararası İlişkiler disiplini de uluslararası kurumsallaşmanın idealizm üzerinden yapılandırılması düşüncesi etrafında şekillenmiştir. İdealizmin o dönemdeki nüfuzunun en temel göstergesi 1919 yılında MC’nin kurulmasıdır (Eralp, 2004: 61-68).

İdealist teoriye göre, MC uluslararası toplum tarafından desteklenecektir; çünkü barışın tesisini ve savaşların önlenmesini temsil etmektedir. Bu kurum sayesinde savaş isteyen bir devlet, hukukun da desteğiyle engellenebilecektir (Brown ve Ainley, 2007: 20). Ancak, eski ABD başkanlarından Woodrow Wilson'ın politikalarıyla özdeşleştirilebilen idealizmin temel öncelikleri, iki savaş arası dönemde etkisini uzun süre koruyamamıştır. (Eralp, 2004: 61-68).

Özellikle 1930'lu yıllarla beraber dünya genelindeki ekonomik kriz ve Kıta Avrupa'sında faşizm deneyimiyle birlikte idealizmin temel varsayımları tartışmaya açılmıştır. İkinci Dünya Savaşı ise idealizmin teorik/siyasal bir tercih olarak arka plâna çekilmesini ve realizmin yükselişini hızlandırmıştır. Realistler, idealist yaklaşımı özellikle İkinci Dünya Savaşı'nı öngörememekle ve engelleyememekle eleştirmektedirler. Çünkü realistlere göre idealistler uluslararası siyasetin güce dayanan yapısının varlığını kabul etmemektedirler (Aydın, 2004: 35). Dönemin yeni çalışmalarıyla "güç" kavramı üzerine vurgu yapılmaya başlanmış ve realizm Soğuk Savaş'ın sonuna dek disiplin üzerinde hâkimiyetini sürdürecektir olan teori konumuna gelmiştir (Eralp, 2004: 69). Realist yaklaşım, Soğuk Savaş döneminde, uluslararası ilişkilerde ulus devletlerin politikalarını açıklamakta genel kabul görmüş; realist uluslararası ilişkiler okuması en yaygın teorilerden biri haline gelmiştir.

Genel olarak siyasal realizm⁹ devletlerin ulusal çıkar için güç politikaları uygulamaları zorunluluğunu vurgulayan bir analiz geleneğinden köklenir. Realist yaklaşımda, temel olarak, uluslararası sistemin anarşik olduğu ön kabulünden söz edilebilir. Burada ileri sürülen, devletlerin hepsini tek bir çatı altında toplayarak, her birini tek başına kontrol edebilecek güçte

⁹ Uluslararası İlişkiler literatürü kapsamında realizm kavramı bazı kaynaklarda "siyasal realizm" olarak yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında kavram realizm olarak adlandırılıyor olsa da, bazı özel atıflarda, orijinaline uygun şekliyle "siyasal realizm" terimi kullanılmaktadır.

bir üst otoritenin olmadığıdır. Buna bağlı olarak, uluslararası sistemdeki tek aktörün egemen devletler olduğu kabul edilir. Realizmde tek aktör olan devletin, aynı zamanda rasyonel olduğu ve her zaman ulusal güvenliğe ve bekaya verdiği önemden dolayı devletler arasındaki işbirliğine güvenmediği kabulü de bulunmaktadır. Bu yaklaşımda her devlet kendi güvenliğini sağlamak durumunda bulunmaktadır. Devletlerin güvenliklerini sağlamaya yönelik olarak yaptıkları politika tercihleri ve izledikleri uygulamalar (silahlanma vb.) diğer devletler tarafından kendilerine yönelik olarak algılanarak, o devletleri de benzer politika tercihlerine ve uygulamalara yöneltmektedir. Bu durum realizmde “güvenlik ikilemi” olarak tanımlanmaktadır (Donnelly, 2005: 29-30). Realizmde ahlâki normlar devletlerle sınırlıdır ve uluslararası ilişkilere uygulanamazlar. Her devlet kendi ulusal çıkarları peşinde koştuğu için bir devletin bir başka devlete güvenmesi söz konusu olmamaktadır. Bu durumda tüm uluslararası anlaşmalar realizm çerçevesinde hem geçici hem de devletlerin kurallarıyla bağlı hale gelmektedir. Diğer bir ifadeyle bütün devletler kendi ulusal çıkarları için uluslararası yükümlülüklerinden vazgeçebilmektedirler. Çünkü realizmde devlet adamlarının en önemli görevi ulusal çıkarın korunması ve ilerletilmesidir (Aydın, 2004: 42).

Realizmin temelleri oldukça eskiye dayanmaktadır. Siyasal düşünce açısından realizmin öncülerinden addedilen Thomas Hobbes (2010), *Leviathan*'da herhangi bir egemenin olmadığı “doğa durumu”nu ele alırken bu durum içinde insan doğasının ego-merkezci ve çatışmacı özelliklerine dikkat çekerek insanların sürekli bir savaş hali içinde olduğunu vurgulamaktadır. Hobbes’a (2010) göre;

- İnsanlar doğuştan eşittir,
- Eşitlikten güvensizlik doğar,
- Güvensizlikten savaş doğar (Hobbes, 2010: 100).

Bütün insanları korkutmaya yeterli bir güç—egemen—olmadığı ve insanlar birbirlerini küçük gördükleri zaman, karşı tarafa saldırmaya yetecek kadar büyük bir cesareti içlerinde bulmaktadırlar. Bu saptama insan doğasının, üç özelliğine dayandırılır: Rekabet, güvenlik arayışı, şan ve şeref. Buna göre, rekabet; insanları kazanç için mücadele etmeye itmektedir. Diğer bir ifadeyle, “başka insanların kişiliklerine, karılarına, çocuklarına ve hayvanlarına egemen olmak için” mücadele edilmesinin temel dürtüsü rekabet dürtüsüdür (Hobbes, 2010: 101). Güvenlik arayışı insanları kendilerini korumak için mücadeleye itmektedir. İnsanların şan ve şeref peşinde koştukları varsayımına göre ise “kendi kişiliklerine yönelik doğrudan doğruya veya hısımları, arkadaşları, milletleri, meslekleri veya adları dolayısıyla bir söz, bir gülümseme, farklı bir görüş ve başka bir aşağılama işareti” gibi küçümsemelere karşı şiddet kullanır (Hobbes, 2010: 101). Bu koşullar altında “devlet olmadıkça, herkes herkese karşı daima savaş halindedir” (Hobbes, 2010: 101). Uluslararası ilişkileri de bu doğa durumuna benzeten Hobbes’a göre bir dünya devletinin olmadığı durumda, uluslararası ilişkilerde doğa durumu devam etmekte ve anarşi sürmektedir. Zira düzeni sağlayıcı bir üst otoritenin yokluğunda çatışma, kuşku, güvensizlik ve savaş kaçınılmazdır (Arı, 2004: 184).

Realist teorinin yirminci yüzyıldaki yapılanmasında en önemli isimlerden biri Edward Carr’dır. Carr’a göre, genel olarak idealizm bir nev’i ütopyacıdır. Uluslararası kurumlara, düzenin süreğenliğini sağlayacak ölçüde büyük bir güç elde edilemez. Bu eleştirinin arkasında, Realizmin, idealizmin aksine, dünyayı olduğu gibi ele aldığı argümanı yatar (Brown ve Ainley, 2007: 22). Yirminci yüzyıl realizminde, Hobbes’un “egemen”in belirleyiciliği vurgusu devam eder: Devletlerin güce ihtiyacı olması durumu uluslararası sistemin anarşik yapısının, diğer bir ifadeyle, uluslararası ölçekte “egemen”in imkânsızlığının verili ve değişmez olmasıyla bağlantılandırılmaktadır. Uluslararası sistem anarşik bir yapı içinde olduğundan ve bunun temeli insan doğasına dayandığından, devletler

kendilerini ayakta tutmak için sürekli bir güç elde etme, gücü artırma yarışına girmektedir (Brown ve Ainley, 2007: 24-25).

Hans Morgenthau ise özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin en önemli realist düşünürlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hobbes'a paralel bir şekilde, Morgenthau'ya (2006) göre siyasal realizmin temelinde, belirli bir insan doğası anlayışı yatar: İnsan, doğası itibariyle rekabetçi, saldırgan, öz-çıkarları peşinde koşan ve kendinden başka herkeste bir tehdit unsuru bulan bir varlıktır. Bu anlayışın uluslararası ilişkiler kapsamındaki izdüşümü için Morgenthau altı temel varsayıma işaret etmektedir.

1. Siyasal realizmde genel olarak toplum gibi, politikanın da kökleri insan doğasında bulunan objektif yasalarca yönetildiğine varsayılmaktadır.

2. Siyasal realizmin hareket noktasını güce referansla tanımlanan çıkar kavramı oluşturmaktadır.

3. Siyasal realizme göre güce referansla tanımlanan çıkar kavramının evrensel geçerliliği bulunmaktadır. Çıkar kavramı politikanın özüdür ve zaman ve mekâna bağlı değildir.

4. Evrensel ahlâki prensiplerin devletlerin dış politikadaki eylemlerine aynen uygulanması mümkün olmamaktadır. Bu prensiplerin zaman ve mekâna bağlı olarak ortaya çıkan somut şartlara göre ayıklanması gerekmektedir.

5. Siyasal realizm bir devletin siyasi isteklerini, evrensel ahlâki prensiplerle ölçmez.

6. Siyasal realizm siyasal alanın özerkliğini, ekonomistin, ekonominin özerkliğini kabul ettiği gibi, ya da hukukçunun hukukun özerkliğini kabul ettiği gibi, kabul etmektedir (Morgenthau, 2006: 4-13).

Uluslararası sistem “egemensiz”lik üzerinden işlediği ölçüde, temel aktör olarak, bireyler gibi doğaları itibarıyla rekabetçi, saldırgan, öz-çıkarları peşinde koşan ve birbirleri karşısında tehdit oluşturan devletler ön plâna çıkmaktadır. Yine bu yaklaşımda, devletlerin çıkarları, yönettikleri ve temsil ettikleri insanlar topluluğunun, modern söylem içerisinde “ulus”un çıkarıyla özdeşleşmektedir (Brown ve Ainley, 2007: 24-25). Çıkar ise güç olarak tanımlandığında, Morgenthau, güç ve kontrol ilişkisine, gücün kullanılabilirliğine, meşruiyetine, kaynaklarına değinmiştir (Tanrısever, 2006a: 55-57). Morgenthau’ya (2006) göre güç “bireyin, diğer bireyin düşünce ve eylemleri üzerindeki kontrolü” olarak tanımlanabilmektedir (Morgenthau, 2006: 30). “Uluslararası politika, güç için mücadele”den ibaret olduğuna göre siyasi güç “kamu otoritesine sahip olanlar arasında ve kamu otoritesine sahip olanlarla bu yetkinin üzerinde kullanıldığı insanlar arasında süregelen karşılıklı ilişkiler”e işaret etmektedir (Morgenthau, 2006: 30). Bu ilişki aynı zamanda psikolojik boyuta da sahiptir. Bu özellik, “kamu otoritesine sahip olanların bu otoriteye tâbi olanları manipüle etmelerini sağlayacak araçları edinmelerini sağlar. Bu araçlar, özetle, fayda beklentisi, dezavantajlı duruma düşmekten duyulan korku, otorite sahiplerine ya da kurumlara yönelik saygı ya da sevgi” olarak listelenebilmektedir (Morgenthau, 2006: 30).

Morgenthau (2006) güç, etki ve kuvvet arasında keskin ayrımlar yapmayı gerekli görmektedir: “[G]üce sahip olanın kararına yön verebilme” olarak tanımladığı “etki”yi, ABD dışişleri bakanı ve başkanı arasındaki güç-etki ilişkisi üzerinden örneklendirmektedir. Burada ABD dış politikasıyla ilgili bir konuda ABD başkanının, dışişleri bakanı üzerinde gücü bulunurken, dışişleri bakanının, dış politikayla ilgili bir konuda ABD başkanına ancak etkisi olduğuna işaret etmektedir (Morgenthau, 2006: 31). Ek olarak, siyasi gücün fiziksel şiddete dönüşmemesi için güç ve kuvvet arasında da net bir ayrımın gerektiğini belirtmektedir. Buna göre, fiziksel şiddet tehdidi siyasetin iç/temel unsuru olabilir. Öte yandan, şiddetin bir gerçeklik haline dönüşmesi siyasal gücün askerileştiği anlamına gelmektedir. Sonuç olarak Morgenthau’ya göre; “fiziksel şiddet tehdidi siyasal ilişkinin önemli bir psikolojik bileşeni olduğu

için” askerî ve siyasi gücü birbirinden ayırmak gerekmektedir (Morgenthau, 2006: 31).

Realizmde güvenlik devlet merkezli tanımlanmaktadır. İç politika ile dış politika ayrımından yola çıkan Realizmde güvenliğı sağlamak devletlerin güçlerini artırmalarıyla ilişkilendirilebilmektedir. Burada, devletlerin güvenliğı aynı zamanda hükmettikleri topraklar üzerinde yaşayan bireylerin de güvenliğı anlamına gelmektedir. Tehdidin bertaraf edildiğı ve/ya da etkisiz kılındığı durum olarak algılanan güvenlikte, devletlerin, tehditlerin ortadan kaldırılması için askerî güce ağırlık vermeleri yönünde bir davranış sergilemeleri beklenmektedir. Realistlere göre, güvenlik çalışmaları askerî gücün uluslararası politikadaki rolünün ortaya konmasıyla ilişkilidir; diğer bir ifadeyle, bu yaklaşımda askerî güç kavramı tanımlayıcıdır. Bir sorunun güvenlik sorunu olup olmadığının sınırları bu kavrama referansla çizilir. Öyleyse, realizmde devletlerin bekalarına yönelik olarak karşılaştıkları bir tehdit, askerî güç kullanılarak çözülebiliyorsa bu bir güvenlik sorunudur (Tanrısever, 2006b: 108-110). Yukarıda da değinildiğı gibi, realist yaklaşımda, siyasal olanla güvenlikle ilgili olan konular arasına bir sınır çekildiğı söylenebilir. Bu ayrım, güvenlikle ilgili olduğu belirlenen sorunların, karar alma sürecinde çözümlerini de etkilemektedir.

Öte yandan, realist yaklaşımda, güvenlik sağlama amacıyla güce yapılan vurgu “güvenlik ikilemi”ni artırmaktadır. Buna göre, bir devlet güvenliğini arttırmak için (burada askerî anlamda güvenlik kastedilmektedir) daha fazla güç elde etmeye başladığında (burada bahsedilen askerî güçtür), rakip devletler de kendilerini güvende hissetmek için benzer şekilde bir davranış sergilemekte ve güvenlik sağlamak amacıyla gücünü arttırmaktadır. Askerî güç arayışının devletler-arası rekabete varan bir güç biriktirme sürecini beraberinde getirmesi doğrudan realizmin temel ön-kabulleriyle bağlantılıdır. Uluslararası sistemin anarşik doğası, bir nevi “doğa durumu” nu çağrıştırmakta, bu durum ise haliyle, devletlerin birbirleriyle güç üzerinden rekabet içerisinde olan aktörler olarak kavramsallaştırılmasını beraberinde

getirmektedir. Sonuç olarak, karşımıza sürekli güçlenme amacı içerisinde olan devletler (diğer bir ifadeyle uluslararası ilişkilerin aktörleri) çıkmaktadır (Görentaş, 2009: 45).

Realizmin köklerinin çok eskiye dayanması göz önünde bulundurularak modern siyaset açısından, realist ekseninde savaş üzerine olan tartışmaları Niccolò Machiavelli'den (1469-1527) başlatmak mümkün olmaktadır. Machiavelli'ye göre güvenlik için, güçlü bir liderlik ve bir "devlete egemen olunması" çok önemlidir. Bu güç ve egemenliğin edinilmesi için de gereken her yola başvurulmalıdır ki, savaş da bu yollardan biridir (Machiavelli, 1985'den aktaran: Yalçinkaya, 2008: 51). Realist savaş kavramsallaştırmasına kaynaklık eden diğer bir düşünür olan Hobbes da, yukarıda betimlenen doğa durumundan ötürü, devletlerin kendilerini korumak için savaşmalarını kaçınılmaz ve meşru olarak değerlendirmektedir. (Hobbes, 2010: 99-103).

Uluslararası ilişkiler disiplini açısından savaş üzerine realist değerlendirmenin en belirleyici düşünürü Carl von Clausewitz'tir. Clausewitz, savaşı olağanüstü bir durum olmaktan ziyade insanlığa ve dolayısıyla, politikaya özgü bir olgu olarak değerlendirir: "Savaş sadece politikanın başka araçlarla devamıdır" (Clausewitz, 2008: 45). Diğer bir ifadeyle, "siyasal niyet amaç, savaş ise araçtır ve araç, hiçbir zaman amaçsız düşünülemez" (Clausewitz, 2008: 46). Savaşı olağan, kaçınılmazlıktan ziyade insanlığın düzenli varoluşuna içkin bir olgu olarak değerlendirmek, kendi içinde savaşa referansla kısıtlanan bir barış tanımını beraberinde getirir. Basitçe, bu okumada, barış, "savaşın olmadığı" durum olarak tanımlanır.

Genel olarak Realizmde uluslararası sistemin anarşik olması nedeniyle sürekli devletler arası bir çıkar çatışmasının görülmesi ve bunun sonucu olarak da çatışmaların ancak savaşla çözülebilmesi söz konusudur. Devletlerin en önemli amacı hayatta kalmaktır ve anarşik uluslararası ortam devletleri kendi güvenliklerini sadece kendi güçlerine dayanarak sağlamaya

yönelik stratejiler üretmeye, diğer bir ifadeyle bu anarşik ortam sonucunda ortaya çıkan devletler arası güvensizlik yüzünden devletler kendi çıkarları doğrultusunda kendi başlarına önlemler almaya mecbur bırakılmaktadırlar. Ek olarak, realist teori kapsamında, varsayımlar arasında bulunan kötü ve bencil insan doğası, savaşa neden olsa bile çıkarlara öncelik verilmektedir. İnsan doğasının ve anarşik uluslararası ortamın değişmesi mümkün olmadığına göre devletler her zaman temkinli davranmaya mecbur kalmaktadırlar. Çünkü devletler, diğer devletler tarafından kontrol edilmekten kaçınmakta ve sürekli belirli bir güce sahip olmak istemektedirler. Bu nedenle Realistlere göre savaş hem kaçınılmaz hem de güç elde etmenin tek yolu olarak görülmektedir (Aydın, 2004: 37-38).

Soğuk Savaş döneminde realizmin uluslararası ilişkilerdeki her gelişmeyi açıklayamadığı yönündeki eleştiriler ortaya çıkmıştır. Neorealizm ise söz konusu eleştirilere çerçeve sağlayan başat teoridir. Neorealizmin önde gelen temsilcilerinden Kenneth Waltz, öncelikle realist teoriye yapısal yaklaşımı eklemleyerek “Yapısal Realizm”i Morgenthau’nun realizminden ayırmaktadır. Waltz’a (2010) göre, uluslararası politika teorileri kullandıkları analiz yöntemi açısından indirgemeci ya da sistemsel olarak iki farklı şekilde sınıflandırılabilir. İndirgemeci yöntemi benimseyen teoriler birimlere odaklanarak, diğer bir ifadeyle ulus düzeyinde devletlerin içyapısını inceleyerek analizlerini gerçekleştirirken; sistemi, devlet ve diğer aktörlerin bir toplamı olarak tanımlamak suretiyle sistemsel yöntemleri benimseyen teoriler ulusal düzeyden ziyade uluslararası sistem düzeyindeki nedenlere odaklanmaktadır (Waltz, 2010: 60-71). Sistem kuramı farklı birimlerin neden benzer davranışlar gösterdiklerini ve farklılıklarına karşı neden beklenen sonuçlar doğurduklarını açıklamaktadır. Öte yandan, birim düzeyindeki teoriler ise bazı birimlerin benzer konumlarda olmalarına rağmen neden farklı davranışlarda bulunduklarını göstermektedir (Waltz, 1988: 619). Ancak Waltz (1988) her iki yöntemin de uluslararası siyaset teorisi yaratmak için geçerli olmayacağını vurgulamaktadır. Neorealizm, uluslararası siyasetin ancak realizmin birim düzeyindeki açıklamalarında yapının etkisinin de

eklemlenmesiyle anlaşılabilirliğini ileri sürmektedir. Birim düzeyindeki nedenler yapı düzeyindeki nedenlerle etkileşim halindedir. Ve bu nedenle sadece birim düzeyinden yola çıkarak yapılan yorumlar yanıltıcı olacaktır. Eğer bir yaklaşım, hem yapı düzeyinin, hem de birim düzeyinin incelenmesini sağlıyorsa bu yaklaşım, sistem içerisinde meydana gelen değişimleri de, sürekliliği de ele alabilmektedir. Neorealizm etkileşim içerisindeki birimlerle uluslararası düzeydeki sonuçlar arasındaki rastlantısal ilişkiyi yeniden ele almaktadır. (Waltz,1988: 617-618).

Waltz'a (2010) göre öncelikle birim ve sistem düzeyindeki etkileşimi kabul etmek ve bu etkileşimi bir yapıya bağlamak gerekmektedir. Sistem, yapı ve birbiriyle etkileşim içerisindeki birimlerin birleşiminden oluşmaktadır. Yapı ise sistemi bütün halde ele almaya yarayan sistem çapında bir bileşendir ancak, burada kast edilen sistemin parçalarının toplamından fazlasıdır. Yapının birimlerin niteliklerinden, davranışlarından ve etkileşimlerinden bağımsız bir şekilde tanımlanması gerekmektedir (Waltz, 2010: 79). Bu durumda Waltz yapıyı şu şekilde tanımlamaktadır: "Yapı parçalarının düzenlenişiyle tanımlanır. Yapısal değişimlerse ancak düzenlemedeki değişimlerle mümkündür. Sistem bir yapıdan ve bu yapının birbiriyle etkileşim içerisindeki parçalarından oluşur. Hem yapı hem de yapının parçaları, gerçek failer ve amillerle bağlantılıdır, ancak özdeş değildir. Yapı görebildiğimiz bir şey değildir" (Waltz, 2010: 80). Özetle yapı, sistemi oluşturan parçaların toplamından ziyade sistemi oluşturan parçaların düzenlenmesi ya da konumlandırılması yoluyla tanımlanabilmektedir. Uluslararası yapı ise, devletlerin etkileşiminden doğmaktadır. Ancak, bu yapı aynı zamanda onların diğer devletlere yönelik eylemlerinde sınırlandırıcı bir etkiye sahiptir (Waltz,2010: 66). Diğer bir ifadeyle neorealist yaklaşımda, vurgu, öznen—insan/devlet—yapıya kaymakta ve uluslararası ilişkilerin devletlerle beraber bütün bu devletleri etkileyen, gözle görülemeyen bir yapı tarafından şekillendirildiği argümanı ön plâna çıkmaktadır. Neorealizmde

yapı, aktörleri yönlendirmekte ve davranışları belirlemektedir (Aydın, 2004:49). Bazı çalışmalarda “bıardo topu modeli”¹⁰ üzerinden resmedilen bu yapı, devletlerin uluslararası ölçekteki davranışlarını sınırlandırırken aynı zamanda gücün aktörler arasındaki dağılımını da koşullandırmaktadır (Donnelly, 2005: 29-35).

Neorealizm, birbirini tamamlayan birimlerin sadece davranışlarını değil, sıralanışlarını da inceleyerek uluslararası siyasetin sistematik bir portresini sunmaktadır. Kuram oluşturulurken, devletler, hem amaçları hayatta kalmak olan birleştirici aktörler olarak düşünülür hem de sistemin yapı elemanları oldukları kabul edilmektedir. Sistemin en önemli yapısal özelliği anarşidir, yani meşru otoritenin tek bir elde toplanmamasıdır. Yapıda, dolayısıyla sistemde ortaya çıkan değişiklikler, büyük güç sayısındaki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Beklenen farklı sonuçlar, birimlerin varsayılan güdümlmeleri ve eylemlerini gerçekleştirdikleri sistemin yapısı aracılığıyla anlaşılmaktadır (Waltz, 1988: 618). Waltz (2010), anarşinin ve kaynakların dağılımının etkisini görebilmek için, devletlerin gelenek, siyasal sistem, ideoloji gibi özellikleri dışarıda bırakılarak sadece kendi kapasitelerine odaklanması gerektiğini vurgulamaktadır (Waltz, 2010: 99). Siyasi yapılar düzenlenme biçimiyle tanımlanabilirken, işlevleri ve kapasiteleriyle

¹⁰ **Bıardo Topu Modeli:** Uluslararası siyasette devlet davranışlarının arkasında yatan nedenlerin bir devletin içsel dinamiklerinden çok, diğer devletlerle etkileşiminden doğduğunu savunan görüştür. Bu modelde uluslararası sistem bıardo masası, devletler de bıardo topu olarak simgelenmektedir. Bir topa etki uygulandığında, eğer yolu üzerindeyse diğer topa çarpacaktır; ancak, topun hareketi bıardo masasının kenarlarıyla, yani uluslararası sistemin sınırlarıyla belirlenmektedir. Neorealizm bu model üzerinde temellendirilir. Savaşın kaynakları kötü insan doğasından çok uluslararası sistemin anarşik yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir üst otorite boşluğu olduğu için devletler başlarına buyruk hareket edebilmektedirler. Ancak, devlet davranışlarını sınırlayan, uluslararası sistemin güç dengeleriyle inşa edilen yapısıdır. Detaylı bilgi için Bkz. Karin M. Fierke, “Changing Worlds of Security”, K.KRAUSE ve M.C. WILLIAMS (Der.), **Critical Security Studies**, University of Minesota Press, Mineapolis, 1997, 223-225. J. A. Tickner, “A Feminist Critique of Political Realism”, P.R. BECKMAN ve F. D’AMICO (Der.), **Women, Gender and World Politics: Perspectives, Policies and Prospects**, Bergin&Garvey, 1994, 29-40. M.C. SMOUTS, **The New International Relations: Theory and Practice**, Presses de Sciences Po, Paris, 1998. A. Wolfers, **Discord and Collaboration**, John Hopkins University Press, 1965.

farklılaşabilmektedir. Bu teorik çerçevede, hiyerarşi ve anarşi iki temel siyasi düzen prensibi olarak karşımıza çıkmaktadır. (Waltz, 2010: 61) Hiyerarşik sistemde farklı birimler açık bir otorite altında organize olmaktadır. Anarşik sistemde ise, kapasiteleri farklı olsa da doğaları gereği birbirine benzeyen birimler birbirleriyle ilişki kurmaktadır. Bu iki sistem arasındaki fark önemlidir; çünkü şu anda içinde bulunulan sistem Waltz'a göre anarşiktir ve uluslar-üstü bir egemen olmadıkça da sistemde bir değişimin olması beklenmemektedir (Waltz, 2010: 93-97).

Realizmde var olan güç dengesi, yani devletlerin kendi güçlerini ve diğer devletlerin güçlerini algılama biçimi ve bu algılama biçimine göre kendi güçlerini değiştirerek denge kurulması durumu, neorealizmde de kabul edilmektedir. Ancak, neorealist teoride güçler dengesi, dengedeki kutupların sayısına göre tanımlanabilmektedir. Kutupların sayısı ise birbirlerinin devamlılığını ciddi olarak tehdit edebilecek devletlerin sayısına göre belirlenmektedir. Güçler dengesinin nasıl oluşacağını ya da gücün idaresinin bir garantisi bulunmamaktadır. Bununla beraber, güç dağılımını göz ardı eden devletler sonunda zarar görme ihtimaliyle karşılaşabilmektedirler (Donnelly, 2005: 35-37). Neorealizmin güce yaklaşımı konusunda önemli bir tartışma ayağı ise "gücün miktarı"yla ilişkilendirilebilmektedir. Waltz'a (1988) göre, neorealizm, gücü, kullanışlı olabilecek, çok azı ya da fazlası devletler için tehlike teşkil eden bir araç olarak görmektedir. Aşırı derecede zayıflık, daha büyük bir kuvvetin savuşturacağı saldırılarla ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Aksi şekilde aşırı kuvvet de, diğer devletlerin daha çok silahlanmasına ve baskın devlete karşı güçlerini birleştirmesine yol açabilmektedir. Güç, yararlı olma potansiyeline sahip bir araç olduğu için, makul devlet adamları sahip oldukları gücün uygun bir miktarda olmasına dikkat etmektedirler. Ancak kritik durumlarda devletlerin en büyük kaygısı güç değil, güvenlidir. Bu durum realizm ile neorealizm arasında önemli bir ayrımı ortaya koymaktadır (Waltz, 1988:616). Ancak, ne kadar gücün yeterli olduğu konusunda Neorealistler ikiye ayrılmaktadır. Savunmacı neorealistlere göre devletler, güvenliğe

sistemdeki konumlarını koruyarak ulaşabilmektedirler. Bu nedenle devletlerin eğilimi denge içerisinde uygun bir gücü elde etmektir. Saldırmacı neorealistlere göre ise kendisini koruması gereken sistem içerisinde devlet, güvenliği çok zor sağlamaktadır. Bu nedenle devletler elde edebilecekleri en üst düzeyde güç elde etmeye çalışırlar (Mearsheimer, 2007: 75).

Neorealist güvenlik anlayışında ise, bir devletin güvenliği teker teker birbirlerine karşı ya da birbirleriyle bağlantılı görülmenin ötesinde uluslararası sistemin güvenliğiyle ilişkilendirilebilmektedir. Sistem içerisinde devletlerin, güçlerine göre elde ettikleri konumlarına dayanarak, güvenlik tutumlarını şekillendirdikleri öne sürülmektedir (Tanrısever, 2006b: 115). Bu kapsamda neorealizmde de devletlerin sistemde hayatta kalmaları ve güvenliklerini sağlamaları için ulusal güce ve ulusal gücün en önemli unsuru olan askerî güce vurgu yapılmaktadır.¹¹ Bu nedenle neorealizmde yüksek önemdeki konularla ilgili siyaset (*high politics*) ve düşük önemdeki konularla ilgili siyaset (*low politics*) olmak üzere bir ayrıma gidilerek uluslararası güvenlik yüksek önemli konularla ilgili siyaset alanına dâhil edilmiştir. Neorealistler açısından, ekonomik güç sadece askerî güç elde etmek durumunda önemli kabul edilmektedir. Dolayısıyla neorealizm açısından ekonomik işbirliğini tek başına açıklayıcı olmamaktadır (Bozdağlıoğlu ve Özen, 2004: 63).

Savaş için yönetim biçimleri, ekonomik sistemler, sosyal kurumlar ya da siyasi ideolojiler gibi birden çok neden sıralanabilmektedir. Realizmde temel olarak güç için mücadele edilmektedir. Öte yandan, neorealizm, savaşın nedeni tanımlıyken, savaşların tekrarlanıyor olmasını sorunsallaştırır. Temel olarak neorealizme göre, uluslararası politika, realizmin birim düzeyindeki açıklamalarına yapının etkisinin eklenmesiyle anlaşılabilir.

¹¹ Bu durumu K. Waltz “Kendine Yardım” (*Self Help*) kavramıyla açıklamaktadır. Waltz’a göre anarşik bir yapıda birimlerin amaçlarına ulaşabilmeleri ve güvenliklerini sağlayabilmeleri için kendi kendilerine yapabilecekleri düzenlemelere dayanmaları gerekmektedir (Waltz, 2010: 111). Detaylı bilgi için bkz; K. N. WALTZ, **Theory of International Politics**, Long Grove, Illinois, Waveland Press, 2010.

neorealizm, salt insan doğasına ilişkin rekabetin ve güç isteğinin yapısal koşullardan bağımsız olarak savaşa neden olduğu varsayımını reddetmektedir. Neorealizme göre, savaşların nedeni ancak hem birim düzeyinde hem de yapı düzeyinde analizle açıklanabilmektedir (Waltz, 1988: 616-618). Kısaca, neorealizme göre güç elde etme isteği uluslararası sistemin yapısından kaynaklanmaktadır. Buna göre, Realist Teoriden farklı olarak neorealist teori özne olarak devletlerin güç arayışlarını yapıdan bağımsız tanımlamaz. Diğer bir ifadeyle, gerek devletlerin güce eğilimleri gerekse güvenlik arayışları mevcut yapının anarşik doğasına bağlıdır. Öte yandan, neorealizme göre savaşların tekrar tekrar yaşanması uluslararası sistemin yapısına referansla açıklanabilir. Herhangi bir savaş kapsamında uluslararası sistemin yapısı incelenirken, durum, karakterler ve devletler arasındaki etkileşim de incelenmektedir. Diğer bir ifadeyle, neorealizm sistemdeki değişikliklerin savaş sıklığını nasıl etkilediğini inceleyerek savaşları açıklamaya çalışmaktadır. Anarşik bir düzende barış çok kolay yıkılabilmektedir. Barışın uzun sürmesi, potansiyel olarak istikrarsızlaştırıcı gelişmelerin elde edilecek faydadan çıkarılması ve sistemdeki başlıca aktörlerin tepkilerinin hesaplanmasıyla sağlanabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus istikrarsızlaştırıcı faaliyetlerin ya da koşulların çok kutuplu sistemde mi yoksa iki kutuplu sistemde mi daha kolay idare edilebileceği sorusudur (Waltz, 1988: 620).

Çok kutuplu bir sistemde güç politikaları ittifaklar vasıtasıyla diplomasi üzerinden yürütülmektedir. Bir devletin başka bir devletle ittifak içerisindeyken, üçüncü bir devletle daha yakın etkileşim içerisinde olması ittifakla tanımlanan sistemin esnek olmasının ortaya çıkardığı bir durumdur. Bu esneklik devletlerin opsiyonlarını sınırlandırır; çünkü bir devletin uyguladığı strateji mevcut ve potansiyel müttefiklerini memnun etmek zorunluluğunu doğurmaktadır. Devletler tarafından yapılan ittifaklar bazı ortak çıkarlar içerse de devletlerin tüm çıkarlarını kapsamamaktadır. Birbiriyle neredeyse eşit koşullara sahiplerin oluşturduğu ittifakta ortaya çıkan stratejiler uzlaşmanın bir sonucudur. Eğer rekabet içindeki bloklarda denge

neredeyse sağlanmışsa ve önemli bir konuda yeni bir rekabet doğmuşsa, böyle bir kriz anında, ya en zayıf ya da en maceracı olan mtfevik kendi tarafının politikasını belirlemeye çalışmaktadır ve bu durum da kendi bloğunun imhasına yol açabilmektedir. Öte yandan, mtfevikler arası denge sağlanamamışsa zayıf olan üyenin katkısının önemi azalmaktadır. Böyle durumlarda ittifakın liderinin, zayıf olanların bağlılığından endişe etmesine gerek bulunmamaktadır; çünkü zayıf ortakların başka seçenekleri bulunmamaktadır (Waltz, 1988, 620).

Devletler sistemi açısından 1648 Westphalia Antlaşması'ndan İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar olan dönemde hep çok kutuplu sistemler görülmektedir. Bu dönem içerisinde gerçekleşen savaşlar temel alınarak, istikrarsızlaştırıcı faaliyetlerin ya da koşulların iki kutuplu sistemlerde daha kolay idare edilebileceği varsayımı da neorealizm çerçevesinde yer almaktadır. Bu varsayımı açıklamak için üç temel nedene değinilmektedir. İlk olarak, çok kutuplu sistemlerde büyük glerin birbirleriyle daha fazla savaşma ihtimalinden bahsedilebilir. Ancak, iki kutuplu sistemde iki büyük gn birlikteliğinden oluşan bir sistem bulunmaktadır ve bu durum savaşmalarını engellemektedir. İkinci neden ise, iki kutuplu sistemde büyük gler arasında eşitlik ihtimalinin daha yüksek olmasıdır. Ancak, çok kutuplu sistemde iki büyük g üçüncü büyük ge karşı birleşeabilmekte ve bu durum dengenin bozulmasına neden olabilmektedir. Son olarak, çok kutuplu sistemlerde yanlış hesaplar savaşın çıkmasına neden olabilmektedir. Ancak, iki kutuplu sistemlerde potansiyel tehdit daha nettir; çünkü sadece bir tane daha büyük g vardır ve her iki devlet, bir yandan birbirine odaklanırken diğer yandan da yanlış hesaplardan kaçınmaktadırlar (Mearsheimer, 2007: 79).

Waltz (1988), tarihte sadece bir kereliğine, Soğuk Savaş döneminde görülen bu iki kutuplu sistemin barış içerisinde devam etmesini nükleer silahlanmaya bağlamaktadır. Konvansiyonel silahlanmanın olduğu bir dönemde iki kutuplu bir sistem kurulmuş olsaydı, bu iki büyük gn birbirine

saldırabilmesi ve ortaya çıkacak sonuçları hesaplayabilmesi daha kolay olabilirdi. Ancak, nükleer silahların sonuçlarının net olarak hesaplanamaması ve bloklar içerisinde yer alan devletlerin hangisinin nükleer gücünün olduğunun bilinmemesi, yaşanan bu iki kutuplu sistem sürecinin savaşı sona ermesine neden olmuştur. Waltz'a göre (1988) bu durum istikrarsızlaştırıcı faaliyet ya da koşulların iki kutuplu sistemlerde daha kolay idare edilebileceği varsayımıyla açıklanabilir (Waltz, 1988: 624-627).

Realizm, Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmış, 1980'li yıllarla beraber kendi içerisinde neorealizmi de ortaya çıkarmış ve uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde halen geçerliliğini koruyan bir teoridir. Realizm ve neorealizm arasında keskin sınırlarla belirenmiş farklar bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, bu iki teoriyi birbirinden tamamen bağımsız teoriler olarak değerlendirmek mümkün değildir. Ancak neorealizm, hem realizme yöneltilen eleştirilere bir cevap olma niteliği taşımakta hem de uluslararası siyasetin tarihsel evrilmesine realizme kıyasla çok boyutlu bir perspektiften yaklaşmaktadır. neorealizm, öncelikle realizmin birim düzeyindeki açıklamalarına gözle görülmeyen yapının etkisini de eklemleyerek uluslararası politikayı daha geniş bir perspektiften ele almaktadır. Böylelikle realizmde özneye yapılan vurgu neorealizmde yapıya kayarken aynı zamanda hem birim hem de sistem düzeyindeki etkileşim incelenebilmektedir.

Neorealizm, egemen devletlerin uluslararası anarşi içinde var oldukları yönündeki realist tespiti kabul ederken; anarşi, sistemin en önemli yapısal özelliği olarak değerlendirilmektedir. Bunun sonucunda da neorealizmde devletlerin güvenlik anlayışı mevcut yapının anarşik doğasına bağlıdır. Devletin güvenliği uluslararası sistemin güvenliğiyle de ilişkilidir. Neorealizmde en önemli amaç hayatta kalmaktır ve güvenliği sağlamaktır. Realizmde güç için mücadele edilirken neorealizmde hayatta kalmak önemlidir. Hayatta kalmak için güç gereklidir. Diğer bir ifadeyle, güç amaç değil araçtır. Ayrıca, özellikle devletlerin uluslararası sistem içerisindeki

konumlanışlarını doğrudan insan doğasına bağlamamakla da neorealist teori, realist teoriden ayrılmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde realizm ve neorealizm, özellikle güvenlik, savaş ve barış ekseninde değerlendirilmiştir. Ancak, uluslararası ilişkileri açıklamada tek bir teorinin yetersizliği nedeniyle, çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde de disipline yön veren diğer teoriler ve realizme getirilen eleştiriler ele alınacaktır.

b. Liberalizm ve Neoliberalizm

Uluslararası İlişkiler disiplinde, realizmin öte yanında var olan en önemli temel teorilerden bir diğeri liberalizmdir. Liberalizm bireyi temel alarak bireysel hak ve özgürlükler ekseninde kurulmuş ve gelişmiş bir yaklaşımdır (Ercan, 2009: 104-105). Kökeni on yedinci yüzyılda bulunabilecek olan liberal teori modern toplum, kapitalist ekonomi, bireysel özgürlüklerin devletler tarafından garanti altına alınmasıyla bağlantılı olarak değerlendirilmelidir. Realizmin aksine, özellikle insan doğasının olumlu yönlerine odaklanan liberalizmde bireylerin bir noktaya kadar bencil oldukları kabul edilmekle beraber yine bireylerin gerektiğinde ortak çıkarları paylaşabilecekleri savunularak, bu durumun sosyal eylemlerde işbirliğine yol açacağı öne sürülmektedir (Jackson ve Sørensen, 2007: 95-97).

Bu teori kapsamında, uluslararası ilişkilerde tek aktör devlet değildir. Devlet en önemli aktörlerden biridir; temel özelliklerinden birisi rasyonel olmasıdır. Ancak, liberal teorisyenler realistlerin aksine devlet dışındaki diğer aktörlerin de uluslararası ilişkileri farklı biçimlerde etkileyebildiklerini ileri sürmektedirler. Bir devletin dış politikası, o devletin içerisinde bulunan farklı çıkar gruplarıyla (bürokrasi, sivil toplum kuruluşları vb.) etkileşim içinde bulunarak belirlenebilmektedir (Bozdağlıoğlu, 2007: 159). Diğer bir ifadeyle, liberal teorinin penceresinden, uluslararası ilişkiler, farklı ülkelere ait insanlar, gruplar ve örgütler arasındaki ulus-üstü ilişki biçimleri olarak nitelendirilmektedir (Jackson ve Sørensen, 2007: 99).

Liberal teoriye göre liberal devletler bireysel haklar temelinde kurulurlar. Diğer bir ifadeyle, hukuk önünde eşitlik, ifade özgürlüğü ve bireysel özgürlükler, kişisel mülkiyete saygı, temsilî hükümet gibi kavramlar liberal devletlerin temel ilkeleridir (Burchill, 2005: 59). Liberalizmde serbest ticaret ulusal zenginliği ve barışı sağlamanın bir yoludur. Savaşsızlık durumlarında mümkün olan serbest ticaret vasıtasıyla devletler arasındaki ayrımlar ortadan kalkar ve bir topluluktaki bütün bireyleri birleştirmenin yolu açılır. Ayrıca, bu yolla ortaya çıkabilecek çatışmaları en aza indirmeye yönelik karşılıklı bağımlılığa dayalı ilişkilerin geliştirilmesi de mümkün olmaktadır (Burchill, 2005: 63). Genel olarak liberalizmin karşılıklı bağımlılık anlayışında insanlar ya da devletler—aktörler—diğer ülkelerdeki ortaklık yapılan aktörlerin eylemleri aracılığıyla herhangi bir yerde olan herhangi bir durumdan etkilenmektedirler. Ülkeler arasındaki uluslar-üstü ilişkilerin düzeyi ne kadar artarsa karşılıklı bağımlılığın düzeyi de o kadar artmaktadır.

Özellikle Soğuk Savaş döneminde bu karşılıklı bağımlılık bazı entegrasyon teorileriyle de birleştirilmiştir ve ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılığın artmasının barışı doğuracağı ileri sürülmüştür. Örneğin, finans gibi teknik bir alandaki ortak sorunlara ortak çözümler bulunurken, taraflar bu durumda karşılıklı çıkarlar olduğunu keşferler ve bu etkin işbirliğiyle tarafların refah düzeylerinde bir artış gerçekleşir. Bu koşullar altında vatandaşların bu durumu hazırlayan kurumların kurulmasına ve devamına olan isteği artarken ekonomik karşılıklı bağımlılık sağlanmış olur. Bu bağımlılık da başka entegrasyonlara yol açmakta ve barış için gerekli ortam hazırlanmaktadır. (Jackson ve Sørensen, 2007: 101-102).

Yukarıda da değinildiği üzere karşılıklı bağımlılık yaklaşımının beraberinde getirdiği entegrasyon kuramları çalışma kapsamında AB örneği üzerinden kısaca özetlenebilmektedir.¹² Avrupa entegrasyonunu açıklamaya

¹²Avrupa Bütünleşmesi'ni açıklamaya çalışan entegrasyon teorileri başlı başına bir araştırma konusunu oluşturmakta ve bu kapsamda bu çalışmanın dışında kalmaktadır. Konuyla ilgili olarak bkz:

yönelik tek bir entegrasyon teorisi bulunmamaktadır. Bunun yerine, Avrupa bütünleşme süreci tarihsel dönemlemeler ekseninde birden fazla uluslararası ilişkiler teorisinden esinlenilerek üretilmiş olan farklı entegrasyon teorileri çerçevesinde kullanılarak açıklanılmaya çalışılmaktadır. Örneğin, 1930’lu yıllarda geliştirilen ve “belirli bir alanda başlayan işlevsel örgütlenmenin diğer alanlarda da benzer örgütlenmelere sebep olacağı” temeline dayanan işlevselcilik özellikle AB’nin genişlemeye yönelik adımlarını açıklamak için başlangıç olarak kabul edilebilmektedir.¹³ Yeni işlevselcilik ise 1980’lerle beraber ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu teori kapsamında bir alanda oluşan örgütlenmenin başka bir örgütlenmeye değil de başka bir alana sıçrayacağı ileri sürülmektedir.¹⁴ Özellikle AB’nin derinleşme süreçlerini açıklamak amacıyla faydalanılabilen yeni işlevselcilik, kapsamlı ilk bölgesel bütünleşme kuramı olarak da kabul edilmektedir (Mercan, 2011: 67-71).

2000’li yıllara doğru ciddi değişimler geçiren AB entegrasyonunu açıklamaya yönelik yeni birçok yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Çok düzeyli yönetim,¹⁵ yeni kurumsalcılık¹⁶ ve sosyal inşaacı yaklaşım¹⁷ gibi teorilerin yanı sıra özellikle liberal hükümetler-arasıcılıkla birlikte, entegrasyon

Sezgin Mercan, “Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB Genişlemesi”, **Avrupa Çalışmaları Dergisi, Ankara Üniversitesi ATAUM**, 10(1), 2011, 67-83. Sinem Akgül Açıkmeşe, “Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi”, **Uluslararası İlişkiler**, 1(1), 2004, 1-32. Armağan Emre Çakır, **Avrupa Bütünleşmesinin Siyasal Kuramları**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2001.

¹³ David Mitrany tarafından geliştirilen işlevselci bütünleşme teorisi (*functional theory of integration*) için bkz: David Mitrany, **The Functional Theory of Politics**, Londra, Martin Robertson, 1975.

¹⁴ Yeni İşlevselcilik için bkz. Ernst B. Haas, **Beyond The Nation State: Functionalism and International Organisation**, Standford University Press, 1964; Ernst B. Haas, **The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces: 1950-1957**, Standford University Press, 1968.

¹⁵ Çok düzeyli yönetim için bkz. Marcus Jachtenfuchs ve Beate Kohler-Koch, “Governance and Institutional Development”, içinde Antje Wiener ve Thomas Diez (Der.), **European Integration Theory**, Oxford, Oxford University Press, 2004, 97-114. John Peterson ve Elizabeth Bomberg, **Decision Making in the European Union**, Basingstoke, UK, Macmillian, 1999.

¹⁶ Yeni kurumsalcılık için bkz: Peter A. Hall ve Rosemary C. R. Taylor, “Political Science and the Three New Institutionalisms”, **Political Studies**, 44(5), 1996, 936-957. Mark A. Pollack, “The New Institutionalisms and European Integration”, içinde Antje Wiener ve Thomas Diez (Der.), **European Integration Theory**, Oxford, Oxford University Press, 2004.

¹⁷ Sosyal inşaacı yaklaşım için bkz: Emanuel Adler, “Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics”, **European Journal of International Relations**, 3(3), 1997, 319-363. Thomas Christiansen, Knud Erik Jorgensen ve Antje Wiener, “The Social Construction of Europe”, **Journal of European Public Policy**, 6(4), 1999, 528-544.

süreçlerini açıklamada önceki federalizm-işlevselcilik tartışmasına bir alternatif olarak işlevselcilik-liberal hükümetler-arasıcılık tartışması ortaya çıkmıştır (Açıkmeşe, 2004: 3). Andrew Moravsik tarafından rasyonel bir perspektiften geliştirilen ve liberal hükümetler-arasıcılık genişlemenin “rasyonel tercihlerin, müzakerelerin ve oybirliği ile alınan kararların bir sonucu” (Mercan, 2011: 73) olarak gerçekleştiğini savunulmaktadır.¹⁸ Bu yaklaşım, AB genişlemesi sürecinde üye ülkelerin tercihlerine ve pazarlık süreçlerine odaklanmıştır (Mercan, 2011: 73). Diğer bir ifadeyle, öncelikle üye devletlerin bütünleşme sürecine yönelik olarak ulusal tercih/politikalarını belirlemeleri gerekmektedir. Bu ulusal tercihler devlet ve toplum arasındaki etkileşimle belirlenebilmektedir. Liberalizmin özünü bireyler oluşturduğundan, ulusal tercihler belirlenirken de bireylerin görüşü dikkate alınmaktadır. İkincil olarak, tespit edilen ulusal tercihlerin uluslararası pazarlık aşamasında masaya yatırılması gerekmektedir. Bu aşamada ise pazarlık eşit ve egemen devletlerin hükümetleri arasında yapılmaktadır. Ancak, bu yaklaşım özellikle bazı AB kurumlarının karar almadaki fonksiyonlarını ve bazı konulardaki egemenlik devri durumunu göz ardı etmesiyle eleştirilmektedir (Açıkmeşe, 2004: 19-20).

Karşılıklı bağımlılık teorisinin ardından liberal düşüncenin bir sonraki evresinde 1970’lerde Robert Keohane ve Joseph Nye tarafından kompleks karşılıklı bağımlılık teorisi önerilmiştir. Bu teoriye göre kompleks karşılıklı bağımlılık niteliksel olarak önceki basit türdeki karşılıklı bağımlılık ilişkilerinden farklılık arz etmektedir. Önceki örneklerinde uluslararası ilişkiler birbirleriyle iletişimde olan devlet liderleri tarafından yönetilmektedir. Askerî güç kullanımı ulusal liderler arasında anlaşmazlık olması durumunda hep bir

¹⁸ Klasik hükümetler-arasıcılıktan farklı olan liberal hükümetler-arasıcılık yaklaşımının temel varsayımları ve detaylı bilgi için bkz: Andrew Moravsik, “Negotiating the Single European Act: National Interest and Conventional Statecraft in the European Community”, **International Organisation**, 45(1), 1991, 19-56. Andrew Moravsik, “Preferences and Power in the European Community: A liberal Intergovernmentalist Approach” **Journal of Common Market Studies**, 31 (4), 1993, 473-524. Andrew Moravsik, **The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht**, New York, Cornell University Press, 1998, 164-220.

alternatif olarak bulunabilmektedir. Güvenlik ve hayatta kalma yüksek düzeyde önemli konularla ilgili politika olarak ekonomi ve sosyal işler gibi düşük önemli konularla ilgili politikalardan önce gelmektedir. Karmaşık karşılıklı bağımlılık durumunda ise devletler arasındaki ilişkilerde sadece devlet liderleri belirleyici olmamakta, birçok farklı düzeyde, farklı aktörler tarafından gerçekleştirilen ilişkiler de etkili olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, devlet dışında bireyler ve gruplar arasında da ulus-üstü ilişkiler gerçekleşmektedir. Ayrıca askerî güç karmaşık karşılıklı bağımlılıkta eskisi kadar etkin bir araç olmaktan çıkmaktadır (Keohane ve Nye, 2001: 20-21).

Karmaşık karşılıklı bağımlılıkta her ne kadar önceki örneklerinden farklılıklar ortaya konmuşsa da asıl olarak bu çalışmada Keohane ve Nye (2001) realizmle de bir kıyaslama içerisine girmektedirler. Karmaşık karşılıklı bağımlılık siyasi süreçler açısından, realizmle kıyaslandığında öncelikle aktörlerin hedefleri açısından bir farklılık görülmektedir. Askerî güvenlik realizmin en önemli hedefi olurken karmaşık karşılıklı bağımlılıkta ulus-ötesi aktörlerin hedefleri önemli hale gelmektedir. Doğal olarak realizmde askerî güç devlet politikalarının en etkili aracıyken, karmaşık karşılıklı bağımlılıkta konu alanlarına göre farklı güç kaynakları (uluslararası örgütler ya da ulus-ötesi aktörler gibi) gerekli araçlar olarak kullanılabilir. Realizmde güç dengesi yüksek önemli konularla ilgili politika olarak gündemi belirlerken, karmaşık karşılıklı bağımlılıkta gündem ulus-ötesi aktörlerin öncelikleri, bunların diğer konularla bağlantıları ve hassasiyetleriyle belirlenmektedir. Gündem konuları arasındaki bağlantılar realizmde uluslararası hiyerarşiyi güçlendirecek şekilde gerçekleşirken, karmaşık karşılıklı bağımlılıkta hiyerarşiyi güçlendirecek bir bağlantı yoktur. Çünkü zayıf devletlerin uluslararası örgütler aracılığıyla kurdukları bağlantılar yetersiz kalırken, güç kullanma durumu olmadığı için güçlü devletlerin de bağlantıları yetersiz kalacaktır. Kısaca, konuların önemleri gittikçe eşitlenerek gündemdeki konu içerisindeki güç dağılımı önemsizleşecektir. Son olarak realizmde uluslararası örgütlerin rolü askerî gücün yanında önemsizken, karmaşık karşılıklı bağımlılıkta uluslararası örgütler gündemi oluşturmakta, zayıf

devletlere siyasi hareket alanı sağlamakta, bir konu için uygun ortamı yaratmakta önemli roller üstlenmektedir (Keohane ve Nye, 2001: 32).

Gerek bireysel gerek ekonomik özgürlüklerden yola çıkarak uluslararası ilişkileri açıklamayı seçen liberal teori kapsamındaki bir diğer yaklaşım ise kurumsalcılıktır. Liberal kurumsalcılık ya da kurumsal liberalizm de, devletler arası işbirliğinin uluslararası kurumlar aracılığıyla daha kolaylaştığı varsayımından yola çıkar. Burada bahsi geçen uluslararası kurumlar ise “AB ya da NATO gibi ya da bazı özel ve seçilmiş alanlarda devlet politikalarını düzenleyen ve “rejim” adı verilen kurallar bütünü” olarak tanımlanabilmektedir (Jackson ve Sørensen, 2007: 106).

Diğer bir ifadeyle, liberal kurumsalcı yaklaşımda, belirtilen uluslararası kurumlar vasıtasıyla uluslararası sistemin anarşik durumuna çözüm bulunabileceği savunulmaktadır. Çünkü devletlerin kendi çıkarlarını koruma ve maksimize etme yönündeki politika tercihleri işbirliği ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Devletlerin oluşturduğu kurumlar aracılığıyla, devletler arasındaki güvensizlik azalarak işbirliği artmaktadır (Yalvaç, 2006: 28-29). Liberal kurumsalcılık kapsamında, devletler arası işbirliği organize edilerek kurumlar oluşturulabilir. Çünkü liberal kurumsalcılara göre uluslararası ilişkiler sıfır toplamı bir oyun değildir ve karşılıklı çıkarlar temelinde işbirliği sağlanabilmektedir (Burchill, 2005: 64-65). Diğer bir ifadeyle, uluslararası kurumlar sayesinde devletler arasındaki iş birliğinin desteklenmesi sağlanabilmektedir. Liberal kurumsalcılar bu savlarını desteklemek amacıyla devletler arasındaki kurumsallaşmanın boyutlarını ölçümleyecek bir yöntem ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Bu yöneme göre kurumsalcılığın alanı, kurumsalcılığın *genişliği* ve *derinliği* olarak iki yönlü bir şekilde ölçülebilmektedir. Kurumsalcılığın *genişliğinden* kasıt, kurumsallaşan sorun alanlarının sayısıdır. Şöyle ki, devletlerin sadece birkaç ekonomik alanda işbirliği içerisinde olmaları ve/ya da geniş yelpazede birden çok farklı alanda mı işbirliği içerisinde olmaları kurumsalcık açısından farklı tespitlere işaret etmektedir. Kurumsalcılığın *derinliği* ise benzerlik (eylemlerin nasıl

yorumlanacağı hakkında uygun davranış beklentilerinin sistemdeki katılımcılar tarafından paylaşılma derecesi); özgüllük (bu beklentilerin açıkça kurallar bütünü olarak belirtilmesi derecesi) ve otonomi (kurumun kendi kurallarını üretebilme ve değiştirebilme derecesi)dir (Jackson ve Sørensen, 2007: 106).

Avrupa bütünleşmesi liberalizmin bir başka ayağı olan liberal kurumsalcılığı izleyebilmek açısından uygun bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Neorealizm kapsamında Waltz ve Mearsheimer arasındaki iki ya da çok kutuplu sistemler içerisindeki istikrarsızlık durumuyla ilgili tartışma, liberal kurumsalcı yaklaşım kapsamında, farklı bir açıdan ele alınarak, bu durumun çözümüne Avrupa bütünleşmesi örnek olarak gösterilmektedir. Neorealist yaklaşımda Soğuk Savaş sonrası dönemde Batı Avrupa'da iki kutuplu düzenin ardından istikrarsızlığın baş gösterdiği tartışılmaktaydı. Çünkü yapı içerisinde bulunan kutupların sayısının artması Soğuk Savaş sürecinde var olan güç dengesini bozabilmekteydi. Yapı içerisindeki kutupların sayısı arttıkça ortaya çıkabilecek güvensizlik ve istikrarsızlık ortamı liberal kurumsalcılara göre kurumlar aracılığıyla rahatlıkla çözülebilmektedir. Çünkü yüksek düzeyde kurumsallaşma çok kutupluluğun yaratabileceği anarşik ortam tehlikesini, sağladığı devletler arası güven, işbirliği ve bilgi akışıyla, en aza indirebilmektedir. Örneğin kurumlar Batı Avrupa'da Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi gibi ani şokları masseden tamponlar gibi çalışmaktadır (Jackson ve Sørensen, 2007: 108).

Devletler arası işbirliğinin bu şekilde kavramsallaştırılmasının yanı sıra, liberal teori doğrudan realist teorik perspektife alternatif teşkil edecek bir barış tanımlamasını da içermektedir. Bu açıdan, Immanuel Kant'ın yaklaşımı önemlidir. Kant uluslararası alanda düzeni sağlamak amacıyla devletler arası barışın ön koşullarını belirlemiştir (Kant, 2007/1993: 165). Buna göre:

- İleri bir tarihte tekrar savaşa gitmek için gizli bir niyeti de içinde barındırmakta olan bir barış anlaşması, barış anlaşması olarak tanınmayacaktır.
- Hiçbir bağımsız devlet (küçük veya büyük olsun) başka bir devlet tarafından miras, mübadele, satın alma ya da istila edilme yoluyla başka bir devlet tarafından ele geçirilemez.
- Daimi olarak silahaltında bulunan ordular (*miles perpetuus*) yavaş yavaş ortadan kaldırılacaktır.
- Bir devletin dış devletlere yönelik amaçlarını desteklemek için iç borçlanmaya gidilmeyecektir.
- Hiçbir devlet zorla başka bir devletin anayasasına veya yönetimine karışamaz.
- Savaş halinde olan hiçbir devlet, ileri bir tarihteki barış süresince karşılıklı güven oluşmasını tamamen engelleyecek saldırgan davranışlara izin vermeyecektir.
- Ebedi barışın birinci kesin kuralı: “Her devlet cumhuriyetçi anayasa ile yönetilmelidir”.
- Ebedi barışın ikinci nihai ve kesin kuralı: “uluslararası hukuk bağımsız devletlerden oluşan bir federasyonu temel alacaktır”.
- Ebedi barışın üçüncü kesin maddesi: “Dünya vatandaşlığı hakkı (kozmpolitan hak), evrensel bir hoşgörü kavramına dayandırılacaktır”. (Kant, 2007/1993: 166-176).

Cumhuriyetçi liberalizm olarak da isimlendirilebileceğimiz bu yaklaşımda demokrasiler birbirleriyle savaşmamaktadır. Çünkü daha barışçıl ve kurallara uyan siyasal sistemler olan demokrasilerde uzlaşmazlıkların daha barışçıl yollarla çözülmesi teşvik edilmektedirler. Diğer bir ifadeyle, vatandaşları tarafından yönetilen demokratik hükümetler vatandaşlar savaş istemedikleri için uzlaşmazlıkların çözümü konusunda savaş ve güç kullanımı

gibi yöntemleri seçmemektedirler. Ayrıca demokrasiler arasındaki işbirliği çeşitliliği daha fazla olduğu için ortaya çıkan karşılıklı bağımlılık durumu savaşı zorlaştırmaktadır. Özetle, demokrasiler sadece demokratik olmayan siyasal sistemlerle savaşmaktadırlar (Jackson ve Sørensen, 2007: 89-111).

İkinci Dünya Savaşı ve ardından girilen Soğuk Savaş süreci boyunca, arka plâna itilen liberal teorik argümanlar, 1980'lerle birlikte neoliberalizm kapsamında revize edilerek yeniden gündemde yer almaya başlamışlardır. Neoliberalizm, 1970'lerin ikinci yarısından itibaren öncelikle devletlerin iç politika tercihlerinde ardından Soğuk Savaş döneminin kapanmasıyla birlikte uluslararası sistemde içerisine girilen yapısal dönüşüme yanıt olarak dış politika tercihlerinde belirleyici bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle realizmin Soğuk Savaş sonrasındaki uluslararası gelişmeleri açıklamadaki yetersizlikleri de neoliberal akımın yükselişine katkı sağlamıştır. Neoliberal yaklaşıma göre, içerisine girilen yeni dönem savaşlardan ziyade devletlerin mutlak—gerçek, uzun vadeli—çıkarlarının uluslararası işbirliğiyle artmasını ön plâna alan dinamiklerle şekillenmektedir (Brown ve Ainley, 2007: 40-41). Temel olarak neoliberalizm, klasik liberalizme referansla, neorealist yaklaşımı uluslararası politikadaki aktörlerin sayısı, uluslararası örgütlerin etkinliği, ekonomik gücün önemi ve iç politika ile dış politika ilişkisi gibi farklı eksenler üzerinden eleştirmektedir. Ancak, klasik liberalizmden farklı olarak neorealizmin sistemdeki anarşik yapı kavramını da kabul etmektedir. Öte yandan, bu anarşik ortamın rasyonel tercihler ve birçok alandaki işbirliğiyle üstesinden gelinebileceği savunulmaktadır (Açıkmeşe, 2004: 18-19).

Bu anarşik ortam içerisinde güvenlik, liberal perspektiften ele alındığında, ekonomik temelli yaklaşımlardan doğan bir anlayış gözlemlenebilmektedir. Liberal güvenlikte özellikle karşılıklı bağımlılık teorisinin etkisiyle devletlerin işbirliği düzeyleriyle güvenlikleri arasında doğrudan bir ilişki kurulmaktadır. Doğal olarak, özellikle neoliberalizmin yükselişe geçtiği dönemlerde, neorealizmin aksine, askerî güvenlik

konularının nispeten önemsizleştigi görülmektedir. Bu nispi önemsizleşme, liberal teorik perspektiften bakıldığında yeni tehditlerin ortaya çıkması ve güvende olabilmek için öncelikle tehdidin net bir şekilde tanımlanması gerekliliği tespitine dayanmaktadır. Çünkü oluşan yeni tehditlere karşı askerî tedbirler yerine ulus aşırı işbirliği yöntemlerine başvurmak gerekmektedir (Tanrısever, 2006b: 11-112). Güvenliğe yönelik ulus-aşırı işbirliği yaklaşımının temelleri ise “güvenlik toplulukları”na (*security communities*) dayanmaktadır. Güvenlik toplulukları yaklaşımı benzer özellikteki toplumlar arasında, karşılıklı güven oluşturarak barış sağlamayı hedefleyen, aynı zamanda ekonomik ve siyasi boyutları da bulunan ortaklıklar olarak tanımlanabilir (Dedeoğlu, 2004: 1).¹⁹

Neorealizme ciddi eleştiriler getiren liberal güvenlik yaklaşımında, doğaldır ki, güvenliği sağlamak için kullanılan güç kavramı da farklı bir şekilde kurulmaktadır. Bu açıdan, özellikle Soğuk Savaş dönemindeki neorealist güç anlayışından daha da genişletilmiş ve askerî güçten ziyade sosyo-ekonomik unsurları bünyesinde barındıran bir güç anlayışına yönelik bir kayış olduğu gözlemlenebilir. Bu değişimin en önemli nedenlerinden birini yine liberal yaklaşım açısından aktörel düzeyde önemli olan uluslararası örgütler ve bu örgütlerin uluslararası ilişkilerdeki etkinliği oluşturmaktadır. Ayrıca yine karşılıklı bağımlılığın çok uluslu şirketler ve diğer aktörler aracılığıyla liberal güç kavramını neorealist güç kavramından farklılaştırdığı, ulusal güvenlikten önce uluslararası güvenliğe vurgu yaptığı görülmektedir (Tanrısever, 2006a: 62-63).

Görüldüğü üzere, serbest ticaret, devletler arası kurumlar gibi işbirliği yöntemleriyle barış ve güvenliğin mümkün olduğu argümanının dile getirildiği

¹⁹ Güvenlik toplulukları için bkz: Karl. W.. Deutsch, vd., **Political Community and The North Atlantic Area**, Princeton: Princeton University Press, 1957. Beril Dedeoğlu, “Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”, **Uluslararası İlişkiler**, 1(4), 2004, 1-21.

liberalizme göre savaş, realizmin aksine rasyonel ve kaçınılmaz değildir. Aksine, savaş, devletlerin uzun dönemli çıkarlarına ve özellikle de ekonomilerine zarar verir. Benzer şekilde, liberal görüşü savunanlar için devletler arası ihtilafları işbirliği vasıtasıyla çözmek yerine askerî gücün—savaş halleri dışında da—kullanılması özellikle günümüzde oldukça maliyetlidir ve anlaşmazlıkların olabildiğince barışçıl yollardan çözülmesi devletlerin uzun dönemli çıkarlarına çok daha uygundur (Bozdağlıoğlu, 2007a: 160). Öte yandan, liberal teoride kökenlerini Kant'ın barış kavramsallaştırmasında bulan barış olgusu, devletler arasındaki ilişkinin normalliğini niteler. Diğer bir ifadeyle, realist kuramda, uluslararası sistemin betimleyici özelliği anarşi ve bu durumdan kaynaklı savaş durumu iken (*normal state of affairs*), liberal teoride savaş istisnai bir durum olarak tanımlanmaktadır. Nitekim liberalizmde savaş politikanın en önemli düşmanıdır, bir hastalıktır ve demokrasi ve serbest ticaretle önü alınabilmektedir. Bu tespitin arkasında liberal kuramın demokratik süreçler ve kurumlara yönelik normatif tutumu yatar. Buna göre, demokratik süreçler ve kurumlar yönetici elitlerin gücünü ve şiddete yönelik eğilimlerini kısırarak devletler arası savaş ihtimalini ötelerler (Burchill, 2005: 59).

11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında İslami terörizm olarak tanımlanan din eksenli terörizm, liberal moderniteyi ve seküler yönetim biçimlerini benimsemiş devletlerin resmî söylemlerinde liberal moderniteye ve sekülerizme karşı yapılmış bir eylem olarak görülmektedir. Bu eylem özellikle küreselleşmeyle birlikte devletler arasındaki katı sınırların azaldığını savunanlara yönelik bir meydan okuma olarak da değerlendirilmiştir. Çünkü akabinde, gelişmiş ülkelerin yönetimleri ulus-devletin güç ve sınırlarını, bireysel özgürlüklere yeni kısıtlar getirerek ya da askerî ve istihbarat harcamalarına öncelik vererek, yeniden ortaya çıkarmaya başlamıştır. Ayrıca, kendini güvensiz hisseden “Batı” dünyası, ABD öncülüğünde dünyanın farklı coğrafi bölgelerinde (Afganistan, Irak vb.) askerî gücünü tesis etmeye yönelik politikalar izlemeye başlamıştır (Burchill, 2005: 63).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası barış ve güvenliğı sağlamayı hedefleyen idealizm uluslararası ilişkiler disiplininin ortaya çıkışında oldukça etkili olmuştur. Disiplinin ilk teorisi olan idealizm, aslında kökeni yüzyıllar öncesine dayanan bir yaklaşım olan liberalizmin ilkeleri üzerinden şekillenmektedir. Disiplinin bir diğer önemli teorisi olan realizmden tamamen farklı olan liberalizm özellikle İkinci Dünya Savaşı ve takip eden Soğuk Savaş yıllarında hem literatürde hem de devletler arası ilişkiler üzerindeki uygulaması anlamında hâkimiyetini kaybetmiştir. Ancak Soğuk Savaş döneminin sonlarına doğru Realizmin bazı durumlar karşısında yetersiz kalmasının da etkisiyle neoliberalizm, yine liberal teoriye referansla yükselişe geçmeye başlamıştır. Diğer bir ifadeyle, liberal yaklaşım kaybettiğı gücünü neoliberalizmle yeniden kazanmaya başlamıştır. Genel olarak liberal yaklaşımlar hem iç politikada hem de uluslararası ilişkilerde bireysel özgürlüklere en üst düzeyde önem vermektedir. Bireysel özgürlükler, demokrasi, uluslararası işbirliğı, serbest ticaret, kurumsalcılık, bütünleşme gibi kavramlar liberal yaklaşımların temelini oluşturmakta ve bu bakış açısı liberalizmde hem bireysel hem de devletler arası ilişkilerde uygulanmaktadır. liberalizmin ve neoliberalizmin detaylı incelemesi çalışmanın bu bölümünde ele alınmaktadır. Ancak, uluslararası ilişkiler disiplini kapsamında var olan tüm gelişmelerin, tek bir uluslararası ilişkiler teorisi kapsamında açıklanamayacağı ön kabulüyle çalışmanın gerçekleştirilmesi sonucunda, ilerleyen bölümlerde de yine literatürde önem arz eden alternatif teorik yaklaşımlar özellikle güç ve güvenlik ekseninden ele alınacaktır.

2. SAVAŞ-BARIŞ, GÜVENLİK ve TERÖRİZM KAVRAMLARINA POST-POZİTİVİST YAKLAŞIMLAR

Soğuk Savaş döneminde hâkim olan realist teori Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber tek açıklayıcı olma gücünü kaybetmiş ve literatürde

güvenlik kavramının genişletilmesine yönelik talepler ortaya çıkmıştır. Çünkü küreselleşme olgusunun da yükselişiyle beraber ulusal güvenliğe tehdit oluşturabilecek yeni unsurlar tespit edilmeye başlanmıştır. Güvenliği sağlamak amacıyla ülkesel bütünlük ya da siyasi bağımsızlığın dışında ekonomik bağımsızlık, kültürel kimlik ya da toplumsal istikrar gibi yeni değerlerin korunması gerekliliği kabul görmüştür (Kicinger [web], 2004). Diğer bir ifadeyle, küreselleşmeyle birlikte realist teorinin güvenlik kavramsallaştırmasının genişletilmesine yönelik olarak yeniden gözden geçirildiği söylenebilir.

Eleştirel teori güvenlik kavramının genişletilmesinde realist teoriye bir alternatif olması açısından önemlidir. Bu yaklaşımın kökeni Frankfurt Okulu'na dayanmaktadır (Jackson ve Sørensen, 2007: 292). Bu yaklaşımda, uluslararası işbirliğinin artırılması, demokrasinin yaygınlaştırılması, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygının artırılması güvenliğin sağlanmasında ve korunmasında önemli unsurlar olarak kabul edilmektedir. Eleştirel güvenlik yaklaşımında, güvenlik, sadece devletlerle ilgili olmayan, bireylerle devlet ya da toplum arasındaki bir ilişki biçimi ve sosyal düzenin dayanaklarına ilişkin bir olgu olarak tanımlanmıştır. Eleştirel teori, süreç içerisinde farklı açılımları içerisinde barındırmıştır. İnşaatçı yaklaşımdan söylemsel yaklaşıma uzanan bir yelpazede değerlendirilebilecek bu açılımlar, temelde, güvenliğin, farklı boyutlarda “kur(g)ulan(an)” bir olgu olduğu argümanı üzerine kurulmaktadır.

Özellikle uluslararası ilişkilerin güvenlik ayağına odaklanan birçok farklı eleştirel uluslararası ilişkiler yaklaşımlarının tartışmaları literatürde geniş yer tutmaya başlamaktadır. Genel olarak özetlenecek olursa; Alexander Wendt'in öncülüğünü yaptığı ve kimlik ile güvenlik arasındaki ilişkiye odaklanan inşaatçı yaklaşım; Cynthia Enloe ve J. Ann Tickner'in çalışmaları etrafında şekillenen feminist güvenlik yaklaşımı; R.B.J. Walker, Michael Dillon ve David Campbell'in eserlerindeki post-yapısalcı güvenlik anlayışı; Ken Booth önderliğindeki Aberystwyth Ekolü ve Michael Williams,

Keith Krause, Barry Buzan ve Ole Wæver öncülüğündeki Kopenhag Ekolü ve Didier Bigo'nun çalışmalarıyla öne çıkan Paris Ekolü bu yeni dönemde ortaya çıkan ve var olan teorileri eleştiren yaklaşımlara örnek olarak tanımlanabilmektedir (Bilgin, 2010: 71-21). Pozitivist yaklaşımlara alternatif olarak ortaya çıkan bu yeni teorik yaklaşımlardan sadece eleştirel yaklaşım ve inşaaacı yaklaşım çalışmanın kapsamı dâhilinde ele alınmaktadır.

a. Eleştirel Teori

Eleştirel teori pozitivist uluslararası ilişkiler teorilerinin sorgulanmaya başlanmasıyla ortaya çıkar. 1980'li yıllar realizmin tartışıldığı bir dönem olarak tanımlanırken, 1990'lı yıllar eleştirel dönem olarak tanımlanabilmektedir ve bu dönemde uluslararası ilişkilerin devletler arası ilişkilerin yanı sıra devlet-sivil toplum ilişkisini de kapsamı gerektiği tartışılmaktadır. Oldukça geniş bir yelpazeye sahip olan eleştirel kurama birçok farklı uluslararası ilişkiler yaklaşımları dâhil edilebilmektedir. Diğer bir ifadeyle, “eleştirel kuram belirli ortak paydaları olan farklı söylemleri içermektedir” (Keyman, 2004: 231). Bu nedenle farklı akademik çalışmalarda—çalışmanın kapsamı doğrultusunda—eleştirel kuramın içerisine dâhil edilmiş farklı düşünürler ve ekoller karşımıza çıkmaktadır (Keyman, 2004: 228). Eleştirel teoriyi dört ana düşünürün ve Frankfurt Okulu'nun yaklaşımları açısından incelemek mümkün olabilmektedir. Anılan bu düşünürler Antonio Gramsci, Max Horkheimer, Robert Cox ve Jürgen Habermas'tır (Bilgin, 2008: 92).

Eleştirel teori modern, sosyal ve politik hayatı sorgulayan düşünce biçimi içerisinden şekillenir. Eleştirel teori, toplumun kendisini araştırmanın öznesi olarak ele almaktadır. Çünkü bu yaklaşıma göre teori oluşturma süreci hiç bir zaman toplumdan bağımsız değildir (Devetak, 2005: 138). 1980'lerle beraber eleştirel düşünce tarzı özellikle pozitivist yöntemle bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Kısaca, 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası ilişkiler

alanında eleştirel teorinin yükselişi görülmüş ve sosyal bilimlerdeki pozitivist yaklaşımlara meydan okuyup, alternatifler sunmak suretiyle sosyal ve politik teoriyi yeniden kurgulama tartışmaları ortaya çıkmaya başlamıştır. Dolayısıyla, eleştirel kuram vasıtasıyla yeni bir uluslararası ilişkiler vizyonu yaratılması hedeflenmektedir (Keyman, 2004: 227).

Eleştirel teorinin kökleri aydınlanmaya, Kant, Hegel ve Marx'ın eserlerine dayanmaktadır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise Frankfurt Okulu'yla anılmaya başlanmaktadır (Devetak, 2005: 138). Frankfurt Okulu, 1920'li yıllarda kurulmuş, Marksist perspektiften kültürel çalışmalara odaklanan bir ekoldür. Marksizm'in ana akımlarından türeyen ve kapitalist modernitenin etkisini engelleyecek şekilde bir eleştirel kuram ortaya koymaya çalışan bu ekol, aynı zamanda bilimsel bilginin pozitivist formlarını da eleştirmektedirler (Rupert, 2007: 156). Temel özelliklerinden biri insan özgürleşmesinin önündeki engelleri keşfetme ve kaldırma gayreti olarak tanımlanabilmektedir. Bu yaklaşımda öncelikle incelenecek unsur insandır ve Marksizmin sınıf kavramına bağlı özgürleşme hedefi daha geniş bir çerçevede kavramsallaştırılmaktadır (Sandıklı ve Kaya, [web], 151).

Eleştirel teorinin önemli isimlerinden Cox bütün teorilerin belirli bir zaman ve mekân içerisinde oluştuklarını ve bu yönde bir perspektifleri olduğunu öne sürmektedir. Teorinin bir diğer önemli ismi olan Habermas'a sadece geçerken atıfta bulunan ve büyük ölçüde Gramsci'den etkilenen Cox'un çalışmaları daha çok yankı uyandırmıştır. Gramsci, ekonomik determinizme dayanan Marksizm türlerini, ekonomik ve pozitivist bilgi türlerini eleştirmektedir. Gramsci'ye göre bilgi inşaa süreci belirli bir tarihsel sosyal bağlama yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Marksizm tarihin objektif bir gerçekliği değildir; kapitalist tarihsel bağlamı okuma yöntemidir. Gramsci bir siyasi güç şekli olarak tanımlanabilecek hegemonya kavramsallaştırmasını geliştirmiştir. Hegemon; toplumdaki baskın grupların çıkarlarının, toplumun tümünün çıkarlarına hizmet ettiğini iddia eden bir sosyal görüşü dayatmaktadırlar. Gramsci'ye göre sivil toplumun çok geliştiği ileri kapitalist

toplumlarda hegemonik güç popüler kültür, eğitim, gazetecilik, edebiyat, sanat, siyasi partiler ve birlikler ile teşvik edilir (Rupert, 2007: 157). Cox'a göre geleneksel teoriler aynı zamanda sorun çözücü teoriler olarak da tanımlanabilmektedir. Çünkü bu teoriler var olan yapı ve kurumları veri kabul ederek bunların sorunlu yönlerini gidererek, sorunsuzca çalışmalarını amaçlamaktadır. Bu nedenle de bu kuramlar muhafazakâr kuramlar olarak değerlendirilmektedir (Cox, 1981: 208). Geleneksel teorilerin karşısında ise eleştirel teori bulunmaktadır. Diğerinin aksine eleştirel teori var olan düzenin nasıl ortaya çıktığını sorgulamaktadır. Bu sorgulamayı yaparken de kurumları, sosyal ilişkileri ve güç ilişkilerini verili olarak kabul etmemekte, onların nasıl bir süreç içerisinde olduklarını incelemektedir. Devam eden tarihsel değişim süreciyle ilgilenmesi anlamında eleştirel teori bir tarih teorisidir (Cox, 1981: 209).

Cox, eleştirel teoriyi ele alırken Marksizm'in etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Öte yandan, bu süreç içerisinde iki Marksist akım arasındaki ayrımı netleştirmektedir. Bunlardan ilki tarihsel materyalizm olarak adlandırılabilir olan, toplumsal değişimi tarihsel-materyalist bir perspektifle inceleyen, Marx'ın, Hobsbawm'ın ve Gramsci'nin eserlerinde açıkça görülen ve eleştirel teorinin temellerini barındıran Marksizm'dir. İkincisi ise kapitalist devlet ve toplumu analiz etmeye odaklı tarihsel bilgiye uzak duran, yapısalcı olarak nitelendirilen Marksizm olarak tanımlanabilmekte ve eleştirel teoriye bir temel oluşturmamaktadır (Cox, 1981: 214).

Eleştirel teorinin temelini oluşturan tarihsel materyalizm, neorealizmi dört ana unsur üzerinden eleştirmekte ve düzeltmektedir. İlk olarak diyalektik kavramının tanımlanması ve kullanımı üzerinden bir eleştiri getiren Cox'a göre her gerçeklik kendi karşıtını da kapsamaktadır. Bu nedenle herhangi bir somut tarihsel durumda zıt sosyal güçlerin karşılaşmasından doğan hareketin alternatif gelişme biçimleri yarattığı kabul edilmektedir. Bu durumu çatışma üzerinden netleştiren Cox, neorealizmin çatışmayı var olan bir yapının tekrarlanan sonucu olduğu şeklinde değerlendirdiğini ifade ederken, tarihsel

materyalizmin çatışmayı yapısal bir değişimin sonucu olarak gördüğünü ortaya koymaktadır (Cox, 1981: 215). İkinci eleştiri emperyalizm üzerine odaklanmaktadır. Cox'a göre tarihsel materyalizmle güçlü devletler arasındaki rekabetin yatay boyutuna dikey olarak bir güç boyutu ekler. Neorealizme yönelik üçüncü eleştiri devletle sivil toplum üzerinedir. Cox, tarihsel materyalizm yöntemiyle devlet ve sivil toplum arasındaki ilişkinin incelenmesi vasıtasıyla realizmin perspektifinin genişletildiğini öne sürer. Böylelikle devlet ve sivil toplum etkileşiminin dünya düzenini oluşturan unsur olarak teorik açıdan ele alınabilir olması mümkün kılınmıştır. Son olarak, tarihsel materyalist bakış açısının devlet ve sivil toplum bileşkesini açıklarken üretim süreçlerine odaklanılmadığı ortaya konulmaktadır. Cox'a göre neorealizm kısmî olarak üretim süreçlerine ve onun içindeki güç ilişkilerine odaklanırken, güç konusunda neorealizmin aksine devlet ve dünya düzeni alanlarını etkileyecek üretim alanlarındaki değişime odaklanmaktadır (Cox, 1981: 216).

Köken olarak Marksist eğilimli ve Frankfurt Okulu'nun bir sonraki neslinin temsilcisi olan Habermas, zaman içinde hem Marksizm'in hem de Frankfurt Okulu'nun ötesine geçmiştir. Habermas'a göre bütün "bilgi" insan ihtiyaçlarına, çıkarlarına ve ilgisine göre oluşturulur ve toplumda üç tür bilgi-oluşturucuya ihtiyaç bulunmaktadır. İlki, toplum ile onun maddi çerçevesinin etkileşiminden kaynaklanan, insanın içinde yaşadığı ortamı öngörme ve kontrol etme ihtiyacını karşılayan pozitif ampirikaAnalitik bilimdir. İkincisi insan doğasının düşünce ürünü yapısından kaynaklanan ve insan davranışlarının sadece niyetlerinin anlaşılması/yorumlanmasıyla anlaşılabilceği fikrinden hareketle anlamın anlaşılması için duyulan ilgi ve ihtiyacı karşılayan yorumsamacı bilimdir. Üçüncü bilme biçimi ise Habermas'ın bir güç ve baskı alanı olarak tanımladığı toplumun insan davranışlarını anlamaktan öte bunları değiştirme arzusundan hareketle baskıdan kurtulma, özgürleşme ve rasyonel otonomiye ulaşmayla bağımsız olma konusundaki ilgiyi ve ihtiyacı karşılayan eleştirel teoriye bağlı olarak tanımlanır (Özveri, 2009: 191).

Yukarıda özetlenen ve bilgiye, topluma ve insana yaklaşım açısından realist ve liberal geleneklerden radikal bir şekilde ayrılan eleştirel teoriye göre, realizm ve liberalizm bazı toplumsal aktörlerce oluşturulmuş bir dünya öneren, tamamen sınırlı ve sınırlayıcı yaklaşımlardır. Diğer bir ifadeyle, realist ve liberal teoriler mevcut düzenin nasıl oluştuğuyla—tarihsel süreçlerle--ilgilenmezler (Rupert, 2007: 149). Eleştirel uluslararası teori hem bireysel aktörlerin hem de toplumsal yapıların tarihsel süreçte nasıl oluştuğuyla ilgilenmektedir. Buna paralel bir şekilde eleştirel teoriyi benimseyen teorisyenler küresel güç ilişkilerini şekillendiren eşitsizliğin kaynaklarını ve tahakkümü eleştirel bir şekilde analiz etmektedirler (Devetak, 2005:146). Eleştirel teori, yapıların nasıl ortaya çıktığını ve davranışları belirlediğini açıklamaya çalışmaktadır. Ancak, bunu realizmin aksine, insanların değiştiremeyeceği kanunları ortaya çıkartmak için değil, fakat bu yapılar altında ezilenleri serbest bırakmak ve özgürlüğün gerçekleşmesi için yapmaktadır. Bu şekildeki bir yaklaşım açıkça etiği ve normatif analizi tekrar uluslararası ilişkiler teorisinin içine sokarak, devleti yönetenlerin "teorinin hizmet ettiği varsayılan ulusal güvenlik ve millî çıkar gibi değerleri" tanımlamalarına izin vermektense ezilen grup ve insanların sorunlarını ilgi merkezi yaparak, bunlara kendisi alternatif bir anlayış getirmeye çalışmaktadır (Devetak, 2005: 150). Eleştirel teorinin literatüre önemli katkılarından biri “eleştirel teorinin özgürleştirici ilgisi özgürlükleri onaylanmamış kısıtlardan, hâkimiyet ilişkilerinden ve bozuk iletişim koşullarından korumak ve insanların kendi geleceklerini istek ve bilinçleri aracılığıyla şekillendirme kapasitesini reddetmek”le ilgilidir (Devetak, 2005:145).

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle beraber mevcut teorilerin komünizmin çöküşünü öngörememeleri eleştirilmelerine neden olmuştur. Çünkü söz konusu teoriler, güvenlik kavramının siyasal, toplumsal ve kültürel boyutlarına bakmamaktadır. Soğuk Savaş sonrasında ise daha öncekilere benzer büyük savaşlar çıkmayacağı düşüncesine dayanılarak güvenlik çalışmalarının artık eskisi kadar önemli olmaması gerektiğine dair argümanlar yükselişe

geçmiştir. Ancak, aslında burada anlatılmak istenilen güvenliğin daha geniş bir perspektiften ele alınması gerekliliğidir. Çünkü bu yeni dönemde ortaya çıkan yeni sorunlar sadece askerî yöntemlerle çözülemeyecek özelliklere sahip sorunlardır. Bu nedenle de güvenlik kavramının tanımının ve unsurlarının değişime uğraması gerekliliği Soğuk Savaş sonrası tartışılmaktadır (Tanrısever, 2006b: 118). Bu değişime paralel olarak da kim için, ne için, nerede, nereye kadar ve nasıl güvenlik olması soruları eleştirel güvenlik yaklaşımlarının cevaplandırmaya çalıştığı temel sorular halini almış, belli bazı ekoller ve düşünürler etrafında bu sorulara cevaplar aranmıştır. Özellikle güvenlik kavramına ilişkin yeni yaklaşımlar ortaya koyan Kopenhag Okulu²⁰ ve Aberystwyth Okulu bu yeni güvenlik yaklaşımlarının önemli temsilcileri olarak ön plâna çıkmaktadır.

Güvenlik çalışmaları “geleneksel” ve “eleştirel” teoriler arasında özellikle devlete yaklaşım açısından farklılaşmaktadır. Geleneksel teoriler dünyayı devlet merkezli kabul ederken eleştirel teoriler, devletlerin güvenlik politikalarının son noktasını olmadığını, devlet merkezli bakış açısından uzaklaşılması gerektiğini savunmaktadırlar (Bilgin, 2008: 93). Diğer bir ifadeyle eleştirel teori, realist güvenlik yaklaşımındaki dar kapsamlı güvenlik anlayışını ve güvenliğin sadece ulusal güvenlikle ilişkilendirilmesini eleştirmektedir (Sandıklı ve Emeklier, [web]: 28). Eleştirel uluslararası ilişkiler yaklaşımında güvenlik sadece devletlerle ilgili olmayan, bireylerle devlet ya da toplum arasındaki bir ilişki biçimi olarak algılanabilmektedir (Tanrısever, 2006b: 119). Eleştirel teoride güvenlik “aktörlerin yaptıklarına, beklentilerine ve aktörler arası etkileşime bağlı olarak algıda şekillenen bir olgudur” (Balzacq, 2003’den aktaran Sandıklı ve Emeklier, [web]: 28)

²⁰ Literatürde eleştirel teoriler başlığı altında birçok farklı yaklaşımı bir arada görmek mümkündür. Kesin sınıflandırmalar olmamakla beraber, yaygın literatüre ve bu çalışmanın planına göre Kopenhag Okulu üzerine detaylı inceleme bir sonraki bölümde ele alınacak olan inşaaacı kuram kapsamında özetlenecektir.

Eleştirel teori geleneksel teorilerin devlet güvenliğine verdiği aşırı önemi ve diğer güvenlik alanlarını yok saymalarını eleştirirken, hegemonya, güç ve güvenlik ilişkisini de incelemektedir. Eleştirel teoriye göre, geleneksel teoriler açısından özellikle uluslararası güvenlik hegemon aktörün istekleri doğrultusunda şekillenmektedir. Diğer bir ifadeyle, Gramsci'nin hegemonya kavramsallaştırmasının da etkisiyle uluslararası güvenlik, geleneksel yaklaşımlarca tekil bir güvenlik algısına dönüştürülmektedir ve bu durum yeni güvenlik anlayışı içerisinde küresel sorunlara çözüm getirilmesini engellemektedir (Sandıklı ve Emeklier, [web]: 29-30).

Eleştirel teori kapsamında güvenlik çalışmalarını yürüten ve Ken Booth'un öncülüğünü yaptığı Aberystwyth Okulu güvenliği türetilmiş bir kavram olarak yeniden tanımlamıştır. Bu okul, güvenlik kavramını iki analitik düzlemde incelemektedir. Bu çerçevede güvenlik hem daha *derin* hem de daha *geniş* bir şekilde kavramsallaştırılmalıdır. Güvenlik kavramının daha *derin* kurulması; akademik kavramlar ile siyasi gündem arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmakla başlamaktadır. Böylelikle devlet düzeyinin altında ve üstünde kalan güvenlik konularının da ön plâna çıkartılması hedeflenmektedir. Diğer bir ifadeyle, sadece devlet ve benzeri soyut kurumsal varlıkların güvenliğini sağlamaya çalışmak yerine, alternatif ve korunmaya muhtaç kişi ve grupların güvenliğini sağlamak amaçlanmaktadır. Güvenlik kavramının daha *geniş* kurulması ise en yalın haliyle güvenlik anlayışının geniş bir pencereden yani çok unsurlu olarak incelenmesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Bilgin, 2010: 84).

Aberystwyth Okulu'nun önde gelen teorisyenlerinden Booth güvenlik çalışmalarının merkezine özgürlük-güvenlik ilişkisini yerleştirerek, Realist çerçeve içerisinde tanımlanan geleneksel güvenliği sorgulamaktadır. Devlet güvenliği yerine bireyin güvenliğine öncelik veren Booth'a göre, devlet güvenliği dışındaki tehditleri yok sayan geleneksel güvenlik kavramları yetersizdir (Booth, 1991: 318-320). Güvenlik ile özgürleşme arasında bir ilişki kuran Booth'a göre özgürleşme "bireyler ve gruplar olarak insanların özgürce

seçtikleri şeyleri yapmasını engelleyen, savaş, savaş tehdidi, yoksulluk, siyasal kısıtlar ve eğitim imkânlarından yoksunluk gibi fiziksel ve insani kısıtlamalardan kurtulmaları"dır. (Booth, 1991: 319). Bu durumda özgürlük ve güvenlik kavramları birbirinin tamamlayıcısı iki kavram olarak düşünülmektedir (Booth, 1991: 319).

Eleştirel teoride güvenlik, türetilen bir kavramdır. Diğer bir ifadeyle, birinin güvenlik anlayışı bir başkasının siyasi bakışından ya da dünya görüşünden türeyebilmektedir. (Bilgin, 2008: 90). Güvenlik ve tehditlerin tanımlanmasındaki farklılıklar algısaldır. Türetilen bir kavram olarak güvenliği anlamak onun kültüre dayalı karakterini fark etmeyi gerektirmektedir (Bilgin, 2008: 91). Bu şekilde türetilmiş-türetilen bir kavram olarak ele alınabilen güvenlik durumuna "güvenliğin siyasileşmesi" denilmektedir. Aberystwyth Okulu'nun güvenlik kavramını daha derin ve daha geniş ele alarak, her konunun güvenlik kavramı içine alınmasını, ancak, bu yapılırken güvenliğin siyasallaştığının farkına varılmasını sağlamayı hedeflemektedir. Diğer bir ifadeyle, Aberystwyth Okulu güvenliğin gündeminin genişletilmesini ve aynı zamanda da odağının insan üzerine olması gerektiğini savunmaktadır. Güvenliğin siyasallaşması ise, bir sonraki bölümde anlatılacak olan Kopenhag Okulu'nun "güvenlikleştirme" yaklaşımının tam tersi bir durumdur (Bilgin, 2008: 98).²¹

Son olarak, eleştirel teori devlet egemenliği yerine insan özgürleşmesini merkeze alan bir barış tanımlamaktadır. Barış "insanların kültür ve kimliğinin tanındığı maddi kaygıların giderildiği bir ortamda mümkün olabilmektedir". Bu yaklaşım uluslararası ilişkilerde anarşi ve güç gibi

²¹ Kopenhag Okulu ile Aberystwyth Okulu arasındaki temel fark, sorunların çözümünün güvenlikleştirmekte mi yoksa güvenlik dışına çıkarmakta mı olduğudur. Kopenhag Okulu devlet bekası dışındaki konuların güvenlikleştirilmemesi, gündelik rutin sorunlar gibi değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Konuyla ilişkili açıklayıcı bilgi için bkz: Pınar Bilgin, "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları", **Stratejik Araştırmalar**, 8(14), 2010, 69-96.

değişmez kurallar olduğu fikrine karşıdır. Barışın tesisi için toplumların karşılıklı iletişimi önemli rol oynamaktadır (Sandıklı ve Kaya, [web], 152).

Bu gün AB'nin temeli olan AKÇT'nin Soğuk Savaş'ın hemen ertesinde kurulması ve süreç içerisinde bu kurumun geçirdiği değişimler de güvenlik yaklaşımlarına yeni bir bakış açısının gelmesi gereğini hem perçinlemiş hem de yeni bir örnek teşkil etmiştir. Bu yeni örnekte uluslararası işbirliği, demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı gibi kavramlar güvenliği sağlamanın koşulları olarak görülebilmektedir. Bu koşullar sağlandığında istikrar ve güvenlik de sağlanmış olmaktadır (Tanrısever, 2006b: 118): “Avrupa Birliği'nin geliştirmiş olduğu bu güvenlik anlayışı daha çok liberal değerlerin evrensel olarak sorun çözme gücüne olan güvene dayanmaktadır. Aynı zamanda bu yaklaşım gerek sorun kaynaklarının tanımlanması gerekse sorunların çözümünde izlenmesi gereken ilkeleri ortaya koyması nedeniyle normatif bir yaklaşımı da ön plâna çıkarmaktadır” (Tanrısever, 2006b: 119).

Uluslararası ilişkiler disiplinde dönemsel olarak hâkim olan bir teorinin mevcut olan durumu yeterince iyi açıklayamamasının bir sonucu olarak alternatif yaklaşımlar yahut teoriler ortaya çıkmıştır. Eleştirel teorinin de ortaya çıkışı bu şekilde gerçekleşmiş, özellikle devlet odaklı realizme bir eleştiri oluşturmuştur. Temeli Marksizme dayanan ve Habermas ve Gramsci'nin yaklaşımları etrafında şekillenen eleştirel teori uluslararası ilişkilerin her alanında özgürleşmeyi ön plana almıştır. Bu nedenle devlet eksenli güvenlik yaklaşımlarını eleştirmiş, güvenliğin referans nesnesini devletten bireye geçirmiştir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası yaşanan gelişmeler çerçevesinde eleştirel teori gibi alternatif teorilerin disipline bazı alanlarda ciddi katkıları olduğu görülmektedir.

b. İnşaaacı Yaklaşım

İnşaaacı yaklaşım, 1980’lerde ve 1990’larda Realizme alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle sosyolojik yaklaşımlarla eleştirel teoriyi birleştiren bu yaklaşıma göre dünya sosyal olarak özneler arası bir etkileşimle inşaa edilmiştir. Buna göre, aktörler ve yapılar birlikte kurulurlar; norm, kimlik, düşünce gibi düşünsel faktörler bu inşaa sürecinin ve dünya politikasının dinamiklerinin temelinde yatar. Diğer bir ifadeyle, bu yaklaşım genel olarak kimlik, norm, kültür, ulusal çıkar ve uluslararası yönetim arasındaki ilişki üzerine odaklanır. İnşaaacı kuram, eleştirel kurama benzer şekilde, toplumsal gerçekliğin insanlar tarafından yapılandırıldığını ve değişebileceğini ileri sürerken, insanların toplumsal ortamdaki ve onun getirdiği değerler sisteminden bağımsız olarak var olmadığı varsayımına dayanır (McDonald, 2008:59). İnşaaacılar, düşünce ve fikirlere odaklanan bir teorinin anarşi ve güç dengesine odaklanandan daha açıklayıcı olduğunu iddia etmektedirler. Dolayısıyla, bu yaklaşım felsefe ve sosyolojiyi de kapsamına almaktadır (Jakson ve Sørensen, 2007: 161).

İnşaaacı yaklaşım gerçekliğin toplumsal inşaaasını vurgularken, insan ilişkilerinin düşünceleri ve fikirleri içerdiğini öne sürmektedir. Bu durum da inşaaacı yaklaşımın düşünsel ayağını oluşturmaktadır. İnşaaacı felsefeye göre, sosyal dünya verili olmayan, insanların fikir ve düşüncelerinden bağımsız “orada bir yerde” bulunan bir şey değildir. Pozitivistlerin tartıştığı gibi dışsal (kuralların bilimsel araştırmalarla keşfedildiği ve açıklandığı) bir gerçeklik değildir. Sosyal ve siyasal dünya doğanın bir parçası da değildir. Aksine sosyal dünya insana özgü bilinç dünyasıdır. İnsanlar arasında dolaşıma giren düşünceler, fikirler, kavramlar, işaretler, uyarılar ve anlama biçimleri ve bunların kurulumunda ve aktarılmasında şekillendirici olan dil ve söylem söz konusu toplumsal dünyanın inşaaasının bir parçasını oluşturmaktadır (Jakson ve Sørensen, 2007: 161).

İnşaaacı yaklaşım toplumsal yaşamı (*social life*) açıklarken üç temel ontolojik savı göz önünde tutmaktadır. Bunlardan ilki, yapının sosyal ve siyasal aktörlerin davranışlarını şekillendirdiğidir. Ayrıca normatif ve düşünsel (*ideational*) yapıların da maddi yapılar kadar önemli olduğunu savunmaktadırlar. Neorealistler askerî güç dengesinin maddi yapısını, Marksistler kapitalist dünya ekonomisinin maddi yapısını vurgularken, İnşaaacılar paylaşılan fikir, inanç ve değerler sisteminin yapısal özellikleri olduğunu ve bunların toplumsal ve siyasal faaliyetler üzerinde önemli etkisinin olduğunu savunmaktadırlar. Yapıya bu kadar önem vermelerinin nedeni ise kimliğe ilişkin bilgilerin devletlerin çatışmacı mı yoksa işbirlikçi mi olacaklarının belirlenmesinde önemli olmasıdır. Devletlerin birbirleri hakkındaki düşünceleri yapının doğasını belirlemektedir (Smit, 2005: 196).²²

İkinci olarak, inşaaacılar, maddi olmayan yapının aktörlerin kimliğini düzenlemek açısından önemli olduğunu, çünkü kimliğin çıkarlar ve eylemler hakkında bilgi verdiğini savunmaktadırlar. Rasyonalistler, (neorealistler ve neoliberaler) aktörlerin çıkarlarının dış koşullardan etkilendiğini ortaya

²² Kimlik kavramı uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde, özellikle son dönemde pozitivizme alternatif teorilerin de ortaya çıkmasıyla yaygın kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Literatürde sosyal kimlik, dinî kimlik, ulusal kimlik, etnik kimlik vb. gibi farklı sınıflandırmalarla karşımıza çıkan bu kavram temel olarak, bireyin kendisini başkasına göre—diğer bir ifadeyle “öteki”ye göre—tanımlamasıdır. Kimlik tanımlaması yapılırken hem kapsayıcı özelliklere hem de dışlayıcı özelliklere vurgu yapılmaktadır. Böylelikle benzer özelliklere sahip olanlar kabul edilirken, farklı özelliklere sahip olanlar dışlanmaktadır. Bu tanımlama süreci etkileşim yoluyla şekillenen sosyal ve dinamik bir süreçtir. Kimlikler öteki ve öteki olmayan sınıflandırmasıyla anlamlı hale gelmektedir. Buradaki öteki kavramsallaştırmasının düşmanca olup olmadığı uluslararası ilişkilerde kimliğin etkisini ortaya koymaktadır. Çünkü düşmanca yapılmış öteki tanımlaması bireyler, gruplar ya da devletler arasında farklı türlerde çatışmalara neden olabilmektedir. Kimlik kavramının uluslararası ilişkiler ekseninde detaylı açıklamaları için bkz: Gerard Delanty, **Inventing Europe: Idea, Identity, Reality**, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 1995. Jeffery T. Checkel ve Peter J. Katzenstein, **European Identity**, Cambridge University Press, New York, 2009. Anthony, D. Smith, “National Identity and the Idea of European Unity,” *International Affairs*, 68(1), 1992, 55-76. Anthony D. Smith, **National Identity**, University of Nevada Press, 1991. Alexander Wendt, “Collective Identity Formation and International State,” **American Political Science Review**, 88(2), 1994, 384-396. Fuat Keyman, “Kimlik ve Demokrasi”, A. ERALP (Der.) **Devlet ve Ötesi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, 217-250.

koymaktadır. Açmak gerekirse aktörler önceden var olan tercihlerle karşı karşıya gelmektedirler ve bu dış politika tercihlerinin kökenleriyle değil, bunların nasıl izleneceğiyle ilgilenmektedirler. İnşaacılara göre ise, aktörlerin çıkarlarının nasıl gerçekleşeceğinin anlaşılması rasyonalistlerin göz ardı ettiği bir durumdur ve uluslararası siyaseti açıklamakta önemlidir. Son olarak, inşaacılar, aktör ve yapıların birbirlerini karşılıklı olarak ürettiklerini savunmaktadırlar. Liberal demokrasiyi baskın meşru devlet modeli olarak destekleyen, insan hakları için müdahaleye ve serbest ticaretin desteklenmesine izin veren uluslararası normlar sadece liberal demokrasiyle yönetilen devletlerde uygulanmakta ve uygulanmaya devam etmektedirler. Dolayısıyla, yapı kimliği, kimlik de yapıyı etkilemektedir. İnşaacılara göre, ulus devletlerin tarihlerine dayalı olarak şekillenen kimlikleri, ülke çıkarlarını etkilemektedir (Smit, 2005: 197).

İnşaaacı yaklaşım uluslararası ilişkileri tanımlarken de öznelere arasılığa odaklanmaktadır. (Jakson ve Sørensen, 2007: 164). İnşaaacı yaklaşımı benimseyen çalışmalar “gerçek” kavramı üzerinden ayrılmaktadırlar. Martha Finnemore, Alexander Wendt, Peter Katzenstein gibi klasik (*conventional*) inşaacılar bir yandan nesnel gerçeklik kavramını reddederken, diğer yandan da araştırdıkları öznelere hakkında gerçeklik iddialarında bulunurlar. Klasik inşaacılara göre sosyal bilimciler dünya hakkındaki nihai gerçeği keşfedememektedirler. Post-pozitivist/eleştirel inşaacılar için gerçeklik iddiası ise mümkün değildir. Çünkü gerçeğin ne olduğuna karar verilebilecek tarafsız bir zemin yoktur. Gerçeklik her zaman dünyayı düşünme biçimleriyle farklılaşabilmektedir. Gerçeklik ve güç ayrıştırılmaz, bu nedenle post-pozitivist/eleştirel inşaaacılığın en önemli özelliği gerçeklik ve güç arasındaki temel ilişkiyi açığa çıkarmak ve tek bir gerçek olduğunu iddia eden baskın düşünce türlerini eleştirmektir. Post-pozitivist/eleştirel inşaaacı teorisyenlere örnek olarak David Campbell, Andrew Linklater, Ann Tickner verilebilir (Jakson ve Sørensen, 2007: 165).

İnşaaacılar, devletlerin davranışlarını etkileyen unsurların sadece anarşi ve güç olmadığını, başka değişkenlerin de devlet davranışlarını etkilemek açısından önemli rol oynadığını savunmuşlardır. İnşaaacı yaklaşımda kimlik kavramı önemli yer tutmaktadır. Bu yaklaşım özellikle kimlik ve çıkar arasındaki ilişkiyi incelemekte ve bazı fikirlerin çıkarları nasıl etkilediği sorusuna yanıt aramaktadır.

İnşaaacı yaklaşım, yapısalcı bir bakış açısını benimserken, (neo)realizm gibi devletlerin uluslararası sistemin temel aktörleri olduğunu kabul etmektedir. Ancak, inşaaacılar, neorealistlerden farklı olarak, uluslararası sistemin yapısı ile aktörlerin, birbirleriyle ilişkili ve birbirlerine bağımlı olduklarını kabul etmektedirler. İnşaaacılara göre, yapı ve aktörler birbirlerini karşılıklı olarak kurmaktadır (*mutual construction*) ve birini açıklamadan diğeri açıklanamaz. Diğer bir ifadeyle, neorealistler, uluslararası sistemin yapısını, devletlerin üstünde ve devletlerin kontrol edemediği, ancak onların davranışlarını yönlendiren bir güç olarak görmektedirler. İnşaaacılar ise, uluslararası sistemin yapısını devletlerle etkileşim içinde ve değişmesi mümkün olmayan bir olgu olarak görmektedirler. Kenneth Waltz'ın düzenleyici ilkeler, farklılaşma prensipleri ve kapasitelerin dağılımı açısından tanımladığı uluslararası yapı kavramı, devletlerin davranışları hakkında yeterli ipucu vermemektedir (Wendt, 1999:252). Ayrıca, inşaaacı yaklaşımda uluslararası sistemdeki önemli yapılar maddi değil, özneler arasındadır. Wendt'e göre (1992) "kimlik çıkarların temelidir" ve devletlerin kimliği ile çıkarları toplumsal yapılar tarafından oluşturulmaktadır (Wendt, 1992:398). Devletlerin çıkarları, dışarıdan devlete dayatılan bir durum değil, devletlerin etkileşim sonucu tanımladıkları ya da yapılandırdıkları yeni kimlikleri sonucu olarak ortaya çıkan bir olgudur (Smit, 2005: 197).

Her ne kadar, ikisi de yapıya odaklanan bir bakış açısına sahip olsalar da, neorealizmin materyalist bakış açısı ile inşaaacı yaklaşımın idealist bakış açısı arasında farklar bulunmaktadır. Materyalist bakış açısına göre

askerî-finansal güç ve ulusal çıkar uluslararası politikada itici güçlerdir. Güç eninde sonunda ekonomik ve diğer kaynaklarca desteklenen askerî kapasiteden ibarettir. Ulusal çıkar ise devletin güç, güvenlik ya da zenginlik anlamındaki kendi kendine ilişkin istekleridir (Wendt, 1999: 92).

İnşaaacı yaklaşım, anarşinin sabit olmadığını, zaman içinde devletlerin izledikleri politikaların bir sonucu olarak ortaya çıktığını savunmaktadırlar. Örneğin, Wendt, neorealizmin “kendine yardım (*self-help*) için anarşi gereklidir” argümanını reddetmektedir. Wendt’e (1992) göre anarşi devletler arası ilişkilere dayanmakta ve bu etkileşim süreçleri içerisinde devletlerin kimlikleri ve çıkarları yaratılmaktadır. Neorealizmde önceden kimliklerini ve ne istediklerini bilerek diğer devletlerle etkileşim içine giren devletler için kimlik ve çıkarlar verilidir. Wendt’e göre “bir kimlik ve çıkar yapısını değil de, bir başkasını yaratan ve somutlaştıran” ötekiyle kurulan etkileşimdir. “Yapının, süreçten bağımsız bir mevcudiyeti ya da tesadüfi güçleri olmaz” (Wendt, 1992: 394). Neorealistler ve inşaacılar devletlerin hayatta kalma ve güvende olma istekleri konusunda hemfikirdirler. Öte yandan, uygulanacak güvenlik politikaları söz konusu olduğunda ayrılırlar. İnşacılara göre uygulanacak güvenlik politikaları devletler arasındaki etkileşimi şekillendiren kimlik ve çıkarların incelenmesi sonucunda belirlenir. “Eylemleri düzenleyen yapıyı kolektif anlayış oluşturmaktadır. Aktörler—görece sabit, role tanımlı ve kendine ait beklentileri olan—bu çeşit bir kolektif anlayışa iştirak etmek için bu kimlikleri ellerinde tutmaktadırlar” (Wendt, 1992:397). Wendt’e (1992) göre, bu durumu en açık şekilde ortaya koyan örnek Soğuk Savaş sonrası Batı Avrupa’da görülen ve kırk yılı aşkın bir süredir devam eden işbirliğidir. Bu yolla hem bölge devletleri arasındaki güç dengesi kurma gerekliliği ortadan kalkmış hem de bir “Avrupa Kimliği” oluşumuna yol açacak işbirliğini güçlendirmiştir (Wendt,1992: 418).

Wendt (1999) devletlerin etkileşim içinde olduğu bir sistemde anarşinin bulunabilmesini “Anarşi kültürü”yle (*culture of anarchy*) açıklamaktadır. Üç temel türde anarşi bulunmaktadır: Hobbesçu, Lockeçu ve

Kantçı kültürler. Hobbesçu kültürde devletler, diğer devletleri düşman olarak görürler; savaş kaçınılmazdır; çünkü hayatta kalmanın tek yoludur. Wendt'e göre bu kültür on yedinci yüzyıl devletleri açısından baskın bir kültürdür. Lockeçu kültürde devletler diğer devletleri rakip olarak görürler; ancak, bir diğerini elimine etme çabası içine girmezler, diğer devletin de var olma hakkı olduğunu kabul ederler. Bu anarşi kültürü Wendt'e göre (1999) Westphalia sonrası modern devletler sisteminin temel karakteri olmaktadır. Son olarak Kantçı kültürde, devletler diğer devletleri dost olarak görürler; anlaşmazlıkları barışçıl yollarla çözerken bir yandan da tehdit arz eden üçüncü taraflara karşı birbirlerini desteklerler. Bu anarşi kültürü özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte liberal demokrasilerin yayılmasıyla gözlemlenebilmektedir (Wendt, 1999: 251-308).

İnşacı teorinin, uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde yer alan bir teori ve/ya da güvenlik teorisi olmaktan ziyade güvenlik teorilerine nasıl yaklaşabileceğimiz konusunda argümanlar önerdiği ve sosyal teori içerisinde yer aldığı söylenebilir. İnşacılar, güvenlik konularına dikkat çekmelerine rağmen sınırlı bir uluslararası güvenlik teorisi geliştirmişlerdir. Bu da inşacı kuramı, güvenliği özgürleşmeyle ilişkilendiren eleştirel teoriden ve realizmden ayıran bir özelliktir. İnşacı kuram genellikle güvenliğin güç politikaları ayağına odaklanmaktan kaçınırken, bunun yerine devletler arası rekabeti ve kurumsallaşmayı yöneten normlara ve geniş anlamda siyasal topluluğa odaklanmayı tercih etmektedir (McDonald, 2008: 59-60).

İnşacı yaklaşımda güvenlik de bir sosyal inşaa sürecidir. Bir şeyi inşaa etmek, olmayan ve/ya da mevcut haliyle başka türlü olması muhtemel bir özneyi (konuyu) ya da nesneyi olduğu haliyle var etmektir. Bu, bir olgu olarak güvenliğin toplumsal-siyasal inşaa süreçleri dışında olmadığı ve/ya da gerçekleşmediği saptamasını beraberinde getirmek anlamına gelmektedir. Daha ziyade, bu teorik perspektiften bakıldığında güvenlik toplumsal aktörler arasındaki etkileşim yoluyla gerçekleşen bir olgudur. Dolayısıyla, inşacılar evrensel ve mutlak bir güvenlik tanımı yapmaktan kaçınırlar. İnşacılar için

kimliğin yanı sıra dünya politikasının en göze çarpan düşünsel yönü normların rolüdür. Normlar aktörlerin uygun ya da meşru davranışlarının temellendiği ortak tecrübeler olarak tanımlanabilmektedir. İnşaacılar için özel içerikli bir toplumsal inşaa süreci içerisinde çıkan güvenlik politikalarında “dil oyunları”nın yani söylemin rolü önemlidir. Dolayısıyla, güvenlik aynı zamanda müzakere ve çekişme yeridir. İnşaacılar için aktörler (örneğin, devletler) ve yapılar (örneğin, anarşi) karşılıklı inşaa edilmektedir (McDonald, 2008: 61-67).

Kopenhag Okulu, inşaaacı gelenek içerisinde güvenlik çalışmaları kapsamında en fazla başvurulmuş teorik yaklaşımı geliştiren ekoldür. Barry Buzan ve Ole Wæver’in de aralarında bulunduğu akademisyenler grubudur. Amaçları dünya politikasında güvenlik kavramının nasıl çalıştığını açıklamaktır. Soğuk Savaş sonrası bağlam içerisinde geliştirdikleri yaklaşımda çevresel değişim, mülkiyet ya da insan hakları gibi kavramların güvenlik kavramına eklemlenmesi sonucuyla güvenliğin genişletilmesi söz konusudur. Kopenhag Okulu güvenliğin özneler arası bir süreç içerisinde nasıl anlamlandırıldığına odaklanır. Diğer bir ifadeyle, güvenlik bilincinin hangi siyasal etkilere sahip olduğunu irdeler. Ana kavramlar; sektörler (askerî, siyasi, ekonomik, sosyal, çevresel), bölgesel güvenlik anlayışı ve güvenliikleştirme (*securitization*) kavramlarıdır (McDonald, 2008: 68). Güvenliikleştirme teorisi (*Securitization Theory*) olarak karşımıza çıkan yaklaşım ise yukarıda değinilen bu kapsam genişlemesinin “nesnel bir durum değil, belirli bir toplumsal projenin sonucu” olduğuna dikkat çekmektedir (Abrahamsen, 2005: 57).

Buzan'a göre, geleneksel anlamda güvenlik, yerleşik sistemdeki hâkim aktörlerin gerek tehdidin kaynağını gerekse ölçüsünü varoluşsal bir içerikle belirleyerek herhangi bir dışsal sorgulamaya kapatmaları temelinde kurgulanır (Buzan, 1998: 21-22). Böylelikle, güvenlik meselesi addedilen herhangi bir olgunun “acil önlemler” gerektirdiği tespiti ve kabulünden

hareketle “siyasal prosedürün normal sınırları” dışında ele alınması için gereken zemin hazırlanmış olur (Buzan, 1998: 23-24).

Burada söz konusu olan “kabul”, böyle bir tespitin toplumsal olarak da benimsenmesiyle ilgilidir. Açmak gerekirse, güvenlik meselesi olarak sunulan bir olgunun yerleşik düzendeki hâkim aktörlere “siyasal prosedürün normal sınırları”nı aşma alanı sağlayabilmesi için “dinleyicilerin bu meseleyi bu şekilde okumaları” vazgeçilmezdir (Buzan, 1998: 25). Ancak bu şekilde daha önceden güvenlikle bağıntısı kurulmayan meseleler güvenlikle ilgili politikaların nesnesi haline getirilebilirler; diğer bir ifadeyle “güvenikleştirilebilirler”. Buzan’a göre (1998: 29); “uluslararası düzeyde güvenlikleştirme, bir meseleyi normal siyasal pazarlıklara bırakılmayacak ve en üst düzeydeki liderler tarafından kararlı bir şekilde, diğer meselelerden önce, ele alınması gereken önemde acil ve varoluşsal bir sorun olarak sunmak anlamına gelir”. Bu ise, “sözel eylem”ler yani söylemler vasıtasıyla gerçekleştirilir (Abrahamsen, 2005: 58).

Bu koşullar altında inşaacı kuramda güvenlik kavramının daha geniş bir perspektiften ele alındığı rahatlıkla söylenebilir; ancak, bu bakış açısı bazı eleştirileri de beraberinde getirmektedir. Örneğin Miller’a göre (2001), güvenlik kavramının genişletilmesini savunanlar uluslararası geleneksel güvenlik sorunlarını hafife almaktadırlar. Çünkü Soğuk Savaş’ın bitmesiyle dünya üzerindeki bütün savaşlar sona ermemiştir. Soğuk Savaş döneminde güvenlik kavrayışı iki kutup arasındaki gerilimin etrafında şekillenirken, Sovyetler Birliği’nin yıkılmasıyla birlikte güvenlik algısında *yeni tehditler* tanımlanmaya başlamıştır (Buzan, 1997: 1991). Bu *yeni tehditler* özellikle gelişmiş ülkeler açısından bir tehlike olarak algılanmakta ve savaş riski bu bağlamda geri plâna itilmektedir. Nitekim Buzan’ın Soğuk Savaş sonrasında güvenliği incelediği çalışmasında da belirttiği gibi, Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle komünizm karşısında zaferi kesinleşen, dolayısıyla geleneksel tehdit nesnesini yitiren kapitalist Batı bu kez bir önceki döneme göre daha geniş bir tanımlamayla çerçevelenmiş az gelişmiş ülkelere

gelecek tehditle “medeniyetlerin Soğuk Savaşı”na adım atmaya eğilimlidir (Buzan, 1991, s. 431, 436vd.). Bu tek taraflı olmaktan ziyade karşılıklı olarak benimsenmiş bir varoluşsal tehdit anlayışını besleyen bir yapılanmadır ve en belirgin görüntüsü gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ülkelere yönelik silah akışının artışıdır ortaya çıkmaktadır (Buzan, 1991: 444). Öte yandan, Bilgin’in de belirttiği gibi (2003) ulus devletlerin gündeminde olan bazı sorunların söylemsel temelde tehdit addedilmesi, diğer bir ifadeyle güvenlikleştirilmesi, bu unsurların gerçekten bir güvenlik sorunu olmadığı anlamına da gelmemektedir (Bilgin, 2003b: 200).

İnşaaacı yaklaşım uluslararası sistemdeki devletlerin etkileşimine odaklanırken yerel faktörlerin rolünü göz ardı etmektedir. Bu yaklaşımda uluslararası toplumun normları ve bunların devlet, kimlik ve çıkarlarını nasıl etkilediği önem arz etmektedir. Devlet davranışı kimlik ve çıkarlarla, kimlik ve çıkarlar da uluslararası güçlerle tanımlanabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, uluslararası topluma gömülü olan davranış normları devlet davranışları olarak tanımlanabilmektedir. Uluslararası toplumun normları uluslararası örgütler yoluyla devletlere iletilir. Uluslararası örgütler devletlere çıkarlarının ne olması gerektiğini öğreterek, ulusal politikaları şekillendirmektedir. Geleneksel realistler uluslararası örgütlerin devletlerin önemli işlevleri yerine getirmek için var olduklarını vurgularlar. Bu işlevler arasında, kamu malı sağlamak, bilgi toplamak, anlaşmaları gözlemlemek, devletlerin karşılaştıkları sorunların üstesinden gelmesini sağlamak için ortak eylem gerçekleştirmek sayılabilir. Ancak İnşaaacı yaklaşıma göre uluslararası örgütler çok daha fazla öneme sahiptirler. Uluslararası örgütler İnşaaacı yaklaşım açısından devletlerin yardımcılarıdır. Bir yandan uluslararası örgütler kendi güçlerine sahip olan bağımsız aktörlerdir, diğer yandan işbirliği ve seçimlerle toplumsal dünyayı inşaa etmektedirler. Devletlerin çıkarlarının tanımlanmasına yardım ederken aynı zamanda bazı sorunların çözümünde de otoritedirler. Uluslararası örgütler var olan problemi formüle ederler, tanımlarlar, çözümüne katkıda bulunurlar, çözümler üretir ve uyulması için ikna ederler.

Uluslararası örgütler devletlerin en güçlü aktörleridirler (Jakson ve Sørensen, 2007: 169-171).

1980'li yıllarla beraber uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde realist görüşe alternatif olarak çıkan teorik yaklaşımlardan biri olan inşaacı yaklaşım sosyal inşa süreçlerine odaklanan bu yaklaşım günümüzde yaygın kullanılan alternatif uluslararası ilişkiler yaklaşımlarından biri haline gelmiştir. Bir yandan uluslararası ilişkilerin sosyal boyutuna vurgu yaparken diğer yandan da, kimlik, norm, kültür gibi kavramlara verdiği önem ve kimlik ve ulusal çıkarların devlet davranışlarına etkilerini analize dâhil etmesiyle bu yaklaşım diğer teorilerden farklılaşmaktadır. Ancak, her uluslararası ilişkiler teorisinin karşılaştığı ortak sorun olan uluslararası ilişkilerdeki her eylemi ya da değişimi açıklayamama sorunu inşaacı yaklaşımın da karşılaştığı bir durumdur.

Çalışmanın bu bölümünde uluslararası ilişkiler disipliniinde temel teoriler olarak kabul gören realizm ve liberalizme alternatif olarak özellikle Soğuk Savaş'ın son dönemlerinde ortaya çıkmaya başlayan teorik yaklaşımlar da incelenmiştir. Buradaki amaç, çalışmanın genelinde vurgulandığı gibi, uluslararası ilişkileri tek bir teoriyle açıklayamama sorununu daha net ortaya koyarak, farklı teorilerin farklı durumlarda açıklayıcı olduğunu göstermektir. Devam eden bölümde ise çalışmada izlenilecek yöntem ve metotlar ile çalışmanın temel teorik yaklaşımı olan neorealizmin bu çalışmanın ana sorunsalını açıklamada seçilme nedeni ele alınacaktır.

3. METODOLOJİ-YÖNTEM

Bu tezin çalışma alanı, 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleşen terör saldırıları sonrasında AB'nin terörle mücadele amacıyla üretmiş olduğu politikalar ve bu politikaların üye devletler özelinde uygulanma düzeylerinin incelenmesidir. Ulus-devletler açısından egemenlik en önemli kavramlardan

biridir. Ulus-devletlerin egemenliklerini temin etmeleri de güvenlikle doğrudan ilişkilidir. Bugün, güvenlik kavramı başta ulusal güvenlik olmak üzere birçok farklı kavramla ilişkilendirilerek de ele alınabilmektedir. İnsan güvenliği, çevre güvenliği, sosyal güvenlik ya da ekonomik güvenlik gibi kavramlar bu duruma örnek teşkil etmektedir. Ancak, çalışmanın kapsamı çerçevesinde güvenlik kavramı devletlerden yola çıkılarak devletle ilişkili alanlarda incelenecektir. Terör devletler için, geçmişi çok eskiye dayanan bir güvenlik tehdididir. Tarihsel süreç içerisinde, terör eylemlerinin sadece türlerinde ve yapılaş biçimlerinde bir değişim görülmektedir. Bu değişim süreci terörizmin tarihçesinin ele alındığı birinci bölümde detaylarıyla ortaya konulmaktadır. Bu durumda güvenlik anlayışındaki değişim, esasen bu tez çalışmasının kapsamını kısmen etkilemektedir; çalışmanın ana analiz birimi olan terörizm kavramı her zaman belirli bir devleti ya da devletler topluluğunu ya da belirli bir toplumu muhatap alan, siyasal saikli bir eyleme tekabül etmektedir. Terörizmin yeni güvenlik tehditleriyle olan ilişkisi ise terörizmin uluslararası bir hal almasıyla gerçekleşmektedir. Terörizm hep var olan bir olgudur; tarihsel süreçte genellikle ulusal boyutta görülen ve yine ulusal boyutta çözümlenmeye çalışılan bir güvenlik sorunudur. Günümüzde ise terörizm evrilerek²³ uluslararası bir güvenlik tehdidi haline dönüşmekte ve dolayısıyla uluslararası düzeyde tedbirleri gerektirmektedir. Böylelikle yeni güvenlik anlayışı ya da yeni güvenlik tehditleri içerisinde kendisine yer bulmaktadır. Ancak, her dönemde terörizmle verilmek istenilen zararın amacı, saiki, şekli aynı kalmaktadır.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de gerçekleşen terör saldırıları uluslararası ilişkiler alanında çok önemli değişimlere neden olmuştur. Gerçekleşen terör saldırıları ulus devlet tarihinde görülmüş en büyük saldırı

²³ Terörizmin evrilmesiyle anlatılmak istenilen terör eylemlerinin yapılaş biçimlerinde görülen değişimlerdir. Terör grubunun/örgütünün faaliyetlerini uçak kaçırarak ya da bomba patlatarak değil, teknolojinin yaratmış olduğu imkânları kullanarak, söz gelimi yeni iletişim teknolojileriyle bazı eylemleri gerçekleştirmesi.

olarak kabul edilmiştir. Doğal olarak, bu şekilde gerçekleşebilecek benzeri saldırılara karşı önlemler de kısa ve orta vadede ele alınmaya başlanmıştır. Bununla beraber 2004 ve 2005 yıllarında Madrid ve Londra’da gerçekleşen saldırılar AB düzeyinde de—11 Eylül’ün uzantısı niteliğinde—ciddi önlemler alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle, yukarıda da belirtildiği gibi, çalışma kapsamında özellikle 11 Eylül sonrası politikalar ele alınacaktır. İncelenen politikaların ulus devletler düzeyinde uygulanma süreçleri, bu süreçler sırasında ortaya çıkan aksaklıklar ve yeni bir güvenlik yaklaşımının AB açısından mümkün olup olamayacağı da bu çalışma kapsamında incelenecektir.

Çalışma kapsamında, terör politikalarına öncelik verilerek, güvenlik politikaları, terör politikalarıyla kesiştiği durumlarda, devlet merkezci bir güvenlik perspektifinden incelenmektedir. Çalışmanın birincil amacı terörizmle mücadele politikalarının ele alınmasıdır. Bu politikalar, doğası gereği devlet politikalarıdır. Ayrıca tarihsel süreçte yaşanan örnekler göstermektedir ki, 11 Eylül saldırıları sonrası gerçekleştirilen Irak ve Afganistan müdahaleleri, Madrid ve Londra saldırıları sonrası yaşananlar, terörizmle mücadele açısından çoğunlukla askerî tedbir ve müdahalelerin ilk başvuru noktası olduğu ve bu şekilde gerçekleştirilen önlemlerin ve müdahalelerin de genellikle geleneksel güvenlik tedbirleri içerisinde yer almış olduğudur. Geleneksel güvenlik yöntemleriyle tam olarak terörle mücadele edilemiyor ya da güçlü bir orduya sahip olmak herhangi bir terör saldırısının önünü almıyor olsa da, terör saldırısından sonra gerek alınan tedbirler, gerek üretilen politikalarda geleneksel güvenlik tedbirlerine dönüş görülmektedir. Diğer bir ifadeyle yeni güvenlik tehditleri arasında bulunan terörizmle mücadelede hala geleneksel ve devlet merkezli politika ve güvenlik tedbirlerine başvurulmaktadır²⁴.

²⁴ Bu şekilde gerçekleşen tedbirlere yönelik örneklere çalışmanın ileriki bölümlerinde yer verilmektedir.

Buna bağılı olarak, bu çalışmanın amacı yirmi birinci yüzyılda yükselen küresel terör karşısında bölgesel oluşumların—AB rneği üzerinden—rettikleri savunma ve güvenlik amaçlı terörle mücadele politikalarının ve stratejilerinin ulus devletler açısından ve uluslararası güvenlik açısından ne derece işlevsel olduğunu ya da işlevsel olup olmadığını ortaya koymaktır. Diğer bir ifadeyle Birlik düzeyinde üretilen ortak politika ve stratejilerin ulus devletler tarafından düzenli bir şekilde uygulanıp uygulanmadığının, uygulamada sıkıntıların olup olmadığının ve uygulanmıyorsa bunun nedeninin ne olduğunun araştırılması bu çalışmanın temel amacını teşkil etmektedir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle hem AB düzeyinde hem de ye ülkeler düzeyinde bir inceleme yapılacaktır.

Kökenleri AKÇT'ye dayanan AB, siyasi bütünleşme sürecine 1990'lı yıllarla başlamıştır. Uluslararası terörizm tehdidi ise özellikle 2001 sonrası dönemde Birliğin güvenlik gündemi içerisine tam anlamıyla dâhil edilmiştir. Bu nedenle, temel olarak 2001 sonrası politikaların incelenmesi çalışmanın kapsamı açısından daha uygun görülmektedir. 28 ye ülkesi bulunan AB'de, ye ülkelerin her birinin terörizmle mücadele politikalarını incelemek özellikle çalışmanın zaman kısıtı açısından mümkün olmamaktadır. Ayrıca, böyle bir girişim, çalışmanın temel düzlemine, diğer bir ifadeyle ulus devletten daha geniş olarak, bölgesel düzleme uymamaktadır. Çalışmada, bölgesel düzlemin tercih edilmesini, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası dinamiklerin şekillenmesinde ulus devletlerin yanı sıra AB gibi oluşumların da etkilerinin ön plana çıkmasına bağlamak mümkündür. Bu nedenle, ye ülkeler üzerindeki incelemeler yalnızca ortak politikaların uygulanmasının incelenmesi sürecinde seçilmiş birkaç ülke üzerinden yapılacaktır. Çalışma kapsamında seçilen lkeler Birleşik Krallık ve İspanya'dır. Bu ülkelerin seçilme nedenleri, Birleşik Krallık ve İspanya'nın IRA ve ETA terör örgütleriyle uzun yıllar mücadele etmiş olmalarıdır. Bu nedenle de Birlik düzeyinde oluşturulan politikaların terörle uzun yıllar mücadele etmiş ülkeler açısından uygulanma biçimleri incelenebilecektir.

Avrupa’da terörizme karşı oluşturulmaya çalışılan güvenlik rejiminin unsurları birbirlerinden tamamen bağımsız değillerdir; ancak, AB’nin girişimleri tüm Avrupa Kıtası’nı kapsayan girişimlerle kıyaslandığında daha farklı bir görüntü çizmektedir. Çünkü terörizm hem Avrupa güvenliği genel çerçevesinde ortak bir dış politika ve güvenlik konusu olarak ele alınabilmekte, hem de özelde terörizme yönelik iç güvenlik çerçevesinde ele alınan bir konu olarak belirlenmektedir. Terörizmle mücadelenin Avrupa ayağında, birbirini dışlamayan iki çeşit mücadele biçimiyle terörün engellenmesi ve cezalandırılması söz konusudur. Bunlardan ilki, ülkelerin kendi başlarına geliştirdikleri yasal, idari, ekonomik ve sosyal faktörleri içeren önlemler bütünüdür. Terörist eylemlerin sıklıkla gerçekleştiği ve terör tehdidine en fazla maruz kalan ülkeler terörizmle mücadele amacıyla özel kanunlar çıkartmışlar, özel operasyon birlikleri kurmuşlar ve terörü sona erdirmek için ekonomik, sosyal ve kültürel çözümler üretmeyi hedefleyen çeşitli önlemler alma yoluna gitmişlerdir. Avrupa’da terörizmle mücadelenin ikinci biçimi terörizme karşı tüm Avrupa devletlerini bağlayacak bir sözleşme ve ortak idari önlemler bütünüdür. Avrupa devletleri arasında geçerli olacak bir anti-terörizm rejimi kapsamında, yasal işbirliğinin ve ortak payda oluşturmanın pratik hedeflerde işlerlik sağlayacağı varsayımıyla ortak işlevsel kurumlar oluşturulması hedeflenmektedir. Terörizm özellikleri itibarıyla genellikle güvenlik ekseninde ele alınmaktadır. Avrupa’da terörizmle ilgili kararlar ve düzenlemeler güvenlik genel başlığı altında iç ve dış güvenlik konuları olarak ele alınmaktadır (ASAN, 2007: 71-72).

Diğer taraftan NATO da AB güvenliği söz konusu olduğunda en önemli güvenlik sağlayıcı unsur olarak tanımlanabilmektedir. Ancak, geçmişten günümüze güvenlik ve NATO bağlamında AB’yle geliştirilen ilişkilerde özellikle 11 Eylül saldırılarına kadar terörizmle mücadeleye yönelik ciddi adımlar atılmamış ciddi politikalar üretilmemiştir. AB-NATO ilişkileri güvenlik bağlamında özellikle herhangi bir konvansiyonel ya da nükleer savaşa karşı geliştirilmiş daha ziyade sert güvenlik tedbirlerini içeren işbirliği şekillerini içermektedir. Bu bağlamda bu çalışmada AB-NATO ilişkisi güvenlik

ekseninden çalışmanın teorik çerçevesi ve örnekleme göz önüne alındığında sadece NATO'nun tarihsel katkısı açısından değerlendirilecektir. Paralel olarak, NATO'nun 11 Eylül sonrası terörle mücadele için üretmiş olduğu politikalar ve eylemler çalışma kapsamında AB'nin üretmiş olduğu politikalarla birlikte değerlendirmeye alınmaktadır.

Yukarıda değinildiği üzere Birlik tarafından oluşturulan ortak politikalar hem AB düzeyinde hem de üye ülkeler düzeyinde incelenecektir. Bu çerçevede mevcut güvenlik politikaları ve bu politikaların arkasında yatan anlayış Neorealist Teoriden hareketle analiz edilecektir. Bu teoriden yola çıkılarak mevcut AB yapısı içerisindeki hâkim güvenlik anlayışı ve uygulamalarının bölgesel düzeyde etkililiğine bakılacaktır. AB'nin kuruluş temelinde uluslararası sisteme yönelik liberal bir müdahalenin olduğu söylenebilir. Öte yandan, AB'nin gelişme süreci, bugün gelinen nokta ve AB'nin yapısının ve işleyişinin uluslararası sistem açısından ne ifade ettiği üzerine yürütülen tartışmalar açısından Neorealist teori kapsamında yapılacak bir inceleme, bu çalışmanın kapsamı açısından işlevseldir. Açmak gerekirse, AB her konuda tam anlamıyla liberal teorinin temel tezlerinin “vücut bulmuş hali” olarak tanımlanamamaktadır. Bireysel hak ve özgürlüklere, demokrasiye önem, uluslararası kurumlara ve işbirliğine öncelik veren bu bölgesel oluşum, her ne kadar tek sesli olma çabası içerisine girmişse de—siyasi derinleşme çabaları, ortak para birimi, ortak vize, AB vatandaşlığı gibi girişimler yoluyla—üye devletlerin tek tek kendi ulusal güvenlikleri söz konusu iken ortak güvenlik politikaları üretmekte ciddi anlaşmazlıklar içerisine düştükleri tarihsel süreçte görülmektedir. AB ekonomik temelli bir bölgesel oluşumdur ve ekonomik temelli bir Birlik olmanın etkisiyle genellikle ortak liberal ekonomik politikaları düzenleme ve uygulama konusunda başarılı bir örnek olarak varsayılabilmektedir.

Neorealizm aslında realizm temelinden ortaya çıkan, realizmi reddetmemekle beraber, realizmden farkları bulunan bir yaklaşımdır. Öncelikle; realizm uluslararası politikayı devletler arası bir etkileşim süreci

olarak görmektedir. Neorealizm ise devletler arası etkileşime bakarken hem sistem düzeyindeki yapısal nedenleri hem de tek tek devletlerin kendilerinden kaynaklanan birim düzeyindeki nedenleri ayrı ayrı ele almaktadır. Böyle bir inceleme sonucunda ise yapı kavramı önem kazanmaktadır. İkinci olarak; realizme göre sadece sonuçlar önem arz etmektedir. Diğer bir ifadeyle, realizmde devlet davranışına ve devletlerin karşılıklı etkileşimine bakılarak buradan uluslararası sonuçlara varılmaya çalışılmaktadır. Neorealizmde ise uluslararası politika ancak realizmin birim (devlet) düzeyindeki açıklamalarına yapının etkisini de ekleyerek tam olarak anlaşılabilir. Neorealizm etkileşen birimlerle uluslararası sonuçlar arasındaki nedensellik ilişkisini kurmaktadır. Ayrıca bu nedensellik ilişkisi tek taraflı değildir. Birim düzeyindeki nedenlerle uluslararası yapı düzeyindeki nedenler birbirini etkilemektedir. Neorealizmde devletler birbirinden farklıdır. Ancak devletler kapasitelerinden kaynaklanan farklılığa rağmen yapının sınırlandırmasından dolayı ortak ya da benzer davranışlar gösterebilmektedirler.

Yapı devleti etkilerken devletler de yapıyı etkiler, yani bu etkileşim çift taraflıdır. Yapı, sistem ve birime dayalı olan bu perspektif bu çalışma kapsamında hem AB düzeyindeki hem de ulus devletler düzeyindeki uygulamaları çift yönlü inceleme amacına uygun doğru bir teorik çerçeve sunmaktadır. Ayrıca neorealist perspektif sayesinde üye devletler arasındaki etkileşimi, üye devletlerin AB'yi etkileyişini, AB'nin üye devletleri etkileyişini ve bunların doğurduğu uluslararası sonuçları teorik olarak açıklamak mümkün olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, neorealist perspektiften AB üyesi ülkeleri birim, AB'yi ise sistem olarak ele almak ve bu AB sistemi içerisinde devletlerin birbirleriyle ilişkilerinden ve AB'yle ilişkilerinden ortaya çıkan dinamiklerin bütünü de yapı olarak adlandırmak mümkün olmaktadır.

Üçüncü olarak, realizmde güç elde etme arzusu insan doğasından gelmektedir. Bu nedenle realizme göre önce insan doğasının bu niteliklerinin iyi anlaşılması gerekmektedir. Realizmde devlet adamı güç elde etmeye çalışmakta ve güç peşinde koşmaktadır. Güç, realizmde başlı başına bir

amaçtır. Neorealizmde ise sebep ve sonuçlar ile amaç ve araçlar ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Güç, neorealizmde bir amaç olmaktan ziyade mümkün olduğunda ve gerektiğinde başvurulabilecek bir araçtır. Ne kadar güce sahip olunması gerektiğine devlet yetkilileri karar vermektedir. Devletin nihai endişesi güç değil güvenlidir. Diğer bir ifadeyle, devletin temel amacı bekadır. Son olarak, realizmde devletlerin dış politikalarını belirleyen ana unsur diğerlerine egemen olma arzusudur. Uluslararası güç mücadelesi insan doğasındaki kusurlardan kaynaklanmaktadır. Neorealizm ise, devlet davranışlarını anarşiyle açıklamaktadır. Bir devletin diğerleri tarafından egemenlik altına alınma korkusu devletlerin davranışlarını belirlemektedir. Bu korku esasen uluslararası sistemin anarşik yapısıyla beslenir. Realizmde anarşi durumu güç mücadelesinin nedeni olarak görülmemektedir. Anarşi vardır; ancak, güç mücadelesine yol açmak suretiyle dış politikayı belirleyen bir etken değildir. Güç mücadelesinin nedeni insan doğasında mevcut olan hırs, güç elde etme tutkusu ve üstün gelme isteği olarak tanımlanabilmektedir. neorealizmde ise anarşi olgusuna bir neden olarak bakılmakta, devletlerin dış politikasını açıklamakta önemli bir çıkış noktası olarak kabul edilmektedir. Özellikle kendine yardım kavramı üzerinde durulmaktadır. Realizmde devletin diğerlerine üstün gelme ve onları egemenliği altına alma arzusu insan doğasından kaynaklanmaktadır. Neorealizmde ise korku, insanın doğasından değil, devletlerin içinde bulundukları durumdan ve ortamın niteliğinden gelmektedir. Sonuçta her iki yaklaşımda da güç mücadelesi söz konusudur. Ancak güç mücadelesine neyin neden olduğu ve güç mücadelesinin biçimi farklılık göstermektedir.

Bu durum, yani devletlerin hayatta kalmak ya da güvenliklerini sağlamak amacıyla güç elde etme yönündeki istekleri doğal olarak AB üyesi ulus devletler için de geçerliliğini korumaktadır. AB ulus üstü bir yapıya sahip olduğu için, üye ülkeler AB politikalarının düzenlenmesi ve uygulanmasında gerekli özeni göstermektedirler. Ancak, söz konusu vaka, ulusal güvenlik yahut bekayla ilişkili olduğu zaman, ulus devletlerin—çalışmada incelenen örneklerde olduğu gibi—bazı durumlarda bireysel olarak verdikleri anlık

tepkilerin, karşılıkların ya da uygulamaların AB'nin genel politika ve vizyonu ile çelişmekte olduğunu ve ulus devletin kendi politika istekleri yönünde tercih yapıldığı açıkça görülebilmektedir. Bu çeşit bir tercih yapılması var olan uluslararası ortamda devletlerin kendilerine yardım ihtiyaçlarından doğmaktadır. Çünkü AB sistemi içerisinde devletler kendi güçlerine göre bir konuma sahip olmaktadır. Bu konumlandırma da AB içerisinde bir denge sağlanmasına yol açmaktadır. Bu şekilde gerçekleşen birim düzeyi tercih ve politikalar ise hem AB'yi etkileyebilmekte hem de uluslararası sonuçlar doğurabilmektedir. Bu açıklamalar ışığında her ne kadar realist geleneğe dayanarak ortaya çıkmış olsa da neorealist perspektiften çalışmanın yürütülmesi çalışmanın amacının daha net ortaya konulmasını sağlamaktadır. Çünkü realist bir eksenden bu çalışmanın örneklemini—AB ve seçilen iki üye ülke—incelemek yolu tercih edilmiş olunsaydı, AB'nin üye devletleri ve üye devletlerin de AB'yi etkileyebilme ihtimali göz ardı edilmiş olacaktı. Realizm tek başına bir birim olmayan AB'nin, oluşturduğu sistem düzeyini açıklamakta yetersiz kalır. Ancak bilinmektedir ki, AB belirli bağlayıcılığa sahip, ulus üstü özelliği olan, bölgesel bir oluşumdur ve kapsamındaki üye ülkeler nezdinde yaptırım hakkını kendinde saklı tutmaktadır. Bu nedenle, neorealizm en uygun teorik çerçeveyi sunmaktadır.

Yapılacak olan çalışma birincil ve ikincil verilere dayalı bir araştırmadır. Öncelikle, AB kapsamında, terörizmle ilgili resmî dokümanlar, karar alıcıların söylemleri ve ikincil veri olarak alanla ilgili teorik yayınlar verilerin önemli bir kısmını oluşturacaktır. Bu çalışmada AB genelinde ve seçilen dört üye ülke özelinde konuyla ilişkili kitap, makale, rapor, konferans bildirileri ve resmî dokümanlar gibi her türlü yazılı, görsel belgeler toplanarak araştırmanın kapsamı içerisinde kullanılacaktır. Kaynaklara erişim sürecinde resmî dokümanlar için AB resmî internet sitesi ve diğer kaynaklar için üniversitelerin kütüphaneleri kullanılacaktır. Elde edilen kaynaklar çalışmaya uygun şekilde, özellikle de seçilen üye ülkeler düzeyinde karşılaştırmalı

olarak incelenecek ve elde edilen sonuçlar kapsamında çalışma gerçekleştirilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

11 EYLÜL 2001 SALDIRILARI SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TERÖRİZMLE MÜCADELE POLİTİKALARI

1. AVRUPA BİRLİĞİ DÜZEYİNDE TERÖRİZMLE MÜCADELEDE YENİ POLİTİKALAR

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yönelik gerçekleşen terör saldırıları, Batı dünyası tarafından sadece ABD'ye yönelik olarak değerlendirilmemiş, tüm Batı medeniyeti bu saldırılardan etkilenmiştir. Bir çok alanda entegrasyon içerisinde bulunan AB, daha önceden güvenlik alanında başlatmış olduğu işbirliği girişimlerine bu saldırılardan sonra hız vermiştir. Ancak, güvenlik ve terörizm kavramları üzerine ulus devletler tarafından ulus üstü bir şekilde konumlandırılan AB içinde bile ortak bir paydada birleşme sağlanması sanıldığı kadar kolay olmamaktadır. Herhangi bir sorunu çözebilmek için öncelikle o sorunu tanımlamak gerekmektedir. Terörizm ise uluslararası alanda tanımlanması en güç kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁵ Ancak ortak bir tanım yapılamadan da terörizmle mücadeleyle yönelik ortak tedbirlerin alınması ve ortak politikaların üretilmesi mümkün olamamaktadır. AB açısından da öncelikle ortak tanım yapılması, ardından ortak politikaların üretilmesi ve son olarak da ulus devlet politikalarının, üretilen bu AB politikalarıyla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. AB'nin 11 Eylül öncesinde gündeminde pek fazla yer bulamayan terörle mücadele fikri ve politikalarının 11 Eylül sonrasında nasıl bir değişim gösterdiği, bu

²⁵ Terörizmin tanımlanmasına ilişkin açıklamalar çalışmanın birinci bölümünde detaylı olarak ele alınmıştır. Bu bölümde, sadece AB kapsamındaki kavramsal tartışmalar ele alınmaktadır.

değişimin nasıl sonuçlar ortaya koyduğu ve AB açısından ne derece işlevsel olduğu sorularının yanıtı bu bölümde ele alınmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın bu bölümünde ilk olarak 11 Eylül saldırıları sonucunda AB düzeyinde terörizm kavramının tanımlanmasına yönelik girişimler, geçirilen süreçler ve yapılan tanımlar ele alınmaktadır. Bu bölümde ayrıca 2001 sonrasında terörle mücadele açısından AB'nin kendi kurumsal yapısı içerisinde ve üye ülkelerle işbirliğiyle yapmış olduğu yasal düzenlemeler ve her dönem Avrupa güvenliğinde etkin bir rolü olan NATO'nun terörizm konusunda gerek kendi içerisinde gerek AB'yle işbirliği içerisinde gerçekleştirdiği düzenlemeler incelenecektir.

Terörizm üzerine çalışma yaparken farklı akademisyenlerin, kurumların, devletlerin ve uluslararası örgütlerin “terörizm”i nasıl kavramsallaştırdıklarına bakmak gerekmektedir. Terörizmin objektif tanımı özellikle terörizmle mücadele girişiminde bulunulması için kaçınılmaz bir gereklilik olmaktadır. Çünkü kavram üzerinde ortak bir uzlaşıya ulaşılmadan yerel ya da uluslararası düzeyde terörizme karşı ortak adımlar atılması da mümkün olmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, terörizme karşı ortak uluslararası stratejiler oluşturmak, bu stratejiler yoluyla etkin sonuçlar elde etmek ve uluslararası antlaşmalar aracılığıyla zorlayıcılığı artırabilmek ancak terörizm için ortak bir tanım oluşturulması yoluyla gerçekleşebilmektedir (Defining Terrorism, 2008: 5-8).

Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizmin tartışılmaz tek bir tanımı yapılmasa da, bu fenomene yönelik daha derin bir kavramsallaştırma yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Böyle bir girişim içinde bulunulması, özellikle ortak kabul gören bir tanımın yokluğunda işbirliği olasılığının azalmasına ve Birlik genelinde tutarlı bir politika izlenememesinden—çifte standartlar (birinin teröristinin diğerinin özgürlük savaşçısı olması durumu), diktatöryal yönetimler, muhalif hareketler vb.—kaynaklanmaktadır. Çünkü terörizm kavramsallaştırılması ile terörizme nasıl tepki verildiği karşılıklı etkileşim içindedir. Terörizmin üzerinde uzlaşmış bir tanımının bulunmayışının en

önemli nedeni şu şekilde özetlenebilmektedir: Terörizm kavram olarak geniş kapsamlı bir kavramdır; içerisinde siyasi, yasal, sosyal, kültürel ve popülist unsurları bulundurmaktadır. İdeolojiler ve siyasi amaçlar tanımlama sürecinde çok etkindir. Değişik formlarda birden çok çeşit terörizm bulunmaktadır; terörizmin pratikte ve kavramsal düzeyde geçmişi çok eskiye dayanır ve bu süre içerisinde de anlam olarak birçok değişim geçirmiştir.

Uluslararası kurum ve kuruluşlar Alex P. Schmid'in²⁶ yapmış olduğu terörizm tanımına dayanırlar (Defining Terrorism, 2008: 17). Schmid (2005) terörizmi şu şekilde tanımlamaktadır:

Terörizm bir kaygı yaratılması durumudur—yarı gizli bireyler, gruplar ya da devlet aktörleri tarafından, ideolojik ya da siyasi nedenlerle, tekrar eden şiddet eylemlerinin gerçekleştirilmesiyle--suikastların aksine şiddetin doğrudan hedefleri aslında ana hedefleri değildirler. Şiddete maruz kalan bu hedefler genellikle, hedef popülasyon içerisinde rastlantısal olarak seçilirler ya da sembolik hedeflerdir ve bir mesajın bir kitleye iletilmesine hizmet ederler. Tehdit—ve şiddet--terörist (örgüt) ve (tehlikede olan) kurban arasındaki iletişim sürecini oluşturur ve asıl hedefler bu durumu genellikle sahip oldukları kitleyi propaganda, korkutma ve zorlama yoluyla terörün bir hedefi, haline dönüştürmek için manipüle etmek amacıyla kullanmaktadır.(Schmid ve Jangman, 2005: 28).

Terörizm Avrupa'nın da yıllarca uğraştığı ve etkilendiği bir olgudur. Uzun bir dönem bu terör faaliyetleri ayrılıkçı gruplar tarafından gerçekleştirilmiş ve ulusal hükümetler kendi başlarına bu meseleyle uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu durumun Avrupa'daki en belirgin örneği ETA

²⁶ Alex P. Schmid; İsviçre doğumlu Hollandalı bilim adamı. BM Terörle Mücadele Önleme Şubesi eski direktörü, St. Andrews Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı, Terörizm ve Şiddetle Mücadele Çalışma Merkezi (*Centre for the Study of Terrorism and Political Violence*, CSTPV). Detaylı bilgi için bkz: 20 Mayıs 2014, < <http://realizm.st-andrews.ac.uk/intrel/research/cstpv/> >

ve IRA'dır. Ancak, bu ulusal tecrübeler, Avrupa genelinde bir terörle mücadele politikası oluşumuna doğrudan katkı sağlamamıştır. Bu durumun en açık göstergesi, AB geneli ve üye ülkeler arasında, üzerinde tam anlamıyla uzlaşılmış ve kapsamlı bir terörizm tanımı bulunmamasıdır.

Avrupa'da terörizme yönelik ilk kayda değer girişim 1977'de yürürlüğe giren Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'dir (*European Convention on the Suppression of Terrorism*). Bu sözleşme merkezi Strazburg'da olan Avrupa Konseyi (*Council of Europe*) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu anlaşma terörist saldırılar olarak tanımlanabilecek eylemlerin bir listesini ortaya koymuştur. Tablo 2'de bu sözleşmenin ilgili maddeleri görülmektedir. Sözleşmenin 1. Maddesi'ne dayanarak yapılan bu liste şu suçları içermektedir;

- 16 Aralık 1970 tarihinde Lahey'de imzalanan Uçakların Yasa Dışı Zapt Edilmesinin Önlenmesi Sözleşmesi (*Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft*) kapsamında bir suç;
- Sivil Havacılık Güvenliğine Karşı Yasa Dışı Eylemlerin Önlenmesine (*Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation*) Dair 23 Eylül 1971'de Montreal'de imzalanan Sözleşme kapsamında bir suç;
- Uluslararası olarak korunan kişilerin, diplomatik ajanlar dâhil, yaşam, fiziksel bütünlük ve özgürlüklerine karşı bir saldırı içeren ciddi bir suç;
- Adam kaçıрма, rehin alma veya yasa dışı gözaltına alınmaları içeren ciddi bir suç;
- Kişileri tehlikeye atarak bomba, el bombası, roket, otomatik ateşli silah veya mektupla ya da kargoyla bomba kullanımını içeren bir suç;

- Bir suçu işlemeye karar veren veya bu suçu işleyen bir kişinin suç ortağı olarak yukarıdaki suçlardan birini işlemeye katılımını taahhüt eden bir suç. (1977).

Bu sözleşmede Avrupa Konseyi geniş açılı terör eylemleri listelemesi yapabilmışken kesin sınırları belli olan bir terörizm tanımı yapamamıştır. Sözleşmenin doğası gereği gerçekleşen eylemleri suç kapsamına sokmak zorundadır. 2001 yılında ABD'ye yönelik gerçekleşen saldırılarla 2003 yılında, Avrupa Konseyi tarafından sözleşmenin yenilendiği resmî olarak duyurulmuştur. Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi Ek Protokol 2003 (2003 *Protocol Amending the European Convention on Suppression of Terrorism*) adıyla anılan bu ek Protokol'la terörizm tanımıyla ilişkili eylemler siyaset dışına çıkartılmıştır. Tablo 3'te, ilgili değişiklikler detaylı bir şekilde sunulmaktadır (*Protocol Amending the European Convention on Suppression of Terrorism*, 2003)

11 Eylül saldırılarını takip eden süreçte AB içerisinde uluslararası durumu analiz etmek ve terörizme karşı mücadeleyi birinci öncelikli hedefler arasına yerleştirmek için Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi (*Avrupa Konseyi-European Council*) toplandı. 11 Eylül saldırıları Avrupa çapında terörle mücadele politikaları oluşturulması sürecini hızlandıracak bir etki yaratmış olsa da aslında bu yöndeki girişimler 1999'da gerçekleşen Tampere Zirvesi'nde gerçekleşmiştir. Örneğin, Tampere Zirvesi'nin Sonuç Bildirisi'nde (Tampere European Council, 1999) özellikle uyuşturucu, insan kaçakçılığı ve terörizmle mücadele için ortak araştırma gruplarının kurulması yönünde bir karar alınmıştır.

Avrupa ve Müslüman dünya ile fanatik gruplar arasındaki doğrudan bağlantı iddiasını reddetme vurgusunu içinde barındırarak Avrupa Konseyi (Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi) 21 Eylül 2001 tarihinde sıra dışı bir oturumla "Terörizme karşı en geniş koalisyonu" oluşturmak amacıyla bir

Eylem Planı (*Action Plan*) geliştirmiştir. Bu plan özellikle polis ve adli işbirliğiyle uluslararası yasal araçları kapsamaktadır. Konsey ABD'ye yönelik gerçekleşen terör saldırılarının aslında tüm Batı dünyasına yönelik saldırılar olduğu yönündeki görüşleri kamuoyuyla paylaşmış ve bu kapsamda terörle mücadelenin AB'nin öncelikli amaçları arasında bulunduğunu belirtmiştir. Toplantı sonrası yayınlanan metinde terörizmle mücadele amacıyla alınacak önlemlere ilişkin eylem planının ana başlıkları kararlaştırılmıştır. Bu başlıklar şu şekilde özetlenebilmektedir:

- Polis ve adli işbirliğinin artırılması
- Uluslararası hukuk mekanizmalarının geliştirilmesi
- Terörizmin finansmanıyla mücadele
- Hava güvenliğinin güçlendirilmesi
- AB'nin bu alandaki küresel eylemlerinin koordine edilmesidir. (Action Plan, 21 September 2001:1-5)

Aynı yıl Avrupa Konseyi ve Komisyon (*Commission of the European Communities*) ye devletlerin terör suçlarıyla ilgili yasalarını birbirine ve AB Antlaşması'na yakınladırtılmasını sağlamak amacıyla terörle mücadele konusunda Konsey ereve Kararı nerisi'nde (*Proposal for a Council Framework Decision*) (Tablo 6) bulunmuştur. Bu ereve kararı nerisi hem birçok terör suçunu ana hatlarını çizerek sıralamakta, hem de AB düzeyinde ortak bir tanım yapabilmenin gerekli yasal zeminini hazırlamayı hedeflemektedir. Terörizm kategorisine dâhil edilen suçların kapsadığı temel kavramların belirtilmesi, diğer şiddet türlerinden ayrı olarak bu tarz suçların yasal olarak da karıştırılmaması ve bu suçlarla ilgili yaptırımların neler olabileceği bu kapsamda ele alınmaktadır. Metinde terör suçu olarak kabul edilen eylemin niyetle ilişkili yönü, diğer bir ifadeyle, yapılan eylemin belirli bir

ülkeye ya da ülkelere sosyal, ekonomik, siyasi açıdan zarar verme niyeti içermesi durumu da özellikle vurgulanmaktadır. Komisyon, söz konusu çerçeve kararı önerisinde birtakım değişiklikler talep etmiştir. Örneğin, terörizm tanımı oluşturulmaya çalışılırken uluslararası anlaşmalarda bulunmayan “belirlenen suçlardan herhangi birini işleme tehdidi” ya da “terörist gruplarla ilişkili olma” gibi kavramlar eklenmek istenmiştir. Çerçeve kararı üç çeşit suç ortaya koymaktadır: Terörist suçlar, terörist gruplarla ilişkili suçlar ve terörist eylemlerle ilişkili suçlar. (COM (2001) 512 Final: 6-10).

Komisyon’un önerdiği Çerçeve Kararı (*Council Framework Decision*) birkaç defa Konsey tarafından güncellendikten sonra, üye devletlere ulusal hukuklarında suçları ya da eylemleri terör suçu olarak sayabilmelerine olanak tanıyacak düzeyde bir metin oluşturulmuştur. Buna göre, AB’nin Çerçeve Kararı kapsamında terörizm tanımı şöyle belirlenmiştir:

Bir terörist suç bir ülkeyi ya da uluslararası kurumu ciddi şekilde zarara uğratacak bir suçtur. Bu tarz suçlar insanları korkutma ya da bir ülkenin siyasi, ekonomik ya da sosyal yapısını ciddi şekilde değiştirme ya da zedeleme amacı içeren suçlardır (cinayet, bedensel tehdit, rehin alma, gasp, silah imalatı, saldırıda bulunma ya da yukarıda belirtilenleri gerçekleştirme tehdidi). Bu tarz suçlar bir ya da daha fazla birey tarafından bir ya da daha fazla ülkeye karşı gerçekleştirilir. Çerçeve Kararı terörist grupları; iki ve ya daha fazla kişi tarafından belirli bir süre boyunca, uyum içinde hareket eden yapılandırılmış grup olarak tanımlar. Ayrıca yardım, yataklık ve terör suçlarına katılım girişiminde bulunmak da cezalandırabilecek eylemlerdir. (2002/475/JHA)

AB’nin Çerçeve Kararı’nda kabul edilen terörizmin tanımında (Tablo 5) terörizm üzerine öznel ve nesnel bir yaklaşım benimsenerek kapsayıcılık hedeflenmiştir. Öznel unsurlar tanımın birinci kısmını, nesnel unsurlar ise ikinci kısmını oluşturmaktadır. Tanımda failin niyeti vurgulanmış ve üç ayrı

amaca bölünmüştür. İkinci kısım ise suçların listesini içerir ve niyetle bir arada değerlendirilerek, terörist suçlar olarak tanımlanır. Çünkü suç olduğu zaman, bunun belirlenmesi ve açık bir şekilde ulusal hukuk kapsamında olması pek de kolay değildir. Failin niyeti her zaman öznel bir bileşen içermektedir, çünkü bireyler tarafından yorumlanmaktadır. Özetlemek gerekirse, AB'nin terörizm tanımı betimleyici yaklaşımın (bazı eylemleri terörizm olarak sınıflandırma) ve öznel yaklaşımın (failin niyetine göre bazı eylemleri terörizm olarak sınıflandırma) bir birleşimidir (Defining Terrorism, 2008: 105).

Çerçeve Kararı doğrultusunda kararın uygulanması ve sonuç elde edilmesi bakımından kabul edilme şekli ve yöntemi üye devletlerin ulusal otoritelerine bırakılmıştır (2002/475/JHA). Diğer bir ifadeyle, terörizmin tanımı uluslararası kurumlar arasında çeşitlilik göstermekle beraber, birçok Avrupa devleti “Terörizm” kelimesini kendi ceza hukukları içerisinde tanımlamaya başlamış, ancak kavramın içinin doldurulması—suçun/eylemin kapsamının ve yoğunluğunun değerlendirilmesi—ülkelerin kendi hukuk sistemlerine bırakılmıştır. Örneğin Fransa Ceza Yasası'nda (*Nouveau Code Penal*-Tablo 11) terörizme yönelik yeni tanımlamalara yer vermiştir. İlgili maddede özellikle “tehdit ve terör yoluyla barışı ciddi şekilde bozmaya niyetlenmek” cümlesi eklenmiştir. Benzer şekilde İspanya Ceza Yasası'nda (*Codigo Penal* –Tablo 13) da terörist faaliyetler/eylemler “anayasal düzeni yıkmayı ya da kamu barışını değiştirmeyi hedefleyen eylemler” şeklinde tanımlanmaktadır. Görüldüğü üzere her iki ceza yasasında da “niyet” “amaç” kavramları ön plana çıkar. Artık terör eylemleri açısından eylemin gerçekleştirilmesinden öte eylem niyeti bile ülkeler açısından önemli tehdit unsuru olmaktadır. Bir terörizm tanımı yapmaya ek olarak adı geçen ülkeler, terörist suçlara diğer suçlardan farklı olacak şekilde belirli cezalar da oluşturmaktadırlar. Ancak geniş çerçevede durum ele alındığında terörizme yönelik gerek tanımlar gerekse cezalar ülkeye özel düzeyde kalmaya ve dolayısıyla, ülkeden ülkeye farklılık göstermeye devam etmektedir. Bu süreçte Birleşik Krallık'ın 2000 yılında terörizme yönelik oluşturduğu yasal düzenleme AB üye ülkeleri

arasında en dikkat çekici olanıdır. Terör Yasası 2000 (*Terrorism Act of 2000*)’deki (Tablo 14) terörist saldırılar listesi Çerçeve Kararı’nda yer verilen listeye benzerlikler taşımaktadır. Düzenleme, terörizmi “hükümeti etkilemek ya da kamunun/halkın gözünü korkutmak için şiddetin kullanımı ya da kullanımına yönelik tehdit” şeklinde değerlendirmektedir (Defining Terrorism, 2008:94) Ancak, Çerçeve Kararı’na göre üye devletlerin 2002 yılı sonuna kadar iç hukuklarında gerekli düzenlemeleri yapmaları ve alınan kararı kendi hukuk düzenlerine uyarlamaları gerekirken, bazı üye devletlerin özellikle iç politikaya dönük hedefleri nedeniyle uzun süre gerekli hukuki girişimlerde bulunmadığı bilinmektedir.

AB genelinde ulus devletlerin kendi iç hukuklarına dayanarak terörizmle mücadeleye yönelik farklı uygulamaları tercih etmelerine Belçika’da yaşanan Fehriye Erdal davası bir örnek olarak verilebilmektedir. 1996 yılında Özdemir Sabancı’nın öldürülmesi eyleminin içinde bulunan ve ardından Belçika’ya kaçan, 1999 yılında bu ülkede sahte pasaportla yakalanan DHKP-C üyesi Fehriye Erdal davasında, Belçika öncelikle Türkiye’de idam cezası olduğunu öne sürerek Türkiye’nin şahıs hakkındaki iade talebini reddetmiştir. 2002 yılında Türkiye’de idam cezasının kaldırılmış olmasına rağmen, kendi iç hukukunu gerekçe göstererek—Belçika anti-terör yasasına göre—“bir eylemin ülkesinde terör suçu sayılabilmesi için otomatik silahla işlenmiş olması gerektiği, ancak Türkiye’deki cinayetin yarı otomatik silahla işlendiğinden iade etmese bile ülkesinde Erdal’ı terör suçundan yargılayamayacağı”nı ifade etmiştir. Sonuç olarak Belçika, AB’nin de terör örgütleri listesine dâhil ettiği DHKP-C’nin bir üyesini, terör suçu işlemekten değil de Belçika’da işlediği suçlardan yargılamıştır²⁷ (Bal, 2006: [Web]) .

²⁷ Fehriye Erdal davası bu şekilde de son bulmamış ve Fehriye Erdal gözaltındayken kaçmayı başarak kayıplara karışmıştır. Detaylı bilgi için bkz: İhsan Bal, **Belçika’nın Trajikomik Terörle Mücadele Politikası: Fehriye Erdal Davası**, 2006, 20 Şubat 2015, <http://realizm.usak.org.tr/kose_yazilari_det.php?id=362&cat=322#.VTabBWTtmko> İhsan Bal, **Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplolar Teorileri**, Ankara, Usak Yayınları, 2006, 137.

Benzer bir durum yine Türkiye ile Danimarka²⁸ arasında PKK terör örgütü yanlısı—örgütün resmî televizyonu gibi yayın yapan—yayın yapan Roj Tv nedeniyle yaşanmış ve özellikle 11 Eylül sonrasında daha yüksek sesle dile getirilir olmuştur. Türkiye ve Danimarka arasında ciddi uzlaşmazlığa neden olan kanal, 2005 yılında üst düzey askerî Türk yetkililerce sadece propaganda şeklinde yayın yapmakla değil, aynı zamanda Türkiye'nin terörle mücadele operasyonlarını sekteye uğratabilecek bilgileri kamuoyuna duyurmakla itham edilmektedir. Ancak, bu iddiaya karşılık Danimarka devletinin yetkilileri adı geçen kanalın uydudan yayın yapan bir kanal olduğunu ve yayın için iznin PKK terör örgütüne alınmadığını ve aynı zamanda Türkiye'nin bu yayınların sonlandırılması için herhangi bir resmî başvuruda bulunmadığını savunmaktadır (Danışman Michael Helboe: PKK TV'sini bilmiyoruz, [Web], 2005). Takip eden dönemde Türkiye Cumhuriyeti devlet yetkilileri gerekli başvuruların yapıldığını ve Almanya ve Fransa'nın Roj Tv'yi aynı sebepten dolayı kapattığını belirterek, AB tarafından terör örgütü olarak kabul edilmiş²⁹ PKK'ya bir nevi hizmet eden bu kanalın kapatılmamasının AB müktesebatına

²⁸ Danimarka terörle mücadele konusunda özellikle 2001 öncesi ve sonrasında farklı politikalar izlemiştir. Örnekte de analiz edildiği gibi 2001 öncesi AB'nin de temel norm ve değerleri olarak kabul edilen demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi kavramlar ışığında, güvenlik-terörizm açısından oldukça liberal tpolitikaları izleyen Danimarka, bu alandaki hukuki değişimini 2001 sonrası AB kararlarına uyum amacıyla gerçekleştirmişti. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de gerçekleşen saldırılar sonrasında AB düzeyinde üretilen politikaların Danimarka iç hukukuna entegre edilmesi amacıyla 2002 yılında Anti-Terörizm Yasa Paketi-I (*Anti-Terrorism Legal Package-I*) uygulamaya konulmuştur. Bu düzenlemeyle beraber BM'nin ve Avrupa Konseyi'nin almış olduğu kararlar---teröristlerin finansal varlıklarının dondurulması, etkin sınır kontrollerinin uygulanması, terörizmin ve terörist suçların tanımlanması, terör örgütleri listesinin kabul edilmesi---uygulamaya konulmuştur. Ayrıca bu kararların Danimarka iç hukukunda uygulamaya konulabilmesi için iç hukuktaki gerekli yasa değişiklikleri de yapılmıştır. Ancak, tüm bu karar ve değişiklikler o dönemde Danimarka'nın terörle mücadele politikalarına liberal perspektiften bakışında bir değişiklik yaratmamıştır. Zira özellikle AB zaten bu temel norm ve değerler üzerine kurulu olduğu için, uygulamada bir sorun yaşanmamıştır. Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz: L. Linderkinde ve M. Sedgwick, **The Impact of Counter Terrorism on Communities: Denmark Background Report**, 1 Temmuz 2015, <http://www.strategicdialogue.org/Country_report_Denmark_AD_FW.pdf>

²⁹ AB'nin terör örgütlerine ilişkin listesi 11 Eylül saldırılarından sonra hazırlanmış bir listedir. Çalışmanın bu bölümünün ileriki kısımlarında detaylı olarak ele alınacak bu konu için detaylı liste EK B'de bulunmaktadır.

da aykırı olduğunu savunmaktadır (Belgeleri Defalarca Gönderdik, [Web], 2005).

Türkiye ile Danimarka arasında tam bir diplomatik kriz haline dönüşen Roj Tv hakkında Danimarka Hükümeti'nin önerisiyle 2011 yılında kapatma davası açılmıştır. Roj Tv'nin PKK terör örgütünün propaganda aracı olduğu savcılık tarafından iddia edilmiş ve bu davaya Türkiye tarafından da birtakım deliller sunulmuştur (Roj Tv davası Başladı, [Web], 2011). 10 Ocak 2012 tarihinde kararını açıklayan mahkeme, ülke yasalarına göre Roj Tv'nin yayınlarının durdurulmasına gerek olmadığına, sadece terör örgütü tarafından finanse edildiği ve örgütün propagandasını yaptığı gerekçesiyle kanala para cezası verilmesine karar verilmiştir (Roj Tv davasında karar açıklandı, [Web], 2012)³⁰. Danimarka'nın hem PKK'yı terör örgütü olarak kabul edip hem de örgütün propagandasını yapan bir yayın organının yayınlarına son vermeyişi aslında AB'nin almış olduğu kararların uygulanışının ulus devletlerin iç hukukuna bıraktığı zaman ortaya çıkabilecek uyumsuzluklara bir örnek teşkil etmektedir. Ele alınan bu iki örnek göstermektedir ki, her AB üyesi ülke, AB'nin terörle mücadele konusunda almış olduğu kararları uygulama konusunda aynı düzeyde kararlılığı sergilememektedir. Yanı sıra, aynı ülke içinde tarihsel dinamiklere ve ilgili aktörlere bağlı olarak izlenen politikaların değişebildiğini de belirtmek

³⁰ Roj Tv'yle ilgili süreç 2012 yılı mahkeme kararıyla son bulmamıştır. Mahkemenin aldığı bu kararın arkasından yayının yapıldığı Eutelsat uydu şirketi mahkemenin kararı içerisinde PKK terör örgütü ile kanal arasındaki ilişkiden bahsedilmesi nedeniyle kanalın uydularından çıkarılacağını kamuoyuna duyurmuştur. 19 Ocak 2012'de yayını durdurulan Roj Tv için daha sonra Danimarka Radyo Televizyon Üst Kurulu da Roj Tv'nin lisansını iptal etmiştir. Roj Tv yerine başka bir isimle yayına tekrar başlamış olan ve terör örgütü için propaganda yapan diğer Tv kanallarının lisansları da Türkiye'nin de yoğun çabaları sayesinde Danimarka Hükümeti tarafından 2013 yılında iptal edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz: "Roj Tv'nin yayını kesildi", **Hürriyet Arşiv**, 9 Temmuz 2013. 20 Şubat 2015, <<http://realizm.hurriyet.com.tr/planet/19727424.asp>> ; "Roj Tv yerine Nuçe", **Hürriyet Arşiv**, 6 Mart 2012. 20 Şubat 2015, < <http://realizm.hurriyet.com.tr/planet/20064069.asp> >; "BDP Roj Tv'nin yayın lisansının iptalini kınadı", **Hürriyet Arşiv**, 3 Temmuz 2013. 20 Şubat 2015, < <http://realizm.hurriyet.com.tr/sondakika/23648530.asp>>"Danimarka Roj Tv dahil üç kanalın lisansını iptal etti" **Hürriyet Arşiv**, 3 Temmuz 2013. 20 Şubat 2015, <<http://realizm.hurriyet.com.tr/avrupa/23645441.asp>>

gerekmektedir. Çalışma kapsamında incelenecek olan ETA ve IRA terör örgütlerine yönelik İspanya Devletinin ve Birleşik Krallık'ın tarihsel süreçte terörizmle mücadele kapsamında uygulamış olduğu politikalar bu duruma bir örnek teşkil etmektedir.

Bu tanımlar ele alındığında terörizm de organize olmuş bir suç türü olarak değerlendirilebilmektedir; çünkü örgütlü bir suç, bir grup ve planlı ve sürekli bir şiddet bulunmaktadır. Terörizm ile organize suçlar arasındaki benzerlik ve farklılıklardan ziyade iki suç türünün birbiriyle olan ilişkisi daha çok önem arz etmektedir. Örneğin narko-terörizm şeklinde ifade edilen durum iki farklı örgütün nasıl bir araya geldiğini göstermektedir. Tabi bu ilişkiler çok derin ilişkiler değildir. Bu tarz ilişkiler—silah insan, uyuşturucu kaçakçılığı gibi—birçok terör örgütünün operasyonlarını gerçekleştirmek için dış destek sağlama yöntemi olarak ve kısa dönemli eylemler olarak değerlendirilebilmektedir. Özellikle Batı Avrupa'da terör örgütleriyle organize suç örgütleri arasında ilişki sık rastlanılan bir durumdur. Örneğin; PKK'nın Türkiye ve Batı Avrupa üzerinden uyuşturucu ve silah kaçakçılığı yapmak için kullandığı yerel ağları olduğu bilinmektedir. Hatta ETA ve IRA'nın geçmişte FARC gibi Latin Amerikalı uyuşturucu kaçakçılığı yapan örgütlerle ilişkileri olduğu bilinmektedir. (Defining Terrorism, 2008: 45–48)

Çerçeve Kararı'na ek olarak AB tarafından 11 Eylül sonrasında Terörizmle Mücadele Ortak Tutum (*Council Common position on Combatting Terrorism*) ve AB Konseyi Terörizmle Mücadeleye Yönelik Özel Önlemlerin Uygulanmasına Dair Ortak Tutum (*Council Common Positions on the Application of Specific Measures to Combat Terrorism*) kararları kabul edilmiştir. Terörizmle Mücadele Ortak Tutum kararı özellikle terörizmin finansmanına yönelik detaylı maddeler içermektedir. Hem bireyler hem de devletler için terörizme her türlü kaynak sağlamanın—doğrudan ya da dolaylı—Birlik açısından ciddi suç teşkil ettiği ve mutlaka yaptırım uygulanması gerektiği kabulü, kararın hemen hemen bütün maddelerinin temelini oluşturmaktadır. Ayrıca üye ülkelerin terörizmle mücadele

konusunda kararda belirtilen uluslararası antlaşmalara kısa süre içerisinde taraf olmalarının da Birlik tarafından beklenildiği vurgulanmaktadır (2001/930/CFSP). AB Konseyi Terörizmle Mücadeleye Yönelik Özel Önlemlerin Uygulanmasına Dair Ortak Tutum kararı ise aslında, AB'nin 11 Eylül saldırılarının hemen ertesinde terörizme yönelik oluşturmaya başladığı politikalar arasında bir diğer önemli gelişmeye işaret eder. Çünkü kararın ek bölümünde terörist kişi ve terör örgütlerinin bir listesi yayınlanmıştır. Bu listeye göre ilan edilen gruplar (2001/931/CFSP);

- Sürekli İrlanda Cumhuriyet Ordusu (*Continuous Irish Republican Army*)
- Bask Ayrılıkçı Hareketi (Euskadi Ta Askatasuna-ETA)
- Bir Ekim Antifaşist Direniş Grubu (*Antifacist Resistance Groups First of October- G.R.A.P.O.*)
- Hamas İzzettin El Kasım (*Hamas-Izz al-Din al-Quassem*)
- Kraliyetçi Gönüllüler Gücü (*LVF- Loyalist Volunteer Force*)
- Turuncu Gönüllüler (OV- *Orange Volunteers*)
- Filistin İslami Cihat (*Djihad Islamic Palestinien*)
- Gerçek İrlanda Cumhuriyet Ordusu (*Real IRA*)
- Kızıl El Savunucuları (*Red Hand Defender*)
- Devrimci Hücre (*Revolutionary Nuclei*)
- 17 Kasım Devrimci Örgütü (*Revolutionary Organisation 17 November*)

- Devrimci Halkın Mücadelesi (*Revolutionary Popular Struggle-ELA*)
- Ulster Savunma Birliği (*Ulster Defence Association*).

2001 yılı itibarıyla hazırlanmış bu terörist örgütler listesi belirli aralıklarla güncellenmiş, dünya konjonktürüne ve güncel gelişmelere göre ortaya çıkan yeni örgüt ve gruplar AB Konseyi tarafından listeye eklenmiştir. 2014 yılına kadar AB Konseyi tarafından toplam elli beş örgüt terör örgütü olarak listeye alınmıştır. Bu örgütlerin isimleri EK-B’de detaylı olarak görülebilmektedir. Gerek Çerçeve Kararı, gerekse Ortak Tutum belgeleri AB açısından terörle mücadele için önemli adımlar olarak değerlendirebilmektedir. Ancak, alınan bu kararlar üye devletlerin iç hukuk yapılarını birbirine yakınlaştırmayı hedeflemekte, bu kararların iç hukuka ne şekilde yansıtılacağı üye devletlerin kendilerine kalmaktadır. Bu nedenle AB’nin terörizmle mücadeledeki başarısı tamamen üye devletlerin ulus devlet düzeyindeki politikalarına bağlı hale gelmektedir.

11 Eylül saldırılarının da etkisiyle birçok alanda terörizmle mücadeleye yönelik tedbirler almaya yönelen AB, terörizmin finansmanının önlenmesine yönelik politikalar geliştirmeyi de ihmal etmemektedir. Bu konuda BM Güvenlik Konseyi’yle işbirliği içinde çalışılmış olup, Güvenlik Konseyi’nin 1373 sayılı kararı AB’de de uygulamaya sokulmuştur. Bu karar bütün devletlerin, terörizmin her türüne ve şekline karşı mücadele başlatmasını öngörmektedir. Bu karar doğrultusunda devletlerin; terörist örgütlere mali yardım yapılmasını önlemesi, terör örgütleriyle ilişkili olan bütün kişi ve örgütlerin kaynaklarının dondurulması, teröristlere mülteci statüsü verilmemesi, terörist faaliyette bulunan örgüt hakkındaki bilgilerin devletlerle paylaşılması ve gerekli soruşturmaların diğer devletlerle işbirliği içerisinde gerçekleştirilmesi öngörülmektedir (EC 2580/2001, S/RES/1373). Bu

dönemde ayrıca Avrupa Tutuklama Emri ve Üye Devletler Arasında Teslim Prosedürlerine Dair Konsey Çerçeve Kararı (Framework Decision on Europe Arrest Warrant and Surrender Procedures Between Member States) da kabul edilmiştir. Suçluların iadesiyle ilgili yaşanan karmaşıklıkların bu kararla çözülmesi ve üye ülkeler arası işbirliği ve uyumun artırılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda değerlendirilen suçlar metnin 2. maddesinde sıralanmakta ve terörizm ile organize suçlar da listenin ilk sırasında yer almaktadır (2002/584/JHA).

Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupa'nın güvenliğinin sağlanması konusunda neredeyse tek yetkili olarak tanımlanabilen NATO 1990'lı yılların ortalarından itibaren terörizm olgusuna gündeminde daha çok yer vermeye başlamış, özellikle 1999 yılındaki Stratejik Konsept'e,³¹ terörizmin de dâhil olduğu yeni güvenlik tehditleri açıkça ortaya konulmuştur. Ancak ABD'ye yönelik sıklıkla gerçekleşen terörizm tehditleri ve istihbaratı AB özelinde bu derecede yoğun ve hissedilir yaşanmadığından, 11 Eylül öncesinde terörizm AB için çoğunlukla ulusal düzeyde ele alınan güvenlikle ilişkilendirilen bir kavram olarak değerlendirilmektedir. 11 Eylül saldırılarından sonra ise hem NATO, hem AB terörizme daha farklı yaklaşıma başlamıştır. (Karabulut, 2014: 31). 11 Eylül sonrası ABD'nin talebiyle 5. maddenin işletilmesine karar verilmiştir³². NATO'nun 5. maddeyi yürürlüğe koyması NATO tarihinde hem bir ilk olmuştur; hem de bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Bu tarihten sonra NATO bir savunma örgütünden ziyade bir güvenlik örgütüne dönüşmeye başlamıştır. Bu dönüşüm için NATO, ihtiyaç duyulan bölgelere müdahale edebilmek amacıyla operasyonel kabiliyetlerini arttırmaya, NATO'ya dahil olmayan ülkeler ile ilişkileri ilerletmeye ve kitle imha

³¹ Çalışmanın bu bölümü 11 Eylül 2001 sonrası üretilen politikaları incelemektedir. 1999 NATO zirvesi ve Yeni Stratejik Konsept'i çalışmanın birinci bölümünün ikinci altbaşlığında ele alınmaktadır.

³² NATO'nun 5. maddesi Washington Antlaşması'nın 5. maddesidir. Detaylı bilgi için Bkz: 1 Mart 2015, <http://realizm.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr>

silahlarıyla daha etkin mücadele etmeye başlamıştır. Terörizm en önemli güvenlik tehdidi haline gelmiş, hatta terörizmle mücadele bağlamında ABD—NATO’nun en güçlü üyesi—ve Rusya Federasyonu arasında bir yakınlaşma dönemi başlamış ve 2002 yılında düzenlenen Roma zirvesinde NATO-Rusya Konseyi kurulmuştur (Karabulut, 2014: 30-31).

11 Eylül saldırılarının ardından terörizmin uluslararası bir güvenlik sorunu olduğu artık NATO tarafından da kabul edilmektedir. 12 Eylül tarihinde Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi’nin (AAOK) toplanmasıyla beraber yaşanan saldırılar üyelerce kınanmış ve terörizmle mücadele için tüm çabaların üstlenileceği beyan edilmiştir. Aynı toplantıda NATO’nun 5. Maddesi’nin devreye sokulması kararı alınmış ve hemen uygulamaya konulmuştur. 4 Ekim 2011’de ise ABD’nin terörizmle mücadelesine destek olmak amacıyla şu önlemler üzerinde karara varılmıştır:İstihbarat paylaşımı ve terörizm tehditlerine karşı işbirliği,

- İttifak üyelerinin ve diğer ülkelerin terörizm tehditlerine karşı mücadele yeteneklerini arttırmaya yardımcı olmak,
- Üyelerin topraklarında güvenliği artırmak için gereken önlemleri almak,
- NATO’nun güvenlik sorumluluğunda olan alanlarda gereken teçhizatı sağlamak,
- Gerekli hava trafiği düzenlemelerini yaparak ABD ve ittifakın diğer üyelerinin hava trafiklerinin güvenliğini sağlamak,
- Terörizme karşı operasyonlarda NATO topraklarındaki askeri üstlerde üyelerin gereken faydayı sağlamalarına izin vermek,
- NATO varlığını sağlamak ve kararlılığını göstermek amacıyla Doğu Akdeniz’de kendi daimi Deniz Kuvvetleri unsurlarını bulundurmak,

- İttifak teröre karşı operasyonları desteklemek için NATO'nun Hava'dan Erken Uyarı Kuvvetleri'nin tüm unsurlarını görevlendirmek (NATO Countering Terrorism, [Web], 2015).

Terörizmle mücadeleyi önemli bir gündem maddesi olarak kabul eden AB bünyesinde 2002 yılında özellikle 11 Eylül saldırılarının sorumlusu olan Ek-Kaide terör örgütüne ve Usame bin Laden'e yönelik olarak tedbirler alan Konsey Ortak Tutum Kararı (2002/402/CFSP) ve bunlara ek olarak Afganistan'a yönelik tedbirleri içeren Konsey Düzenlemesi (EC 881/2002) hazırlanmıştır. Aynı zamanda 2002 yılı başında AB genelinde, üye ülkeler arasında adli işbirliğini sağlamak ve sınır ötesi, organize suçların soruşturmalarını takip etmek amacıyla Konsey'in 2002/187/JHA sayılı kararıyla geçici statüsü sona erdirilen ve sürekliliği sağlanan, üye ülkelerin savcı, yargıç ve polis temsilcilerinden oluşan Eurojust oluşturulmuştur (2002/187/JHA). 2002 yılı Haziran ayında Seville'de yapılan Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde ise terörizmle mücadele konusunda AB'nin güçlendirilmesinin ne kadar önemli olduğu vurgulanmış ve bu sürecin tasarlanmasına yönelik bir deklarasyon yayınlanmıştır. Terörizmin Avrupa'ya yönelik en ciddi meydan okumalardan biri olduğu kabulüyle başlayan deklarasyonda ODGP'nin (*Common Foreign Security Policy-CFSP*) güçlendirilmesiyle AGSP'nin (*European Security Defence Policy-ESDP*) daha operasyonel bir duruma getirilmesi gerekliliği açıklanmaktadır. Dış ilişkilerde Birliğin öncelikli hedefi olan terörizmle mücadelede ABD ve diğer ortaklarla işbirliği içinde olunacağı, aynı zamanda üye ülkeler arasında da işbirliği ve uyumun artırılacağı belirtilmektedir (13463/02).

AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikasında 2001 sonrasında kısa vadede somut gelişmeler gözlemlenmese de, 11 Eylül saldırılarının etkisi Birliğin küresel düzlemde güvenliğe yönelik işbirliği çabalarının devamında etkili olmuştur. Birliğin kendi iç güvenliği hususunda özellikle adalet ve içişleri

alanında da olumlu gelişmeler yaşanmaktadır (Kaya, 2003: 76). Genel olarak, bu dönemde üretilen AB politikalarında terörizme karşı çok yönlü bir yaklaşım içerisinde bulunduğu söylenebilir. Kendisini uluslararası güvenlikte önemli bir küresel aktör olarak kabul eden AB, 11 Eylül ertesinde güvenlikle ilişkili—hem ortak dış ve güvenlik politikası kapsamında hem de adalet ve içişleri kapsamında—ürettiği birçok politikaya terörizm ekseninden bakmaktadır (Özcan ve Yardımcı, 2006: 213).

Öte yandan, AB'nin ortak dış ve güvenlik politikaları geliştirme yönündeki girişimlerine paralel bir şekilde 2002 yılı Kasım ayında gerçekleştirilen NATO Prag Zirvesi, 11 Eylül terör saldırılarının ve Afganistan müdahalesinin ardından gerçekleşmiş olduğu için ayrı bir önem taşımaktadır. Zirvede çeşitli programlar, girişimler ve reform paketleri onaylanmıştır. Ayrıca, 11 Eylül saldırılarından sorumlu terör örgütü El-Kaide'ye destek veren Taliban rejimine karşı yürütülen operasyona destek amacıyla on dört üye ülkenin güçleri Afganistan'da konuşlanmış, Kabil'deki barışı koruma kuvveti olan Uluslararası Güvenlik Yardım Gücüne (*International Security Assistance Force-ISAF*) katkıda bulunulmuştur. Bununla beraber 2002 yılı Kasım ayında yapılan Prag Zirvesi'nde aralarında Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'nın yer aldığı yedi ülke daha üyelik görüşmelerine davet edilmiştir. 2004 yılı Mart ayı sonunda ise bu ülkelerin üyelikleri gerçekleşmiştir (Yirmi Birinci Yüzyılda NATO, [Web]: 5–14).

Güvenlik ortamı değişmeye devam ettikçe NATO da bu değişime uyum sağlamak zorundadır. Prag Zirvesi, yeni güvenlik tehditleriyle etkin bir biçimde mücadele edilebilmesini temin amacıyla bir dönüşüm sürecini ele almıştır. Terörizme Karşı Askerî Konsept'in kabulü ve bu arada özel askerî yeteneklerini geliştirirken, Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı'nın (*Partnership Action Plan against Terrorism, PAP-T*³³) kabulü ve uluslararası

³³ Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı yıllar içerisinde NATO tarafından güncellenmektedir. bkz: 1 Mart 2015, < http://realizm.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19549.htm >

toplumun bu alandaki çabalarına destek verileceği yönünde yapılan niyet beyanlarıyla Prag Zirvesi'nde terörizmle mücadelede NATO'nun rolüne açıklık kazandırılmıştır. (Yirmi Birinci Yüzyılda NATO, [Web]: 20). Prag'da kabul edilen reform paketleri, yeni girişimler ve programlar, gelecek faaliyetlerin temelini oluşturacaktır. Bu çalışmaların odak noktasını ise (tüm tehdit ve saldırılara karşı) NATO üyelerinin ülkesi ve halkıyla silahlı kuvvetlerinin güvenliğinin garanti altına alınması ihtiyacıyla uyumlu, gerçekçi ve sonuç alınabilir önlemler oluşturmaktadır. Terörizm ve kitle imha silahlarının yayılması gibi tehditlere karşı mücadele, demokrasi ve insan hakları gibi değerlerin savunması, Rusya ve Ukrayna'yla güvenli olumlu ilişkilerin oluşturulması, diğer Ortak ülkelerle işbirliğinin daha da geliştirilmesi ve bir kriz anında etkin müdahale yöntemleriyle çatışmanın daha geniş bir bölgeye yayılmasının önüne geçilmesi amacıyla, Prag Zirvesi'nden bu yana üye ülkeler NATO'nun adaptasyonu yönündeki çalışmalarına ivme kazandırmışlardır (Yirmi Birinci Yüzyılda NATO, [Web]: 20).

Bu dönüşüm ve adaptasyon sürecine bir örnek de NATO'nun komuta yapısındaki değişime paralel olarak ittifak bünyesinde oluşturulması hedeflenen Mükemmeliyet Merkezleridir (*Centers of Excellence-COE*s). İttifakın güçlerinin dönüşümü ve eğitiminden sorumlu olan İttifak Dönüşüm Komutanlığı (*Alliance Command Transformation*) bağlantılarıyla oluşturulması hedeflenen Mükemmeliyet Merkezlerinin Avrupa-Atlantik bölgesindeki uzmanlara göre oluşturulması planlanmaktadır. Bu kurumların oluşturulması sürecinde İttifak Dönüşüm Komutanlığı ülkelerin oluşturmayı hedeflediği kurumlar ile Müttefik Harekât Komutanlığı (*Alliance Command Operations-ACO*) arasındaki iletişimi sağlamaktadır. Genelde tek bir alanda uzmanlaşmış olan Mükemmeliyet Merkezleri uzmanlıklarını İttifak bünyesindeki diğer ülkelerin ve ortaklık içerisinde olunan ülkelerin ilgili kişileriyle eğitim, seminer ya da konferanslar gibi etkinliklerle paylaşmayı hedeflemektedirler. Mükemmeliyet Merkezlerine NATO'dan doğrudan fon sağlanmamakta ve NATO'nun doğrudan komuta kademesi içerisinde yer verilmemektedir. Merkezler ulusal ya da çok uluslu finanse edilen merkezler

olarak tasarlanmıştır. (Centers of Excellence, [Web]). 2005 yılında Türkiye’de açılan Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi (TMMM)(*Center of Excellence Defence Against Terrorism-COE DAT*) belirtildiği şekilde Türkiye’nin 2003 yılında başvurusuyla kurulmuş bir merkezdir. Bu merkezin temel hedefleri şu şekilde sıralanabilir:

- Müttefik Dönüşüm Komutanlığı Karargâhı’na (HQ SACT) terörizmle mücadele konusunda ilgili uzmanlık sağlamak,
- Terörizmle Mücadele konusunda stratejik ve operasyonel seviyede eğitim ve öğretim sağlamak,
- Denemeler yoluyla terörizmle ilgili NATO konseptlerinin test edilmesi ve geçerli kılınmasında HQ SACT’a destek olmak,
- Edinilen bilgiler ve alınan dersler aracılığıyla doktrin geliştirilmesine yardımcı olmak,
- Müşterek çalışabilirlik ile imkân ve kabiliyetlerin geliştirilmesine katkıda bulunmaktır (Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi, [Web]).

NATO’da ülke bazlı ve ulus-devletler arası işbirliğine yönelik bu gelişmelerin olduğu sırada AB kapsamında, ulus-devletler arası işbirliğini ülke bazlı olmanın ötesinde Avrupa genelinde ulus-aşırı bir platforma taşımaya yönelik güvenlik politikası geliştirme çabalarından bahsedilebilir.³⁴ Söz gelimi AB’nin ilk güvenlik strateji belgesi Daha İyi Bir Dünya İçin Güvenli Bir Avrupa

³⁴ Bu çalışmada ulus-devlet kavramı Weberyen anlamda kullanılmaktadır. Ulus-devletle, kısaca, belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan nüfusla arasındaki meşruiyet ilişkisi, ulusal bir kimlik ekseninde kurulan ve söz konusu toprak parçası üzerinde şiddet kullanma tekeline sahip yönetim birimine işaret edilmektedir.

(*A Secure Europe in a Better World-European Security Strategy*) 12 Aralık 2003 tarihinde Brüksel’de düzenlenen Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde kabul edilmiştir. AB’nin kaçınılmaz bir küresel aktör olduğunu vurgulayan Avrupa Güvenlik Stratejisi’nde terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler ve organize suçlar günümüz dünyasının başlıca güvenlik tehditleri olarak sıralanmaktadır. Metinde terörizmin, Avrupa toplumunun açıklığına ve hoşgörüsüne zarar verdiğine, terör gruplarının ekonomik kaynaklara sahip olduklarına ve bilgi teknolojilerini yüksek oranda kullandıklarına atıfta bulunmaktadır. Avrupa’da terörizmin nedenlerinin oldukça karmaşık olduğu, ancak temelde modernleşme baskısı, kültürel sosyal ve siyasi krizler ile yabancı ülkelerde yaşayan gençlerin yabancılaştırılması olduğu vurgulanmaktadır. Son olarak Avrupa ülkelerinin terörizm için hedef ve üs olduğu ve terörizme karşı ortak bir Avrupa tutumunun zorunlu olduğu yönündeki saptamalara yer verilmektedir (European Security Strategy, 2003).

Avrupa güvenlik strateji belgesinde AB’nin üç stratejik amacı olduğu belirtilmiştir:

- a) Tehditlerin tespit edilmesi
- b) Komşularda güvenliğin inşaa edilmesi
- c) Çok-taraflılığa dayanan bir uluslararası düzenin etkin kılınması.

Belgede küreselleşme çağında tehditlerin uzak ya da yakın olarak ayrılamayacağı, teröristlerin ve suçluların artık dünya çapında eylem yapabileceği, bir kriz çıkmadan önce hazır olunması gerektiği vurgulanmaktadır. Yeni tehditlerin sadece askerî tehditler olmaması nedeniyle, özellikle terörizmle mücadelenin askerî ayağının yanı sıra istihbarat, polisiye ve diğer ayaklarla işbirliği içerisinde yürütülebileceği ortaya

konulmaktadır. Ayrıca, terörizm ve organize suçlarla mücadele konusunda Adalet ve İçişlerinde üye devletler arasında her türlü işbirliği ve uyumun geliştirilmesinin önemine yer verilmektedir. AB'nin güvenliğinin ve refahının uluslararası sistemle doğrudan ilişkisini ortaya koyan belge, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusunda asıl önemli kurumun BM olduğunu da tekrar vurgulamaktadır (European Security Strategy, 2003). 11 Eylül saldırıların sonrasında güvenlik alanında daha somut adımlar atmak niyetinde olan AB, 2003 yılında—temelleri 1999 yılı Helsinki Zirvesi'nde Petersberg Görevleri³⁵ dâhilindeki tüm faaliyetleri ifa edebilecek ve sürdürebilecek bir askerî güç oluşturmak konusunda görüş birliğine varılarak atılan—Acil Müdahale Gücü'nün (*Rapid Reaction Force*) operasyona hazır hale gelebilmesini hedeflemiştir (Helsinki European Council, 1999; Karabulut, 2014: 87).

11 Mart 2004'te İspanya'nın başkenti Madrid'de 3 trene bombalı saldırı düzenlenmesi sonucunda Avrupa bir kez daha terörizm gerçeğiyle yüz yüze kalmıştır.³⁶ Avrupa'nın 11 Eylül'ü olarak isimlendirilen saldırıda yüz doksan sekiz kişi hayatını kaybederken, dört yüz kişi de yaralanmıştır (Vagonlar Konserve Kutusu gibi Yırtıldı, [Web], 2004). Madrid'de yapılan terör saldırıları sonrasında 25-26 Mart'ta yapılan Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sonucunda, Avrupa Konseyi, terörizme karşı önlemler paketi olarak tanımlanabilecek Terörizmle Mücadele Deklarasyonu'nu (*Declaration on Combatting Terrorism*) yayınlamıştır. Birliğin Madrid saldırılarıyla yaşamış olduğu şok ve derin üzüntüyle beraber, bir ülkede yaşanan herhangi bir terörist saldırının bütün üye ülkeleri etkilediği belirtilmiştir. Bu zirvede ayrıca

³⁵ Petersberg Görevleri: 1992 yılında Batı Avrupa Birliği toplantısı sonucunda yayınlanan Petersberg Deklarasyonu kapsamında ele alınan, AB'nin güvenliğe yönelik gerçekleştirebileceği faaliyetler listesidir. Detaylı bilgi için bkz: 15 Şubat 2015, < <http://realizm.wcu.int/documents/920619peten.pdf> >

³⁶ Madrid'de düzenlenen bu saldırılar hakkında detaylı inceleme bir sonraki bölümde ele alınacaktır. Bu bölümde bu saldırıların Birlik düzeyinde yarattığı etki ve sonucunda alınan tedbirler incelenmektedir.

Terörizmle Mücadele Koordinatörlüğü'nün (*Counter Terrorism Coordinator*) oluşturulması kararı alınmış, 2007 yılına kadar da bu görevi yerine getirmek için Gijs de Vries atanmıştır.³⁷. BM Güvenlik Konseyi'nin 1373 sayılı kararına vurgu yapan bu deklarasyonda, 2004 yılı içerisinde terörle mücadele kapsamında birlik düzeyinde alınan önlemlerin—terörizmin finansmanına yönelik alınan kararlar da dâhil olmak üzere—tam olarak uygulanması yönündeki talebi ortaya konulmaktadır. (Declaration on Combatting Terrorism, 2004) Terörizmle Mücadele Deklarasyonu'nun ardından 12 Temmuz 2004'te Konsey'in bir Ortak Eylem Kararı'yla Avrupa Savunma Ajansı (*European Defence Agency*) kriz yönetimi çerçevesinde AB'nin kapasitesinin geliştirilmesine ve AGSP'nin gelişimine katkıda bulunmak amacıyla oluşturulmuştur. Ajansın temel görevleri arasında kriz yönetimi çerçevesinde AB'nin savunma kapasitesinin iyileştirilmesi, silah teknolojisi alanında üye devletler arasında işbirliğinin geliştirilmesi, savunma alanında AB'nin endüstriyel temelini güçlendirilmesi ve komisyonla istişare halinde rekabete açık bir savunma pazarının oluşturulması, savunma sanayi alanındaki araştırmaların teşvik edilmesi gibi maddeler sıralanabilmektedir (2004/551/CFSP).

Aralık 2004'te ise AB'nin özgürlük, güvenlik ve adalet alanını güçlendirmek amacıyla yayınlanan Lahey Programı (*Hague Programme*) ağırlıklı olarak AB'nin göç politikalarına yönelik unsurlara odaklansa da güvenlik alanının güçlendirilmesi kapsamında terörizme de ayrı bir başlık altında yer verilmektedir. Üye devletlerin sadece kendi güvenliklerine değil, birliğin güvenliğine de odaklanması gerektiğinin bir hedef olarak belirlendiği metinde bu hedefin yerine getirilmesi için üye devletlerin istihbarat paylaşımına daha çok önem vermeleri beklenmekte olduğu

³⁷ 25 Mart 2004-Mart 2007 yılları arasında Gijs de Vries'in yerine getirdiği bu göreve 2007 yılında Gilles de Kerchove atanmıştır. Kerchoeve halen bu görevi sürdürmektedir. Detaylı bilgi için bkz: 15 Şubat 2015, <<http://realizm.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/counter-terrorism-coordinator>>

vurgulanmaktadır. Terörle Mücadele Koordinatörü'nün politikaların uyumlaşması konusunda daha cesaretlendirici davranması, terörizmin finansmanı ile de ayrıca mücadele edilmesi, polis birimleri arasında işbirliği yapılması ve sınır güvenliği için gerekli teknolojik ilerlemelerin sağlanması gerekliliği de ayrıca bu programda ele alınan hedefler olarak sıralanmaktadır (16054/04). 2005 yılında ise Komisyon tarafından Lahey Programı'nın gelecek beş yıl için öncelikleri ve zaman çizelgesi belirlenmiştir. Bu öncelikler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Temel haklar ve vatandaşlık,
- Terörizmle mücadele,
- Göç Yönetimi,
- İç ve dış sınırlar ve vizeler,
- Ortak bir mülteci bölgesi,
- Göçün topluma ve ekonomiye pozitif etkisi için entegrasyon,
- Bilgi paylaşımında gizlilik ve güvenlik,
- Organize suçlarla mücadele,
- Herkes için etkili bir Avrupa Adalet Alanı,
- Özgürlük, güvenlik ve adalet: Sorumluluğu ve dayanışmayı paylaşmak (MEMO/05/153)

Madrid saldırılarının sonrasına denk gelen 2004 yılı NATO zirvesi ise İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Zirvede üç ana konu tartışılmıştır: Mevcut operasyonlar, ortaklıkların geliştirilmesi ve askerî dönüşüm. Bu zirvede başlatılan bir girişimle, İttifak, Orta Doğu'nun daha geniş bölgelerinde yer

alan ülkelerle işbirliği yapılması konusunu ele almıştır. Ayrıca, bu zirveyle birlikte Avrupa Atlantik Ortaklığı'nı güçlendirmeye yönelik adımlar atılmıştır. Ortakların etkili ve demokratik olarak sorumlu savunma kurumları oluşturmasını cesaretlendirmek ve desteklemek için bir Savunmanın Kurumsallaşmasına Dair Ortaklık Eylem Planı (*Partnership Action Plan on Defence Institution Building*) başlatılmıştır (Ortaklık Yoluyla Güvenlik, [Web]:12). Afganistan'daki ISAF'ın görev bölgesinin Kabil dışını da kapsayacak şekilde genişletilmesi, NATO'nun üslendiği Afganistan'ın imarında rol alan Bölgesel Yeniden Yapılanma Timleri (*Provincial Reconstruction Team-PRT*) sayısının artırılması, yapılacak genel seçimlerde Afganistan hükümetinin desteklenmesi kararlaştırılmıştır. NATO'nun Irak'ta alacağı rol bu zirvede en çok tartışılan konu olmuştur. ABD'nin NATO'nun Irak'a daha etkin bir şekilde girmesi talebine Almanya ve Fransa'nın karşı çıkması sonucunda yalnızca eğitim yardımı kararı alınabilmektedir. Zirvede alınan bir diğer karar da Bosna-Hersek'te görev yapan NATO gücünün (*Stabilisation Force-SFOR*) görevinin yıl sonunda AB'ye devredilmesidir. Bu zirvede, ek olarak Akdeniz Diyalogu'nun, askerî işbirliğine ağırlık verecek şekilde daha etkin hale getirilmesine ve Kafkasya ve Orta Asya'daki Barış İçin Ortaklık (BİO, *Partnership for Peace-PfP*) ülkeleriyle ortaklık ilişkilerinin geliştirilmesine karar verilmiştir (Dumanlı, 2004: 14)

11 Eylül saldırılarından sonra uluslararası terörizmle mücadelede, AB ve ABD'nin yaklaşımında birtakım değişiklikler olmaktadır. Bu değişiklikler daha çok terörizmle mücadelede güç kullanma ve mücadeledeki yaklaşım tarzından kaynaklanmaktadır. ABD'nin küresel alanda terörizmle savaş tarzına karşın AB bu tarzı tek yanlı olarak karşılamaktadır. Tek kutuplu sistemi korumak artık uygun bir alternatif olarak görülmemektedir. Bu nedenle 11 Eylül döneminde ABD tek yanlı davranmakla suçlanmaktadır. Terörizme karşı başarı hiç bir ülkenin tek başına güç kapasitesi doğrultusunda gerçekleştirememektedir. Küresel alanda yaşanan sorunlar ancak işbirliğiyle çözülebilmektedir. AB bu alanda işbirliğini sağlayabilecek bir model olarak görülmektedir. Birlik gücün kullanılmasını reddederken, ABD

gücün kullanılması gerektiğine inanmaktadır. Burada hemen, Avrupa'nın güç kullanmayı reddetmesinin, ABD'nin küresel alandaki etkisinden kaynaklandığına dikkat çekmek yerinde olacaktır. Güç kullanmada etik ve sorumluluk hissi AB ve ABD'yi görüş ayrılığına düşürmektedir (Kaya, 2003: 80-81). ABD ile AB arasında bir diğer bölünme ise Irak krizinde ortaya çıkmıştır. AB Irak sorununu Ortadoğu'daki birincil sorun olarak görmemiş, İsrail-Filistin meselesine öncelik verme taraftarı olmuştur. Birlik açısından Irak sorunu silahsızlanma yoluyla çözülmesi gereken, aksinin bölge genelinde ciddi düzeyde istikrarsızlığa yol açacağı bir sorun olarak ele alınmıştır. Öte yandan, Birlik düzeyindeki bu tercih üye ülkelere genelleştirilemez. Bu açıdan ABD ve Birleşik Krallık koalisyonu Birlik içinde bir bölünmeye yol açması itibariyle önemli bir örnektir (Asan, 2007: 88-89).

AB 2005 yılında Londra'da meydana gelen bombalı saldırılarla³⁸ yeniden terörizmle karşı karşıya kalmıştır. 7 Temmuz günü sabah saatlerinde dört metro istasyonunda ve üç otobüste bombalı saldırılar meydana gelmiştir. 53 kişinin hayatını kaybettiği ve yaklaşık 700 kişinin yaralandığı saldırıların El-Kaide terör örgütüyle bağlantısı çıkarılmış, hem Birleşik Krallık hem de Avrupa bir yıl önceki Madrid saldırılarından sonra yeni bir şok daha yaşamıştır (Londra'yı da Vurdular, [Web], 2005). İngiltere uzun yıllar terör örgütü olarak tanımladığı IRA'yla mücadele etmiş, ancak bu mücadele ulusal düzeyde kalmıştır. Londra saldırılarından sonra Birleşik Krallık'ın de Batı dünyası gibi uluslararası terörizme karşı güvenliksiz ve açık bir hedef olduğu ortaya çıkmaktadır. Saldırıların hemen ertesinde Avrupa'nın büyük bir kesiminde alarm durumuna geçilmiş, Almanya özellikle ulaşım sistemlerinde ciddi önlemler alırken, Fransa vatandaşlarına Birleşik Krallık seyahatlerini ertelemelerini önermiş, Belçika, Rusya ve İspanya hükümetleri ise acil durum önlemlerini devreye sokmuşlardır. Londra saldırılarını üstlenen El-

³⁸ Londra'da düzenlenen bu saldırılar hakkında detaylı inceleme bir sonraki bölümde ele alınacaktır. Bu bölümde bu saldırıların Birlik düzeyinde yarattığı etki ve sonucunda alınan tedbirler incelenmektedir.

Kaide bağlantılı örgüt aynı zamanda İtalya ve Danimarka'ya karşı da Irak ve Afganistan'daki askerlerini geri çekmeleri için tehditlerde bulunmuştur (Saldırıların Ardından Avrupa Alarma Geçti, [Web], 2005).

Londra saldırılarının hemen ertesinde Avrupa Konseyi Londra'daki Terör Saldırılarını Kınayan Deklarasyon'u (*A Declaration Condemning the Terrorist Attacks on London*) yayınlamıştır. On maddelik bu deklarasyonda ilk olarak yaşanan saldırılar Birlik tarafından kınanmış ve bu saldırıların aslında birliğin dayandığı demokrasi, hukukun üstünlüğü gibi temel düşünce biçimine yönelik olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca teröristlerin sınır ötesine kadar takip edilmesi, destek ağlarının ve mali kaynaklarının kesilmesi, bireylerin terörizme yönelmesinin engellenmesi, vatandaşların ve altyapının korunması için gerekli tedbirlerin kısa sürede alınması gerektiğinin altı çizilmiştir. AB vatandaşları açısından olası terör saldırılarının yarattığı psikolojik etkilerin azaltılması için de gerekli çalışmaların yapılmasının önemle üzerinde durulmuştur (11116/05).

11 Eylül ABD, 11 Mart İspanya ve 7 Temmuz Birleşik Krallık yaşanan terör saldırılarından sonra, yıllarca ulusal düzeyde terörle mücadele eden ülkeler dışında başta ABD olmak üzere Avrupa'nın da terörizme bakış açısında ciddi bir dönüm noktası olmuştur. Bu saldırılardan önce NATO ve ABD açısından terörizm ulusal düzeyde çözülmesi gereken bir güvenlik sorunsal AB açısından da her ne kadar Birliğe üye ülkeleri etkilese de diğer politikalardan sonra gelen ve üzerinde çok durulmayan bir güvenlik sorunu olarak değerlendirilmektedir. Bu saldırılardan sonra ise Avrupa, terörizmin hangi amaçla yapılırsa yapılsın önlenmesi gereken ciddi bir güvenlik sorunu olduğunu kabul etmeye başlamıştır. Bu kabulün arkasında ABD gibi güvenlik ve istihbarat açısından en fazla donanımlı olduğu varsayılan bir ülkenin böylesine geniş kapsamlı sonuçlara sahip bir saldırıya maruz kalmasının tüm Batı dünyasının ciddi bir terör tehdidi altında olduğunun işareti olduğu saptaması bulunmaktadır.

Bu kabule paralel bir şekilde 30 Kasım 2005'te AB Terörizmle Mücadele Stratejisi (*EU Counter Terrorism Strategy*) kabul edilmiştir. Bu belgede ilk olarak, küresel terörizmle mücadelede insan haklarına saygıdan feragat edilmeyeceği ve AB vatandaşlarının özgürlük, güvenlik ve adalet alanı içerisinde yaşamalarını sağlayarak Avrupa'yı daha güvenilir hale getirmenin amaçlandığı belirtilmiştir. Bütün devletlere ve bütün insanlara karşı bir tehdit olan terörizmle mücadele için dört sütunlu—önleme koruma, izleme, karşılık verme—bir strateji hazırlandığı ve bu kapsamda hem ulusal düzeyde, hem AB düzeyinde hem de uluslararası düzeyde çalışmaların gerektiği ortaya konmuştur. Bu stratejilerin, Madrid bombalı saldırıları sonrasında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Terörle Mücadele Deklarasyonu'nun bir ileri aşaması olarak kabul edilebileceği ve küresel güvenliğe katkı sağlama ve daha güvenilir bir dünya inşaa etme sorumluluğu üstlenen AB'nin, BM ve diğer uluslararası/bölgesel kurumlar ve diğer ülkelerle işbirliği içerisinde olması gerektiğinin altı çizilmektedir (*EU Counter Terrorism Strategy*, 2005).

Toplamda 41 maddeden oluşan ve Avrupa Konseyi tarafından gelişmeleri her altı ayda bir değerlendirilecek olan AB Terörizmle Mücadele Stratejisi'nin 6. maddesi ile 13. maddesi arasındaki bölüm terörizmin önlenmesine ilişkin "Önleme" bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde ilk olarak, terörist gruplara katılma ve radikalleşmeyle mücadele edilmesine odaklanılmıştır. Bireylerin terörist gruplara dâhil olma sebepleri bireyden bireye değişiklik göstermekle beraber, benzer motivasyonları da içermektedir. Bu kapsamda ise bireylerin terörizme katılmasına neden olan, koşulların, yöntem ve propagandanın tespit edilerek, bunlarla mücadele edilmesi ve küreselleşmenin etkisiyle fikirlerin eyleme geçişinin kolaylaşması sonucu ortaya çıkan olanakların da terörizmi teşvik etmesinin engellenmesi gerekliliği belirtilmektedir. Son dönemde yükselişe geçen din eksenli terörizm sonucunda Batı dünyası ile İslam dünyası arasında bir çatışma olduğu yönündeki propaganda başta olmak üzere aşırı düşüncelerin yayınlanmasının engellenmesi ve verilmeye çalışılan asıl mesajların daha

etkin bir şekilde iletilebilmesi için hem ulusal hem de Avrupa düzeyindeki politikalara yönelik algının değiştirilmesi kararına varılmıştır. Yasa dışı örgütlere katılımda etkin olan—ve özellikle Birlik dışındaki bölgelerde oluşan—çevresel faktörlerin azaltılmasına yönelik olarak daha güçlü, iyi yönetişimin, insan haklarının, demokrasinin, eğitimin, ekonomik refahın desteklenmesi, çatışmaların çözümüne destek verilmesi ve bu adımların uluslararası örgütlerle işbirliği içerisinde atılması gerekliliği vurgulanmıştır (*EU Counter Terrorism Strategy*, 2005).

“Önleme”nin temel öncelikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Sorunlu davranışı, özellikle internetin kötüye kullanımını, ayırt etmek ve sorunlu davranışla mücadele etmek için ortak yaklaşımlar geliştirmek;
- Hapishaneler, dinî eğitim ve ibadet yerleri gibi hassas yerlerdeki kışkırtmayı, bu eylemleri suç sayan hukuki düzenlemeleri uygulayarak engellemeye çalışmak;
- AB politikalarını daha iyi açıklayabilmek için bir medya ve iletişim stratejisi geliştirmek;
- Topluluğun ve üye devletlerin yardım programları aracılığıyla iyi yönetişimi, demokrasiyi, eğitimi ve ekonomik refahı desteklemek;
- Hem birliğin içerisinde hem de dışarısında kültürler arası bir diyalog geliştirmek;
- Konuları tartışmak için duygusal olmayan bir sözlük geliştirmek;
- Olayları anlamayı ilerletmek ve politika karşılıkları geliştirmek için araştırmaya devam etmek, analiz ve deneyimleri paylaşmak (*EU Counter Terrorism Strategy*, 2005).

Terörizmle Mücadele Stratejisi'nin ikinci sütununu ise "Koruma"ya yönelik stratejiler oluşturmaktadır. Toplamda sekiz maddeden oluşan koruma stratejileri genel olarak kilit hedeflerin, sınırların, ulaşımın ve alt yapının korunmasına yönelik hem üye ülkeler düzeyinde hem de Birlik düzeyinde alınması gereken güvenlik önlemlerini içermektedir. Stratejide koruma tedbirleri olarak yapılması gereken öncelikler şu şekilde sıralanmaktadır;

- Biometriklerin kullanımı yoluyla AB pasaportlarının güvenliğinde ilerlemeyi sağlamak;
- Vize Bilgi Sistemi'ni (VIS)³⁹ ve İkinci Kuşak Schengen Bilgi Sistemi'ni (SISII)⁴⁰ kurmak;
- Frontex⁴¹ aracılığıyla AB'nin dış sınırlarının etkili risk analizini geliştirmek;

³⁹ Vize Bilgi Sistemi'yle (*Visa Information System*-VIS) vize başvurusunda bulunan üçüncü ülke vatandaşlarının biometrik bilgileri toplanmakta ve saklanmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: **2004/512/EC** Council Decision of 8 June 2004 establishing the Visa Information System, 24 Ocak 2015, <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004D0512&from=EN>>

⁴⁰ İkinci Kuşak Schengen Bilgi Sistemi (*Second Generation Schengen Information System*-SISII) Schengen bölgesi içerisindeki sınırların kalkması ve diğer sınır güvenliği için oluşturulan Schengen Bilgi sistemi hakkında detaylı bilgi için bkz: **Regulation (EC) No 1987/2006** of The European Parliament and of the Council of 20 December 2006 on the establishment, operation and use of the Second Generation Schengen Information System (SIS II), 24 Ocak 2015, <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006R1987&from=EN>> **Council Decision 2007/533/JHA** of 12 June 2007 on the Establishment, Operation and Use of The Second Generation Schengen Information System (SIS II), 24 Ocak 2015, <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007D0533&from=EN>> Regulation (EC) No 1986/2006 of The European Parliament and of The Council of 20 December 2006 Regarding Access to the Second Generation Schengen Information System (SIS II) by the Services in the Member States Responsible for Issuing Vehicle Registration Certificates, 24 Ocak 2015, <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006R1986&from=EN>>

⁴¹ Frontex; AB Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı, AB üyesi ülkelerin komşularıyla olan sınırlarının korunmasını ve güvenliğini sağlamak amacıyla oluşturulmuş kurumdur. Detaylı bilgi için bkz: 24 Ocak 2015, <<http://frontex.europa.eu>>

- Sivil havacılık, liman ve denizcilik güvenliğine ilişkin kabul edilmiş ortak standartları uygulamak;
- Hassas altyapının korunması için bir Avrupa programı kabul etmek;
- AB ve topluluk düzeyinde araştırma etkinliğini en iyi şekilde kullanmak (*EU Counter Terrorism Strategy*, 2005).

AB Terörizmle Mücadele Stratejisi'nin "İzleme" sütununda temel amaç, insan hakları ve uluslararası hukuk çerçevesinde teröristlerin planlama aşamalarına, örgüt içindeki ağ bağlantılarına, finansal kaynaklara ya da eylem için gerekli olacak materyallere ulaşmalarına engel olmak suretiyle herhangi bir terör saldırısının önüne geçilmesidir. Üye ülkelerin kendi güvenliklerinin yanı sıra AB'nin bütününe güvenliğini de göz önüne alması gerekliliğiyle beraber, AB'nin üye devletlerin bilgi ve istihbarat paylaşımını, ortak tehdit analizlerini ve operasyonel işbirliği çabalarını teşvik edeceği, Strateji'nin başında özellikle vurgulanmaktadır. Avrupa Tutuklama Emri (*European Arrest Warrant*) gibi araçların teröristlerin sınır ötesinde de takip edilmesi açısından önemli olduğu, bu nedenle Avrupa Kanıt Emri'nin de (*European Evidence Warrant*) kısa dönemde hayata geçirilmesinin öncelikli olduğu ve Europol ve Eurojust kapsamındaki iş birliğinin ilerletilmesi gerektiği bu kapsamda ele alınan diğer başlıklar olarak sıralanabilmektedir. Strateji'de terörizmin önlenmesine yönelik öncelikli hususlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Ulusal [düzeydeki] terörizm karşıtı düzenlemelerin eş değerlendirilmesine dair önerilerin ışığında terörizmle mücadelede ulusal kapasitelerin güçlendirilmesi;
- Polis ve yargı işbirliğinden daha fazla yararlanabilmek için Europol ve Eurojust'ı tam kullanmak ve terörizmle mücadele

politikalarının oluşumuna Ortak Durum Merkezi'nin⁴² değerlendirmelerini eklemeye devam etmek;

- Avrupa Kanıt Emri'nin kabul edilmesi dâhil olmak üzere yargı kararlarının karşılıklı tanınmasının geliştirilmesini sağlamak;
- Mevcut yasal düzenlemelerin tam olarak uygulanması ve değerlendirilmesinin yanı sıra bağlantılı uluslararası anlaşma ve sözleşmelerin onaylanmasını sağlamak;
- Hukuki yaptırımların kullanılabilirliği ilkesini geliştirmek;
- Teröristlerin ev yapımı patlayıcı maddelerden, kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer materyale kadar, silah ve patlayıcılara erişiminin engellenmesini sağlamak;
- Kabul edilen yasaların uygulanması, kâr getirmeyen sektörlerin kötüye kullanımının önlenmeye çalışılması, AB'nin bu alandaki tüm performansının gözden geçirilmesi yollarını da kullanarak terörizmin finansmanının önlenmesi;
- Üçüncü ülkelere öncelikle kapasitelerini artıracak teknik yardımın ulaştırılması (*EU Counter Terrorism Strategy*, 2005).

AB Terörizmle Mücadele Stratejisi'nin son ayağı ise "Karşılık Verme"dir. Strateji belgesinin 32. maddesi ile 38. maddesi arasında tanımlanan "Karşılık Verme" stratejileri genel olarak herhangi bir terörist saldırı sonucunda özellikle bu saldırının etkilerini azaltmak ve yaşanan kriz sürecini iyi yönetmeye odaklanmaktadır. Terör saldırısının sıfıra indirilmesinin

⁴² Ortak Durum Merkezi (*Joint Situation Center-SitCen*) 11 Eylül terör saldırılarının ardından istihbarat bilgilerinin AB üyeleri ve kurumları arasında sağlıklı bir şekilde paylaşılması amacıyla kurulmuştur. Detaylı bilgi için bkz: Jelle van Buuren, EU **Joint Situation Center**, 2009, 24 ocak 2015, < <http://realizm.statewatch.org/news/2009/aug/SitCen2009.pdf> >

imkânsızlığı nedeniyle böyle bir saldırı sonrasında, bir doğal afet etkisine benzer bir sonuç yaşanabileceğinden, benzeri tedbirler alınmasının vatandaşlar üzerinde oluşabilecek etkileri azaltmakta kullanılabileceği belirtilmiştir. Sınır ötesi etkileri olan herhangi bir olay yaşandığında, operasyonel ve adli bilgi paylaşımına, medya koordinasyonuna ve hatta askerî kaynaklara da ihtiyaç duyulabileceği, bu çerçevede AB'nin tutarlı ya da ortak eylem gerçekleştirebilmesinin etkin bir karşılık verme stratejisi için gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Terörizm sonucu mağdur olan bireylerin ve ailelerin tazmininin garanti edilmesinin üzerinde de hassasiyetle durulmaktadır. Bir terör saldırısının sonuçlarını en aza indirmek amacıyla hazırlanan Strateji'nin bu son sütununda öncelikli stratejiler şu şekilde sıralanmaktadır:

- AB Kriz Koordinasyon düzenlemelerini ve bu düzenlemelerin yardımcı operasyonel usullerini kabul etmek;
- Sivillerin korunmasına yönelik Topluluk Mekanizması'nın mevzuatını gözden geçirmek;
- Birliğin bir saldırıya karşılık verme yeteneklerinin inşasına yönelik risk değerlendirmesi geliştirmek;
- Terörist saldırılara ve diğer felaketlere verilen karşılığın yönetiminde uluslararası örgütlerle koordinasyonu geliştirmek;
- Terörizm kurbanlarına ve ailelerine yardım için en iyi uygulamaları geliştirmek (*EU Counter Terrorism Strategy*, 2005).

AB Terörizmle Mücadele Stratejisi'nin Birlik genelinde terörizm karşıtı uygulamalara yönelik politikalara zemin hazırlamak amacıyla detaylandırırken 2006 yılında Letonya'nın başkenti Riga'da gerçekleştirilen

NATO zirvesinde Afganistan'ın operasyonu ve NATO'nun dönüşümü tartışılmış, NATO'nun genişlemesi üzerinde durulmuş ve Kapsamlı Siyasi Yönerge⁴³ (*Comprehensive Political Guidance*), devlet ve hükümet başkanları tarafından onaylanarak kamuoyuna açıklanmıştır. Bu belgede, NATO'nun devam etmekte olan dönüşümüne bir çerçeve ve siyasi yön sağlayan, tüm yetenek konuları, planlama disiplinleri ve istihbarat çalışmaları açısından İttifak'ın gelecek on ila on beş yıldaki öncelikleri ele alınmıştır. Ayrıca gelecek on ila on beş yıl içinde İttifak'ın karşılaşma ihtimali en yüksek tehditlerin terörizm ve kitle imha silahlarının yayılması olacağı ve her koşulda İttifak'ın tüm tehdit, risk ve sorunlara, nereden kaynaklanırsa kaynaklansınlar, etkili biçimde karşı koyabilecek yeteneğe sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır (Yapıcı, 2006:13).

AB 2000'li yıllarda başlatmış olduğu entegrasyon süreci dâhilinde bir AB Anayasası oluşturma gayreti içerisine girmiş, ancak bazı üye ülkelerin kendi iç hukuklarında kaynaklanan nedenlerle AB anayasası yürürlüğe girememiştir.⁴⁴ AB Anayasası'nın reddedilmesinin ardından, özellikle AB'nin işleyişine yönelik ihtiyaç duyulan değişiklikleri gerçekleştirebilmek amacıyla hazırlanan ve Anayasa'nın yerini alacak olan Lizbon Antlaşması 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanmıştır. Bu antlaşma esas olarak Birliğin kurucu antlaşmalarına yenilikler getirmesi sebebiyle Reform Antlaşması olarak da

⁴³ Kapsamlı Siyasi Yönerge (*Comprehensive Political Guidance*). Detaylı bilgi için bkz: 1 Şubat 2015, <http://realizm.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_37920.htm?selectedLocale=en>

⁴⁴ AB Anayasası (*Treaty Establishing a Constitution for Europe*): Temelleri 2001 Laeken Zirvesi'nde atılan AB Anayasası, 29 Ekim 2004 tarihinde Roma'da imzalanmıştır. Bu imzaların ardından AB Anayasası'nın üye ülkelerin kendi anayasal usullerine göre onaylanma aşamasına geçilmektedir. Onay aşamasında Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlar sonucunda halk Anayasa'yı onaylamadığı için AB Anayasası yürürlüğe girememiştir. Detaylı bilgi için bkz: "France Rejects European Constitution", **The Washington Post**, 30 Mayıs 2005, 5 Şubat 2015, <<http://realizm.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/05/29/AR2005052900644.html>> ; "Dutch say 'devastating no' to EU constitution", **The Guardian**, 2 Haziran 2005, 5 Şubat 2015, <<http://realizm.theguardian.com/world/2005/jun/02/eu.politics>>; GROSSKOPF, Anke, Dr. Why "non" and "nee" to the EU Constitution? Reconsidering the Shock of the Dutch and French Referenda, 2007, 5 Şubat 2015, <<http://realizm.unc.edu/euce/eusa2007/papers/grosskopf-a-01h.pdf>> .>

isimlendirilmektedir. AB'nin genişleme süreci ve değişen küresel düzen, Birliği çok çeşitli alanlarda yeni politikalar üretmeye zorlamakta, kurumsal yapıda ve karar alma mekanizmalarında değişiklikler yapılmasını gerektirmektedir. Bu kapsamda Antlaşma, önemli yenilikler getirmektedir. Antlaşma değişiklikleri içeren kendi metni dışında, on üç ekli protokol ve altmış beş bildiriden oluşmaktadır. Antlaşma, Maastricht Antlaşması'yla getirilen sütunlu yapıyı sonlandırarak, AB'yi tüzel kişiliğe sahip tek bir yapıya dönüştürmüş, "Topluluk" teriminin yerini "Birlik" terimi almıştır. Kurumsal düzenlemelerin yanında, Lizbon Antlaşması'yla içinde bulunduğumuz yüzyılın önemli gündem maddeleri arasında bulunan çevre, enerji, iklim değişikliği ve terörizmle mücadele gibi konular da metinde yer bulmuştur. AB halklarının özellikle hassasiyet duyduğu bu alanlarda üye devletler yeni yükümlülükler altına girmektedirler (Bayraktaroğlu Özçelik, 2008: 203-204). Lizbon Antlaşması'yla Avrupa'da güvenlik konusundaki girişimler daha hukuki bir düzeyde atılmaya başlanmıştır. Zira, AGSP'yle ilgili hükümler ilk kez antlaşmalarda yer almıştır. Ayrıca bu antlaşmayla ile AGSP yerine Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP, *Common Security and Defence Policy*) başlığı getirilmiştir. (OGSP'nin de ODGP'nin tamamlayıcı bir parçası olduğu belirtilmektedir.) Antlaşma'da OGSP'nin kapsamı şu şekilde belirlenmektedir (Kocamaz, 2010: 960-961):

- Barış oluşturma ve çatışma sonrası istikrar sağlama,
- İnsani görevler ve kurtarma görevleri,
- Askerî danışma ve destek görevleri,
- Çatışmayı önleme ve barışı koruma görevleri,
- Kriz yönetiminde muharip güç kullanımını içeren görevler.

Lizbon Antlaşması'yla güvenlik politikalarına kurumsal bir düzenleme

getirilerek Dışışleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi (*High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy*)⁴⁵ birimi oluşturulmuştur. Yüksek Temsilci, Anayasa düzenlemelerinde yer alan Dış İşleri Bakanı'nın yerini almıştır. Yüksek Temsilci'nin hem Ortak Dış ve Güvenlik Politikası hem de Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası konusunda alınan kararların üye devletler tarafından uygulanması konusunda da sorumlulukları bulunmaktadır (Kocamaz, 2010: 962). OGSP alanında yapılan kurumsal değişiklikler kadar önemli olan ve pek çok tartışmayı beraberinde getiren diğer konu ise ortak savunma ve dayanışma ilkesidir. "Dayanışma Hükmü"yle terörizmle mücadele konusunda ortak hareket edilmesi ve üye devletlerin birbirlerini desteklemesi öngörülmektedir. Böylece, küresel bir aktör olmak isteyen AB, küresel sorunlara çözüm bulma yönünde önemli adımlar atmış olabilecektir. (Bayraktaroğlu Özçelik, 2008: 203-204). Lizbon Antlaşması'na göre "bir üye devletin ülkesinin silahlı saldırıya uğraması halinde, diğer üye devletler, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51. Maddesine uygun olarak, bu devlete *kendi imkânları dâhilindeki* tüm araçlarla yardım ve destekte bulunmakla yükümlüdür" (Çelik, 2013: 79). Ayrıca, NATO kapsamındaki taahhütlere aykırılığın olmayacağı belirtilerek "Bu alandaki taahhütler ve işbirliği, Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı üyesi olan devletlerin, ...Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı çerçevesindeki yükümlülüklerine uygun olur" ifadesi Antlaşma'da yer almaktadır. Bu madde her ne kadar NATO Antlaşması'nın 5. maddesine benzetilse de ortak savunma konusundaki hüküm 5. madde kadar kesin ve net değildir. Bu nedenle AB'nin, NATO gibi bir savunma örgütüne dönüşebilmesi kısa vadede beklenmemektedir (Çelik, 2013: 79).

AB 11 Eylül saldırılarından sonra kendi kıtası üzerinde yaşadığı terör

⁴⁵ Yeni oluşturulan bu göreve sırasıyla Javier Solana (1999-2009/ High Representative for Common Foreign and Security Policy), Catherine Ashton (2009-2014), Federica Mogherini (2014-Bugün) atanmıştır. Detaylı bilgi için bkz: 20 Ocak 2015, <http://eeas.europa.eu/background/high-representative/index_en.htm>

eylemlerinin de etkisiyle özellikle terörle mücadeleye yönelik politikalar üretmeye daha fazla ağırlık vermeye başlamıştır. 2008 yılında Avrupa Konseyi 2002 yılında hazırlamış olduğu Terörizmle Mücadele Çerçeve Kararı'nı (2002/475/JHA) değiştirmek üzere yeni bir çerçeve kararı hazırlamıştır. 2002 yılındaki Çerçeve Kararı'nın 3. maddesinde belirtilen terör eylemleriyle ilişkili suçlar—nitelikli hırsızlık, gasp ve belgede sahtecilik—bu Çerçeve Kararı'nda çok daha geniş bir perspektiften ele alınmış ve mevcut suç tanımlarına yeni suçlar eklenmiştir. 2008 Çerçeve Kararı'na göre her üye devlet sıralanan terör bağlantılı suçlar için gerekli önlemleri alacaktır:

- “Bir terörist suçu işlemek amacıyla kamuoyunda provokasyon yapmak”; Komisyon'un sıralamış olduğu terör suçlarını tahrik etmek niyetiyle kamuoyuna bir mesajın yayılması,
- “Terörizm için istihdam etmek”; başka birini Komisyon'un sıralamış olduğu terör suçlarına katılmak için ikna etmek,
- “Terörizm için eğitim vermek”; patlayıcıları yapma ve kullanma, ateşli veya diğer silahlarla tehlikeli maddeler konusunda Komisyon'un sıralamış olduğu terör suçlarına katılmak amacıyla bilgi vermek (2008/475/JHA).

Aynı maddenin devamında belirtilen bu eylemlerin, terör suçu ifa edilmeden de cezalandırılabilir türde eylemler olduğu vurgusu yapılmaktadır. 2002 yılı Çerçeve Kararı'nın 4. maddesinin başlığı—teşvik etmek, yardım ya da yataklık ve teşebbüste bulunmak—yardım veya yataklık etmek, teşvik etmek ve teşebbüste bulunmak olarak değiştirilmiş, her bir eyleme yönelik üye devletlerin gerekli tedbirleri alacağı ve ek olarak da bu eylemlerin cezayı hak eden eylemler olduğu belirtilmektedir (2008/475/JHA).

Aynı yıl 11 Aralık tarihinde Brüksel'de yapılan zirvede, beş yıl önce kabul edilen Avrupa Güvenlik Stratejisi'nin uygulanmasına ilişkin bir rapor değerlendirilmiştir. “Değişen Dünya'da Güvenliği Sağlamak” (*Providing*

Security in a Changing World) başlıklı raporda, Avrupa Güvenlik Stratejisi'nde belirtilmiş olan güvenlik tehditlerinin ortadan kalkmadığı, aksine bazılarının daha belirgin ve karmaşık bir hale geldiği vurgulanmaktadır. Bu değerlendirme raporunda, terörizmin hem Avrupa hem dünya için halen ana güvenlik tehditlerinden biri olduğu, Madrid ve Londra'da gerçekleşen saldırılarla beraber Avrupa'daki grupların daha da etkin bir hale geldikleri, toplumları terörizme karşı korumak için terörizmle mücadelenin bütün unsurlarını göz önüne alarak daha fazla ilerleme kaydedilmesi gerektiği ve gerek ulusal düzeyde gerekse AB düzeyinde farklı kurumlar arasında daha iyi bir iş birliğinin ve şeffaflığın gerekli olduğu saptanmıştır. Ayrıca bu rapor çerçevesinde var olan güvenlik tehditlerine Avrupa'nın güvenlik ve refahını etkileyeceği öngörülen siber terörizm, enerji güvenliği ve iklim değişimi gibi yeni tehditler de eklenmiştir (Providing Security in a Changing World, 2008). 11 Eylül saldırıları terörizm tarihinde bir dönüm noktası olarak tanımlanabilmektedir. Çünkü terörizm kavramının geçirmiş olduğu değişimi açıkça ortaya koymaktadır. Terörist örgütlerin yaşanan teknolojik gelişmeleri kendi amaçlarına hizmet için nasıl yaygın bir biçimde kullandığı ve bu sayede daha büyük zararlar yaratabildikleri ve daha büyük bir kitleye ulaşabildikleri görülmektedir (Karabulut, 2011: 181).

AB ile NATO arasındaki iş birliği konusunu da içeren 2008 NATO Zirvesi 2–4 Nisan tarihleri arasında Bükreş'te yapılmıştır. Zirve sonuç bildirgesinde NATO ile AB arasında terörizmle mücadele de dâhil olmak üzere güvenlik, savunma, kriz yönetimi gibi konuların her iki taraf için ortak ilgi alanları olduğu, özellikle Batı Balkanlarda AB operasyonlarıyla yapılan iş Birliğinin bölgedeki barışa ciddi katkılar sağladığı, daha güçlü bir Avrupa savunmasının, AB ve NATO'nun karşı karşıya kaldıkları tehditlere karşı ortak mücadeleyi sağladığı belirtilmektedir. Ayrıca NATO tarafında sebebi her ne olursa olsun terör bir kez daha kınanmakta, uluslararası hukuk ve BM ilkelerinin gözetilerek mücadeleye devam edileceği vurgulanmıştır. Teröristlerin birçok taktik ve konvansiyonel silahları kullandığı göz önünde bulundurularak her an kitle imha silahlarını da kullanılabilecekleri, kitle imha

silahlarıyla yapılacak olası bir saldırının önlenmesine yönelik gerekli politikaların düzenlenmesi gerekliliği de bu zirvede ele alınan konular arasında bulunmaktadır (*Bucharest Summit Declaration*, [Web], 2008). Son olarak, bu zirvede Ukrayna ile Gürcistan'ın NATO Üyelik Eylem Planı'na katılması, Almanya ve Fransa tarafından veto edilmiş, Bosna Hersek ve Karadağ'la "yoğunlaştırılmış diyalog" kararı alınmış, Afganistan'a ise destek kuvvet gönderilmesi sonucuna varılmıştır (Zirveye Tehditler Damgasını Vurdu, 2008: 13).

Bu zirve sonuç bildirisi de dâhil olmak üzere NATO'nun ve en önemli üyesi ABD'nin son dönemlerde düzenlenen bütün zirvelerde AB'nin savunma ve güvenlik alanında bütünleşmeye dönük politikalarına destek verir tutum aldıkları gözlemlenebilir. Yine aynı şekilde birçok metinde BM ilkelerine ve uluslararası hukuka saygıya da vurgu yapılmaktadır. 11 Eylül saldırılarının ardından Afganistan'a karşı düzenlenen "Sonsuz Özgürlük" operasyonu ve ardından gelen Irak müdahalesiyle ABD tüm dünya genelinde uluslararası terörizme karşı savaş başlatmıştır. Ancak, ABD'nin Afganistan operasyonuna AB'den tam destek gelirken, 2003 yılında ABD'nin BM, NATO ve AB'yi göz ardı ederek gerçekleştirdiği Irak savaşı, uluslararası hukuka gölge düşürmenin yanı sıra ABD ve AB arasında ayrılıklara neden olmuş, transatlantiğin iki yakasını terörle mücadele yolları bakımından ayırmıştır.

11 Eylül saldırılarıyla birlikte uluslararası terörizmin tanınması konusunda ABD ile Avrupa ülkeleri arasında hiçbir zaman ortak bir görüş mevcut olamamıştır. Özgürlük ve güvenlik ikileminde kalan Avrupalı ülkeler özgürlüklerden yana tutum almışlardır. Bu durumun bir sonucu, AB üyesi ülkelerin bir bölümünün terör faaliyetlerinin en azından planlama ve lojistik gibi unsurları için uygun ortamları oluşturmalarıdır. Diğer bir ifadeyle, AB ülkelerinin benimsemiş olduğu demokrasi ve özgürlük ilkeleri özellikle küresel terörizm ya da İslami terörizm örgütleri tarafından terör faaliyetlerinin hazırlık aşamalarında kullanılan uygun bir ortam olarak görülmektedir. Bu koşullardan kaynaklanan avantajları terör örgütlerinin kendi amaçlarına hizmet etmek için

kullandıkları ise 11 Eylül saldırıları sonrası daha da net bir şekilde açığa çıkmaktadır (Güvenç, 2001: 12).

AB terörizmle mücadelede stratejiler üretmenin yanı sıra terörle mücadele kapsamında güvenlikle ilintili olarak adalet ve içişleri konularını düzenlemek amacıyla Vatandaşlarına Hizmet Eden ve Onları Koruyan Açık ve Güvenli Avrupa-Stockholm Programı'nı (*Stockholm Programme-An Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens*) kabul etmiştir. 2010-2014 yıllarını kapsayan Stockholm Programı'nın temel öncelikleri ve amaçları şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Vatandaşlığı ve temel hakları desteklemek;
- Hukuk ve adalet Avrupası yaratmak;
- Vatandaşlarının hayatlarını ve güvenliğini koruyan Avrupa yaratmak;
- Küreselleşen dünyada Avrupa'ya giriş olanaklarını sağlamak;
- Göç ve iltica konularında sorumluluk, dayanışma ve ortaklık Avrupası yaratmak;
- Küreselleşen dünyada Avrupa'nın rolünü tanımlamak. (5731/10, 2010).

Stockholm Programı'nda özellikle vatandaşların güvenliğini sağlamaya yönelik hedefler ve alınacak önlemlerin ele alındığı noktalarda, hem terörizme hem de vatandaşların rahat ve huzurunu bozabilecek diğer suç türlerine—cinsel istismar, uyuşturucu—ya da güvenlik tehditlerine—organize suçlar, insan ticareti/kaçakçılığı—vurgu yapılmaktadır. AB Konseyi tarafından uluslararası toplumun yoğun çabalarına rağmen terörizmin sürekli evrim geçirdiği, her halükârda alınan tedbirlerin her zaman temel hak ve özgürlüklere ve hukuk devletine uygun olması gerektiği bir kez daha ortaya konulmaktadır. Bu programla beş yıl önce kabul edilen Terörizmle Mücadele Stratejisi teyit edilerek, özellikle bu stratejinin önlemeye yönelik hedeflerinin

güçlendirilmesi önerilmektedir. Ayrıca, AB Konseyi AB Terörizmle Mücadele Koordinatörü'nün, Terörizmle Mücadele Stratejisi'nin değerlendirilmesinde, uygulanmasında ve Birlik'le üye ülkelerin arasındaki iletişimin sağlanmasındaki önemli rolünün da altını çizmektedir.

Konsey üç temel konuyu özellikle hatırlatmaktadır;

- Üye devletlere özellikle şiddet içeren radikalleşme işaretlerinin ya da tehlikelerin erken tespit edilmesini sağlayacak mekanizmaları geliştirmeleri;
- Komisyon, Konsey ve Üye devletlerden özellikle radikalleşmeyle mücadelelerine öncelik vermelerini, üye devletlerin diğer üye devletlerle paylaşılacak operasyonel araçları belirlemelerini ve son olarak yeni çalışma alanlarının içerisine bütünleşme ve ayrımcılıkla mücadeleyi eklemeleri;
- Üye ülkeler, hükümet kurumları sivil toplumla beraber terörizme yönelik bireyleri, terör faaliyetlerinden uzaklaştırmak için cesaretlendirecek stratejileri geliştirmek için işbirliği içerisinde olmalarını bunun için birimler arası bir ağ oluşturmaları gerekliliğini hatırlatmaktadır (5731/10, 2010).

Terörist propagandalar açısından internetin önemi, bu propagandaların yayılmasının önlenmesi için gerekli teknik kaynaklara sahip olunması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca terörizmin finansmanının başlı başına üzerinde önemle durulması gereken bir konu olduğu, terör örgütlerinin finansman konusunda da teknolojik ilerlemeleri çok iyi kullandığı bu nedenle terörizmin finansmanı ile mücadele için seçilen araç ve yöntemlerin üyeler arasında işbirliği içerisinde ciddiyle uygulanması gerekliliği de Komisyon tarafından ele alınmaktadır (5731/10, 2010).

Stockholm Programı'nın kısa vadede uygulamaya geçirilmesi amacıyla 2010 yılında Komisyon tarafından Avrupa Vatandaşları için Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı Oluşturmak-Stockholm Programı Eylem Planı (*Delivering an Area of Freedom, Security, and Justice for Europe's Citizens: Action Plan Implementing the Stockholm Programme*) hazırlanmıştır. Bu planın Ek bölümünde "Terörizm" başlığı altında terörizme karşı alınması öngörülen önlemlerin listesi bulunmaktadır. 2010-2014 yılları arasında hangi başlıkların hangi yılda yapılacağını belirleyen liste şu şekildedir:

- Terörizmle mücadele tedbirlerinin durum değerlendirmesi üzerine bildirim;
- Terörizmle mücadele amacıyla mali ileti verilerinin işletme ve transferi hakkında AB ve ABD arasında uzun vadeli anlaşma müzakerelerine yetki veren tavsiye kararı;
- Şiddetli radikalleşme üzerine AB Eylem Planı'nın uygulanması;
- Radikalleşme fenomeninin dışsal unsurları üzerine gelişmeyi ilerletmek;
- Terörizm ve diğer suçlarla ilişkili yasa dışı çevrimiçi etkinlikler üzerine kamu-özel diyalogu;
- AB temelli kâr amacı gütmeyen kurumlar için terörizmin finansmanı kılavuzu;
- Terörizm hakkında 2008/919/JHA Çerçeve Kararı'nın uygulanması üzerine rapor;
- İnternetin terörist amaçlar için kullanımıyla mücadele etmek için yasama harici tedbirler üzerine rapor;

- Avrupa Terörist Finansmanının İzlenmesi Programı'nın fizibilitesi üzerine bildirim;
- AB Patlayıcılar Eylem Planı ve takip eden tedbirlerin değerlendirilmesi;
- Terörizmin finansmanıyla mücadelede iş birliği hakkında finansal kurumlara geri bildirim (COM(2010)171).

Yine 2010 yılında Komisyon tarafından Uygulamada AB İç Güvenlik Stratejisi: Daha Güvenli Bir Avrupa'ya Doğru Beş Adım (*The EU Internal Security Strategy in Action: Five Steps towards a More Secure Europe*) hazırlanmıştır. Bu Strateji'de AB'nin iç güvenlikteki rolünün polis ve adli iş birliği, sınır yönetimi ve kriz yönetimi alanlarındaki ortak politikaları, yasal düzenlemeleri ve uygulamada iş birliğini kapsadığı belirtilmektedir. Ek olarak, üretilen güvenlik politikalarının ortak değerlere dayanması ve AB'nin iç güvenliğinin küresel bir bakış açısıyla dünyanın geri kalanıyla uyum içerisinde olması gerektiği vurgulanmaktadır. 2011-2014 yılları için beş temel stratejik hedef belirleyen Eylem Halindeki AB İç Güvenlik Stratejisi AB'nin gelecek yıllardaki olası önemli meydan okumaları—tehditleri—göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Bu meydan okumalar özellikle ciddi organize suçlar—insan, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı/ticareti, kara para aklama, siber suçlar—ve terörizmi içermektedir (COM(2010)673). Bu tehditlere yönelik belirlenen beş temel amaç ve bu amaçları gerçekleştirmek için öngörülen uygulamalar şu şekilde listelenebilir:

i. Uluslararası suç şebekelerini dağıtmak için;

- Suç şebekelerini tespit edip ortadan kaldırmak,
- Ekonomiyi yolsuzluğa karşı korumak,

- Suç unsuru içeren varlıklara el koymak,

ii. Terörizmi önlemek ve radikalleşme ve suça katılımın üzerine gitmek için;

- Radikalizmi ve suça katılımı engellemek için toplulukları güçlendirmek,

- Teröristlerin mali kaynaklara ve materyallere erişimlerini engellemek ve ticari işlemlerini takip etmek,

- Ulaşımı korumak,

iii. Sanal ortamda vatandaşların ve işletmelerin güvenlik seviyelerini yükseltmek için;

- Kolluk kuvvetlerini ve yargıyı güçlendirilmek

- Vatandaşları güçlendirmek için sanayiyle işbirliği içerisinde olmak,

- Siber saldırılarla mücadele için gerekli yetenekleri geliştirmek,

iv. Sınır yönetimi aracılığıyla güvenliği güçlendirmek için;

- EUROSUR'dan tam olarak faydalanmak⁴⁶,

- Dış sınırlardaki Frontex katkısını geliştirmek,

⁴⁶ EUROSUR, Avrupa Sınır Gözetim Sistemi, özellikle yasa dışı göçün önlenmesi ve bu göçleri sırasında can kaybı yaşanmaması için kurulmuş, AB'nin dış sınırlarını gözetleyen sistem. Detaylı bilgi için bkz: 20 Ocak 2015, < <http://frontex.europa.eu/intelligence/eurosur> >

- Dış sınırlar arasında malların hareketi için ortak risk yönetimini hayata geçirmek,
- Ulusal düzeyde kurumlar arası işbirliğini geliştirmek,

v. Kriz ve Afetlere Karşı Avrupa'nın direncini artırmak için;

- Tam olarak dayanışma içinde olmak,
- Tehdit ve risk değerlendirmesi yapmak,
- Merkezleri birbirine bağlamak,
- Felaketlerle mücadele için Avrupa Acil Müdahale Kapasitesini geliştirmek (COM(2010)673).

Bu beş adımlı stratejinin terörizmi önlemek ve radikalleşme ve suça katılımın üzerine gitmek için içerdiği uygulamaların üçünden de başlıca olarak Komisyon'un sorumlu olduğu, sadece teröristlerin mali kaynaklara ve materyallere erişiminin engellenmesi hususunda Komisyon ile üye devletlerin sorumluluğu paylaşmak yükümlülüğü içerisinde oldukları da Strateji Belgesi'nde vurgulanmaktadır (COM(2010)673).

Komisyon'un Uygulamada AB İç Güvenlik Stratejisi'ni oluşturduğu dönemde, NATO da uluslararası barış ve güvenlik açısından—on yıllık bir aradan sonra—son Stratejik Konsepti'ni Lizbon Zirvesi'nde (19-20 Kasım) kabul etmiştir. Bu zirvenin önemli başlıkları Afganistan'daki durum, terörizmle mücadele, füze savunma sistemi, kriz yönetimi ve iş birliğine dayalı güvenlik olarak sıralanabilmektedir. Bu kapsamda zirvede, yeni güvenlik tehditlerinin tanımlanması, bu tehditlerle baş etmek için neler yapılması gerektiği konusunda alınacak kararlar ve yeni ortaklıkların geliştirilmesi konusuna odaklanılmaktadır. Belirlenen yeni Stratejik Konsept; "Aktif Katılım, Modern

Savunma” olarak tanımlanmaktadır: “Yeni Stratejik Konsept NATO’nun gelecek on yıldaki politik ve askerî önceliklerine rehberlik edecek. Kavram, İttifak’ın üyelerini her türlü tehditten koruyabilecek ve en zorlu krizleri dahi yönetebilecek yeteneğe sahip olması gerektiğini belirtir. Bunu yapabilmek için İttifak, savunma ve caydırıcılık yeteneklerini geliştirmekte, kriz yönetimine daha bütünsel bir yaklaşım benimsemekte, NATO’nun bir krizin tüm aşamalarında yer almasını planlamakta ve güvenlik için, bireysel ülkeler veya uluslararası örgütlerle olsun, daha fazla etkileşim kazandıracak işbirlikçi bir yaklaşım geliştirmek üzerine odaklanmaktadır” (Lizbon Sonrası NATO, 2011).

11 Eylül saldırılarının ardından, ABD güvenlik politikaları başlığı altında stratejilerini değiştirmiş ve “Terörizme karşı Savaş” açmıştır. Bu stratejinin desteklenip desteklenmeyeceği konusunda NATO ve AB içinde ciddi görüş ayrılıkları görülmüştür. ABD’nin uluslararası terörle mücadele amacıyla yaptığı operasyonlar ve uluslararası hukuku zorlayan yeni Amerikan stratejisi, ilişkilerde gerilimin yükselmesine neden olmuştur. Yukarıda da değinildiği gibi, 11 Eylül’ün hemen sonrasında ABD’nin NATO’ya başvurması sonucunda NATO tarihinde ilk kez Avrupa dışındaki topraklara—Afganistan—müdahale etmiş, bu müdahale de müttefikler tarafından desteklenmiştir. Afganistan müdahalesinin ardından ABD’nin nükleer silahları öne sürerek Irak’a müdahale etmek istemesi NATO üyeleri tarafından destek bulamadığı gibi AB içerisinde de bölünmelere neden olmuştur. AB içinde Fransa, Almanya, Avusturya, Belçika, Lüksemburg, Yunanistan, İsveç ve Finlandiya bu müdahaleye karşı çıkarken, Birleşik Krallık, İtalya, İspanya, Hollanda, Portekiz, İrlanda ve Danimarka ABD’nin Irak’a müdahale stratejisini destekler bir yaklaşım içerisine girmiştir. 2011 yılında Libya’ya askeri müdahale konusunda ise Birleşik Krallık, Fransa ve Almanya ortak bir karara varamamış, AB Libya krizinde etkin bir rol oynayamamış, NATO yoluyla krize müdahale edilmiştir. Birleşik Krallık ve Fransa Libya’ya AB yoluyla müdahale edilmesi gerektiğini savunurken, Almanya müdahaleye sıcak bakmamış ve Irak krizindeki gibi AB içerisinde bir bölünme yaşanmıştır (Çelik, 2013: 70-

77). Bu gelişmelerin, AB'nin "terörizmle mücadele" başlığı altında bölgesel düzeyden küresele hareketinde Birlik bazında henüz net bir tavrın geliştirilemediğini gösterdiği söylenebilir.

Yaşanan gelişmeler ışığında denilebilir ki, Birlik halen AB düzeyinde ortak bir savunma güvenlik politikasını hayata geçirememiştir. Bu durum doğal olarak terörizmle ilişkili ortak politikaları da doğrudan etkilemektedir. Özellikle Soğuk Savaş döneminden sonra AB açısından sınırların korunmasıyla ilgili güvenlik tehdidi ortadan kalkmıştır. Bu çerçevede AB ve üye ülkeler artık yeni güvenlik tehditleri olarak tanımlanabilen güvenlik sorunlarıyla mücadele etme süreci içerisinde. Ancak bu noktada, ortak bir güvenlik tehdidi algısının Birlik üyesi ülkelerde oluşmadığı gözlenebilmektedir. Diğer bir ifadeyle Soğuk Savaş döneminde kavramlaştırılan "Sovyet Tehdidi" benzeri bir "Küresel Terörizm Tehdidi" algısı halen tüm üye ülkeler tarafından içselleştirilememiştir. Bu nedenle Birlik düzeyinde oluşturulan terörle mücadele politikaları her üye ülkenin ulusal beklentilerini tam anlamıyla karşılayamamaktadır. Birlik düzeyinde oluşturulan politikalar, bir nevi, yirmi sekiz üyenin asgari müşterekte uzlaşması şeklinde değerlendirilebilmektedir. AB bu ve benzeri ortak politika üretmekte zorluk çektiği alanlarda "ulusallaşma" yönünde kasıtlı olarak alan bırakma yoluna gitmektedir. Terörizmle mücadele politikaları açısından da durum esasında ulus-devletlere bırakılmış bir alan olarak da değerlendirilebilmektedir. ABD'nin Irak müdahalesinde bu ulusallaşma alanının etkisiyle Avrupa'nın tek ses olamamasının bu açıdan bakıldığında bazı devletlerin uluslararası arenada tercihlerini güç kullanmaktan yana yapmasında yansır (Mercan, [Web], 2013).

20-21 Mayıs 2012 yılında Chicago'da yapılan NATO zirvesi, akıllı savunma kavramı, balistik füze savunma sisteminin, Afganistan, ortaklıklar, açık kapı politikası ve savunma yapısının gözden geçirilmesi gibi başlıklar ekseninde oldukça kapsamlı ve güvenlik odaklı bir zirve olarak değerlendirilmektedir. Zirvenin sonuç bildirisinde öncelikle Afganistan'ın daha

istikrarlı ve güvenli bir ülke olmaya doğru ilerlediği ve 2014 yılı sonunda güvenliği ISAF yerine Afgan Ulusal güvenlik güçlerinin sağlayacağı belirtilmektedir. Yanı sıra NATO ile ABD iş birliğinin önemi vurgulanarak, stratejik ortaklığın tam anlamıyla güçlendirilmesi, operasyonel iş birliğinin ilerletilmesi gerektiği ele alınmaktadır. Ayrıca NATO, AB üyesi olmayan müttefiklerin endişelerini göz önünde bulundurmakla beraber, bu müttefiklerin ortak güvenlik tehditlerine çözüm bulunması amacıyla AB kapasitesinin güçlendirilmesine olan değerli katkılarını da göz önünde bulundurduğunu vurgulamaktadır (NATO Chicago Summit Declaration, [Web], 2012).

Bu zirvede terörizm sorunu gündemin genel konularından ayrı bir başlık altında ele alınmaktadır. Terörizmin tüm biçimleri ve tezahürleri içinde hiçbir şekilde hoş görülemeyeceği, terörizm mağdurlarına sempati ve anlayış içerisinde yaklaşılması ve terörle mücadele konusunda kararlılığın tekrar beyan edilmesi gerekliliği gibi hususlar zirvenin sonuç bildirisinde özellikle vurgulanmaktadır. Ayrıca zirvede kabul edilen Terörizmle Mücadele Politika İlkeleriyle (*NATO's Policy Guidelines on Counter-Terrorism*) beraber Kuzey Atlantik Konseyi'ne terörizmi önlemek ve NATO'nun terörizme cevap verme yeteneklerini geliştirmek konusunda Eylem Planı hazırlamak için görev verilmektedir. NATO'nun Terörizmle Mücadele Politika İlkelerinde terörizmin hem NATO ülkelerinin vatandaşlarının güvenliğine hem de uluslararası istikrar ve refaha doğrudan bir tehdit teşkil ettiği vurgulanmaktadır. Müttefiklerinin temel güvenliklerinin veya bir bütün olarak ittifakın güvenliğinin bu tehdide karşı savunulması ve bu nedenle terörle mücadele konusunda NATO'nun yaklaşımının gözden geçirilmesi ile siyasi, ulusal ve uluslararası çabalarla NATO'nun askerî yönde katkısının geliştirilmesi gerekliliğine karar verilmektedir.

Bu politika ilkelerinin temel amaçları şu şekilde sıralanır:

- İttifak genelinde devam eden terörle mücadele faaliyetlerine toplu savunma, kriz yönetimi ve iş birliğine dayalı güvenlik gibi

konularda NATO'nun temel görevinin bir parçası olarak stratejik yön vermek,

- İttifak üyelerinin uyacağı prensipleri belirlemek,
- İttifak üyelerinin, terör eylemlerini önlemek ve direncini artırmak için tehdidin boyutlarını da göz önünde bulundurarak hangi önemli alanlarda girişimleri üstleneceğini tespit etmektir.

Bu amaçlara ulaşmak amacıyla hazırlanan eylem planında ise NATO'nun uluslararası hukuku gözetmeye devam edeceği, müttefiklerini destekleyeceği, tamamlayıcı bir rol üstleneceği belirtilmektedir (NATO Policy Guidelines on Counter Terrorism, [Web], 2012).

Batı dünyası 2015 yılına Fransa'nın başkenti Paris'te gerçekleşen terör saldırılarıyla başlamıştır. Mizah dergisi Charlie karşı düzenlenen ve on bir kişinin yaralanması, on iki kişinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan bu saldırı, derginin daha önceki sayılarından birinde İslam'la ilgili karikatür yayınlamasından kaynaklı radikal din eksenli gruplarca yapılmıştır (Paris'te Charlie Hebdo Dergisine Silahlı Saldırı, [Web], 2015). Saldırıdan sonraki gün yine başkentte, bir kadın polis memuru öldürüldü. Aynı saldırganlar, Charlie Hebdo saldırısından tam iki gün sonra Paris'e yakın bir bölgede kısırılmış ve bir kişiyi rehin almıştır. Ardından bir başka rehine krizi ise Charlie Hebdo saldırılarını düzenleyen saldırganların polis tarafından yapılan kuşatmasını kaldırtmak amacıyla gerçekleşmiştir. Aynı gruba dâhil olduğu düşünülen yeni saldırgan bir markete girip içerideki personel ve müşterileri rehin almıştır. Charlie Hebdo saldırganlarına yönelik eylem başarıyla sonuçlanmış ve içerideki rehine kurtarılmıştır. Ancak, markette yaşanan rehine krizinde dört kişi hayatını kaybetmiş, saldırgan ise Fransa polisi tarafından öldürülmüştür (Fransa'yı Sarsan Üç Günde Neler Yaşandı, [Web], 2015).

Fransız basınında, Charlie Hebdo'ya düzenlenen saldırı "Hepimiz Charlie'yiz", "Özgürlük katledildi", "Özgürlük 0 - Barbarlık 12", "Katledilen

özgürlük oldu", "Fransa öldürüldü", "İfade özgürlüğü kana bulandı" şeklinde yer almıştır (Fransız Basını Charlie Hebdo'yu Böyle Duyurdu, [Web], 2015). Bu büyük terör saldırısının ardından Fransa'da güvenlik önlemleri en üst düzeye çıkartılmış, Başbakan Manuel Valls tarafından yapılan açıklamayla Fransız ordusundan yaklaşık on bin askerin asayiş amacıyla görevlendirildiği kamuoyuna duyurulmuştur (Fransa'da On Bin Asker Görevlendiriliyor, [Web], 2015). Fransa'da yaşanan terör saldırılarını protesto etmek için Paris'te düzenlenen Cumhuriyet Yürüyüşü'ne Fransa tarihinin en geniş katılımı gerçekleşmiştir. Ayrıca, Fransa siyasi tarihinde 1990 yılından bu yana—eski Cumhurbaşkanı François Mitterand, 1990 yılında bir sinagoga yönelik bombalı saldırının ardından düzenlenen bir gösteri yürüyüşüne katılmıştı—ilk kez bir Cumhurbaşkanı sokaklardaki bir protesto gösterisine katılarak, halkıyla dayanışma mesajı vermiştir. Dünya liderlerinin de katılımıyla gerçekleşen bu yürüyüşte ABD'den hiçbir üst düzey yetkilinin katılmamış olması kamuoyu tarafından eleştirilmiştir (Paris'teki Yürüyüşe ABD'li Yetkililer Neden Katılması, [Web],2015). Saldırlardan yaklaşık bir hafta sonra El-Kaide terör örgütünün Yemen kolu tarafından saldırıların üstlenildiğine dair bir video internete yüklenmiştir (Charlie Hebdo Saldırısını El Kaide Üstlendi, [Web], 2015).

Fransa'da gerçekleşen terör saldırıları sonrasında Avrupa genelinde alarm durumuna geçilmiş, olası bir saldırıya karşı birçok Avrupa ülkesinde iç güvenliği sağlamak amacıyla devletlerin ordularından da destek alınmaya başlanmıştır. Yaşananların etkisi ve AB kurumlarının gerekli görmesi nedeniyle Komisyon tarafından Avrupa Güvenlik Ajandası (*European Agenda on Security*) hazırlanmıştır. Buradaki en temel amacın üye ülkelerin kendi güvenliklerini sağlamaları açısından bir katma değer yaratmak olduğu belirtilmiştir. Doğal olarak, bu gündemin en temel unsuru terör ve terörizmle mücadele olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü son dönemde Avrupa Komisyonu başkanı Jean-Claude Juncker'ın da altını çizdiği gibi "sınır aşırı suçlar ve terörizmle mücadele Avrupa'nın ortak sorumluluğu" haline dönüşmektedir. Hem Birlik, hem de üye ülkeler arasında ortak bir yaklaşım

oluşturan Avrupa Güvenlik Ajandası üç temel güvenlik sorununa odaklanmaktadır. Bunlar metinde sırasıyla terörizm, organize suçlar ve siber suçlar olarak tanımlanmaktadır. Belirlenen gündem çerçevesinde, üye devletler arasında işbirliği gerektiren beş konuda güvenlik tehditleriyle mücadelede mevcut önlemlerden maksimum fayda sağlanacağı vurgulanmaktadır. Söz konusu beş işbirliği başlığı şu şekilde sıralanmaktadır:

- Temel haklara tam anlamıyla uygun davranmayı garanti altına almak,
- Vatandaşlara güven verebilmek için daha şeffaf, hesap verebilir ve demokratik kontrolü sağlamak,
- Mevcut AB düzenlemelerinin daha iyi bir şekilde uygulanmasını garanti altına almak,
- Birimler ve politikalar arası daha fazla uyum ve işbirliği sağlamak,
- Güvenliğin tüm iç ve dış katmanlarını bir araya getirmek (COM(2015)185 final).

Avrupa Güvenlik Ajandası daha etkin ve yakın çalışma, daha fazla bilgi paylaşımı, operasyonel iş birliğini artırma ve eğitim, finans, araştırma desteğinin sağlanması olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, terörle mücadele kapsamında üye ülkeler arasında her kurum ve her düzeyde iş birliği önerilmektedir. Çünkü terörizm, organize (sınır aşan) suçlar ve siber suçlar Avrupa Güvenlik Ajandası'na göre bugünün ve geleceğin en önemli güvenlik sorunlarıdır. Özellikle terörizmle mücadele ve radikalleşmenin önlenmesi kapsamında öncelikli olarak yapılması gerekenler şu şekilde belirlenmektedir:

- Europol'un destek görevlerini terörizmle mücadele hukukunun uygulayıcı özelliklerini Europol içindeki Avrupa Terörizmle Mücadele Merkezi'nde bir araya getirerek güçlendirmek,
- Bilgi teknolojileri firmalarıyla bir AB forumu oluşturarak terör karşıtı propaganda ve yeni şifreleme teknolojileri hakkında yardımcı olmak,
- Terörizmin finansmanı ile mücadeleleri ilerletmek amacıyla daha ileri tedbirler almak,
- Nefreti körükleyen tüm eylemlere karşı hiçbir boşluk bırakmamak,
- 2016 yılında Terörizm Çerçeve Kararı'nı gözden geçirmek,
- Eğitim, gençlik ve kültür üzerine hazırlanmış AB politika ve programlarına öncelik vermek,
- Hapishanelerdeki radikalleşmenin önlenmesine odaklanmak ve bunun için gerekli programları geliştirmek,
- Radikalleşme Farkındalık Ağı Mükemmeliyet Merkezi'nin (*Radicalisation Awareness–RAN Center of Excellence*) oluşturulmasıyla beraber Türkiye, Batı Balkanlar, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'yla birlikte çalışarak radikalleşmeyi önlemeye çalışmak (COM(2015)185 final).

Çalışmanın bu bölümünde 11 Eylül'de ABD'de gerçekleşen saldırılardan sonra AB düzeyinde terörizmle mücadele yöntemlerinin ele alınışı biçimi incelenmiştir. Terörizm olgusu AB güvenliği açısından—NATO'dan farklı olarak—11 Eylül saldırıları öncesinde de var olan bir sorun olarak kabul edilmektedir. Ancak, 11 Eylül saldırıları sonrasında daha

önceden yoğun olarak ulus devlet düzeyinde değerlendirilen bu güvenlik sorunu AB düzeyinde üzerinde ciddiyle durulan bir güvenlik sorunu haline gelmiştir. AB bu süreçte her terör saldırısından sonra deklarasyonlar yayınlamış, daha ileri düzey tedbirler alma yoluna gitmiş, alınan bu tedbirlerin ya da üretilen politikaların uygulanma süreçleriyle ilgili detaylı çalışmalar yapmıştır. Terörizm bir savaş gibi değerlendirilmesi mümkün olmayan bir güvenlik sorunsalıdır. Kazananı ya da kaybedeni olmayan bu güvenlik sorunsalını sıfırlamak da mümkün olmamaktadır. AB özelinde olduğu kadar 11 Eylül saldırıları sonrasında AB güvenliği açısından tarihsel olarak her zaman büyük öneme sahip olan NATO düzeyinde de terörle mücadele amacıyla ciddi tedbirler alınmış ve hatta NATO'nun 5. Maddesi El Kaide terör örgütüne karşı Afganistan'a müdahale edilebilmesi amacıyla devreye konulmuştur.

Öte yandan, 11 Eylül saldırılarının ardından geçen yaklaşık on dört yıllık süre içerisinde gerek NATO gerek AB düzeyinde alınan ve hedeflenen bütün önlemler 2015 yılı Ocak ayında Paris'te gerçekleşen saldırıların önünü alamamıştır. Bu saldırılar sonucunda, Fransa'da alınan sert güvenlik tedbirleri bölüm içerisinde ele alınmıştır. Bu durum AB bünyesinde alınan tedbirler kadar üye ülkeler düzeyinde alınan tedbirlerin, üretilen politikaların ve uygulamaların önemini ortaya koymaktadır. Çalışmanın bir sonraki bölümü AB üyesi ülkelerin—özellikle terör sorununu kendi tarihsel süreçlerinde yaşamış olan ülkelerin—ulusal -düzeyde terörizmle mücadele amacıyla ürettikleri politikaların ve bu politikaların uygulanış biçiminin incelenmesi üzerine kurulmuştur.

2. AB ÜYE ÜLKELERİ DÜZEYİNDE TERÖRİZMLE MÜCADELE POLİTİKALARININ İŞLEYİŞİ

11 Eylül saldırıları terörizm kavramına küresel düzeyde yeniden odaklanılmasına sebep olmuştur. AB, AB Konseyi aracılığıyla Temmuz 2002’de yayınladığı Çerçeve Kararı’yla terörizmle mücadeleye yönelik yeni bir süreci başlatmıştır. Ancak üye ülkeler arasında var olan yerel, siyasal, kültürel, tarihsel, farklılıklar AB bünyesinde alınan kararların hayata geçirilmesinde farklı süreçlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu farklılıklar ise çalışmanın teorik çerçevesinin ve amacının örneklerini oluşturmaktadır. Çalışmanın esas inceleme alanı, 11 Eylül 2001’de ABD’de gerçekleşen terör saldırıları sonrasında AB’nin terörle mücadele amacıyla üretmiş olduğu politikaların üye devletler düzeyinde uygulanma düzeylerinin incelenmesidir. Bu uygulama aşamasında yukarıda değinilen faktörlerin ve ulus devlet önceliklerinin hem AB’nin politikalarının önüne geçtiği hem de uygulamayı etkilediği ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Terör, bilindiği üzere, Avrupa’da tarih boyunca var olan güvenlik sorunlarından biridir ve bazı ülkeler sadece belirli dönemlerde özellikle dünya konjonktüründen etkilenererek bu sorunu doğrudan yaşamışken bazı ülkelerin de yıllardır devam eden, hala tam anlamıyla sonuçlanmamış terör sorunları bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde seçilen örnek ülkeler (Birleşik Krallık ve İspanya⁴⁷) bu bağlamda ele alınarak incelenecektir. AB üyesi olan bu iki ülke de tarihsel süreçte terörizmle mücadele ettiği için çalışma kapsamında örnek olarak seçilmişlerdir. Bu nedenle bu iki ülkenin kendi ulus-

⁴⁷ Çalışmanın bu bölümünde 11 Eylül sonrası ulusal politikalar incelenecek olması itibarıyla ve tarihsel bir perspektiften hareket edildiği için çalışma kapsamında örnek olarak seçilen iki AB üyesi ülkenin geçmişteki terörizmle mücadele politikaları da bu bölümde incelenmektedir. Çünkü üye ülkelerin var olan terörle mücadele politikalarıyla 11 Eylül sonrası karşı karşıya kalınan küresel terörle mücadele politikaları bazı düzeylerde iç içe geçmiş durumdadır. Bu nedenle örnek ülkelerin incelenmesinde—2001 öncesi ve sonrası olmak üzere—tarihsel bir ayrıma gidilmemiştir.

devlet politikaları temelinde terörizmle nasıl mücadele ettikleri, sert ya da yumuşak güvenlik tedbirlerinden hangisini benimsedikleri ve elde ettikleri başarı düzeyinin ne olduğu sorularına yanıtlar verilerek, AB'nin ürettiği politikalarla seçilen ülkelerde bu politikaların uygulanma düzeyleri ve süreçleri ele alınacak ve ulus-devlet yapısının ve politikalarının sürece etkileri teorik ekseninde değerlendirilecektir.

a. Birleşik Krallık Örneği

Birleşik Krallık hem dünyada hem de Avrupa kıtası üzerinde teröre karşı en uzun süre mücadele eden ülkelerden biridir. Bu nedenle bu çalışma kapsamında örnek olarak seçilen ilk ülkedir. Ayrıca terörle mücadelenin yanı sıra Birleşik Krallık uluslararası birçok alanda—finans, güvenlik, bilim, teknoloji vb.—konjonktürü belirleyici özelliklere ve etkiye sahip bir ülke olarak kabul edilmektedir. Bu bölümde Birleşik Krallık'ın IRA'yla olan mücadelesinde hangi politikaları izlediği, 11 Eylül öncesi ve 11 Eylül sonrasında söz konusu politikalarda değişiklik olup olmadığı; olduysa hangi eksenlerde açıklanabileceği ve değişikliklerle kopuşların bağlamsal etmenlerinin neler olduğu sorularına yanıt aranmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Avrupa için çok önemli bir dönüm noktası olan 11 Eylül saldırılarından önce daha çok etnik/ayrılıkçı terörizmle mücadele eden Birleşik Krallık'ın bu tarihten sonra var olan politikalarını küresel terörizm fenomenine nasıl entegre ettiği ve hangi ihtiyaçlar doğrultusunda yeni politikalar ürettiği tartışmaları ele alınmaktadır. On dokuzuncu yüzyılın sonunda İrlanda sorunu nedeniyle terörizmle mücadele etmeye başlayan Birleşik Krallık günümüze kadar birçok farklı terörizm türüyle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Birleşik Krallık'ın mücadele ettiği terörizmi ve üretmiş olduğu mücadele politikalarını ele almadan önce o bölgeye ait olan terminoloji sorununu açıklığa kavuşturmanın tarihsel süreci anlamak açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Türkçe'de İngiltere olarak adlandırdığımız bölge aslında

resmî adıyla Birleşik Krallık'tır (*United Kingdom*) ve İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'yı içine alan ülkeler bütünü bir ülkedir. Büyük Britanya ise İngiltere, İskoçya ve Galler'in içinde bulunduğu Britanya Adalarının (*British Isles*) en büyüğüne denilmektedir. Büyük Britanya bir politik yapıyı değil bir coğrafi bölgeyi ifade etmektedir. Büyük Britanya adasının en büyük ülkesine İngiltere (*England*) denilmektedir. Birleşik Krallık, İngiltere'den yönetilir; ancak Birleşik Krallık içerisinde yer alan dört ülke bağımsız parlamento sistemlerine sahiptir. İrlanda aynı Büyük Britanya gibi politik bir kavramı değil, coğrafi bir bölgeyi temsil etmektedir. Birleşik Krallığa bağlı Kuzey İrlanda ile AB'ye üye bağımsız bir ülke olan İrlanda Cumhuriyeti'nin (*Republic of Ireland*) yer aldığı ve Büyük Britanya adasının batısındaki adaya İrlanda adı verilmektedir (Özçağatay, 1998:11-13).

Birleşik Krallık'ın yönetim sistemi anayasal monarşidir. İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda olmak üzere dört ülkeden oluşan üniter bir devlet olan Birleşik Krallığı oluşturan ülkelerden İskoçya ve Galler'de 1997 yılında yapılan referandumlar, Kuzey İrlanda'da ise 1998 Belfast (*Good Friday*) Anlaşması çerçevesinde kısmi olarak yetki devrine dayalı bir siyasi yapı bulunmaktadır. Bu çerçevede yasama ve yürütme yetkilerinin bir bölümü İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'daki ulusal parlamentolara ve bunların seçtiği yürütme organlarına devredilmiştir. Yetki devrinde hukuken üniter devlet özelliği korunmakta ve merkezî parlamentonun yetki devrini geri çevirmek veya değişiklik yapmak hakkı bulunmaktadır. Yetki devrinden yararlanan birimlerin egemenliği yoktur. Ana hatları itibarıyla anayasa, savunma, ulusal güvenlik, dış politika, vatandaşlık ve göç gibi konular Birleşik Krallık Parlamentosu'nun yetkisinde olup, bu konuların dışındaki alanlarda yerel parlamentolar yasama faaliyetinde bulunabilmektedir. Mayıs 2015 seçimleriyle Muhafazakâr Parti tek başına iktidar olmuştur. İngiliz Parlamentosu Avam Kamarası (*House of Commons*) ve Lordlar Kamarası (*House of Lords*) olmak üzere iki kamaralıdır. Seçimle gelen Avam Kamarası 650 milletvekilinden oluşmaktadır. Atama ve veraset yoluyla oluşan üst organ

Lordlar Kamarası'nda ise 800 civarında üye bulunmaktadır (T.C. Dışışleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, [Web], 2015).

İrlanda Cumhuriyeti ise parlamenter demokrasiyle yönetilmektedir. Ulusal Meclis yasama organı olarak işlev görmektedir. İrlanda Cumhuriyeti'nde AB tüzükleri doğrudan uygulanmaktadır. İdari sistem güçler ayrılığı esasına dayanmaktadır. Cumhurbaşkanı, Ulusal Meclis ve Hükümetin yetkileri ile yargının yapısı ve güçleri Anayasa'yla belirlenmiştir. Bu görev için birden fazla aday olması halinde Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Cumhurbaşkanı sadece iki dönem görev yapabilmekte olup, her bir görev dönemi 7 yılı kapsamaktadır. Ulusal Meclis (*Oireachtas*) iki kanatlı olup, Millet Meclisi'nde (*Dail*) 166 milletvekili, istişari yetkilere sahip Senato'da (*Seanad*) ise 60 Senatör bulunmaktadır. Millet Meclisi seçimleri her beş yılda bir yapılmaktadır. Hükümetin başı ise Başbakan'dır (T.C. Dışışleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, [Web], 2015).

Kuzey İrlanda sorunu ve IRA terörünün temelleri on dördüncü ve on beşinci yüzyıllara kadar dayanmaktadır. On ikinci yüzyılda adayı ele geçiren İngilizler ada üzerinde hâkimiyetlerini kurmuş, İngiliz göçmenlerin de adaya yerleşmeye başlamasıyla beraber İrlandalıların geleneksel kültürlerini yaşamaları da engellenmeye başlanmıştır. On beşinci yüzyılda İngiliz Kralı sekizinci Henry'nin (1491-1547) kendisinin ve boyunduruğu altında yaşayan insanların bir gecede emir vererek din değıştirmesi ile İrlandalılarla İngiliz göçmenler arasındaki etnik gerginlik dinsel unsurlarla derinleştirilmiştir. Bu tarihten sonra adada yaşayan yerli halk Katolik mezhebine bağlı kalmaya devam ederken, İngiltere'den gelen göçmenler krala bağlılıklarıyla Protestanlığı kabul etmişlerdir. Adadaki etnik ve din eksenli çalışmalar bu şekilde başlamıştır (Özçağatay, 1998:24-26). On yedinci yüzyılda İrlandalıların topraklarına el konulmuş ve bu bölgelere Protestan göçmenler yerleştirilmiştir. Bu olay adanın bölünmesinin temelini oluşturmaktadır. 1800'lü yıllara kadar adadaki Katolikler değışik dönemlerde ayaklanma başlatmış olsalar bile hiçbir dönem bağımsızlık ya da özerklik amaçlarına

ulaşamamışlardır. 1800 yılında İrlanda ile Birleşme Yasası (*The Union with Ireland Act*) ile Büyük Britanya ile İrlanda birleştirilmiştir. Bu durum adadaki Katolik nüfus genelinde kabul görmemiş, bağımsız İrlanda fikri Katolikler arasında yayılmaya başlamıştır (Şenocak, 2006: 68-71).

Adadaki etnik ve dinsel çatışmalara ek olarak 1845-1852 yılları arasında gerçekleşen ve İrlanda'yı her açıdan derinden etkileyen kıtlık süreci Katolikler arasında hoşnutsuzluğun artarak devam etmesinde etkili olmuştur. Birleşik Krallığa yönelik ayrılıkçı ilk oluşum kıtlık döneminde ABD'ye göç eden İrlandalılar tarafından New York'ta (1860) ve Dublin'de (1858) İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği (*The Irish Republican Brotherhood*) adı altında bir örgüt kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Kendilerine Fenianlar adını veren bu örgüt bir dizi terör eyleminde bulunmuş; ancak İngiliz yöneticilerin verdiği sert tepkiler ve kendilerine yeterince destek bulamamalarıyla birlikte yok olmuşlardır (Özçağatay, 1998: 45-48). ABD'nin İrlanda sorununa dâhil olması bu kıtlık yıllarında yaşanan göçle gerçekleşmiştir. ABD'de büyük bir İrlanda lobisi oluşturmuş olan İrlandalılar da Kuzey İrlanda'da yaşanan silahlı mücadeleye destek vermek amacıyla birçok farklı örgüt kurmuşlardır. İrlanda Cumhuriyetçi Kardeşliği dışındaki bir başka önemli örgüt olan İrlanda Kuzey Yardım Komitesi (*The Irish Northern Aid Committee-NORAID*) IRA'ya uzun yıllar mali kaynak sağlamıştır (Şenocak, 2006: 102).

Bu dönemde Katolik halk kendi düşüncelerinin savunulması gerektiğini düşünmeye ve siyasi yapılanma içerisine girmeye başlamıştır. 1891 yılında Katolik lider James Connolly (1868-1916) tarafından İrlanda Cumhuriyetçi Sosyalist Partisi⁴⁸ (*Irish Republican Socialist Party-IRSP*) ve 1905 yılında ise

⁴⁸ İrlanda Cumhuriyetçi Sosyalist Partisi bugün de İrlanda Cumhuriyeti'nde var olan bir siyasi partidir ancak burada bahsedilen ilk kurulan İrlanda Cumhuriyetçi Sosyalist Parti'dir (1896-1921) Detaylı bilgi için bkz: 4 Nisan 2015, < <http://realizm.irsp.ie> >

Arthur Griffith (1872-1922) tarafından Sinn Fein⁴⁹ partileri kurulmuştur. Siyasi örgütlerin yanı sıra silahlı gruplar da bu dönemde kurulmaya başlanmış, 1913'de Birleşik Krallıkla birliği savunan Protestanlar Ulster Gönüllü Gücü (*Ulster Volunteer Force*-UVF) ve Katolikler ise İrlanda Gönüllüleri (*The Irish Volunteer Force*) örgütlerini kurmuşlardır (Özçağatay, 1998: 55-58).

Birinci Dünya Savaşı'nın da etkisiyle beraber İngiliz yönetimine karşı başlatılan 1916 Paskalya Ayaklanması, liderleri Patric Pearse (1879-1916) ve James Connolly önderliğinde gerçekleşmiş, başlangıçta Dublin şehrinin bir bölümü ele geçirilmiş, ancak İngiliz yönetimi tarafından bölgeye ağır silahlarla birlikte asker sevk edilmesiyle ayaklanma bastırılmıştır. 1919 yılında ise İrlanda Gönüllüleri isimlerini İrlanda Cumhuriyet Ordusu olarak değiştirmiş ve Sinn Fein'in silahlı kanadı olarak mücadelesine devam etme kararı almışlardır. IRA Michael Collins'in (1890-1922) önderliğinde özellikle Birlikçi Protestanlara, bölgede yaşayan diğer Birleşik Krallık toplumuna ve güvenlik güçlerine karşı bir gerilla savaşı başlatmıştır (Özeren ve Demirci, 2014:242).

İrlanda'da 1918 de yapılan seçimlerin galibi Sinn Fein partisi olmuştur; ancak, parti Londra'nın yetkisini tanımadığı için seçilen milletvekillerini parlamentoya göndermemiş, ve Dublin'de ayrı bir meclis oluşturmuştur. Sinn Fein'in adı *Dail Eirann in Dublin* olan bu yeni meclisi İrlandalıların tek ve meşru meclisi olarak tanıma çağrısına adadaki yirmi altı bölge uyarken, kuzeydeki altı bölge Birleşik Krallık'ın da etkisiyle uymamıştır. Diğer bir ifadeyle, adanın Ulster bölgesi olarak tanımlanan ve dokuz bölgeden oluşan kesimin altı bölgesi Birleşik Krallık talimatlarına uymaya devam etmiştir (Özçağatay, 1998: 73). Bölgede IRA'nın ideolojisinin bu denli yükselmesinin farkında olan Birleşik Krallık hükümeti de bölgedeki askerî gücünü arttırarak mücadele etmeyi planlamıştır. Ancak Katolik halkın da desteğini alan IRA

⁴⁹ Sin Fein partisi (1905-1970) bu gün de İrlanda Cumhuriyeti'nde var olan bir siyasi partidir. Ancak, burada bahsesilen ilk kurulan Sinn Fein partisidir. Detaylı bilgi için bkz: 4 Nisan 2015 < <http://realizm.sinnfein.ie> >

özellikle şehirlerde terör eylemlerine ağırlık vermiştir. Bu gelişmeler ışığında İrlandalılar'la ve IRA'yla masaya oturmaya karar veren Birleşik Krallık için dönemin başbakanı Lloyd George (1863-1945) ile IRA'nın önde gelenlerinden Michael Collins arasında görüşmeler gerçekleşmiştir (Eriş, 2000: 334). Görüşmeler sonucunda imzalanan antlaşmayla Birleşik Krallık, güneyde Dublin'de, kuzeyde de Belfast'ta iki ayrı meclis kurmayı kabul etmiş ve 1921'de Britanya-İrlanda Antlaşması'yla (Anglo-İrish Treaty) Serbest İrlanda kurulmuştur. Bu antlaşmayla Serbest İrlanda bağımlı devlet (dominyon-*dominion*⁵⁰) statüsünde olmuş, Kuzey İrlanda'nın ise Birleşik Krallığa bağlı kalmasına karar verilmiştir. Serbest İrlanda meclisi 1933 yılında Kraliyete bağlılık yeminini feshetmiş, devletin adını önce Eire, sonra da İrlanda Cumhuriyeti'ne (*Irish Republic*) çevirmiş ve İngiliz Uluslar Topluluğu'nu (Commonwealth) terk etmiştir (Özçağatay, 1998: 73-77).

Birleşik Krallık'la imzalanan bu antlaşma IRA açısından tartışmaya sebep olmuş, görünürde İrlanda topraklarının bir kısmından vazgeçildiğini düşünen bazı IRA mensupları Collins'i suçlamıştır. IRA'nın kendi içerisindeki bu iç hesaplaşması sonucunda İrlanda'da çatışmalar ve iç savaş meydana gelmiş, ancak Birleşik Krallık bu İrlanda içerisinde çıkan bu çatışmalara müdahale etmemiştir. İrlanda Hükümetinin bu çatışmaları bastırması sonucunda, İrlanda Devleti tarafından IRA ve benzeri örgütler yasa dışı ilan edilerek tasfiye edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu çatışmalar döneminde IRA'nın efsanevi lideri ve yapılan antlaşmanın mimarı Michael Collins de öldürülmüştür. 1930'lu yıllarla beraber mücadelenin siyasal bir şekilde yürütülmesini düşünen örgüt üyeleri Sinn Fein partisi etrafında faaliyetlerini devam ettirmiştir. Silahlı mücadeleyi savunun IRA mensupları ise Gönüllü

⁵⁰ Dominyon; İngiliz Uluslar Topluluğu'na üye olmalarının ve İngiliz Krallığı'na bağlı bulunmalarının yanı sıra kendi kendilerini yöneten ülkelere verilen genel ad.

İrlanda Cumhuriyet Ordusu (*Provisional Irish Republican Army*-PIRA⁵¹) örgütünü kurmuşlar ve 1921'de ayrıldıkları soydaşlarıyla birleşmek için Birleşik Krallık'a ve onun kontrolündeki Kuzey İrlanda hükümetlerine karşı 1969 sonrasında mücadele başlatmışlardır (Eriş, 2000: 335). Çünkü, Kuzey İrlanda'da Protestan nüfusun yoğunluğu nedeniyle bu bölgenin parlamentosu da Protestanların kontrolüne geçmiştir. Özellikle 1960'lı yıllarda bölgedeki Katolik nüfus siyasal haklar, barınma ve eğitim konularında Protestan nüfus tarafından—Birleşik Krallık'ın da bölgedeki Protestanlara desteğiyle beraber—yoğun baskı altında kalmışlardır (Şenocak, 2006: 76).

1960'lı yıllarla beraber yeni bir özgürlük, bağımsızlık, demokrasi rüzgârı tüm ülkeleri etkilemeye başlamıştır. Bu değişim döneminde Birleşik Krallık elinde kalan kolonilerini de yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. Hindistan (1947), Sri-Lanka (1948), Malaya ve Gana (1957), Nijerya (1950), Uganda (1962), Kenya (1963) Birleşik Krallık'tan ayrılmıştır (Özçağatay, 1998: 86). Bu dönemde Katoliklere uygulanan baskılar Kuzey İrlanda'da gittikçe artmış ve Katolik nüfus başkaldırmaya başlamıştır. Ancak, gerek bölgedeki Protestanların, gerekse Londra'nın Katoliklere sert yanıtlar vermesi, Katolik nüfusun radikalleşmesine ve radikal örgütlerin de yeniden canlanmasına sebep olmuştur. 1969 yılına gelindiğinde Kuzey İrlanda'da Katoliklere karşı oluşturulan UVF ve diğer yeni oluşmuş terör örgütlerinin⁵²

⁵¹ Gönüllü IRA (Provisional Irish Republican Army), IRA'nın silahlı kanadını temsi eden grup olarak kabul edilmektedir. Bugün yazılı her hetinde IRA'dan kastedilen aslında Gönüllü IRA'dır. Detaylı bilgi için bkz: 24 Nisan 2015, < <https://realizm.mi5.gov.uk/home.html> >

⁵² O dönemde Katoliklere ve IRA'ya karşı Kuzey İrlanda'da oluşturulan birden çok terör örgütü bulunmaktadır. Kızıl El Komandoları (*The Red Hand Commandos*) Ulster Özgürlük Savaşçıları (*The Ulster Freedom Fighters*-UFF) Ulster Savunma Birliği (*Ulster Defense Association*-UDA) Daha sonraki dönemlerde Birleşik Krallık bu örgütleri de terör örgütü olarak kabul edecektir. Detaylı bilgi için bkz: UK Terrorism Act 2000.

eylemleriyle Protestanlar ile Katolikler arasında çatışmalar başlamış, bu çatışmalar üzerine Birleşik Krallık Hükümeti bölgeye asker göndermiş ve bu askerî birlikler aradaki çatışmaları yatıştırmak yerine Belfast Hükümeti'nin kurmuş olduğu Ulster Polis Gücü'ne (*Police Service of North Ireland*) yaptıkları baskıcı müdahalelerde destek sağlamıştır. Böyle bir ortam hem mezhepsel savaşların artmasına hem de IRA'nın yeniden güç kazanmasına olanak tanımıştır. Ancak bölgedeki çatışmalar sonucunda yaklaşık altmış bin Katolik Kuzey İrlanda'dan 1969-1973 yılları arasında göç etmek zorunda kalmışlardır (Şenocak, 2006: 76). Böyle bir ortamda, IRA 1970 yılında yaptığı kongresiyle iki kanada ayrılmış, Kuzey bölgesi PIRA kapsamında silahlı eylemlere devam etme kararı alınmıştır. Temel amaçları İrlanda'nın birleşmesi yoluyla Bağımsız Sosyalist İrlanda Cumhuriyeti'ni kurmak olan PIRA, kendisini de IRA'nın devamı olarak tanımlamıştır. Güneyde ise Resmî IRA (*Official IRA*) olarak tanımlanan diğer kanat özellikle siyasal düzlemde mücadelelerini sürdürmeyi hedeflemiştir (Eriş, 2000: 338-339).

30 Ocak 1972'de Kuzey İrlanda'da bir Pazar günü Katoliklerin sivil hakların sağlanması amacıyla yaptığı yürüyüşün İngiliz askerlerin ateş açmasıyla ve on üç kişinin hayatını kaybetmesiyle sonlanması IRA'nın tam anlamıyla yeniden aktif hale gelmesine yol açmıştır. Kanlı Pazar (*Bloody Sunday*) olarak tarihe geçen bu olaydan sonra IRA eylemlerinin şiddeti artmaya başlamış, olaydan hemen sonra yirmi bir farklı yerde bombalı saldırılar düzenlenmiştir. Bu saldırılara cevaben Birleşik Krallık ordusu Kuzey İrlanda'ya yönelmiş, ancak ordunun Protestan İrlandalılar yanında yer alan eylemler içerisinde olması ve Katolik İrlandalılara aşırı baskıcı güç kullanılması⁵³ IRA'nın Katolik İrlandalılar tarafından daha çok destek

⁵³ 1971 yılında yürürlüğe giren Alıkoyma Yasası'yla (*Internment Law*) Birleşik Krallık Hükümeti tarafından bu dönemde bir gecede 450 kişiyi tutuklamak gibi sert güvenlik tedbirleri uygulanmıştır. Bu yasa 1975 yılında rafa kaldırılmış, ancak terör eylemlerinin devamıyla 1978 yılında tekrar yürürlüğe girmiştir. Bu ve benzeri şekilde alınan askeri tedbirlerin tarihsel süreçteki örnekleri için bkz: ÖZÇAGATAY, Levent. **Kuzey İrlanda ve IRA**, İstanbul, Papirüs Yayınları, 1998.

görmesine sebep olmuştur. Diğer yandan IRA'nın eylemlerine karşı Protestanlar da örgütlenerek UVF'yi ve Ulster Savunma Birliği'ni (*Ulster Defence Association-UDA*)⁵⁴ kurmuşlardır. (Özeren ve Demirci, 2014: 245-246).

Birleşik Krallık hükümeti her ne kadar ordusunu Kuzey İrlanda'ya göndererek bölgede düzeni sağlamaya çalışmaktaysa da, diğer yandan da 1972 yılında gizli ve gayri resmî bir şekilde IRA'yla görüşme çabaları içerisine girmiştir. Bu görüşme süreci içerisinde Birleşik Krallık hükümeti IRA'dan ateşkes talebinde bulunmuş ve IRA bu durumu kabul etmiştir. Kamuoyundan gizli bir şekilde Londra'da yapılması planlanan görüşmeler hem kısa süre içerisinde duyulmuş, hem de görüşmelerden hiçbir sonuç alınamamıştır. Bu ortam içerisinde IRA bombalı eylemlerine hız vermiş, çok sayıda kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur (Eriş, 2000: 343). IRA'nın o dönemdeki lideri Sean Mac Stiofain (1928-2001) yazdığı anılarında yapılan bombalı eylemlerin amacını şu şekilde dile getirmiştir; "Stratejik amaç Kuzey İrlanda'yı yönetilemez hale getirmektir. Taktik amaç ise Şehir Merkezlerinin bombalanmasını engellemeyi ordunun asıl uğraşı haline getirerek, birliklerin çoğunu şehir merkezlerine çekilmeye zorlamak, böylece Katolik mahallelerde toplum ve diğer bölgelerinde faaliyet gösteren IRA gönüllüleri üzerinde baskının azalmasını sağlamaktır" (aktaran Özçağatay,1998: 105). Bölgede bulunan Birleşik Krallık ordusu bu bombalı saldırıların sonucunda birçok Katolik İrlandalıyı yeterli delil olmamasına rağmen tutuklamaya başlamış, bu durumda IRA'nın arkasına aldığı Katolik desteğin artmasına sebep olmuştur. (Eriş, 2000: 343-344).

⁵⁴ Ulster Gönüllü Gücü (UVF) ve Ulster Savunma Birliği (UDA) ile Gönüllü İrlanda Cumhuriyet Ordusu (PIRA) ve Resmî İrlanda Cumhuriyet Ordusu (OIRA) bu gün halen Birleşik Krallık'ın resmî terör örgütleri listesinde yer almaktadır. Detaylı bilgi için bkz: 1 Mayıs 2015, < <https://realizm.mi5.gov.uk/home.html> >

Bu kapsamda Birleşik Krallık'ın terörle ilgili sorunları IRA'yla gündeme gelmiştir. İlk olarak bölgedeki karışıklıkları gidermek amacıyla sadece Kuzey İrlanda'da geçerli olacak Kuzey İrlanda Olağan Üstü Hal Yasası (1973) (*The Northern Ireland Emergency Provisions Act of 1973*) yürürlüğe konulmuştur. Bu yasada terörizm “halka korku salmak yoluyla siyasi bir sonuç elde etmek için şiddet kullanma” yöntemi olarak tanımlanmış, bu eylemleri yapan kişi ve gruplar terörist olarak değerlendirilmiştir. Özellikle teröristlerin gözaltına alınması ve tutuklanması hususunda polise oldukça geniş yetkiler vermiştir. Polis şüpheli evlere girmek ve arama yapmak, şüpheli araçları durdurmak, silah taşıdığını düşündüğü kişileri aramak, terör örgütü üyesi olduğu düşünülen kişilerin oturma izinlerini iptal etmek gibi yetkilere sahip olmuştur. Ayrıca bu yasa kapsamında IRA dışında Ulster Gönüllüler Gücü ve Sinn Féin de yasaklanmış örgütler arasına girmiştir (*The Northern Ireland Emergency Provisions*, [Web], 1973).

1974–1989 arası dönemde Terörizmi Önleme (Geçici) Yasaları⁵⁵ (*Prevention of Terrorism (Temporary Provisions) Acts*) tamamıyla IRA ve Kuzey İrlanda sorununa odaklanmıştır. IRA 1973 yılından sonra eylemlerini Kuzey İrlanda'dan tüm Birleşik Krallık topraklarına taşımaya karar vermiştir. Kanlı Pazar saldırılarına karşılık IRA'nın yaptığı eylemler sonucunda çok sayıda insanın hayatını kaybetmesi özellikle Birleşik Krallık üzerindeki toplumlarda infial yaratmış ve Terörizmi Önleme Yasaları böyle bir ortamda oluşturulmuştur (Şenocak, 2006: 82). Başlangıçta var olan karışıklık ortamını düzeltme amacıyla geçici olarak çıkarılmış olan bu yasa daha sonra kalıcı bir hale dönüşmüştür. Bu yasayla terörizm, Kuzey İrlanda Olağan Üstü Hal Yasası'na benzer bir şekilde “siyasi sonuçlar için şiddet kullanılması” ve

⁵⁵ Terörizmi Önleme (Geçici) Yasaları 1974, (*Prevention of Terrorism (Temporary Provisions Act 1974*) geçici olarak çıkarılmış; ancak 2000 yılına kadar Birleşik Krallık tarafından yürürlükte bırakılmıştır. Bu dönem içerisinde bu yasalar 1989 ve 1996 yıllarında olmak üzere, günün koşullarına uygun bir biçimde iki defa revize edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz: 10 Mayıs 2015 < <http://realizm.legislation.gov.uk/> >

“şiddetin kamuyu korku içerisine düşürmek amacıyla kullanılması”, olarak tanımlanmıştır. Bu yasanın Kuzey İrlanda Olağanüstü Hal Yasası’ndan en önemli farkı tüm Birleşik Krallık topraklarını kapsamış olmasıdır. Ancak, yasanın içeriğine bakıldığında tamamen Kuzey İrlanda bölgesindeki IRA faaliyetlerine müdahale amacıyla oluşturulmuş bir yasa olduğu yasaklanmış örgütler başlığı altında sadece IRA bulunmuş olmasından anlaşılmaktadır (Prevention of Terrorism, [Web] 1974).

Oldukça katı kuralları içeren bu yasayla beraber neredeyse üç kişinin bir araya gelmesi bile terör örgütü için toplantı yapmak anlamına gelmiştir. Ayrıca, kamuya ait yerlerde örgütü temsil eden renklerin hepsinin bir arada giyilmesi, örgüt sempatizanı olmak anlamına geleceğinden hapis cezasını gerektirmiş, polis memuruna şüphelendiği herhangi birini uyarmadan tutuklama ve kırk sekiz saat gözaltında tutma hakkı, bakanlık izniyle de bu süreyi beş güne uzatma hakkı verilmiştir (Prevention of Terrorism, [Web] 1974). Bu yasa geçici olmakla beraber, hem Birleşik Krallık toprakları hem de Kuzey İrlanda için bir nevi olağan üstü hal yasası olma özelliği taşıdığı için oldukça sert tedbirler alan Birleşik Krallık hükümetinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne birçok defa şikâyet edilmesine ve Mahkeme tarafından maddelerin aşırı bulunmasıyla ceza almasına sebebiyet vermiştir (Kul, 2012, 449).

Ancak, bu terörle mücadele yasasıyla da amaçlanan sonuca ulaşılamamış, şiddet devam etmiş, tutuklamalar artmış, çatışma ortamı sürekli bir hal almıştır. Birleşik Krallık hükümeti siyasal tedbirler de almaya yönelik adımlar atmaya başlamıştır. İlk olarak 1974 yılında Sinn Fein partisinin yasa dışı durumu kaldırılmış ve parti yasal kabul edilmiştir. Ayrıca siyasi çözüm kapsamında belirli dönemlerde Birleşik Krallık tarafından IRA yeniden ateşkese çağırılmış, IRA ateşkesi kabul etmiş ve Birleşik Krallıktan üst düzey yetkililerle bir dizi görüşmeler yapılmış; ancak iki tarafın da ağır şartlar öne sürmesi nedeniyle bu görüşmelerden beklenen faydalar sağlanamamıştır.

1981'de IRA'nın bir başka önemli eylemi olan cezaevi eylemleri gerçekleşmiştir. IRA mensubu hükümlülerden Bobby Sands (1954-1981) öncülüğünde cezaevi koşullarının düzeltilmesi için açlık grevi başlatılmıştır. 1960'lı yılların sonuna kadar terör suçundan tutuklanan ya da hüküm giyen kişiler siyasi suçlu olarak değerlendirilmiştir. Böylelikle de siyasi suçlu olarak kabul edilen hükümlülerin bir kısım yaptırım ya da kuralların dışında tutulması (tek tip elbise giymeme, zorunlu işlerde çalışmama ya da avantajlı görüş günleri) gibi bir özel statüleri bulunmuştur. Birleşik Krallık'ın bu özel statüyü yeniden uygulamaya koyması için başlatılan açlık grevi sırasında, artık yasal bir hale gelen Sinn Fein, Parlamento'da boşalmış olan bir sandalyeyi fırsat bilerek Bobby Sands'i seçimlerde aday göstermiş ve milletvekili olmasını sağlamıştır. Ancak Sands milletvekili olduğu halde hapisanede ölmüş ve Sands'le birlikte grev yapan 9 kişi daha hayatını kaybetmiştir. Bu durumu kendi lehine bir propaganda faaliyetine çeviren IRA yeniden hızlı bir eylem sürecine girmiş, Sinn Fein ise takip eden seçimlerden başarıyla çıkmıştır (Eriş, 2000: 348-350). Yaşanan bu olaylar uluslararası toplum tarafından da hoş karşılanmamış ve Birleşik Krallık'ın almış olduğu sert güvenlik tedbirleri sıklıkla eleştirilmiştir. Sands'ın ölümü üzerine ABD'nin bazı eyaletlerinde yas ilan edilmiş ve İrlanda asıllı senatör Edward M. Kennedy'nin (1932-2009) liderliğindeki İrlanda lobisinin baskılarıyla ABD Başkanı Jimmy Carter (1924-) yönetimi Kuzey İrlanda'daki askerî ve polis kuvvetlerine silah ambargosu uygulamıştır (Şenocak, 2006: 103).

Tek amacı Birleşik İrlanda Cumhuriyeti'ni kurmak olan IRA, Sinn Fein'in seçim başarısına rağmen Kuzey İrlanda toprakları dışına taşıdığı eylemlerini 1980'li yıllarda da sürdürmeye devam etmiştir. 1982 yılında Hyde Park'da törende olan askerlere saldırı düzenlenmiş, on bir asker hayatını kaybetmiş, 1984 yılında ise Birleşik Krallık başbakanı Margaret Thatcher'a (1925-2013) suikast düzenlenmiş, Thatcher kurtulmuş ancak partisinden beş kişi hayatını kaybetmiştir (Özeren ve Demirci, 2014: 256). Yine aynı dönemde Birleşik Krallık'ın uyguladığı sert güvenlik tedbirleri nedeniyle Avrupa Parlamentosu Siyasi İlişkiler Komitesi (bu günkü ismiyle European

Parliament Committee on Foreign Affairs, Avrupa Parlamentosu Dışışleri Komitesi) Kuzey İrlanda'daki koşullarla ilgili araştırma başlatmış, Avrupa İnsan Hakları Komisyon'u (*European Human Right Commission*) tarafından da bu politikalar sık sık sert bir dille eleştirilmiştir. Ayrıca Birleşik Krallık hükümetleri Kuzey İrlanda'yla ilgili konularda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde (*European Court of Human Rights, AİHM*) otuz bir defa yargılanmış ve Birleşik Krallık'ın yirmi bir defa insan haklarını ihlal ettiği saptanmıştır (Şenocak, 2006: 103).

1985 yılında Kuzey İrlanda sorununa çözüm aramak için Birleşik Krallık hükümeti ile İrlanda Cumhuriyeti arasında Anglo-Irish Mutabakatı (*Anglo-Irish Agreement*) imzalanmıştır (Özeren ve Demirci, 2014: 261). Bu mutabakatın en önemli maddesi olan birinci maddesinde çoğunluğun rızasına bağlı olma koşuluyla İrlanda'nın birleşebilmesine olanak tanınmıştır. Bu mutabakat kapsamında hükümetler arası konferanslar aracılığıyla siyasi ve güvenlikle ilgili konuların ele alınması, Kuzey İrlanda'nın sorunlarının görüşülmesi, hapishanelerin durumunun ele alınması, toplum ve güvenlik güçleri arasındaki ilişkinin düzenlenmesi gibi konularda çözüm için sürekli işbirliği içinde olunması, görüş alışverişinde bulunulması kararı alınmıştır. (Anglo-Irish Agreement, [Web], 1985).

Bu mutabakat da IRA'nın eylemlerine karşı etkili olmamış, aksine, IRA eylemleriyle şiddet hareketlerini sürdürerek Birleşik Krallık'ı pazarlığa oturmaya zorlamıştır. 1985'de Kuzey İrlanda'da bir karakola eylem hazırlığı içerisinde olan altı IRA üyesi, ordu tarafından yakalanmış, 1988'de ise üç IRA üyesi silahsız haldeyken yine ordu tarafından bombalı oldukları düşünülerek öldürülmüşlerdir. Bu kişilerin cenaze törenleri ise yine oldukça olaylı geçmiş, cenazeye katılan kalabalığın önüne araçla çıkan iki İngiliz asker kalabalık tarafından dövülmüş ve IRA üyeleri tarafından öldürülmüştür. Bu olay kameraların karşısında yaşandığı için de bir anda tüm dünya İrlanda'da yaşanan iki taraflı şiddetin boyutlarına şahit olmuştur (Eriş, 2000: 351-352).

IRA'nın şiddet eylemlerini Birleşik Krallık Başbakanlık konutuna bombalı eylem düzenlemeye kadar ilerletmiştir. 1991 yılında gerçekleşen bu saldırı hesaplama hatası nedeniyle başarısız olmuş ve ölen ya da yaralanan olmamış, ancak Başbakanlık konutuna yönelik planlanan bu eylem Margaret Thatcher'e yapılmış olan eylem kadar dikkat çekmeyi başarmıştır. (Özeren ve Demirci, 2014: 256). Terörizmin birincil yöntemi kamuoyunun dikkatini çekmektir. Artık tamamen profesyonel bir terör örgütü haline gelen IRA, dikkat çekecek eylemleri tasarlayıp uygulama konusunda başarılı bir konuma gelmiştir. IRA'nın kamuoyunu etkilemeye yönelik stratejileri zamanla Birleşik Krallık'ın ekonomik merkezlerini de hedefleri arasına dâhil etmesiyle yoğunlaşmıştır. Bu dönemde Soğuk Savaş'ın da sona ermesiyle dünya konjonktüründe birtakım değişiklikler oluşmuş, Kuzey İrlanda stratejik önemini kaybetmeye başlamış, terörle mücadele için yapılan askerî harcamalar ise Kuzey İrlanda sorununu çok maliyetli bir hale getirmiştir. Ayrıca yaşanan çatışmalar Kuzey İrlanda üzerinden ABD'yle ticaret yapmak isteyen yatırımcıların uzak durmasına sebep olmuştur. Birleşik Krallık hükümeti bu süreçte gizli yollardan hem Sinn Féin'le hem de IRA'yla barış görüşmeleri yoluna gitmiş, ayrıca İrlanda hükümetiyle de görüşmeler gerçekleşmiştir. ABD'nin de bu dönemde destekte bulunmasıyla 1993 yılında bir uzlaşma metni olan Downing Sokağı Deklarasyonu (*Downing Street Declaration*) yayınlanmıştır (Şenocak, 2006: 86-87). Bu deklarasyonun ikinci maddesinde Kuzey İrlanda bölgesinin Birleşik Krallık'a ya da İrlanda Cumhuriyeti'ne olan bağlılığına bölgedeki halkların çoğunluğunun isteğiyle karar verilebileceğinin altı yeniden çizilmiştir. Birleşik Krallık'ın tek isteğinin—ister birleşmiş ister bağımsız Kuzey İrlanda olarak—bölgede barış ortamının sağlanması olduğu ve Birleşik Krallık'ın bölgeden stratejik ya da ekonomik herhangi bir çıkarının olmadığı da metinde vurgulanmıştır. (Downing Street Declaration, [Web], 1993).

1994'te yaşanan bu gelişmelerin de etkisiyle IRA yeniden ateşkes ilan etmiş, taraflar arasındaki gizli görüşmeler devam etmiş, ancak her iki tarafın da birbirinden zor şartlar öne sürmesi nedeniyle on yedi ay sonra 1996

yılında IRA ateşkesin sona erdiğini ilan etmiştir. Ateşkesin hemen sonrasında ise IRA bombalı eylemlerine tekrar başlamıştır (Eriş, 2000: 354). Aynı yılın Haziran ayında Manchester’da yapılan bombalı eylemin ise yarattığı maddi ve manevi etki çok büyük olmuş ve IRA açısından, örgüt bir kez daha gücünü Birleşik Krallığa göstermiştir (Özçağatay, 1998: 201).

IRA’nın şiddetten vazgeçmemesi nedeniyle Birleşik Krallık Hükümeti 1997’de yeniden barış görüşmeleri başlatmış, hem Katolik hem Protestan tarafları da masaya oturtmaya çalışmıştır. Ancak önce Protestan grupların protesto amacıyla yapmış olduğu eylemler, sonrasında da buna karşılık Katolik grupların yapmış olduğu eylemler her iki tarafın da sürecin dışında bırakılmasına sebep olmuştur. İrlanda Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık arasında süregelen görüşmeler sonucunda 10 Nisan 1998’de Hayırlı Cuma/Belfast Antlaşması (*Good Friday/Belfast Treaty*) imzalanmıştır. Bu antlaşma hem Kuzey İrlanda’da hem de İrlanda Cumhuriyeti’nde halkoyuna sunulmuş, Kuzey İrlanda’da %71’le, İrlanda Cumhuriyetinde ise %94’le kabul edilmiştir (Eriş, 2000: 355). Bu antlaşmada ilk olarak demokratik yapılanma ele alınmış, 108 sandalyeli bir meclis oluşturulması ve kurulacak bakanlar kurulunun siyasi partilerin almış oldukları oylar oranında katılımıyla oluşturulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca Kuzey-Güney Konseyi ve İrlanda-İngiliz Konseyi kurularak, ortak çıkarların söz konusu olduğu konularda, anlaşmazlıkların çözümünde, politikaların uygulanmasında ve bilgi paylaşımında bütün tarafların işbirliği içerisinde bulunması hedeflenmiştir. Silahlı örgütlerin yapılan düzenlemeler çerçevesinde kademeli olarak silahlarını teslim etmeleri, ateşkese iki yıl süreyle uyulduğu takdirde, ilgili örgütün hükümlü üyelerinin affının sağlanması, İrlanda Cumhuriyeti’nin Anayasası’nda bulunan Kuzey İrlanda üzerindeki hak iddialarıyla ilgili maddelerin çıkartılması ve Kuzey İrlanda’nın Birleşik Krallık’ın bir parçası olduğunun tanınması, Kuzey İrlanda’da yaşayan kişilerin kendilerini İngiliz, İrlandalı ya da her ikisi şeklinde tanımlayabilmeleri, Kuzey İrlanda’daki mezhep ayrımcılığına son verilerek Katolik halkın konumlarının

iyileştirilmesine yönelik tedbirlerin alınmasına da bu antlaşmayla karar verilmiştir (Good Friday/Belfast Treaty, [Web], 1998).

Bilindiği üzere IRA terörü aslında tarihsel süreçte kollara ayrılmıştır ve bugün bizim IRA'dan kastettiğimiz örgüt aslında PIRA'dır ve yapılan antlaşma IRA'nın bütün kollarını kapsamaktadır. Ancak eski IRA'dan ayrılan ve kendilerini eski IRA'nın bir parçası olarak gören IRA'nın Devamı (*Continuity IRA-CIRA*) ve Gerçek IRA (*Real IRA-RIRA*) terör örgütleri bu antlaşmayı tanımayıp eylemlerine 2000'li yıllarda da devam etmişlerdir. Öte yandan hem adadaki Katolik hem de Protestan çoğunluk artık şiddet yoluyla bir yere varılamayacağını düşünmektedir. Bu nedenle de CIRA ya da RIRA gibi örgütler aradıkları toplumsal desteği bulamamaktadırlar (Özeren ve Demirci, 2014: 265)⁵⁶.

Hayırlı Cuma Antlaşması'nın uygulanma süreci taraflar açısından oldukça sancılı geçmiştir. Özellikle meclis seçimleri ve hükümlü örgüt üyelerinin salıverilmesi aşamalarının uygulaması sancılı olmuştur. Antlaşmanın en önemli maddelerinden biri olan örgütlerin silah bırakma süreçleri ise inişli çıkışlı olmuş, antlaşma kapsamında oluşturulan Uluslararası Bağımsız Silahsızlandırma Komisyonu (*International Independent Commission on Decommissioning-IICD*) Kuzey İrlanda'daki terör örgütlerinin silah bırakma süreçlerini gözlemlemek ve denetlemek amacıyla kurulmuş ve 2006 yılına gelindiğinde—antlaşmadan yaklaşık sekiz yıl sonra—IRA'nın silahlarını teslim ettiğini duyurmuştur. Tabi bu aşamada tarafların uzun yıllardan beri birbirlerine duydukları güvensizliğin giderilmesi oldukça uzun zaman almıştır. Ayrıca Katolik halkın konumunun iyileştirilmesi kapsamında, uzun yıllar bölgedeki Katolıklara yönelik ayrımcı uygulamalar

⁵⁶ Kuzey İrlanda'daki süreç özellikle 11 Eylül terör saldırılarının dünya kamuoyunda yarattığı etkilerin de bir sonucu olarak neredeyse derin bir sessizliğe bürünmüştür. Kendilerini IRA'nın devamı olarak tanımlayan grupların nadiren gerçekleştirdikleri küçük çaplı eylemler istisna olmak kaydıyla, IRA faaliyetlerine son vermiştir.

içerisinde olan Ulster Kraliyet Polis Teşkilatı (*Royal Ulster Constabulary-RUC*) içerisinde düzenlemeye gidilmiş, teşkilat içerisindeki aşırı uçta yer alan Protestan unsurların görevlerine son verilerek, her iki mezhepten de yeni polis adayları işe alınmış, Teşkilatın adı Kuzey İrlanda Polis Servisi (*Police Service of Northern Ireland*) olarak değiştirilmiş ve kamu binalarında Birleşik Krallık ya da İrlanda Cumhuriyeti'ne ait semboller kaldırılmıştır (Özeren ve Demirci, 2014: 263-265).

2000'li yıllara kadar etnik ve mezhep temelli terörizmle mücadele eden Birleşik Krallık hükümeti tarafından, 2000 yılında kalıcı ve kapsamlı bir terörle mücadele yasası oluşturmuştur (Terör Yasası 2000). 2001, 2005 ve 2006 yıllarında gözden geçirilen bu yasayla beraber daha önceden yapılan Terörizmi Önleme (Geçici) Yasaları ve Kuzey İrlanda Olağanüstü Hal Yasaları tamamen yürürlükten kalkmıştır (Klausen, 2009: 404). Bu yasanın en önemli özelliği çok geniş bir terörizm tanımının yapılmış olmasıdır. Tablo 11'de de görüleceği üzere "...yapılan eylem ya da tehdit hükümeti etkilemek, halkı korkutmak amacıyla yapılıyorsa, siyasi, dinsel ya da ideolojik davasını göstermek amacıyla yapılıyorsa bu faaliyet bir terörist faaliyetidir". Yanı sıra, "...kişilere karşı ciddi şiddet içeren eylemler, mülkiyete ciddi zarar veren eylemler kişilerin hayatını tehlikeye sokacak eylemler, halkın güvenliğini ya da sağlığını riske atacak eylemlerde bulunmak, elektronik sistemi bozmak ya da kullanımını engellemek de terörist faaliyet olarak...." bu yasa kapsamında kabul edilmiştir. Ayrıca bu yasada tanımlanan bu fiillerin sadece Birleşik Krallık topraklarını kapsamadığı, bütün halkları ve toprakları kapsayan bir tanımlama olduğu da belirtilmiştir (Terrorism Act 2000, [Web]). Birleşik Krallık'ın önceki terörle mücadele yasalarına benzer bir şekilde Terör Yasası 2000'de de yasaklanmış olan örgütlerin propagandasını yapmak, üye olmak, örgütün sembol ya da amblemini kullanmak, örgüt adına kapalı ya da açık yerlerde üç kişiden fazla bir grupta toplantı yapmak gibi çok sayıda eylem terör eylemi olarak sınıflandırılmıştır. Yanı sıra terör örgütüyle herhangi bir mali işlemin içinde bulunmak yasaya göre suç kabul edilmektedir. Birleşik Krallık polisi terörizmi engellemek maksadıyla seyahatlerde yolcuların kişisel

verilerine ulaşabilme hakkına sahip olmuştur (Terrorism Act 2000, [Web]; Laçiner, 2006: 303).

Terör Yasası 2000’de—AB’nin 2002 yılında yayınladığı Çerçeve Kararı’na benzer—“Yasaklanmış Örgütler” listesi hazırlanmıştır. Bu listede kabul edilen örgütler şu şekildedir (Terrorism Act 2000, [Web] Schedule 2):

- İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA)
- Cumann nam Ban
- Fianna na hEireann
- Kızıl El Komandoları (*The Red Hand Commando*)
- Saor Eire
- Ulster Özgürlük Savaşçıları (*The Ulster Freedom Fighters*)
- İrlanda Ulusal Özgürlük Ordusu (*The Irish National Liberation Army*)
- İrlanda Halkının Özgürlüğü Örgütü (*The Irish People’s Liberation Organisation*)
- Ulster Savunma Birliği (*Ulster Defense Association*)
- Kraliyetçi Gönüllüler Gücü (*The Loyalist Volunteer Force*)
- Sürekli Ordu Konseyi (*The Continuity Army Council*)
- Turuncu Gönüllüler (*The Orange Volunteers*)
- Kızıl El Savunucuları (*The Red Hand Defenders*).

Bu listede sadece IRA terör örgütüyle bağlantılı terör örgütlerine yer verilmiştir. Diğer ülkelerin terör örgütlerine (ETA ya da PKK gibi) ve uluslararası terör örgütlerine (EL-Kaide, Hizbullah vb., din eksenli terör örgütleri) değinilmemiştir. Bu liste belirli aralıklarla yıllar içerisinde güncellenmiştir. 2001 yılındaki güncellemede (Mart 2001) yasaklı örgüt kapsamına İrlanda dışındaki birçok örgüt eklenmiş ve 2014 itibarıyla altmış uluslararası terör örgütü ve Kuzey İrlanda’yla ilişkili on dört terör örgütü bu

listeye dâhil edilmiştir. Birleşik Krallık'ın Kasım 2014 tarihli resmî “Yasaklı Örgütler” listesi (*Proscribed Organisations*, 2014) EK-C'de bulunmaktadır (Terrorism Act 2000, [Web] Schedule 2). Bu yasa aynı zamanda insan hakları bakımından bazı tartışmalı maddeleri de beraberinde getirmiştir. Örneğin polis memuruna “....tutuklama yetkisi olmaksızın, terörist olma ihtimali olan bir kimseyi , makul şüpheden dolayı tutuklama...” ve “.....şüphelinin bulunduğu ya da bulunma ihtimali olan her türlü binaya girebilme....” yetkilerini vermiştir (Terrorism Act 2000, [Web]). Diğer bir ifadeyle, bu yasanın birçok maddesinde terörizmle mücadele kapsamında güvenlik güçleri diğer suçlarla mücadele edenlere oranla daha fazla yetki ve güç sahibi olmuşlardır (Kul, 2012: 450).

Birleşik Krallık'ın bu yasası güvenliği sağlamak açısından etkin bir yasa olsa da insan hakları, demokrasi ve özgürlük alanlarına ciddi müdahaleler içermektedir. Nitekim İslamcı gruplar, insan hakları dernekleri ve liberal gruplar bu yasayı birçok yönden eleştirmişlerdir. Öncelikle yasanın geniş terör tanımı her türlü örgütü terör örgütü ilan etme olanağı tanıdığı yönünde eleştiriye maruz kalmıştır. Ayrıca herhangi bir örgütün sembolünü taşımanın bile ciddi sonuçlar doğurabilmesi de özellikle insan hakları dernekleri tarafından kabul edilemez görülmüştür. Müslüman gruplar ise bu yasanın tamamen belirli bir dine ve ırka karşı hazırlandığını iddia etmişlerdir (Laçiner, 2006: 313).

Terör Yasası 2000'nin Birleşik Krallık tarafında kabul edilmesinden bir kaç ay sonra ABD'de 11 Eylül saldırıları gerçekleşmiş ve Birleşik Krallık da tüm Batı dünyası gibi bu saldırılardan sonra kendilerine de böyle bir saldırı gerçekleşebilmesi ihtimaline karşı daha sıkı önlemler alma yoluna gitmiştir. Birleşik Krallık ABD'ye yapılan bu saldırılar sonrasında her zaman ABD'nin en büyük destekçilerinden biri olmuş, hem NATO onayıyla gerçekleşen Afganistan müdahalesinde hem de ABD'nin Irak müdahalesinde ABD'den sonra bölgeye en çok asker gönderen ülke olmuştur. Bu kapsamda 2001 yılında Anti-Terörizm Suç ve Güvenlik Yasası 2001 (Anti-Terrorism Crime

and Security Act 2001) kabul edilmiştir. 11 Eylül saldırılarının hemen akabinde çıkarılan bu yasa bir nevi olağan üstü hal yasası niteliği taşımış olup, terörist saldırıları ortaya çıkarmayı, soruşturmayı ve terörist saldırılar aleyhine dava açmayı kolaylaştıracak önlemler içermektedir. Bu yasayla Terör Yasası 2000 rafa kaldırılmamış; ancak Terör Yasası 2000’de bulunmayan ya da çıkarılan birçok katı güvenlik tedbiri ve aşırı yetkiler bu yürürlüğe girmiştir. Terör Yasası 2000 kapsamında eleştiri alan bu sert güvenlik tedbirleri, 11 Eylül saldırıları sonrasında kamuoyunda hâkim olan güvenlik kaygısı nedeniyle çok da eleştiri almamıştır (Cornish, 2005: 146-154).

Anti-Terörizm Suç ve Güvenlik Yasası 2001’de terörizm tanımına yönelik herhangi bir değişiklik olmamıştır. Ancak, yeni bir kavram olan şüpheli uluslararası terörist kavramı bu yasayla literatüre girmiştir. Bu kapsamda, İçişleri Bakanı’na terör zanlısı yabancıların gözaltına alınmasına izin verme yetkisi verilmiş; bunun için de bakanlığın söz konusu kişilerin Birleşik Krallık topraklarında bulunmasının güvenliğe tehdit olduğuna inanması yeterli görülmüştür (Cornish, 2005: 155). Diğer bir ifadeyle, yasaya göre herhangi bir yabancıнын şüphe üzerine, terör zanlısı olarak gözaltına alınması söz konusudur. Ayrıca, yasayla birlikte polise—kişilerin zorla fotoğraflanabilmesi ya da kişilerin tanınmasını zorlaştıran türde kıyafetlerin zorla çıkartılması gibi—daha geniş yetkiler verilmiştir. Teröristlerin mal varlıklarının ve mali kaynaklarının dondurulması, göçmen ve sığınmacı prosedürlerinin teröristler tarafından istismar edilmesinin önlenmesi, nükleer endüstrinin korunması gibi diğer alanlarda da önlemler bu yasa kapsamında ele alınmıştır (Anti-Terrorism Crime and Security Act 2001, [Web]).

Birleşik Krallık hükümeti tarafından bu yasa ile insan hakları ve demokrasi açısından—AB norm ve uygulamaları da dâhil olmak üzere—uluslararası birçok yükümlüğün yok sayılmış olduğunun farkında olunsa da, ulusal güvenliğin tehlikede olduğunu düşünerek böylesi sert tedbirler almakta ısrarcı olunmuştur. Ancak 2004 yılında Lordlar Kamarası’nın Belmarsh

Hapishanesinde Anti-Terörizm Suç ve Güvenlik Yasası 2001 kapsamında yargılanmadan tutulan dokuz kişinin Avrupa İnsan Hakları durumunun kurallarına aykırı bulmasıyla Anti-Terörizm Suç ve Güvenlik Yasası 2001 hükümsüz bir hale dönüşmüştür. Bunu takip eden süreçte Birleşik Krallık hükümeti Terörizmin Önlenmesi Yasası 2005'i (*Prevention of Terrorism Act 2005*) çıkartmıştır. Şekil itibarıyla diğer yasalardan farklı olan bu yasada terör ve terörizm tanımı yapılmamış, sadece terörist suçların neler olduğu belirtilmiştir. Esas itibarıyla bu yasa Anti-Terörizm Suç ve Güvenlik Yasası 2001'in tam karşılayamadığı yabancıların gözaltına alınması hükmünün düzenlenmesine odaklanmaktadır. Bu kapsamda bu yasa İçişleri Bakanı'na kontrol talimatları—yargıç kararı olmaksızın özgürlüğü kısıtlayıcı önlemler—düzenleme yetkileri vermiş ve bakanlık bu yolla terörizme dâhil olmuş kişileri belirli yerlerde tutma ve belirli fiilleri yaptırma yetkisine sahip olmuştur. Bu yasadaki en önemli değişikliklerden biri ise bu kontrol talimatlarının sadece yabancılar için değil Birleşik Krallık vatandaşları için de geçerli olduğudur. Belirtilen bu kontrol talimatlarıyla amaç, terörist faaliyetlerin önlenmesini ya da kısıtlanmasını sağlayabilmiş olmaktadır (Prevention of Terrorism Act 2005, [Web]).

Birleşik Krallık hükümetinin terörle mücadele amacıyla Terörizmin Önlenmesi Yasası 2005'i çıkartmasından sadece dört ay sonra (7 Temmuz 2005) Londra'da, bir yıl önce Madrid'de yaşanan saldırılara benzer terör saldırıları gerçekleşmiştir. Saldırıları sabah saatinde arka arkaya üç metro istasyonunda ve bir otobüste gerçekleşmiştir. El-Kaide'ye bağlı bir grup olan "El Kaide'nin Avrupa Cihadı Gizli Örgütü" tarafından Birleşik Krallık'ın Afganistan ve Irak'taki askerlerini çekmesi için yapılan saldırılarda elli altı kişi hayatını kaybetmiş, yedi yüzden fazla kişi yaralanmıştır (Londra'yı da Vurdular, [Web], 2005). Aynı örgüt bağlantılı bir internet sitesinden yapmış olduğu bildiriyle İtalya ve Danimarka'yı da askerlerini Afganistan ve Irak'tan çekmeleri için uyarmıştır (El Kaide Tehdidi: Roma'yı da vururuz, [Web], 2005). Saldırıları sonrası yoğun güvenlik önlemleri alan hükümet aynı zamanda da tüm güvenlik güçlerini bu saldırının çözülmesi yolunda

görevlendirmiştir. Sonuç olarak, saldırıdan bir hafta kadar sonra saldırıları yapan dört kişiden üçünün Birleşik Krallık vatandaşı—Pakistan kökenli ailelerin Birleşik Krallık doğumlu çocukları—Müslümanlar olduğu ve bulundukları çevrede sakin ve mazbut insanlar olarak tanındıkları ortaya çıkmıştır (İngiliz Bombacı Şoku, [Web], 2005). Saldırılarından yaklaşık on gün kadar sonra kimliği belirlenen saldırganlardan birinin geçen yıl Birleşik Krallık iç istihbarat servisi MI5'in dikkatini çektiği, ancak servisin araştırması sonucunda 'bu kişinin ulusal güvenlik için tehdit oluşturmadığı' sonucuna varıldığı ortaya çıkmıştır (MI5 Bombacıyı İzlemeye Almamış, [Web], 2005). Bu durum aslında birkaç ay önce yürürlüğe giren Terörizmin Önlenmesi Yasası 2005'in uygulamasındaki eksiklikleri de ortaya koymaktadır. 21 Temmuz 2005'te ise Londra'da yine dört bombalı saldırı gerçekleşmiş, saldırılar yine aynı şekilde üç metro istasyonuna ve bir otobüse yönelik olmuş ve yine El Kaide bağlantılı "Ebu Hafs El Masri Tugayları" isimli bir örgüt tarafından üstlenilmiştir. Saldırıları yapanların kaçması üzerine güvenlik güçleri bu defa daha sert güvenlik tehditleri uygulamaya başlamış ve saldırılardan iki gün sonra Metro istasyonunda polisin dur ihtarına uymadığı ve yazın üzerine kaban giydiği gerekçesiyle bir zanlıyı başından vurarak öldürmüştür. Daha sonra terörle hiçbir ilgisi olmayan ve Brezilyalı bir elektrikçi olduğu ortaya çıkan kişinin yanlışlıkla öldürüldüğü emniyet birimleri tarafından kabul edilmiş; ancak yine bir terör zanlısını—bir canlı bomba zanlısını—gerekirse yine başından vurabileceklerini de eklemeyi ihmal etmemişlerdir (İngiliz Polisi: Yine Başından Vururuz, [Web], 2005).

2005 saldırılarına yasal yanıt olarak Birleşik Krallık hükümeti yeni bir terörizm yasası daha hazırlayarak yanıt vermiştir. Aslında yeni bir yasa olmaktan ziyade Terör Yasası 2000'in yenilenmesi olarak da tanımlanabilecek Terör Yasası 2006'da (*Terrorism Act 2006*) yapılan en önemli ekleme terörün teşvik edilmesine ya da övülmesine yönelik eylemlerin, sözlü ya da sözlü olmayan beyanların, terör örgütüyle ilgili yayınların—basılı kaynak ya da internet üzerinden—yaygınlaştırılmasının engellenmesine yönelik maddeler olmuştur. Diğer bir ifadeyle, yeni yasa kapsamında saldırgan olmayan

eleştirel bir konuşma ya da dikkatsiz bir söz bile terörü övme suçu kapsamında kabul edilebilmektedir. Terör eylemlerinin gerçekleşmesine yönelik herhangi bir eğitim vermek, yer sağlamak, eylemde kullanılmaya müsait cihaz ya da malzeme bulundurmak da bu yasa kapsamında suç sayılmıştır. Ayrıca daha önceden polisin herhangi bir terör zanlısını gözaltında tutma süresi on dört gün iken bu yasayla bu süre üst düzey emniyet yetkililerinin onayıyla yirmi sekiz güne çıkartılmıştır (Terrorism Act 2006, [Web]).

Birleşik Krallık'ın uzun süren terörle mücadelesi sonucunda terörle mücadele yasaları yanında terörle mücadele stratejisi oluşturma gerekliliği bulunmuştur. Birleşik Krallık ve ülke dışındaki çıkarlarına karşı uluslararası terörizmden gelebilecek riski azaltmak ve böylece insanların, özgür ve güven içinde yaşamalarını sağlamak amacıyla, devletin birçok kurumunun—yerel yönetimler, hükümet kurumları, bakanlıklar, askerî kuvvetler vb.—ortak çalışmasını gerektiren ve ilk olarak 2003 yılında oluşturulan ve 2007 yılında güncellenmiş haliyle kamuoyuna sunulan Uluslararası Terörle Mücadele: Birleşik Krallık'ın Stratejisi (*CONTEST-The United Kingdom's Strategy for Countering Terrorism*) 2009 ve 2011⁵⁷ yıllarında da dünya konjonktüründeki değişimlere paralel bir şekilde yenilenmiştir (Stankiewicz, 2013: 257). CONTEST kapsamında şiddeti meşrulaştırmak amacıyla İslam'ı yanlış yorumlayan ya da İslam'ın gerçek prensiplerine uymayacak şekilde söylem geliştiren radikal, din temelli söylem üzerinden hareket eden teröristler Birleşik Krallık'ın karşı karşıya olduğu temel tehdit olarak belirlenmiştir. Terör tehdidiyle mücadele etmek amacıyla da “4P” olarak adlandırılan Önleme,

⁵⁷ CONTEST 2009 yılı güncellemesi için bkz: 10 Mayıs 2015, <https://realizm.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/228644/7547.pdf>

CONTEST 2011 yılı güncellemesi için bkz: 10 Mayıs 2015; <https://realizm.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/97995/strategy-contest.pdf>

İzleme, Koruma ve Hazırlıklı Olma (*Prevent, Pursue, Protect, Prepare*) stratejileri belirlenmiştir (CONTEST, [Web], 2006). CONTEST'in temel dört stratejisi şu şekilde açıklanabilir:

- **ÖNLEME;** bireylerin radikalleşmesini önlemeye odaklanmaktadır.

- Olumsuz şartların çözümü ve reformların desteklenmesi; Birleşik Krallık ve deniz aşırı ülkelerde radikalleşme sürecine katkı sağlayan sosyo-ekonomik, kültürel eşitsizlik ve ayrımcılıkların ortadan kaldırılması;
- Terör örgütüne eleman kazandırma faaliyetlerini yürütenleri caydırma; aşırılaşmış grupların ve teröristlerin faaliyet alanlarının iyileştirmek yoluyla daraltılması;
- Fikir tartışmalarına katılma; aşırı grupların şiddet eylemlerini meşrulaştırmak amacıyla kullandıkları söylemlere alternatif fikir ve söylemlerin desteklenmesi hedeflenmektedir.

- **İZLEME;** teröristleri ve onları destekleyenleri izleme yoluyla Birleşik Krallık'taki terör tehdidini azaltmaya odaklanmaktadır.

- İstihbarat toplamak; terör tehdidinin bilinmesi ve anlaşılması noktasında yetenek ve kapasiteyi artırmak için istihbarat toplama;
- Terörist faaliyetlerin engellenmesi; terör saldırılarını engellemek ve teröristleri yargı önüne çıkartmak için gerekli yasal düzenlemeleri yapmak ve kamu güvenliği için tehdit oluşturabilecek kimselerin gerektiğinde sınır dışı edilebilmesi için gerekli önlemlerin alınması;
- Uluslararası işbirliği; uluslararası alanda diğer ülkelerle istihbarat toplama ve Birleşik Krallık dışında

Birleşik Krallık'ı hedef alan saldırıların önlenmesi hedeflenmektedir.

- KORUMA; güvenlik açıklarını azaltarak Birleşik Krallık'ın daha güvenli olmasını sağlamaya odaklanmaktadır.

- Sınır güvenliğinin güçlendirilmesi; teröristlerin ya da terör şüphelilerinin ülkeye girişlerinin önlenmesi, özellikle biyometrik teknolojileri kullanarak sınır güvenliğinin artırılması;
- Önemli servis altyapılarının korunması; özel sektörle birlikte çalışarak ülkede topluma hizmet götüren altyapı hizmetlerinin korunmasının sağlanması;
- Ulaşım; güvenlik ve teknolojik olanaklar kullanılarak terör riskinin ve olası saldırıların etkilerinin azaltılması;
- Kalabalık yerler; insanların olağan yaşamlarını devam ettirmelerini sağlamaya yönelik gerekli tedbirlerin alınması hedeflenmektedir.

- HAZIRLIKLIL OLMA; olası bir terör saldırısına karşı en iyi şekilde hazırlanmaya odaklanmaktadır.

- Birleşik Krallık'ın karşı karşıya olduğu terör riskleri ve bunlarının etkilerinin belirlenmesi;
- Terör saldırılarına müdahaleye ilişkin gerekli kapasite artırımlarının yapılması;
- Sürekli olarak hazır olma durumunun değerlendirilmesi ve test edilmesi; olaylara müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi ve olaylardan dersler çıkartmak için sürekli pratik yapılması hedeflenmektedir (CONTEST, [Web], 2006).

Uzun yıllar etnik terörizmle mücadele etmiş olan Birleşik Krallık bu kapsamda terör saldırılarına hedef olduğu zaman kriz yönetimi ve

koordinasyon amacıyla da hazırlıklar yapmış ve kurumlar oluşturmuştur. Herhangi bir terör eylemi ya da bir terör örgütüne yönelik operasyon yapıldığında İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir nevi kriz yönetim merkezi olan Kabine Ofisi Brifing Odası (*Cabinet Office Briefing Room-COBR*) ilgili bakanlar ve üst düzey yöneticiler tarafından oluşturulur, bu birimden kıdemli bir üye de İrtibat Görevlisi (*Government Liasion*) görevini üstlenmektedir. COBR birimi olay anında yapılması gerekli olan acil durum planlarını uygulamakla yükümlüdürler. Ayrıca Sivil Savunma Komitesi (*Civil Contingencies Committee-CCC*) uzun vadeli olağanüstü acil durum müdahale planlarını yapmakla ve sürekli güncel tutmakla görevlendirilmiştir. Terörizm Koruma Birimi de (*Terrorism Protection Unit-TPU*) CCC'yle acil durum planlarının yapılmasında birlikte çalışmaktadır. Bütün bu birimlerin herhangi bir terör saldırısı karşısında—saldırının niteliğine göre—uygulayacakları Standart Operasyon Prosedürleri (*Standart Operation Precedures-SPO*) bulunmaktadır. Bu sayede acil durum karşısında birimler ne yapacaklarını, hangi görevleri üstleneceklerini bilerek müdahaleye başlar ve böylece de erken ve doğru müdahale yapılırken terör örgütlerinin yaratmak istediği kargaşa ve aşırı korku durumu da engellenebilmektedir (Özeren ve Demirci, 2014: 295-296).

Kendi içerisinde her türlü kriz yönetimi ve organizasyon hazırlıklarını yapan Birleşik Krallık aynı zamanda terörizmle mücadele açısından uluslararası işbirliğine de önem vermektedir. IRA'yla müzakere sürecinde ABD'yle sürekli istişare içerisinde olan Birleşik Krallık, özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra ABD ile tam anlamıyla bir işbirliği içerisine girmiş ve bu saldırıları kendisine yapılmış saldırılar olarak varsayarak ABD'yle beraber NATO-ISAF kapsamında Afganistan'a asker göndermekte hiç tereddüt etmemiştir. ABD'nin 2003 yılındaki Irak müdahalesinde de ABD'ye destek veren AB üyeleri arasında birinci sırada yine Birleşik Krallık bulunmaktadır. BM, AB, NATO işbirliği dışında Uluslararası Kalkınma Birliği (*International Development Association-IDA*) aracılığıyla farklı ülkelerdeki program ve

projeleri destekleyerek, işbirliği yöntemlerini ilerletmektedir (Özeren ve Demirci, 2014: 297).

Birleşik Krallık 11 Eylül sonrasında belirli aralıklarla, AB'nin 2003 yılında hazırladığı güvenlik strateji belgesi, Daha İyi Bir Dünya İçin Güvenli Bir Avrupa Belgesi'ne benzer belirli ulusal güvenlik strateji belgeleri hazırlamıştır. En son 2008 yılında hazırlanan ve 2009 yılında güncellenen Birleşik Krallık Ulusal Güvenlik Stratejisi: Bağımlı bir Dünyada Güvenlik belgesiyle (*The National Security Strategy of the United Kingdom Security in an Interdependent World*) Birleşik Krallık'ın maruz kaldığı güvenlik tehditleri ve bu tehditlere karşı alınabilecek önlemler ortaya konulmuştur.⁵⁸ Bu kapsamda Birleşik Krallık'ın önünde duran güvenlik tehditleri şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Terörizm,
- Nükleer Silahlar ve Kitle İmha silahları
- Ulus aşırı organize suçlar
- Küresel istikrarsızlık, çatışma ve başarısız devletler
- Sivil acil durumlar
- Birleşik Krallık'a yönelik devletler liderliğindeki tehditler

Bu tehditler listesi çerçevesinde birincil güvenlik tehdidi olan terörizme karşı yoğun önlemler zaten alınmıştır. Periyodik güvenlik belgeleri arasındaki devamlılık Birleşik Krallık'ın terörle ilgili attığı adımların tarihsel devamlılığına paraleldir. Nitekim Ulusal Güvenlik Stratejisi bağlamında terör ve terörizmle mücadele açısından yukarıda ele alınan CONTEST stratejileri ilgili metinde

⁵⁸ Birleşik Krallık Ulusal Güvenlik Stratejisi Gelecek Nesiller için Güvenlik (*The National Security Strategy of the United Kingdom Security for the Next Generation*) başlıklı belge Birleşik Krallık Ulusal Güvenlik Stratejisi: Bağımlı Bir Dünyada Güvenlik başlıklı belgenin güncellemesi olarak kabul edilmektedir. Detaylı bilgi için bkz: 7 Mayıs 2015, < https://realizm.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/229001/7590.pdf >

de benimsenmiştir (The National Security Strategy of the United Kingdom, [Web], 2008).

Söz konusu belgelerin hukuka yansımaları 2008 yılı sonunda hazırlanan ve aynı yıl yürürlüğe giren Terörle Mücadele Yasası 2008’de (*Counter-Terrorism Act 2008*) örneklenir. Bu yasa terör suçlarıyla ilgili bilgi toplama ve paylaşma ve ilgili diğer hususlarda ilgili kurumlara daha geniş yetkiler tanımanın yanında terör şüphelilerinin gözaltına alınması, sorgulanmaları ve kovuşturulmaları ve cezalandırılmalarıyla ilgili hükümleri de kapsar. Bu yasada ayrıca teröristleri finanse etmeye ve kara para aklamaya karşı hükümler de düzenlenmiştir. Terörizmin tanımı bu yasayla yeniden değerlendirilmiş ve Terör Yasası 2000’de—ve onu güncelleyen diğer yasalardaki terör tanımında—bulunan terör tehdidini anlatan “Tehdit, siyasi, dinsel ya da ideolojik amaçları taşır” cümlesine ek olarak “dinsel” kelimesinden sonra “ırksal” (*racial*) kelimesi eklenmiştir. Ayrıca bu yasayla Kuzey İrlanda’da sanıklara özel avukatların atanmasına ilişkin hükümler de belirlenmiştir (Counter-Terrorism Act 2008, [Web]).

2015 yılı Ocak ayında Paris’te meydana gelen Charlie Hebdo dergisine yapılan saldırılar sonrasında Avrupa yaklaşık on yıldır karşılıklı çıkmayan küresel terörizm ya da İslami terörizmle yeniden yüzleşmek zorunda kalmıştır. Birleşik Krallık Başbakanı David Cameron (1966-) Paris’te yaşanan bu saldırılardan sonra yaptığı açıklamada devletlerin internet trafiğini daha fazla takip edebilme kapasitelerinin olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu açıklamadan birkaç gün sonra ise Paris’te toplanan ve içlerinde Almanya, Birleşik Krallık ve Fransa gibi AB üyesi ülkelerin de içişleri bakanlarının olduğu bir toplantıda yayınladıkları bildiriyle internet servis sağlayıcılarından “kin ve terörü teşvik etmeyi” amaçlayan yayınların tanımlanmasını ve bu içeriklerin kaldırılmasını talep etmişlerdir. Ayrıca David Cameron devletin izlemesine izin verilmeyen şifreli sohbet ve arama servislerinin de engellenmesi gerektiğini açıklamıştır (Wrong Response to Charlie Hebdo, [Web], 2015). Bu kapsamda Birleşik Krallık 2015 yılı Şubat

ayında Terörizmle Mücadele ve Güvenlik Yasası 2015'i (*Counter-Terrorism and Security Act 2015*) çıkarmıştır. Bu yasa da yeni olarak hava, deniz ve demiryolu taşımacılığında iletişim verilerinin tutulmasına, bu yolla ulaşımın güvenliğinin sağlanmasına, terör olaylarına karıştığından şüphelenilen kişilerin pasaport ve seyahat belgelerine el konulmasına, sınır dışı edilmelerine ya da belirli bir süre ikamet tedbiri alınmasına ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Bu düzenlemeler özellikle göçmen politikalarıyla bağlantılı olarak ön plana çıkmaktadır. Kısaca, göçmenlerin vatandaşlığa alınmasıyla ilgili hükümleri de içeren yasa, özellikle savunmasız kişilerin ve göçmenlerin terörizmin içine çekilmesine ilişkin maddeleri içermektedir (Counter-Terrorism and Security Act 2015, [Web]).

Birleşik Krallık'ta terörizmin kökenleri on dördüncü yüzyıla dayanmaktadır. Ülke on sekizinci yüzyıldan itibaren terör kavramıyla birlikte yaşamış ve terörle mücadele etmiştir. İngilizler ve İrlandalılar arasındaki hem etnik hem de mezhepsel çatışmalar dünya konjonktüründen de etkilenerek 1900'lü yılların başında İrlanda adasının ikiye ayrılmasına, daha sonraki süreçte adanın bir bölümünde bağımsız bir İrlanda devleti kurulurken diğer bölümünde Birleşik Krallığa bağlı bir yönetimin oluşmasına kadar varmıştır. Bugün IRA terör örgütü olarak isimlendirilen Katolik İrlandalı grupların adanın iki bölümünün birleşmesi amacıyla yürüttükleri faaliyetlere ve eylemlere karşı Birleşik Krallık hükümetlerinin mücadele süreci oldukça sert geçmiştir. Başlangıçta sert güvenlik yöntemleriyle mücadele etme yoluna giden Birleşik Krallık hükümetleri daha sonra olağanüstü hal yasaları ya da terörle mücadele yasalarıyla hukuki olarak da terörle mücadele etmeye başlamıştır. Ancak, bu yasalar oldukça sert polis, askerî birlikler ve istihbarat birimleri tedbirlerini içermiştir. Bu sert tedbirler IRA'nın daha sert eylemler yapmasına sebep olmuş daha sert eylemler de daha sert politikaları beraberinde getirmiştir. Birleşik Krallık güncel terör eylemlerine karşı pratikler öngördüğü ölçüde yasalarda değişiklik yaparak yeni bir güvenlik tedbirleri paketini içeren yeni bir yasa çıkartmıştır. 1990'lı yılların sonuna kadar bu şekilde ilerleyen mücadele içerisinde bazı dönemlerde Birleşik Krallık hükümetlerinin de

isteğiyle taraflar arasında resmi ya da gayri resmî görüşmeler gerçekleşmiştir. 1990'lı yılların sonunda ise artık biraz da IRA'nın eski toplumsal desteği bulamaması ve dünya konjonktüründen sağladığı faydaları sağlayamamasının da etkisiyle mücadeleden müzakereye dönüşmeye başlamış, yapılan antlaşma sonunda 2000'li yıllarda artık IRA silah bırakmıştır. Ancak, bu süre zarfında Birleşik Krallık'ın insan hakları, demokrasi, bireysel hak ve özgürlükler gibi uluslararası normlara uymayan yasal düzenlemeleri birçok defa Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne şikâyet edilmiş ve Birleşik Krallık birçok defa bu zeminde hüküm giymiştir. Bu durum dahi hükümetlerin terörle mücadele için aldıkları sert güvenlik tedbirlerinin değişmesine yol açmamıştır.

IRA terörünün sonlanmaya başladığı dönemde 11 Eylül New York, 11 Mart Madrid ve 7 Temmuz Londra saldırılarının gerçekleşmesiyle Birleşik Krallık küresel terörizm ya da İslami terörizmle mücadele etmeye başlamıştır. 11 Eylül saldırılarının hemen arkasından ABD'yle beraber teröre savaş açan Birleşik Krallık bununla da kalmayıp ABD'nin Irak müdahalesinin de en büyük ortağı olmuştur. Bu süreç içerisinde de sıkı ve sert tedbirler içeren, kamuoyunda ve parlamentoda özellikle liberal kesimler tarafından çok tartışılan terörle mücadele politikaları üretilmeye başlanmıştır. 2005 yılında gerçekleşen Londra saldırıları ve bu saldırıların Birleşik Krallık vatandaşı Müslümanlar tarafından yapılmış olması ise bu sert güvenlik tedbirlerini iyice artırılmasına zemin hazırlamış ve göçmen politikalarının da terörle mücadele politikaları içerisinde yer almasına sebep olmuştur. Sonuç olarak Birleşik Krallık—yerel, etnik ya da uluslararası—terörizmi, günümüzde ulus-devletlerin varlığına yönelik birincil güvenlik tehdidi olarak kabul etmiştir. Bu tehditle mücadele içinde uluslararası kamuoyunun, kurumların ve sivil toplum örgütlerinin her türlü eleştirilerine rağmen sert güvenlik tedbirleri almaktan geri durmamıştır.

b. İspanya Örneği

AB içerisinde, uzun yıllar boyunca terörizmle mücadele konusunda uğraşlar veren bir diğer ülke İspanya'dır. Uzun yıllar ayrılıkçı ETA terör örgütüyle mücadele eden İspanya, 11 Eylül saldırılarından sonra ise 2004'te Madrid'de gerçekleşen terör saldırıları sonucunda ETA'dan farklı olarak, küresel terörizm ya da İslami terörizm olarak adlandırılan din eksenli terörle de mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu bölümde İspanya'nın ETA'yla olan mücadelesinde hangi politikaları izlediği 11 Eylül öncesi ve 11 Eylül sonrasında bu politikaların nasıl değiştiği sorularına yanıt aranmaktadır. Diğer bir ifadeyle 11 Eylül sonrasında terörle mücadele eden bir devletin üretmiş olduğu yeni politikaların neler olduğu ele alınmaktadır. İspanya'nın yönetim şekli parlamenter demokrasiye dayalı monarşidir. General Franco'nun 36 yıllık diktatörlüğü (1944-1975) ölümüyle sona ermiş ve tüm siyasi partilerin katıldıkları serbest bir seçimin ardından ülkenin yeni siyasi düzenini belirleyen Anayasa 1978 yılında halkın çoğunluğu tarafından kabul edilmiş ve Kral'ın onayıyla yürürlüğe girmiştir. Kral'ın yetkileri büyük ölçüde semboliktir. Esas yetki Kral'ın atadığı hükümete aittir. Ancak, Kral, yasama organını feshetme ve Anayasa'da belirtilen koşullarda halkoyuna başvurma yetkisine sahiptir. Hükümet, Anayasa uyarınca, 350 üyeli Temsilciler Meclisi ve 266 üyeli Senato'dan oluşan Parlamenta (*Cortes Generales*) karşı sorumludur. Meclis üyeleri dörder yıllık dönemler için doğrudan seçilmektedir. Senato toprak esasına göre temsile dayanmaktadır. 1978 Anayasası İspanya'yı oluşturan etnik grupların ve bölgelerin özerkliğini tanımakta ve haklarını teminat altına almaktadır. Anayasa'nın ilgili hükümleri dışında, 17 bölgeden her birinin kendisine ait özerklik yasası bulunmaktadır. Bölgelerin kendi parlamento ve yürütme organları vardır. Resmî dil *Castellano* (İspanyolca) olmakla birlikte, özerk yönetimlerde ikinci bir resmî dil de kabul edilebilmekte ve bu yönetimler ulusal bayrak yanında kendi bölgesel bayraklarını da kullanabilmektedir. Katalunya, Bask Ülkesi ve Galisya, 1978 Anayasası hazırlanmadan önce de özerklik statüsünü elde etmiş olduklarından, "Tarihsel Özyönetimler" olarak adlandırılmışlardır. Zaman

içinde diğer bazı özerk yönetimler de Statülerine “tarihsel özyönetim” ibaresi eklemişlerdir. On yedi özerk bölgeye ayrılmış İspanya’nın, otonom bölgelerinin tümü aynı yetkilere sahip değildir. 1978’den bu yana her özerk yönetimin yetkilerinde ve Statüsünde değişme olmuştur. Ülkenin toprak bütünlüğünü bozmaya yönelik emelleri önlemek amacıyla, özerk bölgelerin federasyon oluşturmamayacakları hususu Anayasa’da hükme bağlanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmî İnternet Sitesi, [Web], 2015). Katalan, Galisya ve Bask bölgelerinde yaşayanlar daha çok dil ve dinî özellikleriyle farklılık göstermektedirler. Her bölgenin yerel dili anayasayla resmî yerel diller olarak tanınmıştır. Bask Ülkesinin İspanya’daki güney bölümü dört vilayetten oluşmaktadır: Guipuzkoa, Biscaye, Alava ve Navarra. Bask ülkesinin kuzey bölümü ise Fransa’da olup 3 vilayetten oluşmaktadır: Labourd, Aşağı Navarre ve Soule. Diğer bir ifadeyle, Euskal Herria (Bask Ülkesi), Fransız ve İspanya arasında siyasi olarak bölüşülmüştür. Ipparaldea veya Kuzey Bask olarak adlandırılan 3 bölge Fransız, Hegoaldea veya Güney Bask olarak adlandırılan dört bölge de İspanya yönetimine tâbi olmak suretiyle yedi bölgeden oluşmaktadır (Sarı, 2003).

Bask milliyetçiliğinin en etkili savunucusu ve ETA terör örgütünün ideolojik temellerini atan Sabino Arana (1865-1903), Bask kültürü hakkındaki ilk kitabını 1892’de yayınlamıştır. Arana’nın ilk dönemlerdeki radikal tutumu daha sonraları özerkliğe doğru bir tutuma yönelmektedir (Johns, 2004). ETA bağımsız Bask devleti kurmak amacıyla oluşturulan ayrılıkçı bir terör örgütü olup kurulduğu dönemde Bilbao ve San Sebastian’da toplumsal destek görmüştür. ETA milliyetçi ve bağımsızlık yanlısı olup 1950’li yılların başında Bilbao’da yayınlanan “EKIN” dergisine temellerini dayandırmaktadır. EKIN grubu 1959’da ETA adını almış ve içinde devrimci sosyalizmi amaçlayan gruplar ortaya çıkmıştır. Ulusal bağımsızlık mücadelesi veren ETA o dönemde siyasal, askerî ve kültürel olmak üzere üç ayrı kolu olan devrimci bir hareket olarak tanımlanabilmektedir (Öztürk, 2000:159). ETA’nın ilk kolu işçi sınıfı önderliğinde Marksist bir oluşumu iken ikinci kolu Bask kültürünü yayma ve rahatça yaşayabilmeyi savunmuş, üçüncü kolu ise ezilen Bask

halkının özgürlüğüne kavuşturmayı amaçlamış ve gerilla hareketi ile bu arzuyu destekleyerek bağımsızlığı hedeflemiştir (Şimşek, 2014: 311). ETA Bask milliyetçiliğinin önderlerinden olan Sabino Arana'nın fikirlerinden etkilenmiş olsa da ETA'nın daha sonraki dönemlerde geçirdiği evrimler sonucunda farklı yaklaşımlar içine girdiği görülmektedir. Örneğin, Arana'nın ırk kavramı ETA tarafından Bask milliyetçiliğinin temel unsuru olmaktan çıkarılmış ve yerine dil ve kültür unsurları yerleştirilmiştir. Bask Bölgesi milliyetçiliği, milleti halk iradesinin üstünde Tanrı tarafından yaratılmış bir varlık olarak görmektedir (Höke, 2000: 373-392). Zaman içerisinde Bask milliyetçiliğinin gelişmesiyle ETA'nın üçüncü kolu hayatta kalmayı başarmış, Marksist ideoloji ile ayrılıkçı milliyetçiliği birleştirerek, ancak şiddet eylemleriyle amaçlarına ulaşabileceğine inanmışlardır. ETA'nın amacı Bask Ülkesi olarak tanımlanan bölgede Marksist prensiplere bağlı tam bağımsız⁵⁹ bir Bask Ülkesi kurmaktır. ETA Avrupa'nın en kanlı örgütlerinden biri haline gelmiştir. Silahlı eylem yöntemini benimsemelerinin nedeni İspanya'ya baskı uygulamak ve bu sayede istediklerini almaktır. (Şimşek, 2014: 312).

ETA ilk eylemini 1961'de gerçekleştirmiştir. İç savaş galibiyetini kutlamak için San Sebastiyen'a giden Franco taraftarlarını taşıyan trenlerin engellenmesi hedeflenmiş ama başarısız olunmuştur. ETA bu dönemde eylemleri için hedef olarak özellikle yüksek düzeyde görev yapan sivil bürokratları ve askerleri seçmektedir. 1968'de ETA tarafından ölümle sonuçlanan ilk eylem yapılmıştır. Örgütün en önemli saldırısı ise 1973 yılında İspanya Hükümeti'nin Başbakanı ve General Franco'nun sağ kolu Carrero Blanco'nun bombalı bir saldırı sonucunda öldürülmesidir (Şimşek, 2014: 317).

⁵⁹ ETA'nın ideolojisi ve hedefleri hakkında kaynaklar arasında muğlâklık bulunmaktadır. Bazı kaynaklar ETA'nın özerklik talebine vurgu yaparken, diğer bazı kaynaklar tam bağımsızlık taleplerine vurgu yapmaktadır. Çalışma kapsamında kaynakların çoğunda olduğu gibi ETA'nın tam bağımsızlık talebinde olduğu ön kabulü üzerinden ilerlenilecektir.

General Franco'nun 1975 yılında ölümünden sonra İspanya'da diktatöryal yönetim son bulmuş, demokrasiye geçiş süreci başlamıştır. İspanya'nın diktatörlükten demokrasiye geçiş süreci içerisinde hazırlanan Anayasa kapsamında İspanya, federasyon benzeri otonom bölgelerden oluşan bir devlet haline dönüşmüştür. Anayasayla tanınan özerklik statüsü Bask ülkesine de mali ve idari anlamda—yerel parlamentosunu oluşturma, vergi, polis, eğitim alanlarında—birçok yetki vermektedir. Ancak, bu özerklik statüsü dahi ETA'nın eylemlerine son vermeye yetmemiş, tam bağımsızlığı savunan ETA eylemlerini ve eylemlerin şiddetini arttırmıştır (Şimşek, 2014: 318-320). ETA'nın tek amacı demokrasiye geçiş döneminde ortaya çıkacağını düşündüğü kaos ortamından faydalanarak Bask Ülkesi'nin bağımsızlığını ilan etmektir. İspanya Devleti, demokrasiye geçiş dönemi içerisinde terörle mücadeleye yönelik özel birimler kurmuş, yetkili kurumlar arasındaki koordinasyonu artırmış ve kanuni düzenlemeler yapmıştır (İspanya'nın Terörle Mücadelesi, [Web],2010).

Ancak, demokrasiye geçiş süreci sonrasında da terörizmle mücadele konusunda düzenlemeler yapmaya devam eden İspanyol Devleti'nin halen bir Terörle Mücadele Yasası adı altında özel bir yasası bulunmamaktadır. İspanyol yasalarına göre terörizm “siyasal yönü ağır basan bir suç türüdür”. Terörizmle ilişkili yasalar İspanyol Ceza Yasası (*Código Penal*) ve Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nda (*Ley de Enjuiciamiento Criminal*-LEC) düzenlenmektedir (Case Study: Spain, [Web], 2008). Temelde terörizmin İspanya tarafından tam anlamıyla kavramsallaştırılması 1987 yılında dönemin siyasi parti liderleri tarafından yapılan “Terörizm Hakkında Madrid Antlaşması” yoluyla (*Acuerdo de Madrid sobre Terrorismo*) gerçekleşmiştir. Bu anlaşmayla “terörün bir devlet sorunu” olduğu açıkça tanımlanmıştır. Özellikle demokrasinin devamı ve terörist saldırı tehlikesi arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır (Defining Terrorism, 2008: 115). Ancak, bu Antlaşma özünde siyasi bir ortak görüş bildiriminin ötesine geçmemektedir. Yasal olarak ise terörizm ilk defa 1994 yılı Ceza Yasası'nda yapılan düzenlemelerle ele alınmaktadır. 1995 yılında da yeniden düzenlenerek yürürlüğe giren Ceza

Yasası'nın 571. ile 579. maddeleri arası Terörizm Suçlarına ayrılmaktadır. 571. maddeye göre terörist şu şekilde tanımlanmaktadır: "Silahlı gruplar ve örgütlerin hizmetinde olarak eylem yapan, ya da amacı anayasal düzeni yıkmak ya da ciddi şekilde kamu barışını değiştirmek olan gruplarla işbirliği yapan ya da bu gruplara mensup olan kişiler". Doğaldır ki, bu terörizm tanımı ve Ceza Yasası'ndaki diğer maddeler ilk oluşturulduğu haliyle kalmamış, yıllar içerisinde hem ülke içerisinde hem de uluslararası arenadaki değişimlerden de etkilenecek güncellenmiştir. Bu açıdan en belirleyici gelişmelerin İspanya'nın AB üyeliği, AB'nin terörle mücadele kapsamında uyguladığı politikalar ve İspanya'nın bu politika oluşturma süreçlerine istekli katılımları olduğu söylenebilir⁶⁰ (Case Study: Spain, [Web], 2008).

Demokrasiye geçiş dönemi sonrasında yönetimde olan Sosyalist İşçi Partisi (*Partido Socialista Obrero Español*-PSOE) Hükümeti, Fransa'yla işbirliği içinde polisiye tedbirlerle eşzamanlı olarak "topluma kazandırma" gibi sosyal ve ekonomik uygulamalara da yer vermiştir. Özellikle bireysel teröristlere odaklanan ve Ceza Yasası'nın 579. maddesine⁶¹ dayanan bu politika sayesinde iki yüz elli ETA mensubu verilen haklardan faydalanmıştır. Terörizmle mücadele sürecinde hem yolsuzluk iddiaları hem de yasa dışı yapılanma söylentileri sosyalist iktidarın sonunu getirmiş, iktidara gelen Halk Partisi (*Partido Popular-PP*) (hangi yıllar arasında iktidarda kaldığı; parantez içinde) ise terörle mücadele açısından diyaloga tamamen kapalı, polisiye tedbir ve uygulamaları içeren bir yöntem seçmiştir. Bu dönemde hukuki düzenlemeler yoluyla ETA'nın yasal uzantılarına yargı yoluyla müdahale

⁶⁰ Tablo 7 ve Tablo 10'da yıllar içerisinde yapılmış bazı hukuki düzenlemeler görülmektedir. Ayrıca EK-D'de Ceza Yasası'nın 571. ilâ 580. maddelerinin güncellenmiş son hali bulunmaktadır.

⁶¹ Ceza Yasası 579. madde: Mahkemelerin Terörizm Suçlarındaki Cezaları azaltma yetkileri vardır. Bu istisnai düzenlemeler, bazı şartların oluşmasını gerektirmektedir. Öncelikle, fail suç işlerken gönüllü olarak vazgeçmeli ve yetkili otoritelere suç haber alınmadan başvurmalıdır. Ayrıca bu cezai indirimden faydalanabilmek için olası bir eylem gerçekleşmesinin önlenmesine yardımcı olunması; örgütün faaliyetlerini deşifre edilmesini sağlayacak bilgi ve deliller getirilme; örgüte yeni üyelerin katılımının engellenmesi yönünde otoritelerle işbirliğine girilmesi gerekmektedir. Detaylı bilgi için Bkz: 15 Nisan 2014 <realizm.utsam.org>

edilmiş ve Fransa'yla işbirliği içerisinde ETA'ya yoğun polisiye operasyonlar düzenlenmiştir. 2004 yılına kadar iktidarda olan PP döneminde zaman zaman ETA ateşkes ilan etmiş olsa bile bu süreçler kısa vadeli olmuş, eylemler tekrar devam etmiştir. 2004 yılında Madrid'de gerçekleşen saldırıların hemen sonrasında gerçekleşen seçimler sonucunda PP iktidarı kaybetmiştir (İspanya'nın Terörle Mücadelesi, [Web],2010). Yeniden yönetime gelen sosyalist hükümet polisiye tedbirlerin yanı sıra daha önceden de yapmış olduğu gibi yumuşak güç yöntemlerini de uygulamaya koymuştur. Bu uygulamalarla beraber 2005 yılı Kasım ayında bir yıllık ateşkes ilan eden ETA, 2006 yılı Mart ayında bu durumu süresiz ateşkese çevirdiğini ilan etmiştir. Sosyalist hükümet döneminde kabul edilen yasalar ve hedeflenen diyalog süreci istenilen sonucu vermemiş, 30 Aralık 2006'da ETA Madrid hava alanına bombalı bir saldırı gerçekleştirmiştir. Bu saldırı sonrasında ise İspanya'da her siyasi partiden artık ETA'nın eylemlerine kalıcı olarak son vermediği takdirde barış sürecinin ilerlemeyeceği yönünde ortak bir söylem ortaya çıkmaktadır. Bu saldırılardan sonra 2007 yılında ETA yeniden resmen ateşkes ilan etmiş; ancak, bu defa hem İspanya hükümeti hem de ana muhalefet partisi ETA'nın bu ateşkese karşısında temkinli davranacaklarını beyan etmiştir (İspanya'nın Terörle Mücadelesi, [Web], 2010).

2007 yılında ETA'nın ateşkes ilan etmesiyle başlayan, ardından silah bırakması ve nihayetinde silahsızlanmasıyla gelişen süreç ve İspanya Hükümeti'yle gerçekleşen görüşmeler halen devam etmektedir. Bu dönemde Bask bölgesi halkından gelen artık şiddetin son bulması yönündeki taleplerin artmaya başladığına dikkat çekmek gerekir (ETA'ya Silah Bırakma Çağrısı, [Web], 2011). ETA'nın operasyonel, siyasi ve politik olarak zayıflaması iki nedene dayanmaktadır: Hükümet tarafından uygulanan yeni ve daha kapsamlı yaklaşım ve artan uluslararası işbirliği. Hükümet özellikle ETA'nın ağ yapısına yeniden oluşumları engelleyecek şekilde, demokratik süreçleri de beraberinde kullanarak müdahale etmiştir (Ramos, 2005: 127).

ETA ilk olarak 21 Ekim 2011 tarihinde silahlı mücadeleyi bıraktığını kamuoyuna duyurmuştur (ETA Silah Bıraktı, [Web], 2011). 2011 Kasım'ında yapılan genel seçimlerle yeniden iktidara gelen muhafazakâr PP'yle birlikte hükümetle ETA arasındaki barış süreci sekteye uğraşmıştır. Norveç'in Oslo kentinde uluslararası bir komisyon nezdinde masaya oturması beklenen ETA ve İspanya hükümeti arasındaki gerginlik, muhafazakâr PP hükümetinin müzakereye pek istekli olmayışı ve katılmayışı sebebiyle artmış, iki yıldır eylem yapmayan ETA, bu durum karşısında silah bırakmak şeklinde bir niyetlerinin olmadığını beyan etmiştir. PP hükümeti ise ETA'nın tamamen kendisini feshettiğini açıklamasını beklemekte olduklarını kamuoyuna duyurmuştur (ETA 'Silah Bırakmak Gündemimizde Değil', [Web], 2013). Bask bölgesinin 24 Şubat 2014 tarihli yerel gazetesinde (*Gara* gazetesi) ETA'nın açıklamasına yer verilerek, örgütün tüm silahlarını teslim edeceği duyurulmuştur. Açıklamada, örgütün silahsızlanma sürecine yönelik olarak ilk aşamada cephaneliklerinin mühürlendiği, ancak, karşılığında Basklı siyasi tutuklulara yönelik hak ihlallerine son verilmesi gerektiğine yönelik talepleri yinelenmiştir. PP Hükümeti ise yeniden örgütün koşulsuz olarak kendini feshetmesini ve dağılmasını talep etmiştir. Hükümet, ayrıca, örgütle müzakereye geçmeyi de kabul etmediğini beyan etmektedir (ETA Silah Bırakıyor, [Web], 2014).

11 Mart 2004, tarihe İspanya'nın iç savaştan sonra karşılaştığı en yıkıcı terör eylemi olarak geçmektedir. Sabah saatlerinde trenlerde patlatılan bombalar sonucunda sabah işine ya da okuluna gitmeye çalışan 198 kişi hayatını kaybetmiştir. Böyle bir saldırıdan sonra dönemin hükümeti ilk olarak—eylem tipi ETA'nın eylemlerine benzediği için—ETA'yı suçlamış, ancak, saldırıların ETA tarafından yapılmadığı, El-Kaide tarafından yapıldığı kısa sürede ortaya çıkmıştır. Başbakan Jose Maria Aznar⁶² hükümetinin—

⁶² Jose Maria Aznar 1996-2004 yılları arasında İspanya'da muhafazakâr cephe olarak bilinen Halk Partisi'nden başbakanlık görevini yerine getirmiştir.

İspanya kamuoyuna rağmen—11 Eylül saldırılarından sonra ABD'yle yakın ilişkiler içerisinde Afganistan ve Irak müdahalelerine destek olması İspanya kamuoyunda bu saldırıların en önemli nedeni olarak gösterilmektedir. Saldırıların hemen arkasından Fas ve Hindistan kökenli birçok göçmen İslami aşırı uç gruplara dâhil oldukları gerekçesiyle tutuklanmıştır (Ramos, 2005:123-124).

11 Mart 2004 saldırılarının İspanya'da yapılacak olan genel seçimlerden üç gün önce gerçekleşmesi tam anlamıyla farklı görüşlere sahip PSOE'nin iktidara gelmesinde etkili olmuştur. Seçim sonuçları hem kamuoyunun sesini dinlememenin olası sonuçlarını Avrupa liderlerine göstermekte, hem de terörizmin bazı durumlarda can kaybı dışında da ciddi etkiler yaratabilecek bir güvenlik sorunu olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle, 11 Eylül ve 11 Mart saldırıları terörizmin çok taraflı risklerini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bugün uluslararası güvenliği tehdit eden iki unsur uluslararası terörizm ve kitle imha silahları olarak değerlendirilebilmektedir. 11 Mart saldırıları, ulusal polis gücü, bölgesel güvenlik güçleri ve silahlı kuvvetlerle işbirliği içerisinde var olan terörizmle mücadele stratejilerinin uygulanmasına ivme katması bakımından İspanya iç politikasını derinden etkilemektedir. İspanya hükümetleri, ETA terör örgütü nedeniyle terörizmle yaklaşık otuz yıldır ulusal güvenlik güçleri, Sivil Muhafızlar (*Guardia Civil*), Ulusal Polis (*Cuerpo Nacional de Policia Nacional*) ve mahkemeler aracılığıyla mücadele etmektedir. Anayasayla bu güvenlik birimlerine verilen yetkiler 11 Eylül ve 11 Mart saldırılarından sonra da değişmemekle beraber uluslararası işbirliği koşulları da bu mücadelenin içerisine dâhil olmaya başlamaktadır. Bugün, diğer Avrupa ülkeleri gibi İspanya'nın da en temel üç güvenlik meselesi, terörizm, göç ve şehirlerin güvensizliğidir. İspanya, uzun yıllardır mücadele ettiği etnik terörizm sonucunda terörizmi önleme, hukuki yaptırım uygulama ve uluslararası işbirliği konularında ciddi ilerlemeler kaydetmektedir. İspanya hükümetleri AB düzenlemelerine uyum kapsamında, özellikle 11 Eylül sonrasında terör örgütlerini destekleyen grupları yasaklamak ve finansal bağlarını koparmak

için gerekli yasal düzenlemeleri ivedilikle gerçekleştirmektedir (Ramos, 2005: 125).

Terörle mücadele konusunda tarihi oldukça eskilere dayanan ve kırsal bölgede ciddi yapılanmaya sahip Sivil Muhafızlar ve Ulusal Polis kuvvetleri en etkili birimler olarak kabul edilmektedir. 11 Eylül ve 11 Mart saldırılarından sonra, ulusal polis kuvvetlerinin personel sayısı ve bütçesinin artırılması kararı alınmıştır. Ayrıca bu saldırılardan sonra yerel ve uluslararası istihbaratta görevli Ulusal İstihbarat Merkezi (*National Intelligence Center Centro Nacional de Inteligencia- CNI*) yeni bir yasa kapsamında ve daha fazla yetkilerle donatılmış bir şekilde, eski Savunma Bilgi Merkezi (*Defence Information Center-Centro Superior de Informacion de la Defensa-CESID*) yerine kurulmuştur (Ramos, 2005: 127).

İspanya uluslararası terörizmle mücadele konusuna da tam destek vermektedir. 2002 yılının ilk yarısında İspanya'nın AB dönem başkanlığı sırasında AB açısından en önemli yasal düzenlemelerden olan Avrupa Tutuklama Emri ve terörizmin ağır suç olarak nitelendirilmesini sağlayacak terörizm tanımının yapılmasına ciddi katkılar sağlamıştır. Ayrıca İspanya'nın girişimiyle Haziran 2003'te on beş AB yesi lke—Birliğe 2004'te katılan on ülke de sonradan dâhil olmuştur—Bask bölgesinden ETA'yla bağlantılı bir siyasi parti olan Batasuna'yı⁶³ terör örgütleri listesine dâhil ederek Batasuna yelerinin Birlik içerisinde faaliyetlerini sürdürmelerine ya da propaganda yapmalarına engel olmuşlardır. Bu değişimle beraber İspanya'nın terörle mücadele süreci tüm AB tarafından kabul edilmiş olmaktadır. Bu dönem içerisinde Fransa da İspanya'yla işbirliğine girmiş ve böylelikle her iki bölgede

⁶³ Batasuna; daha önceleri ETA'yla bağlantılı oldukları gerekçesiyle kapatılan Herri Batasuna ve Euskal Herriarok gibi siyasal partilerin geleneğinden gelen bir partidir. ETA'yla bağlantılı birçok organizasyonun çatı yapılanması olan Bask Ulusal zgrlk Hareketi'nin bir üyesidir. Detaylı bilgi için bkz: 15 Nisan 2014 < www.utsam.org >

de terör örgütüne mensup kişilerin tutuklanması sağlanmıştır. Her iki ülkenin kamuoyuna tüm detayları verilmeyen bu işbirliği çerçevesinde, Fransız hükümeti de özellikle 11 Eylül saldırılarının yarattığı etkiyle ETA'yı bitirmek konusunda İspanya'nın kararlılığına katıldığını sık sık vurgulamaktadır (Ramos, 2005:128).

İspanya 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin Terörle Savaş'ına destek vermiş, bu sayede kendi içerisinde yıllardır mücadele ettiği radikal milliyetçi terörizme karşı da kendisine destek bulmuştur. ETA, ABD'nin terörist örgütler listesine hâlihazırda dâhilken, daha önceden sadece AB'nin terörist kişiler listesinde olan ETA üyeleri ABD'nin kendi kara listesiyle birleştirilmiştir. Ayrıca iki ülke terörizmle mücadeleye yönelik işbirliği konusunda anlaşmaya varmışlar ve ABD 2000'ler boyunca İspanya'nın ETA'yla mücadelesine daha açık destek vermeye başlamıştır (Ramos, 2005:129). Yapılan antlaşma sonucunda İspanyol ve Amerikan halklarının korunması, iki ülke topraklarının korunması, iki ülke topraklarının üzerinde teröristlerin barınabilmelerini engellemek, İspanya'nın kültürel hazinelerini korumak, iki ülkenin finans, ulaşım ve iletişim sistemlerini korumak gibi unsurlar hedeflenmektedir (U.S. and Spain Security Cooperation, [web]).

İspanya'nın 2001 yılı Şubat ayında hazırladığı İspanya'nın Stratejik Savunma Gündem'inde (*Spain Strategic Defence Review*) terörle mücadele ve bu alanda BM ve NATO'yla yapılan işbirliği girişimleri ele alınmaktadır. Ayrıca bu metinde savunmanın yapısının günün tehditleriyle mücadele edebilecek düzeyde organize edilmesi, silahlı kuvvetlerin ihtiyacı olan askerî kapasitenin belirlenmesi gibi konular da ele alınmıştır. Silahlı kuvvetlerin iç güvenlik görevlerine katılması için iki kriter belirlenmiştir. İlk kriter, mevcut sorunun olağanüstü ve uzmanlık gerektiren bir sorun olması, ikincisi ise diğer güvenlik güçleriyle birlikte müdahale edilecek bir durumun oluşmasıdır. Buradaki amaç, sıradışı bir durumda güvenlikten sorumlu olan sivil otoritenin yöneticiliği altında işbirliğini sağlamaktır (Ramos, 2005: 130).

İspanya devletinin ETA'yla uzun yıllar mücadele etmesi sonucunda terör örgütleriyle mücadele konusunda ciddi bir altyapısı bulunmakta ve bu altyapı ratahlıkla El-Kaide ve bağlantılı gruplara uyarlanabilmektedir. Bu nedenle Madrid saldırılarında sonra çok ciddi iç reformlara ihtiyaç duyulmamıştır (Jordan ve Horsburgh, 2005: 132). Madrid saldırılarının hemen sonrasında araştırmaların yapılabilmesi için geçici bir grup oluşturulmuş ve birkaç hafta içerisinde Fas kökenli cihatçılarla bağlantısı bulunan, Fas ve Cezayir kökenli bazı örgüt mensupları tutuklanmıştır. Aynı zamanda saldırılarda kullanılan patlayıcıların ne şekilde temin edildiği de bu grup tarafından ortaya çıkarılmıştır (Jordan ve Horsburgh, 2005: 133).

İspanya'da güvenliği sağlamaya yönelik olarak kurulmuş olan Sivil Muhafızlar, Ulusal Polis ve Ulusal İstihbarat Merkezi, 11 Eylül saldırıları öncesinde özellikle ETA'yla mücadeleye odaklanmış, 11 Eylül sonrasında küresel bir sorun haline dönüşen İslami terörizmle ilgili çalışmaları da faaliyet ve yetki alanları içerisine almışlardır. 11 Eylül saldırılarından sonra bu kurumların bütçeleri ve personel sayıları artırılmıştır; kurumları büyüyen yeni tehdit olarak İslami ağlara karşı hazır hale getirmeye yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Özellikle İspanya hükümetinin terörle mücadele konusunda ABD'yle işbirliğine gitmesi, Madrid saldırıları öncesinde de İslami aşırı uçlar tarafından yapılabilecek herhangi bir terör saldırısı riskini artırmaktadır. Ancak ne Ulusal Polis ne de Sivil Muhafızlar Madrid saldırılarındaki patlamaları önleyecek istihbarat bilgisine ulaşabilmişlerdir. Bununla beraber resmî kurumların yaptığı açıklamalarda hiçbir yabancı istihbarat servisinin İspanyol istihbaratıyla dikkate alınmaya değer bir istihbarat paylaşımında bulunmadığı, sadece genel uyarılarda bulunulduğu da görülmektedir. Madrid saldırılarından iki gün sonra polis ilk tutuklamasını yapmış, patlayıcılarla ilgili detaylar ortaya çıkarılmaya başlanmış ve saldırılarla ilgili görüntüler elde edilmiştir (Jordan ve Horsburgh, 2005: 135-137).

Terörizmin sinsi yapısı nedeniyle polisiye tedbirlerin verimliliği uygun istihbarata doğrudan bağlı hale gelmektedir. Ulusal polisin İstihbarat Servisi (*Servico de Informacion de la Guardia Civil-Intelligence Sevice*) Dâhili Bilgiler Merkez Birimi (*Central Unit of Interior Information*) ve Harici Bilgiler Merkez Birimi (*Central Unit of Exterior Information*) olarak iki bölümden oluşmaktadır. Dâhili bilgiler kapsamında ETA'ya odaklanılırken, harici bilgiler kapsamında Ortadoğu, Filistin ve Afrika bölgelerindeki İslami örgütlere odaklanılmaktadır. Sivil Muhafızlar için bilgi merkezi ise Bilgi ve Soruşturma Üst Başkanlığı (*Superior Head of Information and Investigation*) ve bağlı bulunan Operasyonlar Genel Alt Yönetmeliği'dir (*General Sub-Direction of Operations*). Son olarak Ulusal İstihbarat Merkezi ise doğrudan Başbakanı bilgilendirmekle beraber, Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak çalışmaktadır. Ulusal İstihbarat Merkezi'nin görevi hükümete ana çalışma alanı olan terörizm hakkında bilgi ve analizler sunmaktır ve kurumun bu alanda kayda değer başarıları bulunmaktadır. Madrid saldırılarından önce bu üç kurum arasında resmî olarak düzenlenmiş mecburi bir bilgi paylaşımı ya da iş birliği bulunmamakta, ama haftalık toplantılar ve kişisel ilişkiler yoluyla birimler arası bilgi paylaşımı ve iş birliği gerçekleşmektedir. Madrid saldırılarından sonra ise Ulusal Anti-Terörist Koordinasyon Merkezi'nin (*Servicos de Inteligencia realizm Lucha Contra el Terrorismo*) kurulmasıyla beraber bilgi paylaşımı, ortak soruşturma yönetme ve ortak operasyonlar düzenleme konusunda iş birliğinde ciddi ilerlemeler kaydedilmektedir (Jordan ve Horsburgh, 2005: 138).

Madrid saldırılarından önce terörizm karşıtı istihbaratın hemen hemen hepsi ETA'ya mücadele üzerine kurulmaktaydı. Sonuç olarak hem Sivil Muhafızlar'da hem de ulusal polis biriminde, dâhili ve harici bilgi merkezleri arasında bir dengesizlik ortaya çıkmaktaydı. Madrid saldırılarının ardından ise aradaki bu dengesizliğin biraz daha düzeltilmesine yönelik girişimlerde bulunulsa da ETA terörü ve uluslararası terörle mücadele birbirinden farklı yürütülen süreçler olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, Madrid saldırıları sonrasında Harici Bilgiler Merkez Birimi'nin personel oranı % 25 arttırılmış,

diğer bir ifadeyle Ulusal Polis Birimi'ne uluslararası terörizmle ilişkili bilgi akışı artmıştır. Benzer şekilde Sivil Muhafızlar bünyesinde sınırlı sayıda olan İslami terörizm uzmanlarının sayısı 44'ten 62'ye çıkartılmıştır. Ayrıca, hakkında kamuoyuna bilgi verilmesi yasak olan Ulusal İstihbarat Merkezi'nin de hem bütçesinin hem de personelinin artırıldığı da varsayılmaktadır (Jordan ve Horsburgh, 2005: 139).

El-Kaide'yle ilişkili olsun olmasın uluslararası terörizm artık günümüzde küreselleşmiş bir fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusal hükümetler ne çeşit önlemler almış olurlarsa olsunlar etkin bir uluslararası iş birliği olmadığı sürece uluslararası terörizmle mücadelede yetersiz kalmaktadırlar. İspanya açısından ETA'yla mücadele göstermektedir ki, sınırları aşan terörizmle mücadele için bu çeşit bir iş birliği zorunludur. Madrid saldırılarından hemen sonra iktidara gelen PSOE hükümeti tarafından bu uluslararası iş birliğini sağlayabilmeye yönelik olarak bir eylem planı hazırlanmış ve küresel terörizmde birincil öncelikli ülkeler belirlenmiştir. Doğal olarak bu ülkeler listesinin başında AB ve üye ülkeler gelmektedir.

İspanya 2004 seçimlerinden önceki PP döneminde özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra gündemin birinci maddesi olan terörle mücadele alanında AB Adalet ve İçişleri Konseyi'nde oldukça aktif rol oynamıştır. Madrid saldırılarından sonra İspanya hükümetinin almış olduğu inisiyatifler zaman içerisinde üçüncü sütun politikaları çerçevesinde AB tarafından da kabul görmektedir. Avrupa topraklarında gerçekleşen bu saldırıların ardından ulusal terörle mücadele politikalarının Avrupalılaşması için yoğun çaba sarf edilmektedir. Örneğin, AB Terörle Mücadele Eylem Planı Madrid saldırıları sonrasında 2004 yılında güncellenmiştir. Ayrıca 2004 yılında, AB ve üye ülkelerinin terör tehdidiyle mücadele edebilme kapasitesini artırmayı da içeren Lahey Programı'nın hazırlanmasında İspanya hükümeti aktif rol oynamıştır (Reinares, 2009: 379).

İspanya da diğer ülkeler gibi terörizme karşı uluslararası işbirliğinden ziyade—AB bölgesi de dâhil olmak üzere—terörle mücadele açısından, paylaşılan bilgilerin doğası gereği oldukça hassas olması nedeniyle iki taraflı anlaşma ve düzenlemelere daha fazla güven duymaktadır. Bu kapsamda İspanya güvenlik kuvvetleri Birleşik Krallık ve Fransa'daki mevkidaşlarıyla daha başarılı bir işbirliği içerisinde girmektedirler. 2004 yılında İspanya ve Fransa tarafından özellikle İslami terörizmle mücadele amacıyla polis birimlerinden oluşan Ortak Araştırma Heyeti (*Joint Inquiry Corps-JIC*) kurulmuştur. Diğer yandan İspanya hükümeti özellikle El-Kaide'nin ya da ilişkili oldukları örgütlerin daha kolay barınabileceği ve İspanyol topraklarına kolay geçiş sağlayabilecek nitelikteki Müslüman Mağrip ülkeleriyle⁶⁴ işbirliği yapılması gerekliliğini vurgulamaktadır. Özellikle Fas ve arkasından Cezayir, işbirliği yapılması gereken ülkelerin başında gelmektedir; çünkü 2006 yılı verilerinde İspanya'da tutuklu bulunan “cihatçı” yabancıların % 80'i Fas ve Cezayir vatandaşı kişilerdir (Reinares, 2009: 380). Bu nedenle 2004 yılı Mayıs ayı başında İspanya ve Fas İçişleri Bakanlıkları tarafından operasyonel ve polis alanında işbirliğini artırmak için bazı yeni önlemlere ilişkin anlaşma yapılmıştır (Jordan ve Horsburgh, 2005: 141).

11 Mart saldırıları sonrasında, polis tedbirleri dışında özellikle İslami terörizmle mücadele amacıyla bazı yasal düzenlemelerin de İspanya Devleti tarafından gerçekleştirilmesi planlanmıştır. İlk olarak, önleme ve soruşturmaya yönelik koordinasyonun birinci aşaması için uzmanlaşmış adli bir organın yaratılması gerekmektedir. İspanya'da terörizm davaları İhtisas Mahkemesi (*Audiencia Nacional*) olarak tanımlanabilen özel yetkili mahkemeler tarafından görülmektedir. ETA tecrübesi bu şekilde yetkilerle donatılmış ve uzmanlaşmış mahkemelerin avantajlarını açıkça ortaya koymaktadır. İkinci olarak, şirket bilgileri, ulaşım, araç kiralama telekomünikasyon ya da adres veri tabanı gibi daha geniş bir çerçevede

⁶⁴ Mağrip ülkeleri: Cezayir, Libya, Moritanya, Fas, Tunus.

kamu ve özel verilere ulaşılması gerekmektedir. Ayrıca, kâr amacı gütmeyen kurumların elektronik para transferleri ve fonlarının terörizmin finansmanını önlemek maksadıyla daha sıkı denetlenmesi planlanmaktadır. Dördüncü olarak, terörizmle ilişkili radikal faaliyetleri kontrol etmek için dinsel ve kültürel faaliyetler düzenleyen kuruluşların ya da bireylerin daha detaylı bir şekilde incelenmesi ve son olarak da göçmenlik kanununun gözden geçirilmesi gerekmektedir (Jordan ve Horsburgh, 2005: 141).

Yeni saldırıların gerçekleşmesini önlemek için artırılan polis ve istihbarat önlemleri dışında oluşturulan Birleştirilmiş Komuta için Yürütme Kurulu (*Comite Ejecutivo para el Mando Unificado-CEMU*) tarafından Terörizmi Önleme ve Koruma Planı Mart 2005'te onaylanmıştır. Bu yeni planla hem Ulusal Polis Teşkilatı hem de Sivil Muhafızlar için kalıcı standartlar getirilmiştir. Bu standartların en başında çok sayıda polis memurunun sıradışı bir şekilde hareketliliği söz konusudur. Diğer bir ifadeyle, Ulusal Polisin ve Sivil Muhafızların İçişleri Bakanlığı'nın kararıyla hava sahasının kontrolü de dâhil olmak üzere birçok destek görevine bir nevi askerî personel gibi katılmaları gerekmektedir. Planda tanımlanan faaliyetlerde bölgesel ve yerel polis kuvvetlerinin de yer alması beklenmektedir. Plan çerçevesindeki tedbirler Güvenlik Sekreteri (*Secretario de Estado de Seguridad*) tarafından koordine edilmekte ve içerdiği riskler ve tehditler açısından değerlendirilmektedir. Alınması planlanan tedbirler dönemsel olarak, ulusal ve uluslararası koşullara bağlı olarak olası bir terör saldırısının gerçekleşebileceği, insanların yoğun olduğu bölgeleri ve altyapıyı korumak amacıyla değişim göstermektedir. Temel kamu hizmetlerini ve İspanya vatandaşlarını korumak amacıyla hazırlanan bu planın yanı sıra Önemli Altyapıların Korunması için Ulusal Plan (*National Plan for the Protection of Critical Infrastructures*) 2007 yılında kabul edilmiştir. Bu plan Avrupa programları çerçevesinde bakanlıklar arası, kamu ve özel sektörün de dâhil olduğu iş birliği modellerini içermektedir. Ayrıca küresel terörizmin bir diğer yönü olan denizcilik terörizmine karşı da önlemler bu plan içerisinde yer almaktadır (Reinares, 2009: 376).

11 Eylül ve 11 Mart terör eylemlerinin etkisiyle özellikle İslami terörizmle mücadele amacıyla İspanya Devleti Müslüman göçmenlere yönelik yeni entegrasyon politikaları üretmeye başlamıştır. Marjinalleşme ve radikalleşmenin artmasıyla beraber hem İspanya'da hem de diğer Avrupa ülkelerinde İslamcı kesimin dinî inanışlarının sömürülmeye başlandığı da yetkililer tarafından görülmüştür. Özellikle 1995 sonrası İspanya'daki Müslüman göçmenlerin sayısının artış göstermesi dikkate alınarak ve radikallerin bu Müslüman toplulukları manipüle etmesinin önlenmesi için bu toplulukların İspanyol toplumuna entegre edilmesi gereklidir. Nitekim, 11 Mart eylemleri sonrasındaki süreçte artan Müslüman nüfusun entegrasyonu amacıyla İspanya Devleti ulaşılması gereken bazı hedefler belirlemiştir. İlk olarak Müslüman kişilerin iş gücüne katılımı sağlanarak faydalanabilecekleri sosyal desteği artırmak hedeflenmiştir. Ancak, burada da göçmen sayısının iş olanaklarından fazla olması iş gücüne katılım hedefi açısından sorun yaratmıştır. İkinci olarak, İspanya'da yaşayan Müslüman toplulukların hangi bölgelerde yoğunlaştığını belirleyerek bu toplulukların radikalleşmesini önlemek hedeflenmiştir. Bu kapsamda Adalet Bakanlığı zorunlu kayıt sistemini oluşturmuştur. İslami derneklere ekonomik desteği de kapsayan bu kayıt programıyla zaten radikalleşmiş gruplara bir şey yapılamayacak olursa bile, henüz manipüle edilmemiş grupların entegrasyonunun sağlanması amaçlanmıştır. Son olarak, İspanya Devleti İslami topluluklarla ilişkileri normalleştirmeyi hedeflemiştir. Bunun için ise İslam dininin okullarda öğretilmesine, dinî festivallere izin verilmesine, hastanelerde dinî inançlara duyarlı davranılmasına yönelik düzenlemelerin gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Ancak İspanya Devleti'nin bu planlarının pratiğe geçirilmesinde tam anlamıyla başarıya ulaşamamıştır. Bu başarısızlığın en büyük nedeni ise, İspanya'daki Müslüman kişilerin üye oldukları İspanyol İslam Varlıkları Dinî Federasyonu'yla (*Federacion Espanola de Entidades Religiosas Islamicas-FEERI*) Birleşik İspanya İslami Topluluğu (*Union de Comunidades Islamicas de Espana-UCIDE*) arasında kendi içlerinde anlaşmazlığa düşmeleri olmuştur. (Jordan ve Horsburgh, 2005: 142).

İspanya Hükümeti İçişleri Bakanlığı çatısı altında polis istihbaratıyla birlikte çalışılarak terörizmin finansmanına yönelik tedbirler de alınmaktadır. Madrid saldırılarının hemen sonrasında Teröristlerin Mali Faaliyetlerinin Engellenmesi ve Dondurulmasıyla ilgili Kanun (*Law 12/2003, of 21 May On the Prevention and Freezing of Terrorist Funding*) terör eylemlerini gerçekleştirmek amacıyla kullanılabilecek mali varlıkların dondurulması ve yine terör eylemlerini finanse etmeye yönelik mali akışın engellenmesi amacıyla düzenlenmiştir. İspanya, New York'ta 9 Aralık 1999'da imzalanan Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme'yi (*International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism*) imzalamış ve iç hukukunu söz konusu sözleşme gereğince uyarlamıştır. Teröristlerin ekonomik faaliyetlerini engellemek amacıyla yapılan bu düzenlemede gerek BM'nin gerek AB'nin konuyla ilgili düzenlemeleri göz önüne alınarak uygulanan yöntemler, kullanılan finansal kanalların tespit edilmesi ve dondurulması, malvarlığının niteliğinin ve niceliğinin tespit edilmesi ve doğrulanması, malvarlığı değerlerinin kaynağının, yerinin ve hareketlerinin belirlenmesi ve terörist faaliyetlerde yer alan kişilerin kimliklerinin belirlenmesi işlemleri olarak sıralanabilmektedir. Bu faaliyetlerin yürütülmesi için 2003 yılındaki yeni yasayla "Terörizmin Finansmanının Gözetimi için Komisyon" (*Comision de Vigilancia de Actividades de Financion del Terrorismo-CVAFT*) adında özel bir birim oluşturulmuştur (İspanya'nın Terörle Mücadelesi, [Web],2010). 2005 yılı sonunda terörizmin finansmanıya bağlantılı yaklaşık beş yüz soruşturma açılmış ve bu soruşturmalar çerçevesinde birçok operasyon düzenlenmiştir. Terörist gruplara ve organizasyonlara ekonomik ve finansal kaynak sağlayan şüpheli aktivitelerin takibi amacıyla etkin politikalar uygulanmaya başlamıştır (Reinares, 2009: 377).

İspanya Devleti özellikle Soğuk Savaş sonrası dünya üzerinde yaşananlar ve 2000'li yıllarla beraber gelen güvenlik sorunları kapsamında 2013 yılında Ulusal Güvenlik Stratejisi: Ortak Bir Projeyi Paylaşmak (*Estrategia de Seguridad Nacional: Un Proyecto Compartido*) adını taşıyan

ulusal güvenlik stratejisini kabul etmiştir. Ulusal güvenliğin bir “devlet siyaseti” olması gerektiğini vurgulayan metinde İspanya Devleti’ne karşı güvenlik tehditleri belirlenmiş ve alınacak karşı tedbirler listelenmiştir. Bu kapsamda İspanya Devletinin belirlediği güvenlik tehditleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Silahlı çatışmalar,
- Terörizm,
- Siber tehditler,
- Organize Suçlar,
- Ekonomik ve finansal istikrarsızlık,
- Enerji zafiyeti,
- Kitle İmha Silahlarının yayılması,
- Düzensiz göç akımları,
- Casusluk,
- Acil Durum ve Afetler,
- Deniz alanı zafiyeti,
- Kritik altyapılar ve temel hizmetlere ilişkin zafiyet.

Ulusal Güvenlik Stratejisi kapsamında terör tehdidini bertaraf etmek için, teröre zemin hazırlayacak radikalleşme süreçlerinin önlenmesi hedeflenmiştir. Terörle kaynağında mücadele ederek, radikalleşme süreçleri yoluyla yeni teröristlerin katılımının önlenmesi, terörle mücadele faaliyetlerinin koordineli biçimde yürütülmesi, ulusal kapasiteyi güçlendirerek ülke içinde, dışında ve sanal alanlarda İspanya’nın güvenlik açıklarının azaltılması, terörist faaliyetlere ilişkin istihbarat ve araştırma kapasitesinin

artırılması, terör eyleminin gerçekleşmesi halinde, hasarın en aza indirilmesi bu kapsamda izlenmesi gereken politikalar olarak belirlenmiştir (The National Security Strategy, [Web], 2013).

Terörle mücadele politikaları açısından çalışma kapsamında ele alınan ikinci örnek ülke olan İspanya'nın terörle mücadelesinin kökenleri 1900'lü yılların başına dayanmaktadır. Ancak etnik terörizmle aktif mücadelesi İç Savaş sonrasındaki diktatöryal yönetim döneminde başlamaktadır. Tarihsel süreçte ise karşılaştığı tek terörizm türü etnik terörizm değildir. 11 Eylül saldırılarından sonra İspanya da tüm Batı dünyası gibi İslami terör vasıtasıyla küresel terörle yüz yüze kalmıştır. Bu saldırılardan yaklaşık üç yıl sonra yine El-Kaide terör örgütünün Madrid'de bombalı bir eylem gerçekleştirmesi, İspanya terör tarihine yeni bir terörizm türünü eklemiştir.

Bu koşullar altında İspanya'nın terörle mücadeleye yönelik olarak ürettiği ve uygulamaya koyduğu çok yönlü politikaları iki ayrı koldan değerlendirmek daha kapsayıcı bir yaklaşımın geliştirilmesini sağlar. Öncelikle, İspanya'nın maruz kaldığı terörizm türlerinin farklılığı, farklı terörizm karşıtı politikalar üretilmesini gerekli kılarken İspanya hükümetinin de çok yönlü politikalar üretmesinin nedenlerini açıklamaktadır. Uzun yıllar boyunca mücadele edilen ETA terör örgütü etnik temelli bir oluşumdur ve amacı Bask Ülkesi olarak tanımladığı bölgenin bağımsızlığının elde edilmesini sağlamaktır. Bu kapsamda İspanya hükümetleri—hangi siyasal görüşten olursa olsun—biraz da iç politikanın ve kamuoyunun etkisiyle zaman zaman sert güvenlik tedbirlerine, zaman zaman da yumuşak güvenlik tedbirlerine başvurarak mücadele yoluna gitmişlerdir. Sert güvenlik tedbirleri kapsamında polis ve askerî güvenlik tedbirleri alan ve terör örgütüne yönelik operasyonlar düzenleyen İspanya hükümetleri, yumuşak güvenlik tedbirleri kapsamında af yasaları, örgüte silah bıraktırma çağrıları ve diyalog süreçleri gibi yöntemleri kullanmaktadır. Her iki yöntem de günümüz dünyasında sıklıkla dile getirilen ve hatta hangisinin iyi olduğu tartışılan terörle mücadele

yöntemleri olarak tanımlanabilmektedir. Ancak, İspanya'nın tam anlamıyla ayrılıkçı Bask terörünü sonlandırabildiğini söylemek henüz mümkün değildir.

Diğer yandan küresel terörizmle ya da İslami terörizmle mücadele gerek İspanya Devleti özelinde gerek AB genelinde çok daha farklı ele alınmaktadır. Öncelikle etnik ya da ayrılıkçı bir terör şekli olmadığı için ulus-devletlerin toprak bütünlüğüne karşı bir tehdit bulunmamaktadır. Ancak, küresel terörizm, yine aynı ulus-devletin korumakla yükümlü olduğu vatandaşların can ve mal güvenliğine, dolayısıyla yönetimlerin meşruiyetine yönelik ciddi tehdit oluşturmaktadır. Nitekim İspanya örneğinde olduğu gibi bir ülkenin hükümet değişikliğine kadar varabilen, üzerinde yaşayan farklı ırk ve dine mensup bireylere karşı yabancılaşmanın—Müslüman nüfus örneğinde, İslamofobinin—gelişmesine neden olabilen ciddi psikolojik etkiler de yaratabilmektedir. Hem bu nedenlere hem de devletlerin kendilerini daha güvende hissetmelerine bağlı olarak, ulus-devletler küresel terörizmle mücadele açısından ağırlıklı olarak sert güvenlik tedbirlerini tercih etmektedirler. İspanya örneğinde de görüldüğü gibi, Hükümet kısa süre içerisinde gerek Sivil Muhafızlar ve Ulusal Polis Teşkilatı olsun, gerekse istihbarat birimleri ve askerî birimler olsun, bir kapasite artırımı ve yeni tedbirler alma yoluna gitmiştir. Az da olsa uygulanan yumuşak güvenlik tedbirleri açısından genel olarak ülkede bulunan Müslüman nüfusa yönelik politikalar göze çarpmaktadır.⁶⁵ Ancak, bu politikalar çoğunlukla göçmenlerin

⁶⁵ AB üyesi ülkeler içerisinde yumuşak güvenlik politikalarını uygulama yoluna giden ülkelere birinin Danimarka olduğu yukarıdaki bölümlerde belirtilmiştir. Danimarka 2001 saldırıları sonrasında AB ve BM tarafından yapılan düzenlemeleri hayata geçirebilmek için 2002 yılında kendi iç hukukunda düzenlemelere gitmiştir. uzun yıllar yumuşak güvenlik tedbirlerini benimseyen, insan hakları, demokrasi ve özgürlük gibi temel değerlere oldukça öne veren Danimarka, 2004 yılında Madrid ve 2005 yılında Londra'da gerçekleşen saldırılardan sonra hükümetin aldığı bir kararla bu defa kendi isteğiyle terörizmle mücadele çerçevesinin tekrar gözden geçirmiştir. 2005 yılında yapılan bu düzenlemeler Danimarka'nın terörizmi önleme ve mücadele anlayışının da temelini oluşturmaktadır. Haziran 2006'da yürürlüğe giren Anti-terörizm Yasa Paketi II (*Anti-terrorism Legal Package II*) AB'nin 2005 yılında hazırladığı Terörizmi Önleme Anlaşması'nın (*The Council of Europe's Convention on Prevention of Terrorism*) da uygulanması anlamına gelmektedir. Bu yasal düzenlemelerle Danimarka ceza yasasında terörist suçlarla ilgili iyileştirmeler yapılmış, artık terörizmi desteklemek, finansmanını sağlamak ya da terörizmle ilişkili eylemlerde bulunmak da terörizm suçu içerisine dâhil edilmiştir. Ayrıca adli prosedürlerde de değişikliğe giden Danimarka polis ve istihbarat

topluma asimile edilmesine odaklanmaktadır. Özetle, küresel terörizmle mücadele söz konusu olduğunda gerek NATO'nun gerek AB'nin gerekse örnek olarak incelenin AB üyesi iki devletin ürettiği politikalar incelendiğinde dikkate değer düzeyde askerî tedbir ve politikaların oluşturulduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, Liberal Batı dünyasının, güç ve güvenlik ekseninde, ulus-devlet odaklı sert güvenlik tedbirlerine doğru bir kayış içerisinde olduğu söylenebilmektedir.

birimlerine terör şüphesinden dolayı araştırma yapma açısından daha geniş yetkiler tanımıştır. Örneğin Danimarka istihbarat servislerine herhangi bir araştırma izni olmadan seyahat listelerine ve bilgilerine ulaşma yetkisi ya da telekomünikasyon hizmeti sağlayıcılarından istedikleri bilgiyi alma yetkisi tanınmıştır. Özellikle adli prosedürlerde yapılan değişiklikler tamamen Danimarka'nın kendi tasarrufunda olan, üyesi bulunduğu herhangi bir uluslararası oluşumdan doğan yükümlülükler sonucu yapılan düzenlemeler değildir. Görüldüğü üzere Danimarka da özellikle 11 Eylül saldırılarının benzerlerinin Avrupa'da yaşanmasının ardından terörizm sorununu daha ciddi ele almaya başlamıştır. Bu gelişme ve düzenlemelerde, yine 2005 yılında, Danimarka'da bir Karikatür dergisinde İslam dininin peygamberinin karikatürlerinin yayınlanmasının ardından yaşanan ve ismi "Karikatür Krizi" olarak kalan, Müslümanların yoğun tepkisine neden olan olaylar zincirinin de etkisi bulunmaktadır. Danimarka tarafından düşünce özgürlüğü ekseninde ve sansürlenmesi düşünülemez olarak değerlendirilen bu olaylarla beraber, ülkenin artık uluslararası terörizm açısından daha net bir hedef haline geldiği de yapılan analizlerde görülmektedir. Bütün bu gelişmeler ışığında, Danimarka'nın da artık terörizmi önleme ve mücadele etme konusunda kişisel özgürlükleri kısıtlamaya kadar gidebilecek bazı sert güvenlik tedbirlerini gündemine aldığı rahatlıkla söylenebilmektedir. Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz: L. Linderkinde ve M. Sedgwick, **The Impact of Counter Terrorism on Communities: Denmark Background Report**, 1 Temmuz 2015, <http://www.strategicdialogue.org/Country_report_Denmark_AD_FW.pdf>, **The Counter-Terrorism Policy Responses to the Attacks in Paris: Towards an EU Security and Liberty Agenda**, February 2015, 1 Temmuz 2015, <<http://www.ceps.eu/system/files/LSE81Counterterrorism.pdf>>, **2015 Terrorism and Political Violence Risk-Map**, 1 Temmuz 2015, <<http://www.aon.com/terrorismmap/2015-guide-terrorism-political-violence-risk-map.pdf>>

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de gerçekleşen terör saldırıları uluslararası arenada çok önemli bir dönüm noktası olmuştur. ABD’nin kendi toprakları üzerinde böylesine büyük ölçekli bir saldırıya engel olamaması ve çok sayıda kayıp vermesi, diğer bir ifadeyle, dünyanın tek süper gücünün terör karşısında çaresiz kalması, terörizm sorunsalının bugün geldiği noktayı açıkça ortaya koymaktadır. Artık tarihte görülen savaşlar yok denecek kadar azalmış, ulus-devletlerin güvenliklerine yönelik yeni tehditler olarak kavramsallaştırabilecek yeni olgular ortaya çıkmıştır. Günümüz uluslararası ilişkiler arenasında güvenlikle ilgili olarak ilk akla gelen güvenlik sorunu ya da güvenlik tehdidi haline gelmiş olan terörizm ise aslında dünya tarihi kadar eski bir kavramdır. Diğer bir ifadeyle, terör ve terörizm yeni bir güvenlik tehdidi olarak karşımıza çıkmamış, aksine tarihsel süreçte evrilerek farklı boyutlar kazanmış ve uluslararası ölçekli bir güvenlik tehdidi haline gelmiştir. Böylesi bir tehdit karşısında gerek ulus-devletler gerekse değişen amaçlarla ve farklı biçimlerde oluşturulan bölgesel ittifaklar kapsamında terörle mücadele için yeni ve farklı güvenlik tedbirleri belirlenmektedir. Bu kapsamda bu çalışmanın amacı, yirmi birinci yüzyılda uluslararası siyaseti anlamak açısından önemli bir olgu olan küresel terör karşısında bölgesel oluşumların ürettikleri savunma ve güvenlik amaçlı terörle mücadele politikalarının ve stratejilerinin ulus-devletler açısından ve uluslararası güvenlik açısından ne derece işlevsel olduğunu ya da işlevsel olup olmadığını—AB örneği üzerinden—ortaya koymaktır.

AB—kuruluş adıyla AKÇT— özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya ve Fransa arasında yeniden bir savaş olmasını engelleyerek Kıta Avrupa’sında barışın tesisini mümkün kılmak amacıyla ekonomik temeller üzerine kurulmuş bir bölgesel ittifak örneğidir. Buna göre, iki ülke arasında, herhangi bir anlaşmazlık durumunda ülkeleri derinden etkileyecek ekonomik

bağlar kurmak suretiyle birbirleriyle savaşmalarını engellenme amacından bahsedilebilir. Bu açıdan güvenlik, aslında, AB'nin temel taşlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, Soğuk Savaş dönemiyle beraber var olan güvenlik tehdidi, diğer bir ifadeyle Sovyet tehdidi, İkinci Dünya Savaşı'ndan çıkmış zayıf Avrupa'nın başa çıkabileceği bir güvenlik tehdidi değildir. Bu nedenle bu dönemde güvenlik konusu—tehditlerin önceden belirlenmesi, bağlantılı politikaların hazırlanması ve uygulanması, stratejilerin tespiti gibi konular—ABD ve NATO'ya bırakılmıştır. Terörizm bu dönemde hem AB, hem de ABD ve NATO için ulusal düzeyde mücadele edilmesi gereken bir sorun olarak kabul edilmiştir.

Bu ön kabul 11 Eylül 2001 saldırılarına kadar devam etmiştir. Bu saldırılardan sonra Batı dünyası hem ulus-devletler düzeyinde hem de uluslararası oluşumlar düzeyinde terörle mücadele konusuna ağırlık vermeye başlamışlardır. AB açısından da durum farklı gelişmemiştir. Gerek Soğuk Savaş döneminde gerekse Soğuk Savaş'ın sona erip “yeni dünya düzeni”nin olduğu dönemde AB düzeyinde terörle mücadele açısından oldukça temel politikalar oluşturulmuş, sadece etnik, mezhepsel, sömürgecilik karşıtı hareketler kapsamında terör sorunu yaşayan AB üyesi ülkeler özelinde ve ulus-devlet düzeyinde dikkate değer terörle mücadele politikaları üretilmiştir. 11 Eylül saldırıları ve akabinde gerçekleşen Afganistan ve Irak müdahaleleri sonrasında 11 Mart 2004 İspanya'ya ve 7 Temmuz 2005 Birleşik Krallık'a yönelik saldırılarla hem AB düzeyinde hem de Birlik üyesi ülkeler düzeyinde yeni terörle mücadele politikaları üretilmiştir. Bu çerçevede bu çalışmanın konusu 11 Eylül saldırıları sonrasında AB düzeyinde ve seçilmiş iki üye devlet—Birleşik Krallık ve İspanya—düzeyinde oluşturulan terörle mücadele politikaları ve terörle mücadeleye yaklaşım biçimlerinin teorik olarak incelenmesidir.

Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında tüm dünyada hızla yayılan liberal politikaların—demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, liberal kurumlar yoluyla işbirliği—özellikle ekonomik ve sosyal politikalar alanında en

temel örneklerinden biri olan AB, güvenlik alanında aynı düzeyde liberal politikalar üretmeyi hedeflemiştir. Ancak hem ulus-üstü niteliği hem de yıllar içerisinde ürettiği politikalar çerçevesinde derinleşmesi—ortak politikalar, para birimi, sınırların kalması vb.—itibarıyla birçok alanda tek ses olan AB örneğinde güvenlik konusunda aynı ortaklığın sağlandığını söylemek zordur: Ulus-devletlerin politika tercihleriyle Birlik düzeyindeki politika tercihleri her zaman aynı yoğunluk ve içerikle işletilememiştir. Ulus-devletler, en hassas ve yetki devretme konusunda en isteksiz oldukları güvenlik konusunda ağırlıklı olarak kendi politikalarını uygulamaktadır. Ulusal güvenliğin de uluslararası arenada en önemli meselelerden biri olduğu ön kabulünden yola çıkarak günümüzde uluslararası ilişkilerde devletlerin halen daha en etkin aktör olduğunu söyleyebilmemiz mümkün olmaktadır. Bu çalışmayı şekillendiren temel akademik kaygı bu olgusal duruma bağlı olarak açıklanabilir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, 11 Eylül 2001 sonrasında Avrupa’da gerçekleşen terör saldırıları sonrasında terörle mücadele kapsamında hem AB düzeyinde hem de üye ülkeler düzeyinde yeni politikalar üretilmiştir. AB düzeyinde üretilen ortak politikaların yanı sıra özellikle ulus-devletler düzeyinde üretilen politikaları da liberal perspektiften okumak ve açıklamak mümkün değildir. Çünkü ulus-devlet güvenliği söz konusu olduğunda—AB üyesi ülkeler bile—sert güvenlik tedbirleri uygulamaya başlamışlardır. Örnek olarak seçilen iki üye ülke olan Birleşik Krallık ve İspanya tarihsel süreçte IRA ve ETA terör örgütleriyle mücadele etmiş, daha sonra da küresel terörizm ya da İslami terörizm kaynaklı terör saldırılarına maruz kalmıştır.

Çalışmada, Birlik tarafından oluşturulan ortak politikalar hem AB düzeyinde hem de üye ülkeler düzeyinde incelenmiş ve mevcut güvenlik politikaları ve bu politikaların arkasında yatan anlayış neorealist teoriden hareketle analiz edilmiştir. Böylelikle AB’nin kuruluş temelinde yatan liberal politikaların ulus-devlet güvenliği söz konusu olduğunda işlevselliğini kaybettiği, üye devletlerin tek tek kendi ulusal güvenlikleri söz konusu olduğunda ortak güvenlik politikaları üretmekte ciddi anlaşmazlıklar içerisine

düştükleri tarihsel süreçten faydalanılarak örneklenmiştir. AB ekonomik temelli bir bölgesel oluşumdur ve ekonomik temelli bir Birlik olmanın etkisiyle genellikle ortak liberal ekonomik politikaları düzenleme ve uygulama konusunda başarılı bir örnek olarak gösterilebilmektedir. Ancak, liberal temelli bu ulus-üstü oluşumun güvenlik ayağının neorealist perspektiften okunması daha açıklayıcı bulgular elde etmemizi sağlamıştır.

Çalışmada, AB'nin terörle mücadele politikalarının incelenmesi ve sonuçların bir teorik perspektif açısından ele alınabilmesi için öncelikle Birlik düzeyinde terörle mücadele politikalarının neler olduğu, bu politikaların hangi siyasal gelişmelerin etkisiyle hazırlandığı ve nasıl uygulamaya konulduğu ve uygulanış biçimlerinin neler olduğu sorularına cevap aranmıştır. Ayrıca, AB ulus-devletlerden oluşan bir bölgesel oluşum olduğu ve üretilen bu politikalar da devlet politikası olduğu için bu politikaların devletler düzeyinde nasıl uygulandığı da incelenmiştir. Bu inceleme için Birleşik Krallık ve İspanya devletleri seçilmiş, bu devletlerin neden seçildiği, seçilen örnek iki ülkenin terörle mücadele alanında nasıl bir politika izlediği, bu politikalarda bir değişim olup olmadığı, olduyorsa hangi unsurlardan kaynaklı olarak politikalarında bir değişim olduğu sorularına cevap verilmiştir.

Uluslararası ilişkilerde tek bir teorinin her türlü uluslararası gelişmeyi açıklaması mümkün olmamaktadır. Bu nedenle her ne kadar AB liberal temeller üzerinden değerlendirilen bir kurum olsa da, terörle mücadele politikalarının neorealist perspektiften okunması ulaşılan bulguların daha net olarak açıklanabilmesine olanak sağlamaktadır. Çalışmada AB'nin ve üye ülkelerin üretmiş oldukları terörle mücadele politikaları neorealist perspektiften ele alındığı için öncelikle AB düzeyinde oluşturulan ortak politikaların incelenmesi, sonrasında ise üye ülkelerin ulusal düzeyde uyguladıkları politikaların incelenmesi tercih edilmiştir. Ayrıca hem AB'nin hem de üye ülkelerin politikalarının çift yönlü olarak birbirlerine etkileri de ilgili literatürün zenginleştirilmesine katkı sağlamaktadır..

Neorealist teorinin temel varsayımı birim düzeyindeki yaklaşıma yapının da etkisini ekleyerek ancak uluslararası ilişkilerdeki değişimleri açıklamanın mümkün olduğudur. Birim düzeyindeki nedenler yapı düzeyindeki nedenlerle etkileşim halindedir. neorealizm etkileşim içindeki birimlerle uluslararası düzeydeki sonuçlar arasındaki rastlantısal ilişkiyi ele almaktadır. Diğer bir ifadeyle, birim ve sistem düzeyindeki etkileşimi kabul etmek ve bu etkileşimi bir yapıya bağlamak gerekmektedir. Sistem, yapı ve birbiriyle etkileşim içerisindeki birimlerin birleşiminden oluşmaktadır. Yapı ise sistemi bütün halde ele almaya yarayan sistem çapında bir bileşendir ancak, burada kast edilen sistemin parçalarının toplamından fazlasıdır. Yapının birimlerin niteliklerinden, davranışlarından ve etkileşimlerinden bağımsız bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Uluslararası yapı ise, devletlerin etkileşiminden doğmaktadır. Ancak, bu yapı aynı zamanda onların diğer devletlere yönelik eylemlerinde sınırlandırıcı bir etkiye sahiptir. Neorealizm Bilardo Topu modeli üzerinden temellendirilir. Bu modelde uluslararası sistem bilardo masası, devletler de bilardo topu olarak simgelenmektedir. Bir topa etki uygulandığında, eğer yolu üzerindeyse diğer topa çarpacaktır; ancak, topun hareketi bilardo masasının kenarlarıyla, yani uluslararası sistemin sınırlarıyla belirlenmektedir. Bu kapsamda bu çalışmada neorealist perspektif kullanılarak üye devletler arasındaki etkileşimi, üye devletlerin AB'yi etkileyişini, AB'nin üye devletleri etkileyişini ve bunların doğurduğu uluslararası sonuçları teorik olarak açıklamak mümkün olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, neorealist perspektiften AB üyesi ülkeleri birim, AB'yi ise sistem olarak ele almak ve bu AB sistemi içerisinde devletlerin birbirleriyle ilişkilerinden ve AB'yle ilişkilerinden ortaya çıkan dinamiklerin bütünü de yapı olarak adlandırmak mümkün olmaktadır. Ancak böyle bir tanımlama yapılırken ABD ya da Türkiye gibi diğer ulus-devlet düzeyindeki birimlerin bulunduğu uluslararası sistemin varlığı da göz ardı edilmemektedir.

Böyle bir perspektiften yola çıkıldığında bir devletin güvenliğinin uluslararası sistemin güvenliğiyle ilişkilendirilmesi gerekir. Bu kapsamda neorealizmde devletlerin sistemde hayatta kalmaları ve güvenliklerini

sağlamaları için ulusal güce ve ulusal gücün en önemli unsuru olan askerî güce vurgu yapılmaktadır. Bu nedenle, yüksek önemdeki konularla ilgili siyaset (*high politics*) ve düşük önemdeki konularla ilgili siyaset (*low politics*) olmak üzere bir ayrıma gidilerek uluslararası güvenlik, yüksek önemli konularla ilgili siyaset alanına dâhil edilmiştir. Neorealist teorinin özetlenen bu temel varsayımları AB'nin ve üye ülkelerin terörle mücadele politikalarını incelemek ve yorumlayabilmek için işlevsel bir perspektif sunmaktadır.

Çalışma kapsamında neorealizmin aslında aynı temelden gelen realizm yerine tercih edilmesindeki en önemli unsur ise realizmin birim düzeyindeki varsayımları olmuştur. Realizm uluslararası politikayı sadece devletler arası bir etkileşim süreci olarak görmektedir. Böyle bir ön kabul ise AB'yi ve AB'nin etkilerini yok saymak anlamına gelmektedir. Bu çalışmanın örneklemini—AB ve seçilen örnek ülkeler—realist perspektiften incelemek yolu tercih edilmiş olunsaydı, AB'nin üye devletleri ve üye devletlerin de AB'yi etkileyebilme ihtimali göz ardı edilmiş olacaktı. Realizm tek başına bir birim olmayan AB'nin, oluşturduğu sistem düzeyini, AB dışındaki birim aktörlerin etkisini ve sistem içerisindeki etkileşimleri—dolayısıyla yapıyı—açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Ayrıca, realizm güce odaklanmaktadır. Ancak, çalışmanın ana konusu terörle mücadele politikaları üretmek yoluyla güvenliğin tesisi olduğunda, neorealizmin güvenliği tesis etmek amacıyla güce gereksinim duyması varsayımı açıklayıcı olmaktadır. Çünkü neorealist teoride devletin nihai amacı bekadır. Bu açıklamalar ışığında her ne kadar realist geleneğe dayanarak ortaya çıkmış olsa da neorealist perspektiften çalışmanın yürütülmesi çalışmanın amacının daha net ortaya konulmasını sağlamaktadır.

Soğuk Savaş döneminde Avrupa için güvenlik, Sovyetler Birliği'nden gelebilecek herhangi bir konvansiyonel ya da nükleer savaş tehdidinin bertaraf edilmesi olarak tanımlanmıştır. Hatta bu süreçte AB'ye üye olmuş ve kendi içerisinde terörle mücadele eden ülkeler için de terör ulusal bir güvenlik sorunu olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle Soğuk Savaş döneminde Birlik

düzeyinde terörle mücadele açısından atılmış olan tek adım terörizm, ırkçılık ve şiddetin engellenmesine yönelik işbirliğini içeren TREVI grubunun kurulması olmuştur. Soğuk Savaş sonrası genişleme ve derinleşmeye odaklanan AB için yapılan antlaşmalar aracılığıyla Avrupa'nın bölünmüşlüğü'nün sona ermesi, Birliğin iç sınırlarının kaldırılması gibi önemli adımlar atılmıştır. Bu adımlarla beraber oluşturulması hedeflenen ODGP/AGSK'yle (ve sonrasında OGSP'yle) özellikle yasa dışı göç, her türlü kaçakçılık faaliyeti gibi organize suçlara yönelik konuları daha öncelikli hale getirerek, bunlara yönelik politikalar üretilmesine öncelik verilmiştir. Terörizm ise her dönem Birliğin gündeminde olan bir suç türü olarak görülmektedir. Ancak, 11 Eylül terör saldırılarına kadar geçen süreçte terörizmle mücadeleye yönelik politikalar genellikle ulusal düzeyde kalmış, Birlik düzeyinde ise üye ülkeler arası işbirliği girişimlerinin (diğer üye ülke hükümetlerine kolaylıklar sağlanması, uygulamalarda işbirliği vb.) ötesine geçememiştir. 11 Eylül saldırılarının ardından özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde hâkim olan güvenlik algılamaları ve uygulamaları anlamını bir anda yitirmiştir. Avrupa güvenliği artık yeni bir güvenlik tehdidiyle değil, ama yeni bir terörizm anlayışıyla karşı karşıya kalmıştır.

2001 tarihinden çalışmanın hazırlandığı 2015 yılına kadar gelişen süreç içerisinde AB neredeyse her yıl birkaç defa terörle mücadeleye yönelik politikalar üretmiştir. Birlik düzeyinde terör ve terörizmin tanımının yapılmasıyla başlayan süreci Birliğe üye tüm ülkelerin kabul ettiği bir terör örgütleri ve terörist kişiler listesinin oluşturulması takip etmiş; Birlik bu dönemde NATO'nun 5. maddesinin işletilmesine de destek vermiştir. Ayrıca AB düzeyinde bir Güvenlik ve Strateji Belgesi (2003) yayınlayan Birlik ilk defa terörizmi “birlik düzeyinde bir güvenlik sorunu” olarak ele almış ve bundan sonraki süreçte Dışişleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi atayarak konuya verdiği önemi ortaya koymuştur. AB'nin terörizmle mücadeleye yönelik kabul ettiği bir diğer önemli belge ise—önleme, koruma, izleme, karşılık verme—olmak üzere dört temel üzerine oturtulmuş olan AB Terörizmle Mücadele Strateji Belgesi (2005), “....küresel terörizmle

mücadelede insan haklarından feragat edilemeyeceği...” cümlesiyle başlar. Bu kapsamda AB’nin terörle mücadele amacıyla üretmiş olduğu politikaların ağırlıklı olarak askerî güç kullanmayı gerektirmeyen sosyo-ekonomik politikalar olduğunu, diğer bir ifadeyle, yumuşak güvenlik tedbirleriyle terörle mücadele edilmesinin hedeflenmiş olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. AB’nin, terörle mücadelenin güç kullanmayı gerektiren sert güvenlik tedbirleri olarak tanımlayabileceğimiz güvenlik tedbirleriyle yürütülmesine çok sıcak bakmadığı, bunu ancak askerî düzeyde işbirliğine olanak tanıyacak politikalar üretme yoluyla gerçekleştirdiği görülmüştür. Bu askerî düzey işbirliği ise ağırlıklı olarak NATO kapsamında gerçekleşmeye devam etmiştir. Afganistan müdahalesi bu durumun en yakın örneği olarak çıkmaktadır. Afganistan’da NATO bünyesinde AB üyesi ülkelerin bulunduğu ISAF kuvveti 2014 yılına kadar görev yapmıştır. Ancak bölgedeki kuvvetler, AB kapsamında değil ulus devletlerin kendi karar ve yetkileri doğrultusunda bölgeye gönderilmiş ve yine ulus devletlerin uygun gördüğü şekilde geri çekilmiştir. Diğer bir ifadeyle, bu ve benzeri askerî müdahalelerde etkin aktör yine ulus devlet olarak karşımıza çıkmaktadır.

AB’de, Birlik düzeyinde üretilmiş olan bu politikaların üye ülkelerin iç hukuk sistemine aktarılmasında benimsenecek yöntemler ise üye ülkelere bırakılmıştır. AB politikalarının ulus-devletler üzerinde bağlayıcılığı bulunmaktadır; ancak bu politikaların uygulanmadığı ya da dışına çıkıldığı durumlarda ne gibi bir yaptırım gücü olacağı, bugüne kadar bu yönde bir uygulama olmadığı için açık değildir. 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması’yla güvenlik konuları ve ulus-devlet ilişkisinde bir değişim yaşanmamıştır. Bu antlaşmayla bir OGDG oluşturulmuş—bu yolla da daha önceden var olan ikinci sütun ve onun karar alma süreçleri ortadan kaldırılmış—ancak, üye devletlerin egemenlik yetkilerini koruma isteklerinin en yoğun yaşandığı bu alan kendine özgü niteliğini korumaya devam etmiştir. Bu antlaşmayla OGDG kapsamında oluşturulan hükümler üye devletlerin kendi dış politikalarını oluşturmalarını engellemeyeceği, her üye devletin mevcut yetki ve sorumluluklarının Birliğin yetki kullanmasından

etkilenmeyeceği belirtilmiştir. Diğer bir ifadeyle, üye devletler OGD'ye dayanışma içinde kendi politikalarını üreteceklerdir (Mengiler, 2013: 309-311). Bu gelişmeler AB içerisinde özellikle dış politika ve güvenlik konularında ulus-devletlerin en etkin aktör olduğunun, kendi talep ve çıkarlarının halen geçerli olduğunun ve üye ülkelerin AB politikalarını doğrudan etkilediğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilmektedir.

Çalışmanın birim düzeyindeki ilk örnekleme olan Birleşik Krallık'ın ulus devlet düzeyinde ürettiği terörle mücadele politikaları aslında AB tarihinden daha da eskiye dayanmaktadır. Etnik bir terör örgütü olan IRA'yla mücadele eden Birleşik Krallık 1900'lü yılların başından itibaren hukuksal açıdan— yasalar yoluyla—da terörle mücadeleye etmeye başlamıştır. Birleşik Krallık belirli dönemlerde IRA'yla müzakere yoluna gitse de temelde askerî güç kullanımını içeren sert güvenlik tedbirleri yoluyla terörle mücadele yöntemini benimsemiştir. Hatta o düzeyde sert güvenlik tedbirleri uygulamıştır ki, zaman zaman AİHM'ye şikâyet edilmiş ve ceza almıştır. Ancak bu koşullar dahi Birleşik Krallık'ın uyguladığı tedbirlerde bir değişiklik yaratmamış, ulus-devlet güvenliğinin sağlanması maksadıyla hiçbir önlemin alınmasından imtina edilmemiştir. 1998 yılında IRA'yla yürütülen müzakerelerin sonucunda bir anlaşmaya varılmış olursa dahi, bu örnekte IRA'nın Birleşik Krallık'ın taleplerini kabul ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü IRA artık hem arkasındaki halk desteğini, hem de eski gücünü kaybetmiştir.

11 Eylül saldırıları sonrasında 2005 yılında El Kaide tarafından Londra'da gerçekleştirilen terör saldırılarıyla Birleşik Krallık bu defa da küresel terörizm ya da İslami terörizme yönelik sert tedbirler almaya başlamış; bu tedbirler özellikle bölgedeki Müslüman kökenli vatandaşları etkilemiştir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken konu, küresel terörizmin, ulus-devletler içerisinde var olan IRA gibi etnik temelli ayrılıkçı terörizmden farklı olduğu gerçeğidir. Çünkü ulus-devlet içerisindeki bir terör örgütüyle Birleşik Krallık—ya da terörle mücadeleyi sert güvenlik politikalarıyla yürütmeyi tercih eden ülkeler—gibi bir müzakere sürecine girebilirken,

küresel terörizmde böyle bir durum söz konusu olmamaktadır. Dolayısıyla, alınan sert güvenlik tedbirleri bazı durumlarda mazur görülebilmiştir.

Birleşik Krallık'a benzer bir durum bu çalışmada örnek olarak alınan ikinci ülke olan İspanya'da yaşanmıştır. Etnik ayrılıkçı terör örgütü ETA'nın temelleri 1900'lü yıllardaki Bask milliyetçiliğine dayanmakla beraber, örgütün aktif olarak terör faaliyetlerine başlaması 1961 yılında gerçekleşmiştir. Özellikle General Franco döneminin baskıcı tutumu içerisinde faaliyetlerini ve faaliyetlerindeki şiddeti artıran ETA'ya karşı İspanyol devleti, askerî güce dayalı sert güvenlik politikaları uygulamıştır. ETA dönem dönem ateşkes ilan etmiş, dönem dönem İspanyol hükümetleriyle müzakere süreçleri yürütmüş olsa da 2000'li yıllara kadar silah bırakmaya yönelik dikkate değer adımlar atmamıştır. ETA'nın silah bırakma süreci 2011 yılında başlamıştır ve halen devam etmektedir. İspanya Devleti etnik ayrılıkçı terörle mücadele ederken 11 Eylül saldırıları sonrasında 2004 yılında El Kaide tarafından Madrid'de gerçekleşen terör saldırılarıyla beraber küresel terörizm ya da İslami terörizm tehdidiyle de mücadele etmeye başlamıştır. ETA saldırıları nedeniyle deneyimlediği terörle mücadele politikalarını bu defa Küresel ya da İslami terörle mücadele etmeye kanalize etmiştir. Ancak, bu politikalar da Birleşik Krallık'ın politikalarına benzerlik göstermiş olup özellikle Müslüman vatandaşları etkileyebilecek potansiyele sahiptir. Öte yandan, İspanya Birleşik Krallık'tan farklı olarak terör sorununun sosyo-ekonomik sorunları da kapsadığını göz önünde bulundurmuş ve sert güvenlik tedbirlerinin yanında ülkede yaşayan Müslümanların topluma entegrasyonunu sağlayacak yumuşak güvenlik politikalarını da uygulamaya dâhil etmiştir.

AB ulus-üstü bir yapıya sahip olduğu için üye ülkeler AB politikalarının düzenlenmesi ve uygulanmasında gerekli özeni göstermektedirler. Ancak, söz konusu vaka, ulusal güvenlik ya da bekayla ilişkili olduğu zaman, ulus-devletlerin—Birleşik Krallık ve İspanya örneklerinde olduğu gibi—bazı durumlarda bireysel olarak verdikleri anlık tepkilerin, karşılıkların ve/ya da uygulamaların AB'nin genel politika ve vizyonu ile çelişmekte olduğu, ulus-

devletlerin kendi politika istekleri yönünde tercih yapıldığı ve AB'nin bu konuda bir yaptırımının olmadığı açıkça görülebilmektedir. Bu şekilde gerçekleşen birim düzeyi tercih ve politikalar ise hem AB'yi etkileyebilmekte hem de uluslararası sonuçlar doğurabilmektedir.

Birleşik Krallık ve İspanya'nın 11 Eylül saldırıları sonrasında NATO'nun 5. maddesini yürürlüğe koymasıyla birlikte gerçekleştirilen Afganistan müdahalesi kapsamında ABD öncülüğündeki koalisyon güçleri arasında yer almaları, ardından ABD'nin Irak müdahalesine katılmaları güvenlik konusunda ulus-devletlerin kararlarının önceliğini ortaya koymaktadır. Afganistan müdahalesi kararı NATO'dan 11 Eylül saldırılarının hemen ertesinde çıktığı için meşruiyeti çok fazla sorgulanmayan bir müdahale kararı olarak kabul edilmiştir. Ancak ABD'nin Irak müdahalesinin meşruiyeti bugün bile sorgulanmaktadır. Böyle bir durumda, demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi değerler çerçevesinde şekillenmiş bir AB'nin, Birlik düzeyinde böyle bir müdahaleye dâhil olması beklenmemiştir. Ancak, AB'nin bazı üye ülkeleri—Birleşik Krallık, İspanya, Polonya vb.- ABD'nin yanında yer alarak Irak'a müdahale ederken bazı üye ülkeler—Almanya, Fransa, Belçika vb.- ise bu müdahaleyi uygun bir eylem olarak kabul etmemişlerdir. Birleşik Krallık ve İspanya içerisinde yer aldıkları sisteme yapılan bu saldırılar sonucunda kendi güvenliklerinin de tehlikede olduğunu düşünerek ABD'ye destek olan ülkeler arasında bulunmaktadır. Ulus-devlet düzeyinde yapılan bu tercih AB açısından iki temel sonuç yaratmıştır. Birincisi üretmiş olduğu bütün politikalara rağmen AB'nin kendi içerisinde halen daha tek ses—tekil bir birim—olamadığıdır. İkincisi ise ulus-devletlerin, uluslararası oluşum ya da kurumlardan ziyade halen daha uluslararası siyasette en etkin ve belirleyici aktör olduğu gerçeğidir.

AB üyesi devletlerin güvenlik konusunda ortak bir noktada süregelen bir şekilde bir araya gelememelerinin sebebi ise ortak güvenlik tehdidi anlayışına sahip olamamalarına bağlanabilmektedir. Terör saldırıları her ülkeye eşit düzeyde zarar vermemekte ya da bazı ülkeleri hiç etkilememektedir. Bu

nedenle ortak tehdidi olmayan yirmi sekiz üyeli AB, terörle mücadele konusunda ileriye dönük ortak adımlar atmakta güçlük çekmektedir. Bu durumda ulus-devletler hem tek başlarına kararlar almış hem de tek başlarına terörle mücadele politikaları üretmek durumunda kalmışlardır. Diğer bir ifadeyle, AB içerisinde özellikle politika üretmekte zorlanılan alanlarda bırakılan ulusallaşma etkisiyle ulus-devletler terörizmle mücadele konusunda ulusal düzeydeki politikaları tercih etmektedirler. Terörizmle mücadele konusunda ulusallaşmayla Birlik genelinde ortak tehdit tanımının yapılamamasının karşılıklı etkileşim içinde olduğu görülmektedir. Bu kapsamda ulus-devletlerin yetki alanlarına bırakılan politikalar ise özellikle Birleşik Krallık ve İspanya gibi tarihsel süreçte de terörle mücadele etmiş ülkeler açısından sert güvenlik tedbirlerine başvurmayı beraberinde getirmekte ve AB'nin genel vizyonu ile ters düşmektedir. 2015 yılı ocak ayında Paris'te Charlie Hebdo dergisine yönelik gerçekleşen terör saldırısı da bu duruma bir başka örnek olarak kabul edilebilmektedir. Bu saldırılardan sonra Fransız hükümeti Paris sokaklarında güvenliği sağlaması amacıyla orduyu, diğer bir ifadeyle ağır silahlarla donatılmış güvenlik güçlerini görevlendirmiştir. Tarihsel süreçte yaşanan örnekler göstermektedir ki, terörizmle mücadele açısından çoğunlukla geleneksel güvenlik tedbirleri ya da sert güvenlik tedbirleri olarak tanımlanan askerî tedbir ve müdahaleler ilk başvuru aracıdır. Diğer bir ifadeyle, yeni güvenlik tehditleri arasında bulunan terörizmle mücadelede hâlâ geleneksel ve devlet merkezli politika ve güvenlik tedbirlerine başvurulmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmanın temel amacı AB'nin terörle mücadele politikalarının—AB'nin temel dayanağı olan liberal yaklaşım dışında—bir teorik perspektiften incelenerek AB'ye üye olan ulus-devletler tarafından ne derece işlevsel olduğu ya da işlevsel olup olmadığının değerlendirilmesidir. Yapılan araştırma sonucunda liberal eksenden üretilen bu politikaların ulus-devletler açısından uygulanabilirliğinde sıkıntılar yaşanmaktadır. Güvenlik, ulus-devletlerin en hassas oldukları konulardan biridir ve bu alanda AB üyesi ülkeler, sosyal ve ekonomik alanlardakinin aksine yetki devretmek

konusunda pek istekli davranmamaktadırlar. Her ne kadar AB ulus-üstü bir oluşum olsa da ve bütün üye ülkeler AB'nin temel prensipleri olan liberal devlet yönetimi anlayışını benimsemiş olsalar da, konu genel olarak güvenlik ve bu çalışmanın odağı olan terörizm olduğu ölçüde ulus-devletler kendi sınırları içerisinde kendi kararlarını vermeye ve uluslararası siyaset düzeyindeki politika tercihlerini kendi sınırları içerisindeki kararlar doğrultusunda şekillendirmeye devam etmektedirler.

KAYNAKÇA

ABRAHAMSEN, Rita “Blair’s Africa: The Politics of Securitization and Fear,” **Alternatives: Global, Local, Political**, 30 (1), 2005, 55–80.

ACAR, Ü. ve Ö. URHAL. **Devlet-Güvenlik İstihbarat-Terörizm**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2007.

AÇIKMEŞE, Sinem Akgül. “Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi”, **Uluslararası İlişkiler**, 1(1), 2004, 1-32.

AKAD, Mehmet. T. **Modern Savaşın Temel Kavramları**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2011.

ARBATOVA, Nadia Alexandrova. “European Security and International Terrorism: The Balkan Connection,” **Southeast European and Black Sea Studies**, 4(3), 2004, 361-378.

ARI, Tayyar. **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004.

ARIBOĞAN, Deniz, Ü. “Terörizmin Küreselleşmesi”, **Dünyada ve Türkiye’de Terör**, Ankara, Merkez Bankası Yayınları, 2002, 223-232

ASAN, Kader. **Avrupa Birliği’nin Terörizmle Mücadele Politikası** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

AYDIN, Mustafa. “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, **Uluslararası İlişkiler**, 1(1), 2004, 33-60.

BAL, İhsan. Belçika’nın Trajikomik Terörle Mücadele Politikası: Fehriye Erdal Davası, 20 Mart 2006, <http://realizm.usak.org.tr/kose_yazilari_det.php?id=362&cat=322#.VTabBW Ttmko>

BAYRAKTAROĞLI ÖZÇELİK, Gülüm. “Avrupa Birliği’nin Kurumsal Yapısı ve Lizbon Antlaşması”, B. AKÇAY, S.KAHRAMAN ve S. BAYKAL (Der.), **Avrupa Birliği’nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, 203-234.

BAŞEREN, Sertaç. “Terörizm: Kavramsal Bir Değerlendirme”, Ü.ÖZDAĞ ve O.M. ÖZTÜRK (Der.), **Terörizm İncelemeleri**, Ankara, ASAM Yayınları, 2000, 1-15

BEBLER, Anton. “NATO and Transnational Terrorism”, **Perceptions**, Vol. IX, No.4, 2005, 159-175.

BELLANY, Ian. "Towards the Theory of International Security", **Political Studies**, 29(1), 1981, 100-105

BİLGİN, Pınar. "Individual and Societal Dimentions of Security", **International Studies Review**, 5, 2003a, 203-222.

BİLGİN, Pınar. "Türkiye-AB İlişkilerinde Güvenlik Kültürünün Rolü," **Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye**, C.KARADELİ (Der.), Ankara, Ayraç Yayınları, 2003b, 192-220.

BİLGİN, Pınar. "Critical Theory", P.D.WILLIAMS (Ed.), **Security Studies**, Oxon, Routledge, 2008, 89-102.

BİLGİN, Pınar. "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Açılımları", **Stratejik Araştırmalar**, 8(14), 2010, 69-96.

BİLGİN, Tahir Engin. **Soğuk Savaş Sonrası Değişen Kolektif Güvenlik Anlayışı Çerçevesinde NATO Türkiye İlişkileri** (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2006.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, 1 Mart 2012, <<http://realizm.un.org.tr/>>

BOOTH, Ken. "Security and Emancipation", **Review of International Studies**, 17(4), 1991, 313-326.

BOZDAĞLIOĞLU, Yücel. "liberalizm", REALİZM.ÇAKMAK (Ed.), **Uluslararası İlişkiler**, Ankara, Platin Yayınları, 2007, 154-161.

BOZDAĞLIOĞLU, REALİZM. ve ÖZEN, Ç. "liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık", **Uluslararası İlişkiler**, 1(4), 2004, 59-79.

BROWN, C. ve K. AINLEY. **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, (Çev. Arzu Oyacıoğlu), İstanbul, Yayınodası Yayınları, 2007.

BURCHILL, Scott. "Liberalism", S. BURCHILL (Ed.), **Theories of International Relations**, New York, Palgrave Macmillan, 2005, 55-83.

BUZAN, Barry. "New Patterns of Global Security" **International Affairs**, 67(3), 1991, 431-451.

BUZAN, Barry. "Rethinking Seurity after the Cold War," **Cooperation and Conflict**, 32(1),1997, 5-28.

BUZAN B.ve O. Waever, ve J. Wilde. **Security: A New Framework for Analysis**, Lynne Rienner Publishers: Boulder, 1998.

Case Study: Spain The Ethical Justness of Counter Terrorism Measures, 27 October 2008. 5 Aralık 2014, <<http://realizm.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/375893784.pdf>>

CİRHİNLİOĞLU, Zafer. **Terör ve Toplum**. İstanbul, Gündoğan yayınları, 2004.

CLAUSEWITZ, Carl Von. **Savaş Üzerine** (1972) (Çev. Selma Koçak), İstanbul, Doruk Yayınları, 2007.

CORNISH, Paul. "The United Kingdom", K.HIPPEL (Ed.), **Europe Confronts Terrorism**, Palgrave Macmillan, New York, 2005, 146-167.

COX, Robert. "Social Forces, States and World Orders: Beyond the International Relations Theory", *Millenium*, 10 (2), 1981, 127-155.

ÇAKMAK, Haydar. **Avrupa Güvenliği**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2003.

ÇAYHAN, B. Esra. "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye," **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, 3, 2002, 42-55.

ÇELİK, Ümit. "Soğuk Savaş'tan Libya Operasyonu'na NATO-Avrupa Birliği İlişkileri", **History Studies**, 5(5), 2013, 63-92.

ÇOMAK, Hasret. **Avrupa'da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2005.

DEDEOĞLU, Beril. **Uluslararası Güvenlik Ve Strateji**, İstanbul, Derya Yayınevi, 2003.

DEDEOĞLU, Beril "Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine", **Uluslararası İlişkiler**, 1(4), 2004, 1-21.

DEDEOĞLU, Beril. "Terörizm ve Terörizmle Mücadelenin Paradoksal Olguları", **Avrasya Dosyası Terör**, 12(3), Ankara, ASAM Yayınları, 2006, 5-20.

Defining Terrorism WP3, Deliverable 4. **European Commission Sixth Framework Programme**. 1 Ekim 2008 < <http://realizm.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/WP3%20Del%204.pdf> >

DEVETAK, Richard. "Critical Theory", S. BURCHILL (Ed.), **Theories of International Relations**, New York, Palgrave Macmillan, 2005, 137-160.

DONNELLY, Jackson. "Realism", S. BURCHILL (Ed.), **Theories of International Relations**, New York, Palgrave Macmillan, 2005, 29-54.

DUMANLI, Cihangir. "NATO Zirvesi ve Türkiye'ye Etkileri", **Cumhuriyet Strateji**, 19 Temmuz 2004, 14-15.

ECONOMIDES, Spyros. "Balkan Security: What security? Whose security?," **Southeast European and Black Sea Studies**, 3(3), 2003, 105-129.

ERALP, Atilla. "Uluslararası Sistem, Güvenlik ve Terör", **Dünyada ve Türkiye'de Terör**, Ankara, Merkez Bankası Yayınları, 2002,49-58.

ERALP, Atila. "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-realizm Tartışması", A. ERALP (Der.), **Devlet, Sistem ve Kimlik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, 57-88.

ERCAN, Bilge. "liberalizm ve Neo-liberalizme Bakış", REALİZM. ÇOMAK (Ed.), **Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış**, Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 2009, 79-108.

ERDOĞDU, Hikmet. **Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004.

ERİŞ, REALİZM. Emrah. "IRA", Ü.ÖZDAĞ ve O.M. ÖZTÜRK (Der.), **Terörizm İncelemeleri**, Ankara, ASAM Yayınları, 2000, 372-409.

GIDDENS, Anthony. **Elimizden Kayıp Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Etkiliyor?**, (1999) (Çev. Osman AKINHAY), İstanbul, Alfa Yayınları, 2000.

GROTIUS, Hugo. **Savaş ve Barış Hukuku** (çev. Seha L. Meray), Ankara, Say Yayınları, 2011.

GÜVENÇ, Serhat. "11 Eylül Sonrasında Dünya: Ulus Devlet, Küreselleşme ve Terörizm", **Görüş Dergisi**, Kasım 2001, 8-15.

HEYWOOD, Andrew. **Siyaset**. (1997) (Çev. Bekir Berat Özipek), Ankara, Adres Yayınları, 2007.

HOBBS, Thomas. **Leviathan**, (çev. Semih Lim), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010.

HÖKE, Mustafa. "Milliyetçilik akımından partileşmeye, partileşmeden teröre, Bask milliyetçiliği". Ü.ÖZDAĞ ve O.M. ÖZTÜRK (Der.), **Terörizm İncelemeleri**, Ankara, ASAM Yayınları, 2000, 372-408.

"İspanya'nın Terörle Mücadelesi", **UTSAM** Rapor No:15, 22 Mart 2010. 15 Nisan 2014, <
<http://utsam.org/images/upload/attachment/%C4%B0spanya'n%C4%B1n%20Ter%C3%B6rle%20M%C3%BCcadelesi.pdf> >

JACKSON,R. ve G.SØRENSEN. **Introduction to International Relations Theories and Approaches** , New York, Oxford University Press, 2007.

JOHNS, Michael K. **Acting against reason? Explaining minority group decision making**, 2004. 1 Kasım 2004, <
<https://drum.umd.edu/dspace/retrieve/2043/umi-umd-1703.pdf> >

JORDAN, J. ve HORSBURGH. "Islamic Extremism", K.HIPPEL (Ed.), **Europe Confronts Terrorism**, Palgrave Macmillan, New York, 2005, 132-145.

KANT, Immanuel. "Kant. Daimi Barış", (1993), (Çev.), REALİZM. WILLIAMS ve M.WRIGHT (Eds.), **Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme**, Ankara, Siyasal Yayınevi, 2007, 165-178.

KARABULUT, Bilal. **Güvenlik**, Ankara: Barış Kitap, 2011.

KARABULUT, Bilal. **Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Boyutu**, Ankara, Barış Kitap, 2014.

KARDAŞ, Tuncay. "Güvenlik: Kimin Güvenliği Ve Nasıl?", Z.DAĞI (Der.), **Uluslararası Politikayı Anlamak: "Ulus Devletten Küreselleşmeye"**, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2007, 126–152.

KAYA, Ahmet. "'11 Eylül" Bağlamında Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadeleye Bakış Tarzı", **Polis Bilimleri Dergisi**, (5)1, 2003, 75-90.

KEDİKLİ, Umut, "Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 2(7), 2006, 54-79.

KEOHANE, R.O. ve NYE, J.S. **Power and Interdependence**, New York, Longman, 2001.

KEYMAN, Fuat. "Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/ Fark", A. ERALP (Der.), **Devlet, Sistem ve Kimlik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, 227-261.

KICINGER, Anna. "International Migration As A Non-Traditional Security Threat and the EU Responses to this Phenomenon", **CEFMR Working Paper**, 2004, 10 Nisan 2006 <realizm.cefmr.pan.pl>

KLAUSEN, Jytte. "British Counter Terrorism After 7/7: Adapting Community Policing to the Fight Against Domestic Terrorism", **Journal of Ethnic and Migration Studies**, 35(3), 2009, 403-420.

KOCAMAZ, Sinem. "Lizbon Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Geleceği", **Ege Akademik Bakış**, 10(3), 2010, 951-980.

KUL, M. Celal. "Birleşik Krallık'ta Organize Suçla ve Terörizmle Mücadeleye ilişkin Gelişmeler ve Yasal Düzenlemeler", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11(22), 2012, 445-470.

KUPCHAN, C.A ve KUPCHAN, C.A. "The Promise of Collective Security", **International Security**, 20, 1, 1995, 52-61.

LAÇİNER, Sedat. "Terörle Mücadelede Yasal Önlemler: İngiltere Örneği", İ. BAL (Der.), **Terörizm**, Ankara, Usak Yayınları, 2006, 291-350.

LATKOVIC, Mark. S. "Just-War Theory, Catholic Morality, & the Response to International Terrorism", **The Catholic Faith**, Ignatius Press, San Francisco, CA, 2002, 33-44.

LAVENEX, Sandra. "Transgressing Borders: The Emergent European Refugee Regime and "Safe Third Countries," A. CAFRUNY ve P. PETERS (Eds.) **The Union and the World: The Political Economy of a Common European Foreign Policy**, Netherlands: Kluwer Law International, 1998, 113-131.

MARCHESIN, Philippe. "Yeni Tehditler" Karşısında Avrupa ", B. DEDEOĞLU (Eds.), **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Yayınları, 2003, 421-437

MARSH, S. ve REES, REALİZM. The European Union in the Security of Europe, New York, Routledge, 2012.

McDONALD, Matt. "Constructivism", P.D.WILLIAMS (Ed.), **Security Studies**, Oxon, Routledge, 2008, 59-72.

MEARSHEİMER, John. J. "Structural Realism", T. DUNN, M.KURKİ ve S. SMİTH (Eds.) **International Relations Theories**, Oxford, Oxford University Press, 2007.

MENGİLER, Özgür. **Paris Antlaşması'ndan Lizbon Antlaşması'na Avrupa Birliği**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2013.

MERCAN, Sezgin. "Siyasal Bütünleşme Kuramları Işığında AB genişlemesi", **Avrupa Çalışmaları Dergisi Ankara Üniversitesi ATAUM**, 10(1), 2011, 67-83.

MERCAN, Sezgin. **Barış ve Ortak Kader Proje'liğinden 'Hasta Adam'lığa AB** 1 Temmuz 2015. 13 Mayıs 2013, <<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/avrupa-birligi-arastirmalari-merkezi/2013/05/20/7006/baris-ve-ortak-kader-projeligidinden-hasta-adamliga-ab>>

MILLER, Benjamin. "The concept of security: should it be redefined?," **Journal of Strategic Studies**, 24(2), 2001, 13-42.

MORGENTHAU, Hans. **Politics Among Nations**, New York, McGrawHill, 2006.

ÖZÇAĞATAY, Levent. **Kuzey İrlanda ve IRA**, İstanbul, Papirüs Yayınları,1998.

ÖZDAL, B. ve M. GENÇ. **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri**, Bursa, Aktüel Yayınları, 2005.

ÖZTÜRK, Metin O. “Avrupa ve Ortadoğu ülkelerinin Terör Karşısındaki Konumları. Ü.ÖZDAĞ ve O.M. ÖZTÜRK (Der.), **Terörizm İncelemeleri**, Ankara, ASAM Yayınları, 2000, 134-176.

PAZARCI, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk**, Ankara, Turan Kitapevi Yayınları, 2007.

POLAND, James . M. **Understanding Terrorism**, Upper Saddle River, New Jersey, Prentice Hall,2004.

PEKSARI, Derya Gonca. **NATO’nun Değişen Konsepti**, Ankara, Asil Yayın,2007.

RAMOS, Ana. “ Counter Terrorism in Spain”, K.HIPPEL (Ed.), **Europe Confronts Terrorism**, Palgrave Macmillan, New York, 2005, 123-132.

RAPOPORT, David. C. “The Four Waves of Rebel Terror and September 11”, C.W. KEGLEY. Jr (Ed.),**The New Global Terrorism**, Upper Saddle River, New Jersey, Prentice Hall, 2003, 36-52.

REINARES, Fernando. “After the Madrid Bombings: Internal Security Reforms and Prevention of Global Terrorism in Spain”, **Studies in Conflict & Terrorism**, 32(5), 2009, 367-388.

ROTHSCHILD, Emma. “What Is Security”, **Daedalus**, 124,3, 1995,53-98.

SANDIKLI, A. ve B.EMEKLİER, **Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm**, 20 Nisan 2013, <http://realizm.bilgesam.org/tr/images/stories/kitaplar/sandikli_emeklier.pdf>

SANDIKLI, A. ve E. KAYA. **Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Barış**, 1 Mart 2013, <http://realizm.bilgesam.org/tr/images/stories/kitaplar/sandikli_kaya.pdf>

SARI, Mesut. **Bask bölgesi menşeli ETA örgütünün sosyal hareketler sosyolojisi açısından değerlendirilmesi**, 2003. 25 Ekim 2004,<http://realizm.angelfire.com/folk/sosyolojik/_disc8/00000005.htm>

SCHMID A. ve A. JANGMAN. **Political Terrorism**, Piscataway, NJ Transaction Publishers, 2005

SMIT, Christian Reus. “Constructivism”, S. BURCHILL (Eds.), **Theories of International Relations**, New York, Palgrave Macmillan, 2005, 188-212.

STANKIEWICZ, Wojciech. "The United Kingdom's Legal Response to Terrorism", **Polish Political Science**, 42, 2013, 245-267.

ŞİMŞEK, Yılmaz. "İspanya'nın Terörle Mücadelesinde ETA Örneği", İ. BAL ve S. ÖZEREN (Der.), **Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele**, Ankara, USAK Yayınları, 2014, 305-346.

TANRISEVER, Oktay Fırat. "Güç", A. ERALP (Der.) **Devlet ve Ötesi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006a, 53-72.

TANRISEVER, Oktay Fırat. "Güvenlik", A. ERALP (Der.) **Devlet ve Ötesi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006b, 107-124.

TAŞDEMİR, Fatma. **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara, USAK Yayınları, 2006.

TAVAS, Taner. "Terörizm: Psikolojisi ve Hedefleri", Ü.ÖZDAĞ ve O.M. ÖZTÜRK (Der.), **Terörizm İncelemeleri**, Ankara, ASAM Yayınları, 2000, 15-28.

ÖZCAN, M. ve YARDIMCI, S. "Avrupa Birliği ve Küresel Terörle Mücadele", İ. BAL (Der.) **Terörizm**, Ankara, Usak Yayınları, 2006.

ÖZÇAĞATAY, Levent. Kuzey İrlanda ve IRA, İstanbul, Papirüs Yayınları, 1998.

ÖZEREN, Süleyman. ve DEMİRCİ, Süleyman. "İngiltere'nin Ayrılıkçı IRA ve Dine Karşı Terörle Mücadele Politikası" İ. BAL ve S. ÖZEREN (Der.), **Dünyadan Örneklerle Terörle Mücadele**, Ankara, USAK Yayınları, 2014, 237-304.

ÖZVERİ, Derya. "eleştirel teorinin Temelleri ve Uluslararası İlişkilere Bakışı", REALİZM.ÇOMAK (Der.), **Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış**, Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 2009, 181-193.

ULLMAN, Richard REALİZM. "Redefining Security", **International Security**, Vol 8, No.1, 1983, 129-153.

WALTZ, Kenneth. N. "The Origins of War in Neorealist Theory", **Journal of Interdisciplinary History**, 18 (4), 1988, 615-628.

WALTZ, Kenneth. N. **Theory of International Politics**, Long Grove, Illinois, Waveland Press, 2010.

WENDT, Alexander. "Anarchy is What States Make of it", **International Organisation**, 46, 1992, 394-419.

WENDT, Alexander. **Social Theory of International Politics**, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.

WILKINSON, Paul. **Political Terrorism**, Tiptree Essex, The Anchor Press Ltd, 1974.

WILLIAMS, Poul. D. "Security Studies" P.D.WILLIAMS (Ed.), **Security Studies**, Oxon, Routledge, 2008, 1-10.

YALÇINKAYA, Haldun. **Savaş**, Ankara, İmge Kitapevi Yayınları, 2008.

YALVAÇ, Faruk. "Devlet", A. ERALP (Ed.) **Devlet ve Ötesi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, 15-52.

YAPICI, Utku. "NATO'nun Avrasya'ya Genişlemesi Sekteye Uğradı", **Cumhuriyet Strateji**, 18 Aralık 2006, 12–13.

ZAFER, Hamide. **Sosyolojik Boyutuyla Terörizm**, İstanbul, Beta Basım Yayım, 1999.

ZIELONKA, Jan. "Europe's Security: A Great Confusion," **International Affairs**, 67(1), 1991, 127–137.

..... "Belgeleri defalarca gönderdik" **Hürriyet Arşiv**, 5 Kasım 2005. 14 Kasım 2014 < <http://realizm.hurriyet.com.tr/gundem/3485875.asp> >

..... "Cahrlie Hebdo Saldırısını El Kaide Üstlendi", 15 Ocak 2015. 1 Şubat 2015, < <http://realizm.hurriyet.com.tr/dunya/27964395.asp> >.

..... "Danışman Mechael Helboe: PKK TV'sini bilmiyoruz", **Hürriyet Arşiv**, 1 Eylül 2005. 14 Kasım 2014, <<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=346506>>

..... "El Kaide Tehdidi: Roma'yı da Vururuz", **Milliyet Arşiv**, 9 Temmuz 2005. 25 Ocak 2015, < <http://realizm.milliyet.com.tr/el-kaide-tehdidi--roma-yi-da-vururuz/dunya/haberdetayarsiv/09.07.2005/123120/default.htm> >

..... "ETA'ya Silah Bırakma Çağrısı", **Cumhuriyet**, 17 Ekim, 2011. 20 Eylül 2014, < http://realizm.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/291160/ETA_ya_silah_birakma_cagrisi.html >

..... "ETA Silah Bıraktı", **Hürriyet**, 21 Ekim 2011. 20 Eylül 2014, <<http://realizm.hurriyet.com.tr/planet/19041627.asp> >

..... "ETA 'Silah Bırakmak Gündemimizde Değil'", **CNN TURK** 27 Mart 2013. 20 Eylül 2014, < <http://realizm.cnnturk.com/2013/dunya/03/27/eta.silah.birakmak.gundemimizde.degil/701777.0/> >.

..... “ETA Silah Bırakıyor”, **Deutsche Welle**, 2 Mart 2014. 20 Eylül 2014,
< <http://realizm.dw.de/eta-silah-b%C4%B1rak%C4%B1yor/a-17467930> >

..... “Fransa’yı Sarsan Üç Günde Neler Yaşandı”, **Hürriyet Arşiv**, 11 Ocak 2015. 1 Şubat 2015, <
<http://realizm.hurriyet.com.tr/dunya/27933812.asp> >.

..... “Fransız Basını Cahrlie Hebdo’yu Böyle Duyurdu”, **Hürriyet Arşiv**, 11 Ocak 2015. 1 Şubat 2015, <
<http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay/90805/2/13/fransa-medyas-paris-sald-r-s-n-boyle-duyurdu> >.

..... “Fransa’da On bin Asker Görevlendiriliyor” **Hürriyet Arşiv**, 11 Ocak 2015. 1 Şubat 2015, < <http://realizm.hurriyet.com.tr/dunya/27949611.asp> >.

..... “İngiliz Bombacı Şoku”, **Hürriyet Arşiv**, 14 Temmuz 2005. 20 Şubat 2015, < <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/07/14/672232.asp> >

..... “İngiliz Polisi: Yine Başından Vururuz” **Hürriyet Arşiv**, 25 Temmuz 2005. 20 Şubat 2015, <
<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/07/25/677247.asp> >

..... “Londra’yı da Vurdular”, **Hürriyet Arşiv**, 7 Temmuz 2005. 20 Şubat 2015, < <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/07/07/668867.asp> >

..... “MI5 Bombacıyı İzlemeye Almamış”, **Hürriyet Arşiv**, 18 Temmuz 2005. 20 Şubat 2015, <
<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/07/18/673987.asp> >

..... “Paris’te Charlie Hebdo Dergisine Silahlı Saldırı”, **Hürriyet Arşiv**, 7 Ocak 2015. 1 Şubat 2015, <
<http://realizm.hurriyet.com.tr/dunya/27911771.asp> >.

..... “Paris’teki Yürüyüşe ABD’li Yetkililer Neden Katılmadı”, **Hürriyet Arşiv**, 12 Ocak 2015. 1 Şubat 2015, <
<http://realizm.hurriyet.com.tr/dunya/27946350.asp> >.

..... “Roj Tv davası başladı”, **Hürriyet Arşiv**, 15 Ağustos 2011. 20 Şubat 2015, < <http://realizm.hurriyet.com.tr/planet/18494806.asp> >

..... “Roj Tv davasında karar açıklandı”, **Hürriyet Arşiv**, 10 Ocak 2012. 20 Şubat 2015, < <http://realizm.hurriyet.com.tr/planet/19648580.asp> >

..... “Saldırıların Ardından Avrupa Alarma Geçti”, **Hürriyet Arşiv**, 7 Temmuz 2005. 20 Şubat 2015, <
<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/07/07/668695.asp> >

..... “Wrong Response to Charlie Hebdo”, **The New York Times**, 15 January 2015. 15 Mayıs 2015, <

http://realizm.nytimes.com/2015/01/16/opinion/after-paris-attacks-wrong-responses-to-charlie-hebdo.html?_r=0 >

....."Vagonlar Konserve Kutusu Gibi Yırtıldı", **Hürriyet Arşiv**, 12 Mart 2004. 20 Şubat 2015, <
<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2004/03/12/426425.asp>>

..... "Zirveye Tehditler Damgasını Vurdu", **Cumhuriyet Gazetesi**, 4 Nisan 2008, 13. 20 Aralık 2014, <
<http://realizm.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml>>

Resmi Kaynaklar

11116/05, Declaration Condemning the Terrorist Attacks on London, 2005. 13 Kasım 2014. < http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-05-187_en.pdf >

13463/02, Seville European Council 21 and 22 June 2002 Presidency Conclusions, 2002. 10 Kasım 2014, <
http://realizm.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/72638.pdf >

16054/04, The Hague Programme: strengthening freedom, security and justice in the European Union, 2004. 7 Ocak 2015 <
http://ec.europa.eu/home-affairs/doc_centre/docs/hague_programme_en.pdf >

2001/930/CFSP, Council Common Position of 27 December 2001 on combating terrorism, 2001, 10 Kasım 2014 <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:344:0090:0092:EN:PDF> >

2001/931/CFSP, Council Common Position of 27 December 2001 on the Application of the Specific Measures to Combat Terrorism, European Council, 2001, 10 Kasım 2014 <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:344:0093:0096:EN:PDF>>

2002/187/JHA, Council Decision of 28 February 2002 setting up Eurojust with a view to reinforcing the fight against serious crime, 2002, 10 Kasım 2014, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002D0187:en:HTML> >

2002/402/CFSP, Council Common Position of 27 May 2002 Concerning Restrictive Measures Against Usama Bin Laden, Members of the Al-Qaida Organisation and the Taliban and other Individuals, Groups, Undertakings and Entities Associated with them and Repealing Common Positions 96/746/CFSP, 1999/727/CFSP, 2001/154/CFSP And 2001/771/CFSP, 2002, 10 Kasım 2014 <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:139:0004:0005:EN:PDF> >

2002/475/JHA, EU Council Framework Decision on Combatting Terrorism, 13 June 2002, European Council, 10 Kasım 2014, <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0475&from=EN>>

2002/462/CFSP, Council Common Position of 17 June 2002 on the Application of the Specific Measures to Combat Terrorism, European Council, 10 Kasım 2014, <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002E0462&from=EN> >

2002/584/JHA: Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States - Statements made by certain Member States on the adoption of the Framework Decision, 2002, 15 Kasım 2014 <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002F0584:en:HTML> >

2004/551/CFSP Council Joint Action on the Establishment of the European Defence Agency, 2004. 21 Şubat 2015 <https://realizm.eda.europa.eu/docs/documents/council_joint_action_2004_551_cfsp.pdf >

2005/220/CFSP, Council Common Position of 14 March 2005 on the Application of the Specific Measures to Combat Terrorism, European Council, 20 Kasım 2014, <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005E0220&from=EN> >

2006/380/CFSP, Council Common Position of 29 May 2006 on the Application of the Specific Measures to Combat Terrorism, European Council, 20 Kasım 2014, < <http://realizm.refworld.org/docid/443234d84.html> >

2008/475/JHA, Council Framework Decision 2008/919/JHA of 28 November 2008 amending Framework Decision 2002/475/JHA on combating terrorism, European Council, 7 Ocak 2015, < http://realizm.libertysecurity.org/IMG/pdf_Council_Framework_Decision_2008_919JHA.pdf >

2011/430/CFSP, Council Common Position of 18 July 2011 on the Application of the Specific Measures to Combat Terrorism, European Council, 12 Şubat 2015, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:188:0047:0049:EN:PDF>>

2011/872/CFSP, Council Common Position of 22 December 2011 on the Application of the Specific Measures to Combat Terrorism, European Council, 12 Şubat 2015 <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:343:0054:0056:EN:PDF>>

2012/333/CFSP, Council Common Position of 25 June 2012 on the Application of the Specific Measures to Combat Terrorism, European Council, 15 Şubat 2015, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:165:0072:0074:EN:PDF>>

2012/765/CFSP, Council Common Position of 10 December 2012 on the Application of the Specific Measures to Combat Terrorism, European Council, 15 Şubat 2015, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=uriserv:OJ.L_.2012.337.01.0050.01.ENG>

2013/395/CFSP, Council Common Position of 25 July 2013 on the Application of the Specific Measures to Combat Terrorism, European Council, 15 Şubat 2015, <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D0395&from=EN>>

2014/72/CFSP, Council Common Position of 10 February 2014 on the Application of the Specific Measures to Combat Terrorism, European Council, 13 Şubat 2015, <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0072&from=EN>>

5731/10 The Stockholm Programme-An Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens, 3 March 2010. 6 Şubat 2015, <<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%205731%202010%20INIT>>

A/RES/54/109 International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, 9 December 1999. 27 Kasım 2014 <<http://realism.un.org/law/cod/finterr.htm>>

Anglo-Irish Agreement , 15 November 1985. 10 Mayıs 2015, <<http://cain.ulst.ac.uk/events/aia/aiadoc.htm#b>>

Anti-Terrorism Crime and Security Act 2001, 14 December 2001. 15 Mayıs 2015 <

http://realizm.legislation.gov.uk/ukpga/2001/24/pdfs/ukpga_20010024_en.pdf
>

Centers of Excellence Resmi internet Sitesi, 2015. 5 Mart 2015 <
http://realizm.nato.int/cps/en/natolive/topics_68372.htm >

Conclusion and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001, European Council, 2001. 22 Kasım 2014
<https://realizm.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/140.en.pdf >

CONTEST- The United Kingdom's Strategy for Countering Terrorism, 2006. 10 Mayıs 2015, <
https://realizm.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/272320/6888.pdf >

COM (2001) 512 Final; Proposal for a Council Framework Decision on Combatting Terrorism, Commission of the European Communities, 2001. 23 Kasım 2014, < <http://realizm.statewatch.org/news/2001/sep/terrorism.pdf> >

COM(2010)171; Delivering an Area of Freedom, Security, and Justice for Europe's Citizens: Action Plan Implementing the Stockholm Programme, 20 April 2010. 19 Şubat 2015, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0171:FIN:en:PDF> >

(COM(2010)673) The EU Internal Security Strategy in Action: Five Steps towards a More Secure Europe, 22 November 2010. 24 Şubat 2015, <<http://realizm.statewatch.org/news/2010/nov/eu-com-internal-security-strategy-nov-10.pdf> >

COM(2015)185 Final The European Agenda on Security, 28 April 2015. 15 Mayıs 2015. 20 Mayıs 2015, <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf >

Council of Europe Convention on The Prevention of Terrorism ,16 May 2005, Warsaw, 27 Ekim 2014, <<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/html/196.htm#ANX> >

Counter-Terrorism Act 2008, 26 November 2008. 15 Mayıs 2015, <
<http://realizm.legislation.gov.uk/ukpga/2008/28/introduction/enacted>>

Counter-Terrorism and Security Act 2015, 12 February 2015. 15 Mayıs 2015, < <http://realizm.legislation.gov.uk/ukpga/2015/6/introduction/enacted> >

Declaration on Combatting Terrorism, 25 March 2004. 27 Ekim 2014 <
<http://realizm.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/DECL-25.3.pdf> >

Downing Street Declaration, 15 December, 1993. 10 Mayıs 2015 <
<http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/dsd151293.htm> >

EC 881/2002 Council Regulation imposing certain specific restrictive measures directed against certain persons and entities associated with Usama bin Laden, the Al-Qaida network and the Taliban, and repealing Council Regulation (EC) No 467/2001 prohibiting the export of certain goods and services to Afghanistan, strengthening the flight ban and extending the freeze of funds and other financial resources in respect of the Taliban of Afghanistan, 2002. 22 Mart 2014 <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:139:0009:0022:EN:PDF> >

EC 2580/2001 Council Regulation on specific restrictive measures directed against certain persons and entities with a view to combatting terrorism, 28 December 2001. 29 Mart 2014 <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:344:0070:0075:EN:PDF> >

European Convention on the Suppression of Terrorism, 27 January 1977, Strasbourg, 20 Mart 2014, <
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/090.htm> >

EU Counter Terrorism Strategy, 30 December 2005. 16 Kasım 2014, <
<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST+14469+2005+REV+4> >

European Security Strategy, 12 December 2003. 19 Kasım 2006 <
<https://realizm.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf> >

Good Friday/Belfast Treaty, 10 April 1998. 21 Mayıs 2015, <
<http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/agreement.htm#strand1> >

Helsinki European Council, 10-11 December 1999. 5 Kasım 2006, <
http://realizm.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm >

Lizbon Sonrası NATO, 2011. 5 Ocak 2015, <
http://realizm.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20111122_nato_after_lisbon_TUR.pdf >

MEMO/05/153, The Hague Programme Ten Priorities for the Next Five Years, 2005. 17 Eylül 2014, <
http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-05-153_en.pdf >

NATO Bucharest Summit Declaration, 2008. 25 Nisan 2014, <
http://realizm.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm >

NATO Chicago Summit Declaration, 2012, 20 Şubat 2015 <
http://realizm.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm#commit >

NATO Countering Terrorism, 2015, 1 Mayıs 2015, <
http://realizm.nato.int/cps/en/natohq/topics_77646.htm? >

NATO, EI Kitabı, 2001, 8 Ekim 2005,
<<http://realizm.nato.int/docu/handbook.htm> >

NATO's Policy Guidelines on Counter Terrorism, 2012, 20 Şubat 2015, <
http://realizm.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87905.htm?selectedLocale=en >

NATO Resmi İnternet Sitesi, 14 Ocak 2015
http://realizm.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr

Nice European Council, 7-9 December 2000. 14 Ocak 2015,
<<http://realizm.fao.org/livestock/agap/frg/feedsafety/PDFs/EUCOUN.pdf>>

Ortaklık Yoluyla Güvenlik, 1Mart 2008. 14 Ocak 2015,
<<http://realizm.nato.int/docu/sec-partnership/sec-partner-turkish.pdf> >

Prevention of Terrorism (Temporary Provisions) Act 1974, 1974. 20 Nisan 2015, <
<http://realizm.legislation.gov.uk/ukpga/1974/56/section/4/enacted> >

Prevention of Terrorism Act 2005, 11 March 2005. 15 Mayıs 2015, <
http://realizm.legislation.gov.uk/ukpga/2005/2/pdfs/ukpga_20050002_en.pdf >

Proscribed Terrorist Organisations, Home Office , 28 November 2014. 5 Şubat 2015,
<https://realizm.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/380939/ProscribedOrganisations.pdf >

Protocol Amending the European Convention on Suppression of Terrorism, 15 May 2003, Strasbourg, 30 Mayıs 2013,
<<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/html/190.htm>>

Providing Security in a Changing World, 11 December 2008. 27 Kasım 2014,
<http://realizm.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/104630.pdf >

S/RES/1373 United Nations Security Council Resolution 1373, 28 September 2001. 16 Aralık 2012, <[http://realizm.un.org/en/sc/ctc/specialmeetings/2012/docs/United%20Nations%20Security%20Council%20Resolution%201373%20\(2001\).pdf](http://realizm.un.org/en/sc/ctc/specialmeetings/2012/docs/United%20Nations%20Security%20Council%20Resolution%201373%20(2001).pdf) >

Tampere European Council Presidency Conclusions, 15-16 October 1999. 16 Aralık 2012, <http://realizm.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm >

T.C. Dışışleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, 20 Mayıs 2015, <<http://realizm.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> >.

Terrorism Act 2000, 11 Şubat 2015, <http://realizm.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/pdfs/ukpga_20000011_en.pdf >

Terrorism Act 2006, 20 March 2006. 10 Mayıs 2015, <http://realizm.legislation.gov.uk/ukpga/2006/11/pdfs/ukpga_20060011_en.pdf >

Terörle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi Resmi Web Sitesi, 2015 <<http://realizm.tmmm.tsk.tr/anasayfa.html> >

The National Security Strategy: Sharing a Common Project, 31 May 2013. 7 Mayıs 2015, <http://realizm.lamoncloa.gob.es/documents/seguridad_1406connavegacionfin alaccesiblebpdf.pdf >

The National Security Strategy of the United Kingdom Security in an Interdependent World, March 2008. 7 Mayıs 2015, <http://responsibilitytoprotect.org/national_security_strategy%20uk.pdf >

The Northern Ireland Emergency Provisions Act of 1973, 25 July 1973. 10 Mayıs 2015, <<http://realizm.legislation.gov.uk/ukpga/1973/53/introduction/enacted> >

U.S. and Spain Security Cooperation, Fact Sheet United States Embassy in Madrid. 15 Mart 2015, <http://photos.state.gov/libraries/spain/192041/pressreleases/14-0127%20Fact%20Sheet_Eng_.pdf >

Yirmi birinci Yüzyılda NATO, 5 Mart 2008, <http://realizm.nato.int/docu/21-cent/21st_tur.pdf >

EKLER LİSTESİ

EK-A : Tablolar

EK-B: AB Konseyinin Hazırladığı Terörist Örgütler Listesi

EK-C: Birleşik Krallık 2014 “Yasaklanmış Örgütler” Listesi

EK-D: İspanya Ceza Yasası Madde 571-580.

Tablo 2: Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi (*European Convention on the Suppression of Terrorism, 1977*)

Yıl	Doküman Başlığı	Kurum /Katılımcı	Tanım
1977	Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi 27 Ocak 1977	Avrupa Konseyi	Madde 1 (a) 16 Aralık 1970 tarihinde Lahey'de imzalanan Uçakların Yasadışı Zapt Edilmesinin Önlenmesi Sözleşmesi kapsamında bir suç; (b) Sivil Havacılık Güvenliğine Karşı Yasa Dışı Eylemlerin Önlenmesine Dair 23 Eylül 1971'de Montreal'de imzalanan Sözleşme kapsamında bir suç; (c) Uluslararası olarak korunan kişilerin, diplomatik ajanlar dahil, yaşam, fiziksel bütünlük ve özgürlüklerine karşı bir saldırı içeren ciddi bir suç; (d) Adam kaçırma, rehin alma veya ciddi yasadışı gözetli alınmalarını içeren bir suç; (e) Kişileri tehlikeye atarak bomba, el bombası, roket, otomatik ateşli silah veya mektupla ya da kargo ile bomba kullanımını içeren bir suç; (f) Bir suçu işlemeye karar veren veya bu suçu işleyen bir kişinin suç ortağı olarak yukarıdaki suçlardan birini işlemeye katılımı taahhüt eden bir suç Madde 2 (1) Taraf Ülkeler arasında suçluların iadesi amacıyla, bir taraf ülke, hayata karşı, siyasi bir suç veya siyasi saiklerle şiddet eylemi içeren ciddi suçtan esinlenerek bunu siyasi bir suç olarak kabul etmek zorunda değil, Madde 1 kapsamındaki fiziksel bütünlüğe veya bir kişinin özgürlüğüne zarar veren bir suç olarak kabul ederek farklı bir karar verebilir. (2) Aynı kurallar yukarıdaki suçları işlemeye girişimi olanlar için geçerli olacaktır ya da böyle bir suçu işlemeye taahhüt veya teşebbüs bir kişinin suç ortağı olarak katılımı için de geçerlidir.

Tablo 3: Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Protokol (*Protocol Amending European Convention, 2003*)

Yıl	Doküman Başlığı	Kurum/ Katılımcı	Tanım
2003	15 Mayıs 2003 tarihinde kabul edilen Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Protokol	Avrupa Konseyi	Madde 1 AIHS'nin 1. giriş paragrafı bu maddenin 1. paragrafı olur. Bu paragrafın b alt bendinde geçen “imzalı” kelimesi “sonlanmış” kelimesiyle yer değiştirmiştir ve yine aynı paragrafın c,d,e ve f alt bentleri aşağıda sıralanan paragraflarla yer değiştirecektir. - "c: Diplomatik ajanlar dahil, Uluslararası Korumalı Kişilere Karşı İşlenen Suçların Cezalandırılması(<i>Convention on the Prevention and Punishment of Crimes Against Internationally Protected Persons</i>),Terörizmi Önleme Sözleşmesi'nin 14 Aralık 1973 tarihinde New York'ta kabul edilen şeklinde yer almıştır; - d: 17 Aralık 1979 tarihinde New York'ta kabul edilen Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme (<i>Internatioal Convention Against the Taking of Hostages</i>) kapsamında bir suç; - e : 3 Mart 1980 yılında Viyana'da benimsenen Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Sözleşmesi (<i>Convention of the Physical Protection of Nuclear Material</i>) kapsamında bir suç; - f : 24 Şubat 1988 tarihinde Montreal'de yapılan Uluslararası Sivil Havacılık Alanında Hizmet Veren Havalimanlarında Yasa Dışı Şiddet Eylemlerinin Önlenmesine ait Protokol (<i>Protocol fort he Suppression of Unlawful Acts of Violence at Airports Serving International Civil Aviation</i>) kapsamında bir suç,” AIHS'nin 1. Paragrafı, aşağıdaki dört alt-paragrafla desteklenecektir: - "g 10 Mart 1988 tarihinde Roma'da imzalanan Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasa Dışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme (<i>Convention fort he Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation</i>) 'nin kapsamında bir suç;

EK-A DEVAMI

			-realizm 10 Mart 1988 tarihinde Roma'da imzalanan Kıta Sahanelığı Bulunan Sabit Platformların Güvenliğıne Karşı Yasa Dışı Eylemlerin Önlenmesine İçin Protokol (<i>Protocol for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Fixed Platformes Located on the Continental Shelf</i>) kapsamında bir suç; -i 15 Aralık 1997 tarihinde New York'ta kabul edilen Terör Bombalamalarının Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (<i>International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings</i>) kapsamında bir suç; - j 9 Aralık 1999 tarihinde New York'ta kabul edilen Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme (<i>International Convention for the Suppression of the Financing Terrorism</i>) kapsamında bir suç;" Metindeki AİHS'nin 1. paragrafı aşağıdaki maddelerle desteklenecektir: - "2 Paragraf 1 altında listelenenler sözleşme kapsamında olmadığı sürece, taraf ülkeler arasında suçluların iadesi amacıyla, aynı temel suçlar için Komisyon'da karar verilen ve kabul edilen temel prensipler uygulanacaktır: (a) Bu temel suçları işleme girişimi; (b) Bu ana suçları veya bunların herhangi birinin işlenmesine ortak olarak katılma veya bunlardan herhangi birini işlemeye girişim; (c) Organize suçların işlenmesi veya işlemeye taahhüt veya işlemek ya da bu girişimler için başkalarını yönlendirme" Madde 2 AİHS'nin 2. Maddesinin 3. fıkrası aşağıdaki şekilde mütalaa edilir: "3 Aynıısı uygulanacaktır: (a) Yukarıdaki suçları işlemeye girişim; (b) Yukarıdaki suçları işlemek veya girişimde bulunmak veya suç ortağı olarak iştirak etmek; (c) Organize suçların işlenmesi veya işlemeye taahhüt veya işlemek ya da bu girişimler için başkalarını yönlendirmek"

Tablo 4: Terörizmin Önlenmesi Konusunda Avrupa Konseyi Sözleşmesi
(*Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism*, 2005)

Yıl	Doküman Başlığı	Kurum/Katılımcı	Tanım
2005	16 Mayıs 2005'te kabul Edilen Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi	Avrupa Konseyi	Madde 1 (1) Bu Sözleşmenin amacı için, 'terör suçu', kapsamda bulunan suçlardan herhangi biri anlamına gelir ve tanımlanan suçlar ekte yer almaktadır.

Tablo 5: Terörle Mücadele Üzerine Avrupa Birliği Konseyi Çerçeve Kararı
(EU Council Framework Decision on Combatting Terrorism) (2002/475/JHA)

Yıl	Doküman Başlığı	Kurum Katılımcı	Tanım
2002	Terörle Mücadele Çerçeve Kararı, 13 Haziran 2002 (2002/475/JHA)	Avrupa Konseyi	Madde 1 (Terör Suçları ve Temel Hak ve İlkeleri) 1. Her Üye Devlet, kendi doğasını veya bağlamını göz önüne alarak, ulusal mevzuata göre suç olarak tanımlanan, (a) ve (i) arası puanlarla aşağıda belirtilen ciddi ve ülkeye zarar vermek amacıyla işlenen uluslararası organizasyonlar ve kasıtlı eylemler için gereken önlemleri alacaktır. - Halkı gerçekten ciddi olarak korkutmayı içeren eylemler, - Hükümetin haksız olarak zorlayan veya uluslararası kuruluş gerçekleştirmek isteyenlere karşı hareket ası, - bir ülkenin temel siyasi, anayasal, ekonomik veya sosyal yapılarını ciddi olarak istikrarsızlaştırmak için kurulan ulusal ya da uluslararası organizasyonlar terörist eylemler olarak kabul edilecektir: (a) Bir kişinin hayatı üzerine ölüme neden olabilecek saldırı; (b) Bir kişinin fiziksel bütünlüğüne zarar verecek saldırılar; (c) Adam kaçırmaya ya da rehin alma; (d) Bir Hükümet veya kamu tesisi, bir taşıma sistemi, bir altyapı tesisi, bilgi sistemi, kıta sahanlığı üzerinde bulunan sabit bir platform, halka açık bir yer veya insan hayatını tehlikeye atacaktır ya da önemli ekonomik kayba yol açması muhtemel özel mülkiyet için kapsamlı yıkıma neden olmak; (e) Uçak, gemi ya da kamu veya eşya taşımacılığı yapan araçların gasp edilmesi; (f) Silah, patlayıcı veya nükleer, biyolojik ve kimyasal silahları; üretim, bulundurma, satın alma, taşıma, tedarik kullanımının yanı sıra, araştırmalar ve geliştirmeler; (g) İnsan hayatını tehlikeye atabilecek etkisi olan tehlikeli maddelerin veya yangınlara sel veya patlamalara neden olan silahların serbest bırakılması; (h) Su, elektrik veya insan hayatını tehlikeye atabilecek etkisi olan herhangi bir diğer temel doğal kaynağa müdahale veya arzı kesintiye sebep olmak; (a) ilâ (realizm) arasında listelenen fiillerden herhangi birini tehdit amacıyla gerçekleştirmek.

EK-A DEVAMI

			Madde 2 (Bir terörist grubuna ilişkin suçlar) 1. Bu Çerçeve Karar'da "terörist grup" şu anlama gelir: Belli bir zaman sürecinde kurulan, uyum içinde hareket ederek terör suçları işlemek için iki kişiden fazla sayıda yapılandırılmış bir grup. "Yapılandırılmış grup" rastgele oluşturulmuş bir oluşum? değildir ve üyeleri için resmen tanımlanmış rol, suç ve organizasyonlar vardır ve gelişmiş bir yapının devamlılığı için gereken bir grup anlamına gelir. 2. Her Üye Devlet, aşağıdaki kasıtlı eylemler cezalandırılabilir olmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alacaktır: (a) Terörist grubu yönetmek; (b) Bilgi ya da maddî kaynak temini dahil olmak üzere, bir terörist grubun faaliyetlerine katılmak, veya herhangi bir şekilde faaliyetlerini finanse ederek terörist grubun suç faaliyetlerine katkıda bulunacağını öğrenmek. Madde 3 (Terörist faaliyetlerle bağlantılı suçlar) Her Üye Devlet, terör bağlantılı suçlar ve aşağıdaki eylemler karşısında güvenliği sağlamak için gerekli tedbirleri alacaktır: (a) 1. Madde'nin 1 fıkrasında belirtilen fiillerden birini işlediği ispatlanırsa ağırlaştırılmış hapis; (b) 1. Madde'nin 1. fıkrasında listelenen suçlardan birini yapmışsa, gasp gibi; (c) 1. Madde'nin 1. fıkrasında listelenen eylemlerinden biri işlediği, sahte idari belgelerin oluşturulması 2. Madde'nin 2. fıkrasının (a) ve (b) bendinde? belirtildiği gibi Madde 5 (Cezalar) 1. Her Üye Devlet, 1 ilâ 4. Maddelerde belirtilen suçlarla ilgili etkili, orantılı ve caydırıcı cezai yaptırımlar getirebilir, suçluların iadesi için gereken önlemleri alabilir. 2. Her Üye Devlet, Madde 1'de ve Madde 4'de bahsedilen terör suçlarını önlemek için gerekli tedbirleri alacaktır. Zaten maksimum seviyede olan terör suçlarını Madde 1(1), uyarınca ulusal hukukta bulunan daha ağır hapis cezasıyla cezalandırılabilir. 3. Her Üye Devlet, Madde 2'de ve Madde 2 (2) (b)'de belirtilen suçları en fazla on beş yıl en az sekiz yıl hapis cezasıyla cezalandırılabilmek için gerekli tedbirleri alacaktır. Madde 2(2) (a) ve Madde 1 (1) (i)'de ifade edilen eylemin azami cezası sekiz yıldan az olamaz.

Tablo 6: Terörle Mücadele konusunda Avrupa Toplulukları Komisyonunun Çerçeve Kararı Önerisi (*Proposal for a Council Framework Decision on Combatting Terrorism*) (COM (2001) 512)

Yıl	Doküman Başlığı	Kurum/ Katılımcı	Tanım
2001	Komisyon Çerçeve Karar Önerisi, 27 Kasım 2001 (2001/C 322 E/17; COM (2001) 521 final– 2001/0217 (CNS)	Avrupa Komisyonu	Madde 3 (Terör Suçları) 1. Her Üye Devlet kendi ulusal yasalarına göre, bir veya daha fazla ülkede kasıtlı olarak birey ya da bireyleri ciddi anlamda korkutmak ve amacıyla ülkenin siyasi, ekonomik, ve sosyal yapıları yok edecek kadar kendi kurumlarında veya insanlara karşı kişi ya da gruplar tarafından işlenebilecek aşağıda tanımlanmış suçları terör suçu olarak cezalandırmak için gerekli tedbirleri alacaktır: (a) Cinayet; (b) Bedensel yaralanmalar; (c) Kaçırma veya rehin alma; (d) Gasp; (e) Hırsızlık veya soygun; (f) Nöbet tutulan veya devlet ya da hükümet tesislerine hasar verme, toplu taşıma, altyapı tesisleri, kamu kullanımına açık yerlerde ve mülkiyetlerde kanunsuz eylemler yapma; (g) Silah veya patlayıcı yapımı, bulundurma, satın alma, taşıma veya tedarik; (h) Çevreyi kirlletme, yangın çıkarma, patlamalar ve su baskınları, insanları, hayvanları ve çevreyi tehlikeye atma; (i) Su, enerji veya diğer temel kaynaklara kanunsuz müdahalede bulunup sekteye uğratma; (j) Bilgi iletişim sistemlerine zarar verecek saldırılar; (k) Yukarıda belirtilen suçları işlemeye tehdit oluşturma; (l) Terörist grup ya da grupları yönetmek; (m) Ya da bir terörist grubun desteklenmesi ve gruba katılım için teşvik. 2. Bu Çerçeve Karar'da terör örgütü ikiden fazla kişiden oluşan ve uyum içinde hareket eden, yapılandırılmış terörist aktiviteler düzenleyen bir organizasyon anlamına gelir.

EK-A DEVAMI**Tablo 7:** İspanya Ceza Yasası (Defining Terrorism, 2008:154)

Yıl	Doküman Başlığı	Kurum/ Katılımcı	Tanım
1995	Codigo Ceza Kanunu (24 Kasım 1995 tarihli 281 sayılı Resmi Gazete)	İspanya	Ceza Kanunu'nun 571. Maddesi teröristleri şu şekilde tanımlar; "Silahlı gruplar ve örgütlerin hizmetinde olarak eylem yapan, amacı anayasal düzeni yıkmak ya da ciddi şekilde kamu barışını değiştirmek olan gruplarla işbirliği yapan ya da bu gruplara mensup olan kişiler". Madde 346'da tarif edilen (patlayıcı maddeler kullanarak binalara, ulaşım araçlarına, bilişim sistemlerine saldırılar düzenlemek) ve Madde 351 (yaralama veya ölüme yol açan kundaklamalar) de tanımlanan saldırıları yapanlar.

Tablo 8: Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme /BM Kapsamında (*International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism*) (A/RES/54/109)

Yıl	Doküman Başlığı	Kurum/ Katılımcı	Tanım
1999	9 Aralık 1999 tarihinde Terörizmin Finansmanının Önlenmesi için düzenlenen Uluslararası Kongrede benimsenmiştir (A / RES / 54/109)	Çok Taraflı Antlaşma	Madde 2 1. Herhangi bir kişi eğer kanuna aykırı ve kasıtlı olarak doğrudan veya dolaylı yollarla, bu Sözleşmenin anlamı çerçevesinde bir suç işler veya para toplar ve topladığı parayı terör amacıyla kullanırsa: (a) Suç teşkil eden hareketler ve ekinde listelenen antlaşmalar kapsamında tanımlandığı gibi; (b) Bir sivilin ölümü veya ciddi yaralanmalara neden olabilecek amaçlanan herhangi bir diğer fiil, veya başka herhangi silahlı çatışma durumunda, eylemin amacı, doğası veya bağlamı açısından, çatışmalarda aktif bir rol alarak değil nüfusu ya da hükümeti sindirmeye, ya da uluslararası bir terör organizasyonunu etkin yapmaktan kaçınmasını zorlayacak. Madde 14 2. Madde’de belirtilen suçların hiçbirisi siyasi bir suç veya siyasi saiklerle esinlenerek işlenen bir suç olarak iade veya karşılıklı adli yardım amaçları olarak kabul edilmeyecektir. Buna göre, iade için veya böyle bir suçtan kaynaklı? karşılıklı adli yardım için bir istek, bir siyasi suç veya siyasi bir suç veya siyasi saiklerle esinlenerek bir suçla bağlantılı bir suç ilgilendiren tek yere reddetti olmayabilir. Buna bağlı olarak, iade veya karşılıklı adli yardım talebi, bir siyasi suç veya siyasi saiklerle esinlenerek işlenen bir suçla bağlantılı bir suç dayalı olduğu durumlarda reddedilmeyebilir. Madde 21 Bu Sözleşme Devletlerin uluslararası hukuk kapsamındaki hiçbir hakkını, yükümlülüklerini ve sorumluluklarını ve bireyleri etkilemez, özellikle Birleşmiş Milletler, uluslararası insani hukuk ve ilgili diğer sözleşmelerin şartları da dahil olmak üzere.

Tablo 9: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı 1566 (2004)(Defining Terrorism,2008:158)

Yıl	Doküman Başlığı	Kurum/Katılımcı	Tanım
2004	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı 1566 (2004), 8 Ekim 2004	BM Güvenlik Konseyi	Yürürlükteki paragraf 3: "... Sivillere karşı ölüm veya ciddi yaralanmalara yol açacak veya rehin alma da dâhil olmak üzere cezai fiiller, terör amacıyla genel kamu veya kişileri veya belirli kişileri bir grup halinde devlete karşı kışkırtmak için, veya halkı korkutmak veya uluslararası kuruluş yapmak veya yapmaktan kaçınması zorlamak, terörizmle ilgili uluslararası sözleşmeler ve protokoller tanımlandığı gibi hangi eylemin suç kapsamında olduğunu belirler. Hiçbir şart altında siyasal, felsefi, ideolojik, ırksal, etnik, dinsel ya da diğer benzer nitelikteki hususlarda işlenen suçların önüne geçilemezse, tüm devletler bu tür eylemleri önlemek ve tutarlı cezalarla cezalandırılmalarını sağlamak için önlem alıp çağrılar yapabilir. Giriş Paragrafı: Devletler herhangi bir terör eylemiyle mücadele için ve terörü önleme hususunda uluslararası hukuk kapsamındaki tüm yükümlülüklerini yerine getirdiklerinden emin olmalı ve özellikle uluslararası hukuk, uluslararası insan hakları, mülteci ve insani hukuka uygun olarak bu tedbirleri almayı benimsemelidirler.

EK-A DEVAMI**Tablo 10:** İspanya (Defining Terrorism,2008:178)

Yıl	Doküman Başlığı	Kurum/ Katılımcı	Tanım
1977	De La Audiencia Nacional (Spain)	La Audiencia Nacional	Madde 65: Kral ve hükümete karşı suçlar da dâhil olmak üzere cezai suçlar ve kara para aklama ve sivil barışı etkileyen organize suçlar ve diğer suçlar İhtisas Mahkemesi'nce (La Audiencia Nacional) cezalandırılır, Madde 66: Özellikle terör eylemleriyle İhtisas Mahkemesi ilgilenir.
1987	<i>Acuerdo de Madrid sobre Terrorismo (Madrid Terörizm Anlaşması)</i>	Ministerio del Interior (İspanya İç İşleri Bakanlığı)	İhtisas Mahkemesi terörün bir devlet sorunu olduğunu belirler. Madde 1.3 suikast, ekonomik gasp ve sahte politik eylem yöntemleri olarak şiddet veya herhangi bir korkutma diğer eylemler, Bask toplumunun kendisini vatandaş olarak görüp özgürlükler ve hoşgörünün gelişimini önlemek ve engellemek koşullarını yaratmak için tehdit olduğunu" vurgular.
1995	Introduced by LO 10/1995 de reforma del Código Penal (Organic act on the reform of the Criminal Code)	İspanya Ceza Kanunu	Maddeler 571-579 "Terör suçlarına ilişkin" dir. Terör suçu anayasal düzeni yıkmak ya da kamu barışını değiştirmek niyetinde olmaktır. Yasa, anayasal düzeni veya kamu barışını bozmak için oluşturulan kuruluşlar ya gruplara mensup kişiler tarafından işlenen belirli suçlarla (saldırı, adam kaçırma, yaralanma, yıkım, silah bulundurma, vb) ilgilenir. Bu konuları sınıflandırır ve bir terör örgütüyle işbirliğinin ne olduğunu tanımlar (Ceza Kanunu'nun 576, 2 Maddesi): "Kişiler, varlıklar veya binaları gözetlemek ve raporlamak; uydurma olarak bina sağlamak veya konut edinmek, mevduat kullanmak; kişileri gizleme veya silahlı gruplarla bağlantıya geçip silah aktarılması; eğitim düzenlemek veya bu eğitimlere katılmak; ve, genelde, ekonomik anlamda ya da başka benzer konularda yardım, işbirliği veya aracılık yapmak, veya anılan silahlı gruplarla, terörist örgütlerin ya da grupların faaliyetleri ile işbirliği eylemleri olarak kabul edilecektir. Madde 577'de aynı zamanda anayasal düzeni veya kamu barışını altüst amacıyla, terör örgütün parçası olmayan kişiler tarafından yürütülen ciddi suçlar üzerine de eğilmektedir. Ceza Kanunu bu örgütlerin, silahlı grupların, ya da organizasyonların ayrımını yapmadan tüm terör faaliyeti gösterenlerle ilgilenmektedir. Maddeler 515.2 ve 516.1.)

EK-A DEVAMI

Yıl	Doküman Başlığı	Kurum/ Katılımcı	Tanım
1995	Codigo Ceza Kanunu (24 Kasım 1995 tarihli 281 sayılı Resmi Gazete)	İspanya	Ceza Kanunu'nun 571. Maddesi teröristleri şu şekilde tanımlar; "Silahlı gruplar ve örgütlerin hizmetinde olarak eylem yapan, amacı anayasal düzeni yıkmak ya da ciddi şekilde kamu barışını değiştirmek olan gruplarla işbirliği yapan ya da bu gruplara mensup olan kişiler". Madde 346'da tarif edilen (patlayıcı maddeler kullanarak binalara, ulaşım araçlarına, bilişim sistemlerine saldırılar düzenlemek) ve Madde 351 (yaralama veya ölüme yol açan kundaklamalar) de tanımlanan saldırıları yapanlar.
2000	Acuerdo para las Libertades realizm Contra el Terrorismo (Terörizme Karşı Özgürlükler Lehine Antlaşma)	İspanya İç İşleri Bakanlığı	ETA stratejisini şöyle tanımlar: "Hedeflerine ulaşmak için vatandaşların ve kurumların ilkeleri, fikirleri ve haklarından vazgeçmeleri için korku yaymaya çalışır". Antlaşmanın 1. Maddesi terörizmi bir devlet sorunu olarak ortaya koyar, 5. Maddesi ise terör örgütlerinin suçları özellikle ciddi ve kınanması gereken eylemler olarak değerlendirir; çünkü bu eylemlerle demokratik düzeni bozmak ve vatandaşlar arasında korku yaymak hedeflenir.
2002	LO 6/2002 de Partidos Politicos (Siyasal Partilere Dair Organik Yasa)	İspanya Adalet Bakanlığı	Bu düzenleme kapsamında her hangi bir adli ya da idari bir ceza öngörülmemesine rağmen bireysel özgürlükleri ve demokratik sistemi saf dışı bırakmak isteyen siyasi partilerin kapatılmasına imkan tanıyan düzenlemeler söz konusudur. Maddede sayılan eylemlerin tekrar etmesi ve ciddi bir şekilde işlenmesi halinde kapatmak için gerekli nedenler varsayılır. Bu eylemler; a) terör eylemlerini dolaylı olarak destekleme veya sözle desteklediğini ifade etme, b) terör eylemlerinin önemini minimize etme, c) sivil çatışma kültürünü teşvik etme, d) Terörizme karşı olanları sindirme, onlara gözdağı verme sosyal olarak izole etme, e) terör eylemlerinden dolayı suçlu bulunan veya terörizmi alenen kınamayan(reddetmeyen kişileri seçim listesine alma, f) Partinin faaliyetlerinde terörizmle, şiddetle ve bunlarla ilgili diğer kavramlarla özdeşleşmiş sembollerin, mesajların ve diğer unsurların kullanılması, g) siyasi partilere tanınan seçim haklarını ve ayrıcalıklarını teröristlerin ve onlarla işbirliği yapanların lehine kullanma, realizm) sistematik olarak terör örgütüyle bir arada, ittifak halinde, birlik içinde hareket eden bazı gruplarla düzenli olarak işbirliği yapma, i) terörizmi veya teröristleri koruma ya da destekleme j) idari ekonomik ve diğer imkanları kullanmak suretiyle hükümet kurumları üzerinden terörizme destek vermek,

EK-A DEVAMI

			k) teröristleri ve ya şiddet eylemlerini teşvik etme ya da teröristleri ve şiddet eylemlerini övme, ödüllendirme, hürmet gösterme, bu eylemleri işleyenlerle işbirliği yapma, l) terörizm ve şiddetle bağlantılı sosyal baskı, gözdağı verme ve yıkıcı eylemlere destek sağlama.

Tablo 11: Birleşik Krallık (Terrorism Act 2000)

Yıl	Doküman Başlığı	Kurum/ Katılımcı	Tanım
2000	Terör Yasası 2000	Birleşik Krallık Hükümeti	(1) Bu Kanun'da "terörizm" her nerede olursa olsun eylem veya tehdit anlamına gelmektedir a) Eylem terörizmin alt kollarından biridir (2), b) Tehdit hükümeti etkilemek ve kendi çıkarlarına göre kullanmak için tasarlanmış veya halkı veya halkın bir bölümünü sindirmeye yönelik ve c) Tehdit, siyasi, dini ya da ideolojik amaçları taşır (2) Eylem aşağıdaki kategorilerden birine giriyorsa terörizmin kollarından biridir: a) Bir kişiye karşı ciddi şiddet içerir, b) Maddi zarar içerir, c) Fail dışında başka bir kişinin hayatını da tehlikeye sokar, d) Halkın veya halkın bir bölümünün sağlığı veya güvenliği açısından ciddi bir risk oluşturur veya, e) Elektronik ve bilişim sistemlerine müdahale etmek ya da ciddi bir hasar vermek için tasarlanmıştır. (3) Ateşli silah veya patlayıcı kullanılması veya eylem tehdidi 2. Madde'nin (1) (b) bendini içerir ve bunun adı terörizmdir. (4) Bu bölümde – a) "Eylem" Birleşik Krallık dışındaki eylemleri de içerir, b) Her nerede olursa olsun herhangi bir kişiye ya da maddi ya da mala, , c) Birleşik Krallık dışındaki halka ve bir ülkenin kamuoyuna karşı da tehdit içerir ve, d) "Hükümet", Birleşik Krallık ya da Birleşik Krallık dışındaki ülkenin bir bölümü, yani Birleşik Krallık hükümeti demektir. (5) Bu Kanun terör amacıyla yapılan eylem ve yasaklanan bir örgütün yararına yapılan eylemler için de geçerlidir.

**AB Konseyinin 2001-2014 Yılları Arasında Hazırladığı Terörist
Örgütler Listesi** (2001/931/CFSP, 2002/462/CFSP, 2005/220/CFSP,
2006/380/CFSP, 2011/430/CFSP, 2011/872/CFSP, 2012/333/CFSP,
2012/765/CFSP, 2013/395/CFSP, 2014/72/CFSP)

1. Abu Nidal Organisation (ANO)
2. Al-Aqsa Marty's Brigade
3. Al-Aqsa e.V.
4. Al-Takfir and Al-Hijra
5. Anti Imperialist Territorial Unit (Nuclei Territoriali Antimperialisti)
6. Cooperativa Artigiana Fuoco ed Affini-Occasionalmente Spettacolare
(Artisans' Cooperative Fire and Smilar-Occasionally Spectacular)
7. Nuclei Armati per il Comunismo (Armed Unit For Communism)
8. Aum Shinrikyo
9. Babar Khalsa
10. CCCCC-Cellula Contro Capitale, Carcere i suoi Carcerierie le sue Celle
(Cell Against Capital, Prison, Prison Warders and Prison Cells)
11. Communist Party of the Philippines
12. Contunuity Irish Republican Army (CIRA)
13. Euskadi Ta Askatasuna (ETA)
14. Gama'a al-Islamiyya (Islamic Group)

15. İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi-IBDA-C (*Great Islamic Eastern Warriors Front*)
16. Antifacist Resistance Groups Fist of October (G.R.A.P.O.)
17. Hamas
18. Hamas-Izz al-Din al-Quassem (Hamas'ın Terörist Kanadı)
19. Hizballah Military Wing (Hizbullah'ın Askerî Kanadı)
20. Hizbul Mujahideen (HM)
21. Hofstadgroep
22. Holy Land Foundation for Relief and Development
23. International Sikh Youth Federation
24. Solidarieta Internazionale (International Solidarity)
25. Kahane Chai (Kach)
26. Khalistan Zindabad Force (KZF)
27. Kurdistan Workers' Party (PKK)
28. Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE)
29. Lashkar e Tayyaba (LET)
30. Loyalist Volunteer Force (LVF)
31. Mujahedin-e Khalq Organisation (MEK of MKO)
32. National Liberation Army (Ejercito de Liberacion Nacional)

33. New Peoples Army (NPA)
34. Orange Volunteers (OV)
35. Palestine Liberation Front (PLF)
36. Palestine Islamic Jihad (PIJ)
37. Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP)
38. Popular Front for the Liberation of Palestine-General Command
39. Real IRA
40. Brigate Rosse per la Costruzione del Partito Comunista Combattente
(Red Brigades for the Construction of the Fighting Communist Party)
41. Red Hand Defencer (RHD)
42. Revolutionary Armed Forces of Columbia
43. Revolutionary Nuclei
44. Revolutionary Organisation 17 November
45. Revolutionary People's Liberation Army/Front/Party (DHKP/C)
46. Revolutionary Popular Struggle (ELA)
47. Shining Path (SL)
48. Stichting Al Aqsa
49. Teyrbazen Azadia Kurdistan (TAK_ Kurdistan Freedom Falcons)
50. Brigata XX Luglio (Twentieth of July Brigade)

51. Ulster Defence Association (UDA/UFF)
52. United Self-Defence Forces/Group of Colombia (AUC)
53. Nucleo di Iniziativa Proletaria Rivoluzionaria (Unit for Revolutionary Proletarian Initiative)
54. Nuclei di Iniziativa Proletaria (Units for Proletarian Initiative)
55. F.A.I.-Federazione Anarchica Informale (Unofficial Anarchist Federation)

**Birleşik Krallık 2014 Tarihli “Yasaklanmış Örgütler” Listesi
(Proscribed Organisations, 2014)**

- 1) 17 November Revolutionary Organisation (N17) (Mart 2001'den beri Yasaklı)
- 2) Abdallah Azzam Brigades, including the Ziyad al-Jarrah Battallions (AAB) (Haziran 2014'den beri yasaklı)
- 3) Abu Nidal Organisation (ANO) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 4) Abu Sayyaf Group (ASG) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 5) Ajnad Misr (Soldiers of Egypt) (Kasım 2014'den beri yasaklı)
- 6) Al-Gama'at al-Islamiya(GI) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 7) Al Ghurabaa (Temmuz 2006'dan beri yasaklı)
- 8) Al Ittihad Al Islamia (AIAI) (ekim 2005'den beri yasaklı)
- 9) Al Murabitun (Nisan 2014'den beri yasaklı)
- 10) Al-Qa',da (AQ) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 11) Al Shabaab (Mart 2010'den beri yasaklı)
- 12) Ansar Al Islam (AI) (Ekim 2005'den beri yasaklı)
- 13) Ansar al-Sharia-Benghazi (AAS-B) (Kasım 2014'den beri yasaklı)
- 14) Ansar Al Sharia-Tunisia (AAS-T) (Nisan 2014'den beri yasaklı)
- 15) Ansar Al Sunna (AS) (Ekim 2005'den beri yasaklı)
- 16) Ansar Bayt al MAqdis (ABM) (Nisan 2014'den beri yasaklı)

EK-C DEVAMI

- 17) Ansarul Muslimina Fi Biladis Sudan (Vanguard for the protection of Muslims in Black Africa) (ANSARU) (Kasım 2012'den beri yasaklı)
- 18) Armed Islamic Group (GIA) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 19) Asbat Al Ansar ('League of Partisans' or 'Band of Helpers') (Kasım 2002'den beri yasaklı)
- 20) Babbar Khalsa (BK) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 21) Basque Homeland and Liberty (ETA) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 22) Baluchistan Liberation Army (BLA) (temmuz 2006'dan beri yasaklı)
- 23) Boko Haram (BH) (Temmuz 2013'den beri yasaklı)
- 24) Egyptian Islamic Jihad (EIJ) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 25) Groupe Islamique Combattant Marocain (GICM) (Ekim 2005'den beri yasaklı)
- 26) Hamas IZZ al-Din al-Qassem Brigades (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 27) Harakat-UI-Jihad-UI-Islami (HUJI) (Ekim 2005'den beri yasaklı)
- 28) Harakat-UI-Jihad-UI-Islami (Bangladesh) (HUJI-B) (Ekim 2005'den beri yasaklı)
- 29) Harakat -UI-Mujahideen/Alami (HuM/A) and Jundallah (Ekim 2005'den beri yasaklı)
- 30) Harakat Mujahideen (HM) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 31) Hizballah Military Wing (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 32) Hezb-E Islami Gulbiddin (HIG) (Ekim 2005'den beri yasaklı)

- 33) İmarat Kavkaz (İK) (Aralık 2013'den beri yasaklı)
- 34) Indian Mujahideen (İM) (Temmuz 2012'den beri yasaklı)
- 35) International Sikh Youth Federation (ISYF) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 36) Islamic Army of Aden (İAA) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 37) Islamic Jihad Union (İJU) (Temmuz 2005'den beri yasaklı)
- 38) Islamic Movement of Uzbekistan (İMÜ) (Kasım 2002'den beri yasaklı)
- 39) Islamic State of Iraq and the Levant (İSİL), Islamic State of Iraq (İSİ), Islamic State of Iraq and Syria (İSİS) and Dawlat al İslamiya fi Iraq wa al Sham (DAİŞ) and the Islamic State in Iraq and Sham (Temmuz 2014'den beri yasaklı)
- 40) Jais e Mohammed (JeM) and splinter group Khuddam Ul-Islam (Kul) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 41) Jammat-ul Mujahideen Bangladesh (JMB) (Temmuz 2007'den beri yasaklı)
- 42) Jays al Khalifatu İslamiya (JKİ) (Kasım 2014'den beri yasaklı)
- 43) Jeemah İslamiyah (Jİ) (Kasım 2002'den beri yasaklı)
- 44) Jamaat Ul-Furquan (JuF) (Ekim 2005'den beri yasaklı)
- 45) Kateeba al-Kawtar (KaK) (Temmuz 2014'den beri yasaklı)
- 46) Kurdistan Workers Party (PKK) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 47) Lashkar e Tayyaba (LT) (Mart 2001'den beri yasaklı)

EK-C DEVAMI

- 48) Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 49) Libya Islamic Fighting Group (LIFG) (Ekim 2005'den beri yasaklı)
- 50) Minbar Ansar Deen (Temmuz 2013'den beri yasaklı)
- 51) Palestinian Islamic Jihad-Shaqaqi (PIJ) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 52) Popular Front for the Liberation of Palestine-General Command (PFLP-GC) (Temmuz 2014'den beri yasaklı)
- 53) Revolutionary Peoples' Liberation Party-Front (Devrimci Halk Kurtuluş Partisi) (DHKP-C) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 54) Salafist Group for Call and Combat (GSPC) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 55) Saved Sect or Saviour Sect (Temmuz 2006'dan beri yasaklı)
- 56) Sipah-e Sahaba Pakistan (SSP) (Mart 2001'den beri yasaklı)
- 57) Tehrik Nefaz-e Shari'at Muhammadi (TNSM) (Temmuz 2007'den beri yasaklı)
- 58) Tehrik-e Taliban Pakistan (TTP) (Ocak 2011'den beri yasaklı)
- 59) Teyre Azadiye Kurdistan (TAK) (Temmuz 2006'dan beri yasaklı)
- 60) Türkiye Halk Kurtuluş Partisi (THKP-C) (Temmuz 2014'den beri yasaklı)

Kuzey İrlanda'yla Bağlantılı Terörizmle İlişkilendirilen Yasaklı Örgütler Listesi

- 1) Continuity Army Council
- 2) Cummann na mBan
- 3) Fianna na hEireann
- 4) Irish National Liberation Army
- 5) Irish People's Liberation Organisation
- 6) Irish Republican Army
- 7) Loyalist Volunteer Force
- 8) Orange Volunteers
- 9) Red Hand Comand
- 10) Red Hand Defenders
- 11) Saor Eire
- 12) Ulster Defence Association
- 13) Ulster Freedom Fighters
- 14) Ulster Volunteer Force

İspanya Ceza Yasası Madde 571-580. (Codigo Penal, son güncelleme 2010/ UTSAM Rapor No: 15)

Ceza Yasasında (Codigo Penal) Terörizm Suçları 571. ve 580. maddeler arasında düzenlenmiştir.

Madde 571; Terörizm suunun objektif unsurları. Maddede sayılan unsurlar ancak bazı şartların varlığı halinde terörizm suı sayılabilir.

- Suçun faili, anayasal düzeni veya kamu huzurunu (public peace) bozmayı amaçlayan bir silahlı grubun yesi olmalı veya
- Suçun faili, anayasal düzeni veya kamu huzurunu (public peace) bozmayı amaçlayan bir silahlı grup adına hareket etmeli veya
- Suçun faili, anayasal düzeni veya kamu barışını (public peace) bozmayı amaçlayan bir silahlı grupla, örgütle işbirliği içinde olmalıdır.

Bu üç şarttan en az birinin varlığı halinde maddede sayılan fiillerden birinin işlenmesi halinde terörizm suı işlenmiş olacaktır.

Madde 572; Herhangi bir şekilde bir terör örgütüne veya silahlı bir gruba mensup olan kişilerin hayat, sağlık ve özgürlüklerine yönelik eylemlerde bulunan faillerin cezai sorumluluğu; Terörizm suı kapsamına giren bir eylemde bulunan fail bir kişinin ölümüne neden olursa 30 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilir. Eğer terörist eylem kundaklama ve tahrip içeriyorsa, hapis cezasının süresi 15 yıldan 20 yıla kadar değişmektedir. Yine, terör eylemi sonucunda zarar veya hasar az ise, verilecek ceza 10 ila 15 yıl arasında değişmektedir. Silahlı bir gruba ya da örgüte mensup fail bir kişiyi tehdit eder, ona baskı yapar veya kişiyi hürriyetinden yoksun bırakırsa 10 yıldan 15 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılabilir. Bu terörist eylemlerin hükümet görevlilerine karşı

islenmesi halinde öngörülen hapis cezalarının süresi artırılabilir. Hükümet görevlileri; yerel, bölgesel ve ulusal seviyedeki hükümet görevlileri, bölgesel ve ulusal parlamentoların üyeleri, Yüksek Mahkeme Mensupları, ordu görevlileri ve kolluk kuvvetlerinin tamamını kapsamaktadır.

Madde 573; terör örgütünün mensupları veya terör örgütüyle işbirliği yapan kişiler tarafından silah, mühimmat ve patlayıcı, yanıcı, boğucu maddelerin; depolanması, tutulması, üretilmesi, kullanılması, satılması, transfer edilmesi, sağlanması durumunda altı yıldan 10 yıla kadar hapis cezası öngörmektedir.

Madde 574; Ceza Kanunu'nda özel olarak tanımlanmamış, ancak terörizm suçlarıyla aynı şartları ve hedefleri taşıyan eylemleri terörizm suçu olarak tanımlamaktadır.

Madde 575; mala karşı işlenen suçların (hırsızlık gibi) terör örgütüne yardım ve destek amaçlı işlenmesi halinde verilecek cezaları belirlemektedir.

Madde 576; silahlı gruplar ve terör örgütleriyle işbirliğinin kapsamını düzenler. İşbirliği genel olarak insan, mal üzerinden yapılan her türlü yardımı kapsamaktadır. Maddede örnek kabilinden;

- Örgüte depo veya kalacak yer sağlama,
- Örgüte mensup kişileri taşıma, nakletme ve saklama,
- Örgüt mensuplarının eğitimi konusunda faaliyetlerde bulunma veya bu faaliyetlere yardımcı olma gibi eylemler işbirliği kapsamında sayılmıştır.

İşbirliği halinde verilecek ceza 5 yıldan 10 yıla kadar hapis cezasını

gerektirmektedir. Eğer eylem bir kimsenin hayatına, sağığına, özgürlüğüne veya malına yönelik bir risk oluşturmuşsa verilecek cezada artırma gidilebilir. Madde işbirlikçiyi fail gibi değerlendirmektedir.

Madde 577; Eğer ciddi suçlar (örneğin cinayet, tahrip ve yıkıcı eylemler, kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma, tehdit, baskı, silah depolama) terör örgütüne mensup olmayan bir kişi tarafından işlenirse normal standartlara göre cezalandırılır. Ancak bu suçların faili kamu düzenini veya kamu barışını hedef alıyorsa cezası yarısına kadar artırılabilir.

Madde 578; İspanya ceza mevzuatına göre terör eylemlerinde komplo, teşvik, kışkırtma, provokasyon gibi hazırlayıcı eylemleri işleyenlerin sadece istisnai durumlarda cezalandırılabilirliğini belirtir. Bu tür eylemlerin suç sayılması halinde karşılığında öngörülen hapis cezasının süresi, diğer terörizm suçlarına karşı öngörülen hapis cezası süresine nazaran oldukça azdır. Hazırlayıcı eylem sayılıp karşılığında ağır bir ceza öngörülen tek eylem “terörizm için özür dileme”dir. Çünkü terörizm faaliyetleri için özür dilenirken işlenen suçları meşru hale getirecek fikirler ve doktrinlerin propagandası yapılabilir.

Madde 579; mahkemelerin terörizm suçlarındaki cezaları azaltma yetkileri mevcuttur. Bu istisnai düzenlemeler, bazı şartların oluşmasını gerektirmektedir. Öncelikle, fail suç işlerken gönüllü olarak vazgeçmeli ve yetkili otoritelere suç haber alınmadan başvurmaldır. Ayrıca bu cezai indirimden faydalanabilmek için;

- Olası bir eylemin gerçekleşmesinin önlenmesine yardımcı olma,
- Örgütün faaliyetlerinin deşifre edilmesini sağlayacak bilgi ve deliller getirme,

- Örgüte yeni üyelerin katılımının engellenmesi yönünde yetkili otoritelerle

işbirliğinin yapılması gerekmektedir.

Madde 580, yabancı bir mahkeme veya hâkim tarafından terörizm suçlarıyla ilgili verilmiş olan karar İspanya mahkemeleri veya hâkimleri tarafından verilmiş kararlara eşdeğer sayılacak ve tam anlamıyla uygulanacaktır.